

KONSTANTY HALLER

INŻYNIER

PORADNIK BUDOWNICZEGO

---

228 rys. w tekście

PODRĘCZNIK DO UŻYTKU
ARCHITEKTÓW, INŻYNIERÓW,
TECHNIKÓW, STUDENTÓW.

SKŁAD GŁÓWNY W INSTYTUCIE POPIERANIA POLSKIEJ
TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ p. n. „KASA IM. REKTORA
— MIANOWSKIEGO, WARSZAWA (PAŁAC STASZYCHA) —

NAKŁAD AUTORA
1924 ROK.

SPIS RZECZY.

Str.

Omyłki zauważone po wydrukowaniu	XV

Rozdział I.

A. MATEMATYKA.

1. Tabela Nr. 1 -- Ważniejsze wartości liczbowe	1
2. Tabela Nr. 2 -- Pierwiastki kwadratowe i sześciennicze niektórych ułamków	1
3. Tabela Nr. 3 -- Potęgi, pierwiastki, wartości odwrotne, obwody i powierzchnie koła	2
4. Tabela Nr. 4 -- Potęgi piąte liczb od 0,0 do 1,25	22
5. Tabela Nr. 5 -- Wartości wyrażenia e^x	23
6. Tabela Nr. 6 -- Mantysy logarytmów Brygga	23
7. Tabela Nr. 7 -- Logarytmy naturalne Nepera	25
8. Pomiar kątown płaskich	26
9. Funkcje trygonometryczne:	
a. Tabela Nr. 8 -- Sinus i Cosinus	27
b. Tabela Nr. 9 -- Tangens i Cotangens	29
10. Tabela Nr. 10 -- Długości łuku i strzałki, długość cięciwy, powierzchnia odcinka kołowego	32
Tabela Nr. 10 a -- Długość łuku, powierzchnia odcinka kołowego według podanego stosunku strzałki a długością cięciwy	34
11. ALGEBRA.	
a. Równania	35
b. Dwumian Newton'a	36
c. Logarytmy	36
d. Proporcje	37
e. Procenty	37
f. Postępy	37

12. TRYGNOMETRJA.

	Str.
a. Wzory podstawowe	38
b. Wzory ogólne dla rozwiązywania trójkątów	39
c. Rozwiązywanie trójkątów prostokątnych	39
d. Rozwiązywanie trójkątów ukośnokątnych	40
e. Rozwiązywanie wieloboków foremnych .	41

13. GEOMETRJA.

a. Figury płaskie:	
1. Trójkąt	42
2. Czworokąt	42
3. Wieloboki foremne	43
4. Koło	43
5. Odcinek koła	43
6. Wycinek koła	44
7. Odcinek pierścienia	44
8. Elipsa i tabela Nr. 11	44
9. Parabola	45
10. Figury nieforemne	45
b. Powierzchnie i objętości ciał:	
1. Pryzmat i walec	47
2. Klin o powierzchni walcowej	47
3. Ostrosłup i stożek kołowy	48
4. Obelisk, klin	48
5. Pryzmatoid	49
6. Kula, odcinek kuli, pas kulisty, wycinek kuli, klin kulisty	49
7. Beczka	50
8. Elipsoid obracania	50
9. Parabaloid obracania	50
10. Pierścień, obręcz	51
11. Ogniwo łańcucha	51
c. Wielościany:	
1. Tabela Nr. 12 — powierzchnie i objętości niektórych wielościanów foremnych .	51
2. Niektóre zależności pomiędzy elementami wielościanów	52

14. Zasady rachunku różniczkowego i całkowego:

a. Ogólny wzór różniczkowania wyrażenia ax^m	52
b. „ „ całkowania wyrażenia ax^n .	53
c. Tabela Nr. 13 — różniczek i całek .	54

15. GEOMETRIA ANALITYCZNA.

Str.

a. Równania pierwszego stopnia	56
b. Równania drugiego stopnia (linje krzywe)	56
1. Obwód koła	56
2. Elipsa	57
3. Hyperbola	58
4. Parabola	59
c. Wykreślenie niektórych linii krzywych:	
1. Łuk kołowy	61
2. Elipsa (trzy sposoby)	61
3. Hyperbola (dwa sposoby)	63
4. Parabola (trzy sposoby)	64
5. Linja gwintu walcowego	65

16. Środki ciężkości linii, powierzchni i ciał	65

17. Miary i wagi:

a. Tabela Nr. 14 — oznaczenia	68
b. Miary długości	68
c. Miary kwadratowe	68
d. Miary sześciennie	69
e. Wagi	69
f. Miary nowopolskie	69
h. Tabela Nr. 16 — porównawcza — cale i milimetry	70
g. Tabela Nr. 17 — werszki, arszyny, metry	71
i. Tabela Nr. 18 — stopy i metry	71
k. Tabela Nr. 19 — sążnie i metry	72
l. Tabela Nr. 20 — hektary, dziesięciny, morgi, włóki	72
m. Tabela Nr. 21 — pudy, funty, kilogr.	72
n. Tabela Nr. 22 — kwadratowe: metry, sążnie, stopy	73
o. Tabela Nr. 23 — sześciennie: metry, sążnie, stopy	73
p. Tabela Nr. 24 — pudy na cał kwadratowy i kilogr. na centym. kwadr.	74
r. Porównanie jednostek technicznych	74

18. FIZYKA TECHNICZNA.

a. Ciepło:

	Str.
1. Spółczynniki rozszerzalności	75
2. Spółczynniki ciepłoprzewodnictwa wewnętrznego	76
3. Tabela Nr. 25 — spółczynn. ciepłoprz. wewnętrzn.	76
4. Spółczynnik ciepłoprzewodnictwa zewnętrznego	79
5. Spółczynnik ciepłoprzewodnictwa ogólny	79
6. Wartości spółcz. ciepłoprz. ogóln. dla niektórych konstrukcji	80

b. Maszyny proste:

1. Dźwignie	81
2. Bloki, wciągi, wciągi krotne.	92
3. Płaszczyzna pochyła	85
4. Tabela Nr. 26 — wartości spółczynn. tarcia	85
5. Klin równoramienny	87
6. Śruba o gwincie prostokątnym	87

c. Ciśnienie hydrostatyczne	87

19. GAZY i PŁYNY:

a. Gęstość i waga gazów przy 0°C	89
b. Waga plynów	89
c. Objętość i gęstość wody	90
d. Ropa: 1. Gęstość	90
2. Objętość i waga	91

20. MATERJAŁY BUDOWLANE:

C z ę ś ć A.

a. Waga materiałów	91
b. Budulec (waga, zawartość wilgoci, suszenie, usychanie, normalne przekroje)	96
c. Liny druciane i drut	
1. Liny druciane	103
2. Waga drutu	103
3. Drut kolczasty	104
4. Liny z konopja	104

d.	Blacha cynkowa	105
e.	Ołów w arkuszach	106
f.	Blacha do krycia dachów:	
1.	Tabela Nr. 27 — blacha czarna	106
2.	Tabela Nr. 28 — blacha żelazna ocynkowan.	107
3.	Tabela Nr. 29 — waga różnych płyt met.	107
h.	Gwoździe — Tabela Nr. 30 — waga i wymiary	108
g.	Wkręty	109
i.	Śruby i nity:	
1.	Tabela Nr. 31a — śruby Whitwortha	110
2.	Tabela Nr. 31b — śruby metryczne	111
3.	Waga śruby	111
4.	Tabela Nr. 32 — nity	112
k.	Łańcuchy — tabela Nr. 33 — waga i obciążenia bezpieczne	113
l.	Kształtowniki:	
{	1. Tabela Nr. 34a — kątowniki równora- mienne	114
	2. Tabela Nr. 34b — kątowniki nierównora- mienne	117
	3. Tabela Nr. 35 — teowniki szerokopasowe Tabela Nr. 36 — teowniki wysokośredni- kowe	118 119
	4. Tabela Nr. 37 — żelazo korytkowe	120
	5. Tabela Nr. 38 — żelazo dwuteowe	121
	6. Tabela Nr. 39 — żelazo zetowe	122
	7. Tabela Nr. 40 — słupowniki	123
	8. Tabela Nr. 41 — żelazo Żore	124
	9. Tabela Nr. 42 — żelazo faliste	125
	10. Tabela Nr. 43 — żelazo korytkowe	126
	11. Tabela Nr. 44 — żelazo dwuteowe	127
	12. Tabela Nr. 45 — żelazo dwuteowe Grey'a	129
	13. Tabela Nr. 46 — poręczownik	130
	14. Tabela Nr. 47 — żelazo okienne	130
	15. Tabela Nr. 48 — waga żelaza w arku- szach i płytach	131
16.	Tabela Nr. 49 — rury gazowe	131
17.	Tabela Nr. 50 — waga prętów żelaznych	132
18.	Tabela Nr. 51 — waga płaskowników	133
19.	Tabela Nr. 52 — siatka jednolita	134

21. MATERJAŁY BUDOWLANE.

C z ę ś ć B.

	Str.
a. Asfalt	135
b. Azbest	136
c. Antirustol	137
d. Cegła	137
e. Cerezyt	138
f. Dachówka	138
h. Fluaty	138
g. Kamień	139
k. Ksylolit	139
l. Kompo-rober	140
m. Linoleum	140
n. Oleje	141
o. Piasek	141
p. Plyty korkowe	142
r. Ruberold	142
s. Szkło	143
t. Tektura smołowcowa	143
u. Warstwiec (holzcement)	144

22. MATERJAŁY BUDOWLANE.

C z ę ś ć C.

a. Gips	144
b. Wapno i zaprawy wapienne	145
c. Wapno hydrauliczne	147
d. Domieszki hydrauliczne	147
e. Cement i zaprawy cementowe:	
1. Cement rzymski (romański)	148
2. Cement portlandzki	150
f. Zaprawy cementowe	152
g. Zaprawy cementowo-wapienne	153
h. Beton i żelbeton:	
1. Wiadomości ogólne	156
2. Skład betonu	157
3. Sposoby wyrobienia betonu	160
i. Rozchód materiałów i robocizny przy niektórych robotach murarskich	161
k. Zabarwienie zapraw i betonów cementow.	163

I. Malowanie powierzchni betonowych i cementowych	164
m. Wroby z betonu i cementu:	
1. Pustaki	165
2. Dachówka	166
3. Szyfer sztuczny (terrofazerit)	167
4. Cegła cementowa	167
5. Płyty do chodników	167

Rozdział II.

A. STATYKA BUDOWLANA.

a. Porządek przeprowadzenia obliczeń statycznych	168
b. Obciążenia przyjęte przy obliczeniach statycznych:	
1. Waga własna stropów	169
2. Obciążenia użytkowe (przejściowe)	170
3. Tabela Nr. 53—waga własna i obciążenie ogólne	171
4. Obciążenia kg./m.^2 przyjęte przez koło architektów warszawskich	172
5. Własny ciężar stropów (koło architektów warszawskich)	172
6. Dachy:	
a. Waga własna dachów	172
β. Obciążenie dachów:	
1. Śniegiem	173
2. parcie wiatru	174
c. Obciążenie mostów kołowych żelaznych	175
d. Obciążenie ruchome mostów kołowych	176
e. Wytrzymałość materiałów:	
1. Natężenia dopuszczalne materiałów budowlanych na 1 cm.^2	179
2. Obciążenie kg./cm.^2 dopuszczalne w fundamentach i murach	180
3. Tabela 54 -- natężenia dozwolone, granice sprężystości, wytrzymałość nietrwała i współczynniki sprężystości	181
4. Cement, beton, kamień	183

	Str.
5. Siła zczepności żelaza i betonu	184
6. Wytrzymałość nietrwała przy ściskaniu materiałów kamiennych	185
7. Nałężenia dozwolone — według Pruskich norm budowlanych:	
α. Stal i żelazo	185
β. Drzewo	186
γ. Kamień	186
8. Wytrzymałość przy przecinaniu	187
9. Wytrzymałość przy zginaniu	187
10. Tabela Nr. 55 — równikowe momenty bezwładności i momenty wytrzymałości .	192
11. Tabela Nr. 56 — obciążenie belek	201
12. Obciążenie belki o dwóch podporach	211
13. Belki wieloprzęsłowe:	
α. Obliczenie momentów nad pod- porami	212
β. Obliczenie ciśnienia na podpory	213
γ. Belki położone na podporach je- dnakowo wysokich	215
δ. Tabela Nr. 57 — Winkler'a, dla belek wieloprzęsłowych przy je- dnakowych rozpiętościach	217
14. Wytrzymałość na wyboczenie	220
15. Kolumny z żelaza lanego	224
16. Wytrzymałość przy skręcaniu	226
17. Wytrzymałość naczyń cylindrycznych	329
f. Obliczenie wiązań dachowych:	
1. Wiązania z drzewa	230
2. Wiązania żelazne	235
g. Parcie ziemi i mury oporowe	241

B. Miernictwo.

a. Niwelacja	248
b. Pomiar kątów teodolitem	250
c. Mierzenie odległości pomiędzy dwoma pun- ktami	251

C. Budownictwo.

	Str.
a. Badanie gruntu	251
b. Fundamenty przy gruncie pewnym	252
c. Ogrodzenia ubezpieczające	253
d. Fundamenty przy gruncie niepewnym	253
e. Bicie pali	257
f. Tabl. Nr. 58—obciążeń podeszwy fundamentu kg./cm. ²	258
h. Grubość ścian	
1. Ściany murowane	259
α. Budynki fabryczne	259
β. Budynki mieszkalne	259
γ. Grubość muru według Rondelet'a	259
δ. Wymiary murów w domach 3 pię- trowych będące w użyciu we Francji	261
ε. Grubość ścian z cegły w cm. przy- jęta w Berlinie	262
2. Ściany odosobnione	262
3. Ściany drewniane	262
g. Okna	263
i. Drzwi	264
k. Sklepienia:	
1. Wykreślenie linii Koszykowej	264
α. Wezgłowia w jednej płaszczyźnie poziomej	265
β. Wezgłowia w różnych poziomach	266
2. Wzory dla określenia grubości sklepień w zworniku i oporach	267
α. Sklepienia z cegły	267
β. „ z kamienia łamanego	267
γ. „ z kamienia ciosanego	267
δ. „ płaskie	269
ε. Obciążenia mostów kamiennych dla dróg kołowych	270
λ. Wzory Tolkmitt'a	271
ω. Wzory Müller-Breslau	272
γ. Obliczenie objętości sklepień	273
τ. Dane praktyczne dla łęków i skle- pień.	275

I. Ściany rozworowe:

α. Ściany rozworowe drewniane	277
β. „ „ żelazne	277
γ. Warstwy izolacyjne	277

m. Dachy:

α. Łacenie	278
β. Szalowanie deskami	278
γ. Krokwie	278
δ. Wiązania dachowe drewniane	278
ε. Wiązania dachowe żelazne	279
λ. Rynny i rury spustowe	280

n. Schody	280

n. Stropy

α. Stropy drewniane	281
β. Stropy niepalne	282

p. Podłoga	234

r. Wymiary używane przy projektowaniu budynków	285

s. Parkany drewniane.	287

t. Ogrzewanie	287

u. Przewietrzanie	292

f. Kominy fabryczne	295

w. Wodociągi i kanalizacja:

α. Wodociągi	297
β. Pompy	301
γ. Kanalizacja	302

z. Oświetlenie elektryczne	307

Rozdział III.

BUDOWLE ŻELBETOWE.

A. Zasady obliczeń przy zginaniu	309

B. Belka lub płyta o przekroju prostokątnym	311

a. Wzory (uzbrojenie pojedyncze)	312

b. Tabela Nr. 63 — wartości (h-a), f i x	314

c. Tabela Nr. 64 — dla obliczania płyt żelbetowych przy $\sigma_b = 40 \text{ kg./cm.}^2$ i $\sigma_z = 1000 \text{ kg./cm.}^2$	318

d. Strzemiona	319

C.	Belka lub płyta o przekroju prostokątnym (uzbrojenie podwójne)	321
a.	Wzory i tabl. Nr. 65	322
D.	Belki żebrowe:	
a.	Uzbrojenie pojedyncze—wzory	326
b.	Uzbrojenie podwójne.	332
E.	Konstrukcje żelbetowe:	
a.	Sposoby umocowania końców prętów żelaznych w betonie	334
b.	Sposoby ułożenia prętów żelaznych w betonie	334
c.	Formy dla belki żebrowej	335
F.	Obliczanie słupów:	
a.	Ciśnienie środkowe, ...	335
b.	Ciśnienie mimośrodkowe	340
H.	Słupy Consider'a	342
G.	Obliczanie sklepień żelbetowych	343
K.	Płyty fundamentowe	345
L.	Schody	347
M.	Obliczanie stropów żelazo-ceglanych	349

DODATKI.

1.	Tabela Nr. 68 — okrągłych prętów żelaznych	354
2.	Wyciąg z „Tymczasowych przepisów budowy i utrzymania mostów drogowych“ zatwierdzonych przez p. Ministra Robót Publicznych rozporządzeniem z dn. 4 Marca 1920 roku Nr. 6342	
	Postanowienia ogólne	357
	Obciążenie i siły zewnętrzne	361
	Mosty drewniane	367
	Mosty i filary żelazne	372
	Mosty betonowe i żelbetowe	377
	Mosty kamienne	391
	Grunt budowlany	395
	Cement portl. zwyczajny	396
	Cement portl. żelazisty	403
	Cement żuźlowy	401
	Cement naturalny romański	402
	Dodatki hydrauliczne	402

Wytrzymałość betonu	403
Żelazo budowlane	407
Tabela № 69—Tetmayer'a i Jasińskiego	413

3. Przepisy dla obliczeń i budowy ustrojów żelbetonowych byłego rosyjskiego zarządu wojskowo inżynieryjnego, opracowane komisyjnie przez profesorów Mikołajewskiej Inżynieryjnej akademji w Piotrogradzie:

Obliczenie	415
Wykonanie robót	422
Badanie wytrzymałości materiałów	426
Obciążenie próbne budowli	429

OMYŁKI.

zauważone po wydrukowaniu

UWAGA: „g” oznacza w skróceniu wiersz liczony od góry
 „d”—oznacza w skróceniu wiersz liczony od dołu

Str.	Wier.	Nadrukowano	Winno być
2	23 g.	3,8439	2,8439
6	1 d.	2,2996	6,2996
—	25 d.	716,00	710,00
7	13 g.	816,96	819,96
—	22 g.	3,96004	3,69004
8	1 g.	$\frac{\pi^2}{4}$	$\frac{\pi n^2}{4}$
—	13 d.	88727,0	89727,0
10	11 g.	131328	131382
13	18 d.	266940	266948
14	16 g.	1632,1	1932,1
—	10 d.	352705	322705
15	13 d.	425660672	325660672
16	25 d.	8,9776	8,9876

Str.	Wier.	Nadrukowano	Winno być
—	4 d.	2341,8	2346,8
19	16 d.	788,225	783225
23	2 g.	Wartości wyrażenia I^x	Wartości wyrażenia e^x
26	15 g.	9,57	9,75
29	9 d.	0,08978	0,80978
36	9 g.	$y_1 = \sqrt[3]{g + \sqrt{g^2 + p^3}} + \sqrt[3]{-g - \sqrt{g^2 + p^3}}$	$y^1 = \sqrt[3]{-g + \sqrt{g^2 + p^3}} + \sqrt[3]{-g - \sqrt{g^2 + p^3}}$
38	10 g.	$\operatorname{ctg}(\alpha \pm \beta) = \frac{\operatorname{ctg} \alpha \operatorname{ctg} \beta \mp 1}{\operatorname{ctg} \beta \pm \operatorname{ctg} \alpha}$	$\operatorname{ctg}(\alpha \pm \beta) = \frac{\operatorname{ctg} \alpha \operatorname{ctg} \beta \mp 1}{\operatorname{ctg} \beta \pm \operatorname{ctg} \alpha}$
39	3 g.	$\frac{a}{\operatorname{sn} \alpha} + \frac{b}{\operatorname{sn} \beta} + \frac{c}{\operatorname{sn} \gamma} = 2R$	$\frac{a}{\operatorname{sn} \alpha} = \frac{b}{\operatorname{Sn} \beta} = \frac{c}{\operatorname{sn} \gamma} = 2R$
—	3 d.	$\alpha; \beta; c; F$	$\alpha; \beta; b; F$
—	2 d.	$= \operatorname{ccs} = a c \operatorname{sn} \beta$	$= c \cdot \operatorname{cs} \alpha = c \cdot \operatorname{sn} \beta.$
40	4 d.	$\beta > 90^\circ$	$\beta < 90^\circ$
50	8 g.	Elipsoida	Elipsoid
—	10 g.	Paraboloida	Paraboloid
—	12 g.	Paraboloida ścięta	Paraboloid ścięty
55	2 d.	$d \operatorname{arc} \cos \frac{x}{a} = \frac{dx}{a \sqrt{a^2 - x^2}}$	$d \operatorname{arc} \cos \frac{x}{a} = - \frac{dx}{a \sqrt{a^2 - x^2}}$

Str.	Wier.	Nadrukowano	Winno być,
55	3 d.	$\int \frac{dx}{\sqrt{a^2 - x^2}} =$ $= a \cdot \text{arc sn} \cdot \frac{x}{a} + c$	$\int \frac{dx}{\sqrt{a^2 - x^2}} =$ $= \text{arc sn} \frac{x}{a} + c$
—	2 d.	$\int \frac{-dx}{\sqrt{a^2 - x^2}} =$ $= a \cdot \text{arc} \cdot \cos \frac{x}{a} + c$	$\int \frac{-dx}{\sqrt{a^2 - x^2}} =$ $= \text{arc} \cdot \cos \frac{x}{a} + c$
58	3 g.	$\gamma = \frac{a^2}{b} \left[1 - \left(\frac{c^2 x^2}{a^4} \right)^{3/2} \right]$	$\rho = \frac{a^2}{b} \left[1 - \frac{c^2 x^2}{a^4} \right]^{3/2}$
—	7 g.	elipsoida trzyosiowa	elipsoid trzyosiowy
59	11 g.	$DT =$ $= \frac{ay}{bx} \sqrt{\pm a^2 - e^2 x^2};$	$DT =$ $= \frac{ay}{bx} \sqrt{\pm (a^2 - e^2 x^2)}$
60	2 d.	$AE = 1 =$	$AE = I =$
65	7 d.	$os = r \frac{1}{b}$	$os = r \frac{l}{b}$
67	2 d.	$= \frac{3}{4} r (1 + \cos \alpha)$	$= \frac{3}{8} r (1 + \cos \alpha)$
69	5 g.	$1 \text{ m}^3 = 100 \text{ dm}^3$	$1 \text{ m}^3 = 1000 \text{ dm}^3$
71	4 g.	0,7192	0,7112
75	8 g.	$1 \text{ cm}^2 = 0,061 \text{ cal}^3$	$1 \text{ cm}^3 = 0,061 \text{ cal}^3$
83	6 g.	$P:Q = 1n:2n$	$P:Q = 1:2n$

Str.	Wier.	Nadrukowano	Winno być
104	6 d.	158	151
—	5 d.	151	158
111	4 d.	sześcio kończastej	sześciokańciastej
—	1 d.	$p = h + \gamma d$	$p = h + 8 d$
123	1 d.	$H = 2R + 2b + \delta$	$H = 2R + 2(b + \delta)$
125	22 d.	mm. (w szpalcie 6-ej)	cm. ³
130	1 g.	Tabela № 46	Tabela № 46 (poręczowniki)
142	15 g.	12 — 18 kg./cm.	12 — 18 kg./cm. ²
—	17 g.	Ruberoide	Ruberoide
143	11 d.	w jednym	jednym
147	11 d.	w powietrzu	na powietrzu
149	13 g.	: 5	1 : 5
152	6 g.	wyjątkowych	wyjątkowych
159	18 g.	$= 1,25 (1 + mn)$	$= 1,25 (1 + m + n)$
160	1 d.	dodatku do rozdziału III	w dodatkach № 2 i № 3
161	16 g.	w bębem	do bębna
173	15 g.	warstwowcem	warstwcem
181	11 d.	Drut żelazny 1,2	Drut żelazny 12
—	9 d.	Stal . . . 1,5	Stal . . . 15
185	12 d.	Zginanie τ_z	Zgniatanie τ_z
192	7 g.	krzywości	krzywizny

Str.	Wier.	Nadrukowano	Winno być
199		$W = \frac{\pi d}{32} = \frac{\pi r^3}{4} =$ $= 0,0982 d^3$	$W = \frac{\pi d^3}{32} = \frac{\pi r^3}{4} =$ $= 0,0982 d^3$
—		$W = \frac{\pi}{4} \cdot \frac{R - r^4}{R}$	$W = \frac{\pi}{4} \cdot \frac{R - r^4}{R}$
202	5 d.	$\text{dla } BC : M = \frac{P c x}{l}$	$\text{dla } BC : M = \frac{P c x_l}{l}$
209	1 d.	$f = \frac{Q}{E \cdot J} \cdot$ $\frac{8 l^3 - (4 l - c_l) c_l^2}{384}$	$f = \frac{Q}{E \cdot J} \cdot$ $\frac{8 l^3 - (4 l - c_l) c_l^2}{384}$
216	8 g.	$\max = \frac{1}{20} (8 Q + 9 P) =$	$T_0 \max = \frac{1}{20} (8 Q + 9 P)$
—	5 d.	$\min. = \frac{1}{10} (11 Q - 12 P) =$	$T_1 \min = \frac{1}{10} (11 Q - 12 P)$
220	12 g.	$M_1 = - \frac{3}{6} P l; M_{\max} =$ $= \frac{5}{12} P l$	$M_1 = - \frac{3}{16} P l; M_{\max} =$ $= \frac{5}{32} P l$
221	3 d.	Żelazo	Żelazo, wartość l
—	2 d.	Żelazo lane	Żelazo lane, wartość l
—	1 d.	Drzewo	Drzewo, wartość l
225	15 g.	$J_p = J_1 + J$	$J_p = J_1 + J_2$
236	1 g.	$O_2 = \frac{p (h + h_1)}{4 \cdot s}$	$O_2 = O_1 + \frac{p (h + h_1)}{4 \cdot s}$

Str.	Wier.	Nadrukowano	Winno być
247	13 d.	$b \geq$ wysokości	$b \geq \frac{1}{3}$ wysokości
250	8 g.	wymierzaniu w	wymierzaniu kątów w
254	11 d.	$d = \frac{10000 p \cdot c^2}{\gamma - \gamma_2 c_2}$	$d = \frac{10000 P \cdot c^2}{\gamma - \gamma_z c^2}$
259	6 g.	$l_1 = \frac{l}{40} + \frac{h_3 + h_2 + h_1}{25}$	$e_3 = \frac{l}{40} + \frac{h_3 + h_2 + h_1}{25}$
—	7 g.	l_1 — grubość ściany	e_3 — grubość ściany
—	6 g.	$l_2 = \frac{l}{40} + \frac{h_3 + h_2}{25}$	$e_2 = \frac{l}{40} + \frac{h_3 + h_2}{25}$
—	10 g.	$l_3 = 1\frac{1}{2}$ cegły, $l_2 = 2$ cegły	$e_3 = 1\frac{1}{2}$ cegły, $e_2 = 2$ cegły
		$l_1 = 2\frac{1}{2}$ cegły	$e_1 = 2\frac{1}{2}$ cegły
262	Tabela szpaltu 11	Ściana graniczna bez otworów i ciężaru	Ściana graniczna bez otworów obciążona stropami
267	6 g.	sklepieni	sklepień
269	1 g.	sklepieni	sklepień
—	15 d.	$w = \frac{5}{24} l + \frac{1}{3} h +$ + 0,3 m.	$w = \frac{5}{24} l + \frac{1}{6} h +$ + 0,3 m
—	9 d.	sklepienie	sklepienia
—	2 d.	(str. 245)	(str. 246)
272	5 g.	g/m. ²	kg/m ²

Str.	Wier.	Nadrukowano	Winno być
272	11 d.	$\overline{+} \frac{4 (f : s_1)}{\left(\frac{f}{s}\right)^2 + 1} \overline{+}$	$\overline{+} \frac{4 (f : s_1)}{\left(\frac{f}{s_1}\right)^2 + 1} \overline{+}$
—	1 d.	$\operatorname{tg}^2 \varphi = \frac{4 f^2 z_0 + 0,5 f}{h^2 z_0 + 0,14 f}$	$\operatorname{tg}^2 \varphi = \frac{4 f^2}{f_1^2} \cdot \frac{Z_0 + 0,5 f}{Z_0 + 0,14 f}$
273	14 d.	$k_1 = 16 \text{ kg /cm.}$	$k_1 = 16 \text{ kg./cm.}^2$
288	12 g.	temperutorami	temperaturami
294	10 g.	0,000907 m. ³	0,000145 m. ³
295	17 d.	$P = 500 \omega \sqrt{\frac{H}{1 + r}}$	$P = 500 \omega \sqrt{\frac{H}{1 + r}}$
301	8 g.	$Q = \varphi \cdot n \cdot \frac{\pi \cdot d}{4} \cdot b$	$Q = \varphi \cdot n \cdot \frac{\pi d^2}{2} \cdot b$
303	8 d.	0,00924	0,00024
305	2 g.	wpływu	wyływu
306	1 g.	$a = (1 - \cos) \frac{\delta}{2}$	$a = \left(1 - \cos \frac{\delta}{2}\right) \frac{D}{2}$
316	10 g.	= 32,500 kg./cm.	= 32500 kg./cm.
—	11 g.	= 10 szt.	f = 10 szt.
318	1 g.	= 35,06 kg./cm.	= 35,06 kg./cm. ²
319	4 g.	$= x \frac{3(h-a)}{2} \text{ [jak w druku]}$	$x = \frac{3(h-a)}{2} \text{ (jak wydr.)}$

Str.	Wier.	Nadrukowano	Winno być
320	13 d.	$l_1 = \frac{\tau_n - 4,5}{\tau_b} \cdot \frac{1}{2}$	$l_1 = \frac{\tau_b - 4,5}{\tau_b} \cdot \frac{1}{2}$
323	10 d.	$\tau_n = \frac{m_1 \cdot v}{b \cdot J} \dots (26)$	$\tau_{b1} = \frac{m_1 \cdot v}{b \cdot J} \dots (26)$
326	7 g.	$\tau_{b1} = 2,52 \text{ kg./cm.}$	$\tau_{b1} = 2,52 \text{ kg/cm}^2$
327	6 d.	$\sigma_z = \frac{M}{(h-a-x-y) f}$	$\sigma_z = \frac{M}{(h-a-x+y) \cdot f}$
333	3 g.	podwójnem belki żebrowe	podwójnem i przy $x < d$ lub $x=d$ belki żebrowe
—	9 d.	$J = \frac{1}{3} b x^3 -$ $-\frac{1}{3} b (x-d)^3 +$ $+ n f^1 (x-a)^2 +$ $+ n f (h-a-x)^2$	$J = \frac{1}{3} b x^3 -$ $-\frac{1}{3} b (x-d)^3 +$ $+ n f^1 (x-a)^2 +$ $+ n f (h-a-x)^2 \dots (20b)$
—			Na końcu strony dodać: Przy uzbrojeniu pod- wójnem i przy $x > d$ belki żebrowe należy obliczać posługując się wzorami (rys. 200) — 20a, 20b, 31a, 34a: $M = \frac{\sigma_{b1} J}{x} \dots (20a)$ $x =$ $= \frac{bd^2 + 2n[f(h-a) + f^1 a]}{2[bd + n(f + f^1)]}$ (31 a) $\sigma_z =$ $= n \cdot \sigma_{b1} \cdot \frac{h-a-x}{x} (34a)$

Str.	Wier.	Nadrukowano	Winno być
334	2 g.	umocnienia	umocowania
336	3 g.	$F = F_b + f_z$	$F = F_b + n f_z$
—	10 g.	$\varphi = \frac{1}{1 + 0,0001 \left(\frac{e}{r} \right)^2}$	$\varphi = \frac{1}{1 + 0,0001 \left(\frac{l}{r} \right)^2}$
337	14 g.	$f_z = 4 f_z - 0,06 F_b$	$f_z = 4 f'_z - 0,06 F_b$
339	5 g.	$\sigma_a = n \sigma_b = 15,25 =$	$\sigma_z = n \sigma_b = 15,25 =$
340	5 g.	$F_z = f + f$	$F_z = f + f_1$
—	1 d.	$= \frac{h - a}{h} n \sigma_b$	$\sigma_z = \frac{h - a}{h} n \sigma_b$
341	1 d.	$\sigma'_b = \frac{12000}{813} + \frac{12000 \cdot 3}{4105} =$	$\sigma_b = \frac{12000}{813} + \frac{12000 \cdot 3}{4105} =$
343	14 g.	$F = \frac{25 \cdot 3,14 \cdot 36}{100} \cdot$ $\cdot \frac{3,14 \cdot 1 \cdot 1}{4} =$	$F_u = \frac{25 \cdot 3,14 \cdot 36}{100} \cdot$ $\cdot \frac{3,14 \cdot 1 \cdot 1}{4} =$
—	15 g.	$F = \frac{3,14 \cdot 40 \cdot 40}{40} +$ $+ 15 \cdot 25,12 + 30 \cdot 22,18 =$	$F = \frac{3,14 \cdot 40 \cdot 40}{4} +$ $+ 15 \cdot 25,12 + 30 \cdot 22,18 =$
347	6 g.	belki podestowej	belki podłużnej
351	1 d	$2l - \frac{1,3}{2} = 1,45 \text{ cm.}$	$2,1 - \frac{1,3}{2} = 1,45 \text{ cm.}$

LITERATURA Z KTÓREJ KORZYSTAŁEM
PRZY ZESTAWIENIU

„PORADNIKA BUDOWNICZEGO”.

---

1. **Tadeusz Gutkowski** — algebra elementarna.
  2. **St. Moycho i Fr. Zieńkowski** — Krótki zarys chemji.
  3. **Karol Iwanicki** — Budownictwo wiejskie.
  4. **Stefan Jurkowski** — Żelbetnictwo.
  5. **Aleksander Kuczyński** — Podręcznik techniczny.
  6. **Zaleski** — Architektura.
  7. **Cl. de Laharpe** — Notes et formules de l'ingénieur.
  8. **Karl Rössle** — Der eisenbetonbau.
  9. **Kersten** — Der eisenbetonbau.
  10. **M. Zytkiewicz** — Beton i betonnyja roboty.
  11. **Hr. de Roschefort** — Illustrowannoje urocznoje położenie.
  12. **Hütte** — Technik, podręcznik.
  13. **Hütte** — des ingenieurs taschenbuch.
  14. **N. M. Abramow** — Kurs soprotiwlenja materjałow.
  15. **Inż. A. F. Astafjew** — Kalendar betonno stroitelnyj.
  16. **Inż. A. F. Astafjew** — Inżyniernyj kalendar.
  17. **K. G. Dementjew** — Technologia stroitelnych materjałow.
  18. **G. N. Perederij** — Mosty małych proletów.
  19. **G. G. Krywoszejn** — Żelazo — betonnyja konstrukcji.
  20. **Müller-Breslau** — Elemente der grafischen statik der baukonstruktionen.
  21. **Inż. B. L. Kohan** — Asfalt i jego primienienie.
  22. **Przegląd Techniczny.**
  23. **Komitet Wykonawczy przy Stowarzyszeniu Techników w Warszawie** — Podstawy wartościowania dzieł budowniczych: roboty ziemne i roboty murarskie.
-

A. MATEMATYKA.

TABELA № 1.

1. Ważniejsze wartości liczbowe.

Wiel-kość	n	log. n	Wiel-kość	n	log. n	Wiel-kość	n	log. n.
π	3,14159265	0,49715	$1 : \pi$	0,31831	$\overline{1,50285}$	g	9,81m c ²	0,99167
2π	6,28319	0,79818	$1 : 2\pi$	0,15916	$\overline{1,20182}$	g^2	96,2361	$\overline{1,98334}$
3π	9,42478	0,97427	$1 : 3\pi$	0,10610	$\overline{1,02573}$	$1 : g$	0,10194	$\overline{1,00833}$
4π	12,56637	1,09921	$1 : 4\pi$	0,07958	$\overline{2,90079}$	$1 : 2g$	0,05097	$\overline{2,70830}$
$4\pi : 3$	4,18879	0,62209	π^2	9,86960	0,99430	$\sqrt{\frac{g}{g}}$	3,13209	0,49583
$\pi : 2$	1,57080	0,19612	$2\pi^2$	19,73921	1,29533	$\sqrt{\frac{2g}{g}}$	4,42945	0,64635
$\pi : 3$	1,04720	0,02003	$4\pi^2$	39,47842	1,59636	$\pi \sqrt{\frac{g}{g}}$	9,83976	0,99298
$\pi : 4$	0,78540	$\overline{1,89309}$	$\pi^2 : 4$	2,46740	0,39224	$\pi \sqrt{\frac{g}{g}}$	13,91536	1,14350
$\pi : 6$	0,52360	$\overline{1,71900}$	$1 : \pi^2$	0,10132	$\overline{1,00570}$	$\pi : \sqrt{\frac{g}{g}}$	1,00303	0,00132
$\pi : 12$	0,26180	$\overline{1,41797}$	π^3	31,00628	1,49145	e	2,718282	0,43429
$\pi : 16$	0,19635—0,2	$\overline{1,29303}$	$1 : \pi^3$	0,03225	$\overline{2,50855}$	e^2	7,38906	0,86859
$\pi : 32$	0,09818—0,1	$\overline{2,99202}$	π^4	97,40909	1,98860	$1 : e$	0,367879	$\overline{1,56571}$
$\pi : 64$	0,04909—0,05	$\overline{2,69099}$	$\sqrt{\pi}$	1,77245	0,24857	$1 : e^2$	0,13534	$\overline{1,13141}$
$\pi : 180$	0,01745	$\overline{2,24188}$	$\sqrt[3]{\pi}$	1,46459	0,16572	$\sqrt{e}$	1,64872	0,21715
$180 : \pi$	57,29578	1,75812	$1 : \sqrt{\pi}$	0,56419	$\overline{1,75143}$	$\sqrt[3]{e}$	1,39561	0,14476

TABELA № 2.

2. Pierwiastki kwadratowe i sześciennie niektórych ułamków.

n	n liczba dziesięt- na	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	n	n liczba dziesięt- na	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$
1/2	0,500	0,707	0,794	3/8	0,375	0,612	0,721
1/3	0,333	0,577	0,693	5/8	0,625	0,791	0,855
2/3	0,666	0,816	0,874	7/8	0,875	0,935	0,956
1/4	0,250	0,500	0,630	1/9	0,111	0,333	0,481
3/4	0,750	0,866	0,909	2/9	0,222	0,471	0,606
1/6	0,166	0,408	0,550	4/9	0,444	0,667	0,763
5/6	0,833	0,913	0,941	5/9	0,555	0,745	0,822
1/7	0,143	0,378	0,528	7/9	0,777	0,882	0,929
2/7	0,286	0,535	0,659	8/9	0,888	0,943	0,961
3/7	0,428	0,655	0,754	1/12	0,083	0,289	0,437
4/7	0,571	0,756	0,830	5/12	0,416	0,645	0,747
5/7	0,714	0,845	0,894	7/12	0,583	0,764	0,836
6/7	0,857	0,926	0,950	11/12	0,916	0,957	0,971
1/8	0,125	0,354	0,500	1/15	0,066	0,258	0,405

TABELA Nr. 3.

3. Potęgi, pierwiastki, wartości odwrotne,
obwody i powierzchnie koła.

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
1	1	1	1,0000	1,0000	1000,000	3,142	0,7854
2	4	8	1,4142	1,2599	500,000	6,283	3,1416
3	9	27	1,7321	1,4422	333,333	9,425	7,0686
4	16	64	2,0000	1,5874	250,000	12,566	12,5664
5	25	125	2,2361	1,7100	200,000	15,708	19,6350
6	36	216	2,4495	1,8171	166,667	18,850	28,2743
7	49	343	2,6458	1,9129	142,857	21,991	38,4845
8	64	512	2,8284	2,0000	125,000	25,133	50,2655
9	81	729	3,0000	2,0801	111,111	28,274	63,6173
10	100	1000	3,1623	2,1544	100,000	31,416	78,5398
11	121	1331	3,3166	2,2240	90,9091	34,558	95,0332
12	144	1728	3,4641	2,2894	83,3333	37,699	113,097
13	169	2197	3,6056	2,3513	76,9231	40,841	132,732
14	196	2744	3,7417	2,4101	71,4286	43,982	153,938
15	225	3375	3,8730	2,4662	66,6667	47,124	176,715
16	256	4096	4,0000	2,5198	62,5000	50,265	201,062
17	289	4913	4,1231	2,5718	58,8235	53,407	226,980
18	324	5832	4,2426	2,6207	55,5556	56,549	254,469
19	361	6859	4,3589	2,6684	52,6316	59,690	283,529
20	400	8000	4,4721	2,7144	50,0000	62,832	314,159
21	441	9261	4,5826	2,7589	47,6190	65,973	346,361
22	484	10648	4,6904	2,8020	45,4545	69,115	380,133
23	529	12167	4,7958	3,8439	43,4783	72,257	415,476
24	576	13824	4,8990	2,8845	41,6667	75,398	452,339
25	625	15625	5,0000	2,9240	40,0000	78,540	490,874
26	676	17576	5,0990	2,9625	38,4615	81,681	530,929
27	729	19683	5,1962	3,0000	37,0370	84,823	572,555
28	784	21952	5,2915	3,0366	35,7143	87,965	615,752
29	841	24389	5,3852	3,0723	34,4828	91,106	660,520
30	900	27000	5,4772	3,1072	33,3333	94,248	706,858
31	961	29791	5,5678	3,1414	32,2581	97,389	754,768
32	1024	32768	5,6569	3,1748	31,2500	100,531	804,248
33	1089	35967	5,7446	3,2075	3,03030	103,673	855,299
34	1156	39304	5,8310	3,2396	29,4118	106,814	907,920
35	1225	42875	5,9161	3,2711	28,5714	109,956	962,113
36	1296	46656	6,0000	3,3019	27,7778	113,097	1017,88
37	1369	50653	6,0828	3,3322	27,0270	116,239	1075,21
38	1444	54872	6,1644	3,3620	26,3158	119,381	1134,11
39	1521	59319	6,2450	3,3912	25,6410	122,522	1194,59
40	1600	64000	6,3246	3,4200	25,0000	125,66	1256,64
41	1681	68921	6,4031	3,4482	24,3902	128,81	1320,25
42	1764	74088	6,4807	3,4760	23,8095	131,95	1385,44
43	1849	79507	6,5574	3,5034	23,2558	135,09	1452,20
44	1936	85184	6,6332	3,5303	22,7273	138,23	1520,53
45	2025	91125	6,7082	3,5569	22,2222	141,37	1590,43
46	2116	97336	6,7823	3,5830	21,7391	144,51	1661,90
47	2209	103823	6,8557	3,6088	21,2766	147,65	1734,94
48	2304	110592	6,9282	3,6342	20,8333	150,80	1809,56
49	2401	117649	7,0000	3,6593	20,4082	153,94	1885,74
50	2500	125000	7,0711	3,6840	20,0000	157,08	1963,50

Tabela № 3.

3

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
50	2500	125000	7,0711	3,6840	20,0000	157,08	1963,50
51	2601	132651	7,1414	3,7084	19,6078	160,22	2042,82
52	2704	140608	7,2111	3,7325	19,2308	163,36	2123,72
53	2809	148877	7,2801	3,7563	18,8679	166,50	2206,18
54	2916	157464	7,3485	3,7798	18,5185	169,65	2290,22
55	3025	166875	7,4162	3,8030	18,1818	172,79	2375,83
56	3136	176168	7,4833	3,8259	17,8571	175,93	2463,01
57	3249	185198	7,5498	3,8485	17,5439	179,07	2551,76
58	3364	195112	7,6158	3,8709	17,2414	182,21	2642,08
59	3481	205379	7,6811	3,8930	16,9492	185,35	2733,97
60	3600	216000	7,7460	3,9149	16,6667	188,50	2827,43
61	3721	226981	7,8102	3,9365	16,3984	191,64	2922,47
62	3844	238328	7,8740	3,9579	16,1290	194,78	3019,07
63	3969	250047	7,9378	3,9791	15,8780	197,92	3117,25
64	4096	262144	8,0000	4,0000	15,6250	201,06	3216,99
65	4225	274625	8,0628	4,0207	15,3846	204,20	3318,31
66	4356	287496	8,1240	4,0412	15,1515	207,35	3421,19
67	4489	300763	8,1854	4,0615	14,9254	210,49	3525,65
68	4624	314432	8,2462	4,0817	14,7059	213,63	3631,68
69	4761	328509	8,3066	4,1016	14,4928	216,77	3739,28
70	4900	343000	8,3666	4,1213	14,2857	219,91	3848,45
71	5041	357911	8,4261	4,1408	14,0845	223,05	3959,19
72	5184	373248	8,4853	4,1602	13,8889	226,19	4071,50
73	5329	389017	8,5440	4,1798	13,6986	229,34	4185,39
74	5476	405224	8,6023	4,1988	13,5135	232,48	4300,84
75	5625	421875	8,6603	4,2172	13,3333	235,62	4417,86
76	5776	438976	8,7178	4,2358	13,1579	238,76	4536,46
77	5929	456533	8,7750	4,2543	12,9870	241,90	4656,63
78	6084	474552	8,8318	4,2727	12,8205	245,04	4773,36
79	6241	493039	8,8882	4,2908	12,6582	248,19	4891,67
80	6400	512000	8,9443	4,3089	12,5000	251,33	5026,55
81	6561	531441	9,0000	4,3267	12,3457	254,47	5153,00
82	6724	551368	9,0554	4,3445	12,1951	257,61	5281,02
83	6889	571787	9,1104	4,3621	12,0482	260,75	5410,61
84	7056	592704	9,1652	4,3795	11,9048	263,89	5541,77
85	7225	614125	9,2195	4,3968	11,7647	267,04	5674,50
86	7396	636056	9,2736	4,4140	11,6279	270,18	5808,80
87	7569	658503	9,3274	4,4310	11,4943	273,32	5944,68
88	7744	681472	9,3808	4,4480	11,3636	276,46	6082,12
89	7921	704969	9,4340	4,4647	11,2360	279,60	6221,14
90	8100	729000	9,4868	4,4814	11,1111	282,74	6361,73
91	8281	753571	9,5394	4,4979	10,9890	285,88	6503,88
92	8464	778688	9,5917	4,5144	10,8696	289,03	6647,61
93	8649	804357	9,6437	4,5307	10,7527	292,17	6792,91
94	8836	830584	9,6954	4,5468	10,6383	295,31	6939,78
95	9025	857375	9,7468	4,5629	10,5263	298,45	7088,22
96	9216	884736	9,7980	4,5789	10,4167	301,59	7238,23
97	9409	912673	9,8489	4,5947	10,3093	304,78	7389,81
98	9604	941192	9,8995	4,6104	10,2041	307,88	7542,96
99	9801	970299	9,9499	4,6261	10,1010	311,02	7697,69
100	10000	1000000	10,0000	4,6416	10,0000	314,16	7853,98

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
100	10000	1000000	10,0000	4,6416	10,0000	314,16	7853,98
101	10201	1030301	10,0499	4,6570	9,90099	317,30	8011,85
102	10404	1061208	10,0995	4,6723	9,80392	320,44	8171,28
103	10609	1092727	10,1480	4,6875	9,70874	323,58	8332,29
104	10816	1124864	10,1980	4,7027	9,61538	326,73	8494,87
105	11025	1157625	10,2470	4,7177	9,52381	329,87	8659,01
106	11236	1191016	10,2956	4,7326	9,43396	333,01	8824,73
107	10449	1225048	10,3441	4,7475	9,34579	336,15	8992,02
108	11664	1259712	10,3923	4,7622	9,25926	339,29	9160,88
109	11881	1295029	10,4403	4,7769	9,17431	342,43	9331,32
110	12100	1331000	10,4881	4,7914	9,09091	345,58	9503,32
111	12321	1367631	10,5357	4,8059	9,00901	348,72	9676,89
112	12544	1404928	10,5830	4,8203	8,92857	351,86	9852,03
113	12769	1442897	10,6301	4,8346	8,84956	355,00	10028,7
114	12996	1481544	10,6771	4,8488	8,77193	358,14	10207,0
115	13225	1520875	10,7238	4,8629	8,69565	361,28	10386,9
116	13456	1560896	10,7703	4,8770	8,62069	364,42	10568,3
117	13689	1601613	10,8167	4,8910	8,54701	367,57	10751,3
118	13924	1643032	10,8628	4,9049	8,47458	370,71	10935,9
119	14161	1685159	10,9087	4,9187	8,40336	373,85	11122,0
120	14400	1728000	10,9545	4,9324	8,33333	376,99	11309,7
121	14641	1771561	11,0000	4,9461	8,26446	380,13	11499,0
122	14884	1815848	11,0454	4,9597	8,19672	383,27	11689,9
123	15129	1860867	11,0905	4,9732	8,13008	386,42	11882,3
124	15376	1906624	11,1355	4,9866	8,06452	389,56	12076,3
125	15625	1953125	11,1803	5,0000	8,00000	392,70	12271,8
126	15876	2000376	11,2250	5,0133	7,93651	395,84	12469,0
127	16129	2048383	11,2694	5,0265	7,87402	398,98	12667,7
128	16384	2097152	11,3137	5,0397	7,81250	402,12	12868,0
129	16641	2146689	11,3578	5,0528	7,75194	405,27	13069,8
130	16900	2197000	11,4018	5,0658	7,69231	408,41	13273,2
131	17161	2248091	11,4455	5,0788	7,63359	411,55	13478,2
132	17424	2299968	11,4891	5,0918	7,57576	414,69	13684,8
133	17689	2352637	11,5326	5,1045	7,51880	417,83	13892,9
134	17956	2406104	11,5758	5,1172	7,46269	420,97	14102,6
135	18225	2460875	11,6190	5,1299	7,40741	424,12	14313,9
136	18496	2515456	11,6619	5,1426	7,35294	427,26	14526,7
137	18769	2571353	11,7047	5,1551	7,29927	430,40	14741,1
138	19044	2628072	11,7473	5,1676	7,24638	433,54	14957,1
139	19321	2685619	11,7898	5,1801	7,19424	436,68	15174,7
140	19600	2744000	11,8322	5,1925	7,14286	439,82	15393,8
141	19881	2803221	11,8743	5,2048	7,09220	442,96	15614,5
142	20164	2863288	11,9164	5,2171	7,04225	446,11	15836,8
143	20449	2924207	11,9583	5,2293	6,99301	449,25	16060,6
144	20736	2985984	12,0000	5,2415	6,94444	452,39	16286,0
145	21025	3048625	12,0416	5,2536	6,89655	455,53	16513,0
146	21316	3112136	12,0830	5,2656	6,84932	458,67	16741,5
147	21609	3176523	12,1244	5,2776	6,80272	461,81	16971,7
148	21904	3241792	12,1655	5,2896	6,75676	464,96	17203,4
149	22201	3307949	12,2066	5,3015	6,71141	468,10	17436,6
150	22500	3375000	12,2474	5,3133	6,66667	471,24	17671,5

T a b e l a No 3.

5

n	n ²	n ³	$\sqrt{n}$	$\frac{1}{\sqrt{n}}$	1000 · $\frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
150	22500	8375000	12,2474	5,3133	6,66667	471,24	17681,5
151	22801	8442951	12,2882	5,3251	6,62252	474,38	17907,9
152	23104	8511808	12,3288	5,3368	6,57895	477,52	18145,8
153	23409	8581577	12,3693	5,3485	6,53595	480,66	18385,4
154	23716	8652264	12,4097	5,3601	6,49351	483,81	18626,5
155	24025	8723875	12,4499	5,3717	6,45161	486,95	18869,2
156	24336	8796416	12,4900	5,3832	6,41026	490,09	19113,4
157	24649	8869893	12,5300	5,3947	6,36943	493,23	19359,3
158	24964	8944312	12,5698	5,4061	6,32911	496,37	19606,7
159	25281	4019679	12,6095	5,4175	6,28931	499,51	19855,7
160	25600	4096000	12,6491	5,4288	6,25000	502,65	20106,2
161	25921	4173281	12,6886	5,4401	6,21118	505,80	20358,3
162	26244	4251528	12,7279	5,4514	6,17284	508,94	20612,0
163	26569	4330747	12,7671	5,4626	6,13497	512,08	20867,2
164	26896	4410944	12,8062	5,4737	6,09756	515,22	21124,1
165	27225	4492125	12,8452	5,4848	6,06061	518,36	21382,5
166	27556	4574296	12,8841	5,4959	6,02410	521,50	21642,4
167	27889	4657463	12,9228	5,5069	5,98802	524,65	21904,0
168	28224	4741632	12,9615	5,5178	5,95238	527,79	22167,1
169	28561	4826809	13,0000	5,5288	5,91716	530,93	22431,8
170	28900	4913000	13,0384	5,5397	5,88235	534,07	22698,0
171	29241	5000211	13,0767	5,5505	5,84795	537,21	22965,8
172	29584	5088448	13,1149	5,5613	5,81395	540,35	23235,2
173	29929	5177717	13,1529	5,5721	5,78035	543,50	23506,2
174	30276	5268024	13,1909	5,5828	5,74713	546,64	23778,7
175	30625	5359375	13,2288	5,5934	5,71429	549,78	24052,8
176	30976	5451776	13,2665	5,6041	5,68182	552,92	24328,5
177	31329	5545233	13,3041	5,6147	5,64972	556,06	24605,7
178	31684	5639752	13,3417	5,6252	5,61798	559,20	24884,6
179	32041	5735339	13,3791	5,6357	5,58659	562,35	25164,9
180	32400	5832000	13,4164	5,6462	5,55556	565,49	25446,9
181	32761	5929741	13,4536	5,6567	5,52486	568,63	25730,4
182	33124	6028568	13,4907	5,6671	5,49451	571,77	26015,5
183	33489	6128487	13,5277	5,6774	5,46448	574,91	26302,2
184	33856	6229504	13,5647	5,6877	5,43478	578,05	26590,4
185	34225	6331625	13,6015	5,6980	5,40541	581,19	26880,3
186	34596	6434856	13,6382	5,7083	5,37634	584,34	27171,6
187	34969	6539203	13,6748	5,7185	5,34759	587,48	27464,6
188	35344	6644672	13,7113	5,7287	5,31915	590,62	27759,1
189	35721	6751269	13,7477	5,7388	5,29101	593,76	28055,2
190	36100	6859000	13,7840	5,7489	5,26316	596,90	28352,9
191	36481	6967871	13,8203	5,7590	5,23560	600,04	28652,1
192	36864	7077888	13,8564	5,7690	5,20833	603,19	28952,9
193	37249	7189057	13,8924	5,7790	5,18135	606,33	29255,3
194	37636	7301384	13,9284	5,7890	5,15464	609,47	29559,2
195	38025	7414875	13,9642	5,7989	5,12821	612,61	29864,8
196	38416	7529536	14,0000	5,8088	5,10204	615,76	30171,9
197	38809	7645373	14,0357	5,8186	5,07614	618,89	30480,5
198	39204	7762392	14,0712	5,8285	5,05051	622,04	30790,7
199	39601	7880599	14,1067	5,8383	5,02513	625,18	31102,6
200	40000	8000000	14,1421	5,8480	5,00000	628,32	31415,9

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\frac{1}{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
200	40000	8000000	14,1421	5,8480	5,00000	628,32	31415,9
201	40401	8120601	14,1774	5,8578	4,97512	631,46	31730,9
202	40804	8242408	14,2127	5,8675	4,95050	634,60	32047,4
203	41209	8365427	14,2478	5,8771	4,92611	637,74	32365,5
204	41616	8489664	14,2829	5,8868	4,90196	640,88	32685,1
205	42025	8615125	14,3178	5,8964	4,87805	644,03	33006,4
206	42436	8741816	14,3527	5,9069	4,85437	647,17	33329,2
207	42849	8869743	14,3875	5,9155	4,83092	650,31	33653,5
208	43264	8998912	14,4222	5,9250	4,80769	653,45	33979,5
209	43681	9129329	14,4568	5,9345	4,78469	656,59	34307,0
210	44100	9261000	14,4914	5,9439	4,76190	659,73	34636,1
211	44521	9393931	14,5258	5,9533	4,73934	662,88	34966,7
212	44944	9528128	14,5602	5,9627	4,71698	666,02	35298,9
213	45369	9663597	14,5945	5,9721	4,69484	669,16	35632,7
214	45796	9800344	14,6287	5,9814	4,67290	672,30	35968,1
215	46225	9938375	14,6629	5,9907	4,65116	675,44	36305,0
216	46656	10077696	14,6969	6,0000	4,62963	678,58	36643,5
217	47089	10218313	14,7309	6,0092	4,60829	681,73	36983,6
218	47524	10360232	14,7648	6,0185	4,58716	684,87	37325,3
219	47961	10503459	14,7986	6,0277	4,56621	688,01	37668,5
220	48400	10648000	14,8324	6,0368	4,54545	691,15	38013,3
221	48841	10793861	14,8661	6,0459	4,52489	694,29	38359,6
222	49284	10941048	14,8997	6,0550	4,50450	697,43	38707,6
223	49729	11089567	14,9332	6,0641	4,48430	700,58	39057,1
224	50176	11239424	14,9666	6,0732	4,46429	703,72	39408,1
225	50625	11390625	15,0000	6,0822	4,44444	706,86	39760,8
226	51076	11543176	15,0333	6,0912	4,42478	710,00	40115,0
227	51529	11697083	15,0665	6,1002	4,40529	713,14	40470,8
228	51984	11852352	15,0997	6,1091	4,38596	716,28	40828,1
229	52441	12008989	15,1327	6,1180	4,36681	719,42	41187,1
230	52900	12167000	15,1658	6,1269	4,34783	722,57	41547,6
231	53361	12326391	15,1987	6,1358	4,32900	725,71	41909,6
232	53824	12487168	15,2315	6,1446	4,31034	728,85	42278,3
233	54289	12649387	15,2643	6,1534	4,29185	731,99	42638,5
234	54756	12812904	15,2971	6,1622	4,27350	735,13	43005,3
235	55225	12977875	15,3297	6,1710	4,25532	738,27	43378,6
236	55696	13144256	15,3623	6,1797	4,23729	741,42	43743,5
237	56169	13312053	15,3948	6,1885	4,21941	744,56	44115,0
238	56644	13481272	15,4272	6,1972	4,20168	747,70	44488,1
239	57121	13651919	15,4596	6,2058	4,18410	750,84	44862,7
240	57600	13824000	15,4919	6,2145	4,16667	753,98	45238,9
241	58081	13997521	15,5242	6,2231	4,14938	757,12	45616,7
242	58564	14172488	15,5563	6,2317	4,13223	760,27	45996,1
243	59049	14348907	15,5885	6,2403	4,11523	763,41	46377,0
244	59536	14526784	15,6205	6,2488	4,09836	766,55	46759,5
245	60025	14706125	15,6525	6,2573	4,08163	769,69	47143,5
246	60516	14886936	15,6844	6,2668	4,06504	772,83	47529,2
247	61009	15069223	15,7162	6,2743	4,04858	775,97	47916,4
248	61504	15252992	15,7480	6,2828	4,03226	779,11	48305,1
249	62001	15438249	15,7797	6,2912	4,01606	782,26	48696,5
250	62500	15625000	15,8114	6,2996	4,00000	785,40	49087,4

T a b e l a № 3.

7

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
250	62500	15825000	15,8114	6,2998	4,00000	785,40	49087,4
251	63001	15818251	15,8430	6,3080	3,98406	788,54	49480,9
252	63504	16003008	15,8745	6,3164	3,96825	791,68	49875,9
253	64009	16194277	15,9060	6,3247	3,95257	794,82	50272,6
254	64516	16387064	15,9374	6,3330	3,93701	797,96	50670,7
255	65025	16581875	15,9687	6,3413	3,92157	801,11	51070,5
256	65536	16777216	16,0000	6,3496	3,90625	804,26	51471,9
257	66049	16974593	16,0312	6,3579	3,89105	807,39	51874,8
258	66564	17173512	16,0624	6,3661	3,87597	810,53	52279,2
259	67081	17373979	16,0935	6,3743	3,86100	813,67	52685,3
260	67600	17576000	16,1245	6,3825	3,84615	816,81	53092,9
261	68121	17779581	16,1555	6,3907	3,83142	819,96	53502,1
262	68644	17984728	16,1864	6,3988	3,81679	823,10	53912,9
263	69169	18191447	16,2173	6,4070	3,80228	826,24	54325,2
264	69696	18399744	16,2481	6,4151	3,78788	829,38	54739,1
265	70225	18609625	16,2788	6,4232	3,77358	832,52	55154,6
266	70756	18821096	16,3095	6,4312	3,75940	835,66	55571,6
267	71289	19034163	16,3401	6,4393	3,74532	838,81	55990,2
268	71824	19248832	16,3707	6,4473	3,73134	841,95	56410,4
269	72361	19465109	16,4012	6,4553	3,71747	845,09	56832,2
270	72900	19683000	16,4317	6,4633	3,70370	848,23	57255,5
271	73441	19902511	16,4621	6,4713	3,69004	851,37	57680,4
272	73984	20123648	16,4924	6,4792	3,67647	854,51	58106,9
273	74529	20346417	16,5227	6,4872	3,66300	857,65	58534,9
274	75076	20570824	16,5529	6,4951	3,64964	860,80	58964,6
275	75625	20796875	16,5831	6,5030	3,63636	863,94	59395,7
276	76176	21024576	16,6132	6,5108	3,62319	867,08	59828,5
277	76729	21253933	16,6433	6,5187	3,61011	870,22	60262,8
278	77284	21484952	16,6733	6,5265	3,59712	873,36	60698,7
279	77841	21717639	16,7033	6,5343	3,58423	876,50	61136,2
280	78400	21952000	16,7332	6,5421	3,57143	879,65	61575,2
281	78961	22188041	16,7631	6,5499	3,55872	882,79	62015,8
282	79524	22425768	16,7929	6,5577	3,54610	885,93	62458,0
283	80089	22665187	16,8226	6,5654	3,53357	889,07	62901,8
284	80656	22906304	16,8523	6,5731	3,52113	892,21	63347,1
285	81225	23149125	16,8819	6,5808	3,50877	895,35	63794,0
286	81796	23393656	16,9115	6,5885	3,49650	898,50	64242,4
287	82369	23639903	16,9411	6,5962	3,48432	901,64	64692,5
288	82944	23887872	16,9706	6,6039	3,47222	904,78	65144,1
289	83521	24137569	17,0000	6,6115	3,46021	907,92	65597,2
290	84100	24389000	17,0294	6,6191	3,44828	911,06	66052,9
291	84681	24642171	17,0587	6,6267	3,43643	914,20	66508,3
292	85264	24897088	17,0880	6,6343	3,42466	917,35	66966,2
293	85849	25153757	17,1172	6,6419	3,41297	920,49	67425,6
294	86436	25412184	17,1464	6,6494	3,40136	923,63	67886,7
295	87025	25672375	17,1756	6,6569	3,38983	926,77	68349,3
296	87616	25934336	17,2047	6,6644	3,37833	929,91	68812,4
297	88209	26198073	17,2337	6,6719	3,36700	933,05	69279,2
298	88804	26463592	17,2627	6,6794	3,35570	936,19	69746,5
299	89401	26730899	17,2916	6,6869	3,34448	939,34	70215,4
300	90000	27000000	17,3205	6,6943	3,33333	942,48	70685,8

	u^2	u^3	$\sqrt{u}$	$\sqrt[3]{u}$	$1000 \cdot \frac{1}{u}$	πu	$\frac{\pi^2}{4}$
300	90000	27000000	17,3205	6,6943	3,33333	942,48	70685,8
301	90601	27270901	17,3494	6,7018	3,32226	945,62	71157,9
302	91204	27543608	17,3781	6,7092	3,31126	948,76	71631,5
303	91809	27818127	17,4069	6,7166	3,30033	951,90	72106,6
304	92416	28094464	17,4356	6,7240	3,28947	955,04	72583,4
305	93025	28372625	17,4642	6,7313	3,27869	958,19	73061,7
306	93636	28652616	17,4929	6,7387	3,26797	961,33	73541,5
307	94249	28934443	17,5214	6,7460	3,25733	964,47	74023,0
308	94864	29218112	17,5499	6,7533	3,24675	967,61	74506,0
309	95481	29503629	17,5784	6,7606	3,23625	970,75	74990,6
310	96100	29791000	17,6068	6,7679	3,22581	973,89	75476,8
311	96721	30080231	17,6352	6,7752	3,21543	977,04	75964,5
312	97344	30371328	17,6635	6,7824	3,20513	980,18	76453,8
313	97969	30664297	17,6918	6,7897	3,19489	983,32	76944,7
314	98596	30959144	17,7200	6,7969	3,18471	986,46	77437,1
315	99225	31255875	17,7482	6,8041	3,17460	989,60	77931,1
316	99856	31554496	17,7764	6,8113	3,16456	992,74	78426,7
317	100489	31855013	17,8045	6,8185	3,15457	995,88	78923,9
318	101124	32157432	17,8326	6,8256	3,14465	999,03	79422,6
319	101761	32461759	17,8606	6,8328	3,13480	1002,2	79922,9
320	102400	32768000	17,8885	6,8399	3,12500	1005,3	80424,8
321	103041	33076161	17,9165	6,8470	3,11526	1008,5	80928,2
322	103684	33386248	17,9444	6,8541	3,10559	1011,6	81433,2
323	104329	33698267	17,9722	6,8612	3,09598	1014,7	81939,8
324	104976	34012224	18,0000	6,8683	3,08642	1017,9	82448,0
325	105625	34328125	18,0278	6,8753	3,07692	1021,0	82957,7
326	106276	34645976	18,0555	6,8824	3,06749	1024,2	83469,0
327	106929	34965783	18,0831	6,8894	3,05810	1027,3	83981,8
328	107584	35287552	18,1108	6,8964	3,04878	1030,4	84496,3
329	108241	35611289	18,1384	6,9034	3,03951	1033,6	85012,3
330	108900	35937000	18,1659	6,9104	3,03030	1036,7	85529,9
331	109561	36264691	18,1934	6,9174	3,02115	1039,9	86049,0
332	110224	36594368	18,2209	6,9244	3,01205	1043,0	86569,7
333	110889	36926037	18,2483	6,9313	3,00300	1046,2	87092,0
334	111556	37259704	18,2757	6,9382	2,99401	1049,3	87615,9
335	112225	37595375	18,3030	6,9451	2,98507	1052,4	88141,3
336	112896	37933056	18,3303	6,9521	2,97619	1055,6	88668,3
337	113569	38272753	18,3576	6,9589	2,96736	1058,7	89196,9
338	114244	38614472	18,3848	6,9658	2,95858	1061,9	89727,0
339	114921	38958219	18,4120	6,9727	2,94985	1065,0	90258,7
340	115600	39304000	18,4391	6,9795	2,94118	1068,1	90792,0
341	116281	39651821	18,4662	6,9864	2,93255	1071,3	91326,9
342	116964	40001688	18,4932	6,9932	2,92398	1074,4	91863,3
343	117649	40353607	18,5203	7,0000	2,91545	1077,6	92401,3
344	118336	40707584	18,5472	7,0068	2,90698	1080,7	92940,9
345	119025	41063625	18,5742	7,0136	2,89855	1083,8	93482,0
346	119716	41421736	18,6011	7,0203	2,89017	1087,0	94024,7
347	120409	41781923	18,6279	7,0271	2,88184	1090,1	94569,0
348	121104	42144192	18,6548	7,0338	2,87356	1093,3	95114,9
349	121801	42508549	18,6815	7,0406	2,86533	1096,4	95662,3
350	122500	42875000	18,7083	7,0473	2,85714	1099,6	96211,3

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^3}{4}$
350	122500	42875000	18,7083	7,0473	2,85714	1099,6	96211,3
351	123201	43243551	18,7350	7,0540	2,84900	1102,7	96761,8
352	123904	43614208	18,7617	7,0607	2,84091	1105,8	97314,0
353	124609	43986977	18,7883	7,0674	2,83286	1109,0	97867,7
354	125316	44361864	18,8140	7,0740	2,82486	1112,1	98423,0
355	126025	44738875	18,8411	7,0807	2,81690	1115,3	98979,8
356	126736	45118016	18,8680	7,0873	2,80899	1118,4	99538,2
357	127449	45499293	18,8944	7,0940	2,80112	1121,5	100098
358	128164	45882712	18,9209	7,1006	2,79330	1124,7	100660
359	128881	46268379	18,9473	7,1072	2,78552	1127,8	101223
360	129600	46656000	18,9737	7,1138	2,77778	1131,0	101788
361	130321	47045881	19,0000	7,1204	2,77008	1134,1	102354
362	131044	47437928	19,0263	7,1269	2,76243	1137,3	102922
363	131769	47832147	19,0526	7,1335	2,75482	1140,4	103491
364	132496	48228544	19,0788	7,1400	2,74725	1143,5	104062
365	133225	48627125	19,1050	7,1466	2,73973	1146,7	104635
366	133956	49027896	19,1311	7,1531	2,73224	1149,8	105209
367	134689	49430863	19,1572	7,1596	2,72480	1153,0	105785
368	135424	49836032	19,1833	7,1661	2,71739	1156,1	106362
369	136161	50243409	19,2094	7,1726	2,71003	1159,2	106941
370	136900	50653000	19,2354	7,1791	2,70270	1162,4	107521
371	137641	51064811	19,2614	7,1855	2,69542	1165,5	108103
372	138384	51478848	19,2873	7,1920	2,68817	1168,7	108687
373	139129	51895117	19,3132	7,1984	2,68097	1171,8	109272
374	139876	52313624	19,3391	7,2048	2,67380	1175,0	109858
375	140625	52734375	19,3649	7,2112	2,66667	1178,1	110447
376	141376	53157376	19,3907	7,2177	2,65957	1181,2	111036
377	142129	53582633	19,4165	7,2240	2,65252	1184,4	111628
378	142884	54010152	19,4422	7,2304	2,64550	1187,5	112221
379	143641	54439939	19,4679	7,2368	2,63852	1190,7	112815
380	144400	54872000	19,4936	7,2432	2,63158	1193,8	113411
381	145161	55306341	19,5192	7,2495	2,62467	1196,9	114009
382	145924	55742968	19,5448	7,2558	2,61780	1200,1	114608
383	146689	56181887	19,5705	7,2622	2,61097	1203,2	115209
384	147456	56623104	19,5959	7,2685	2,60417	1206,4	115812
385	148225	57066625	19,6214	7,2748	2,59740	1209,5	116416
386	148996	57512456	19,6469	7,2811	2,59067	1212,7	117021
387	149769	57960603	19,6723	7,2874	2,58398	1215,8	117628
388	150544	58411072	19,6977	7,2936	2,57732	1218,9	118237
389	151321	58863860	19,7231	7,2999	2,57069	1222,1	118847
390	152100	59319000	19,7484	7,3061	2,56410	1225,2	119459
391	152881	59776471	19,7737	7,3124	2,55754	1228,4	120072
392	153664	60236288	19,7990	7,3186	2,55102	1231,5	120687
393	154449	60698457	19,8246	7,3248	2,54453	1234,6	121304
394	155236	61162984	19,8494	7,3310	2,53807	1237,8	121922
395	156025	61629875	19,8746	7,3372	2,53165	1240,9	122542
396	156816	62099136	19,8997	7,3434	2,52525	1244,1	123163
397	157609	62570773	19,9249	7,3494	2,51889	1247,2	123786
398	158404	63044792	19,9499	7,3558	2,51256	1250,4	124410
399	159201	63521199	19,9750	7,3619	2,50627	1253,5	125036
400	160000	64000000	20,0000	7,3681	2,50000	1256,6	125664

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
400	160000	64000000	20,0000	7,3681	2,50000	1256,6	125664
401	160801	64481201	20,0250	7,3742	2,49377	1259,8	126293
402	161604	64964808	20,0499	7,3803	2,48756	1262,9	126923
403	162409	65450827	20,0749	7,3864	2,48139	1266,1	127556
404	163216	65939264	20,0998	7,3925	2,47525	1269,2	128190
405	164025	66430125	20,1246	7,3986	2,46914	1272,3	128825
406	164836	66923416	20,1494	7,4047	2,46305	1275,5	129462
407	165649	67419143	20,1742	7,4108	2,45700	1278,6	130100
408	166464	67917312	20,1990	7,4169	2,45098	1281,8	130741
409	167281	68417929	20,2237	7,4229	2,44499	1284,9	131328
410	168100	68921000	20,2485	7,4290	2,43902	1288,1	132025
411	168921	69426531	20,2731	7,4350	2,43309	1291,2	132670
412	169744	69934528	20,2978	7,4410	2,42718	1294,3	133317
413	170569	70444997	20,3224	7,4470	2,42131	1297,5	133965
414	171396	70957944	20,3470	7,4530	2,41546	1300,6	134614
415	172225	71473375	20,3715	7,4590	2,40964	1303,8	135265
416	173056	71991296	20,3961	7,4650	2,40385	1306,9	135918
417	173889	72511713	20,4206	7,4710	2,39808	1310,0	136572
418	174724	73034632	20,4450	7,4770	2,39234	1313,2	137228
419	175561	73560059	20,4695	7,4829	2,38663	1316,3	137885
420	176400	74088000	20,4939	7,4889	2,38095	1319,5	138544
421	177241	74618461	20,5183	7,4948	2,37530	1322,6	139205
422	178084	75151448	20,5428	7,5007	2,36967	1325,8	139867
423	178929	75686967	20,5670	7,5067	2,36407	1328,9	140531
424	179776	76225024	20,5913	7,5126	2,35849	1332,0	141196
425	180625	76765625	20,6155	7,5185	2,35294	1335,2	141863
426	181476	77308776	20,6398	7,5244	2,34742	1338,3	142531
427	182329	77854483	20,6640	7,5302	2,34192	1341,5	143201
428	183184	78402752	20,6882	7,5361	2,33645	1344,6	143872
429	184041	78953589	20,7123	7,5420	2,33100	1347,7	144545
430	184900	79507000	20,7364	7,5478	2,32558	1350,9	145220
431	185761	80062991	20,7605	7,5537	2,32019	1354,0	145896
432	186624	80621568	20,7846	7,5595	2,31481	1357,2	146574
433	187489	81182737	20,8087	7,5654	2,30947	1360,3	147254
434	188356	81746504	20,8327	7,5712	2,30415	1363,5	147934
435	189225	82312875	20,8567	7,5770	2,29885	1366,6	148617
436	190096	82881856	20,8806	7,5828	2,29358	1369,7	149301
437	190969	83453453	20,9045	7,5886	2,28833	1372,9	149987
438	191844	84027672	20,9284	7,5944	2,28311	1376,0	150674
439	192721	84604519	20,9523	7,6001	2,27790	1379,2	151363
440	193600	85184000	20,9762	7,6059	2,27273	1382,3	152053
441	194481	85766121	21,0000	7,6117	2,26757	1385,4	152745
442	195364	86350888	21,0238	7,6174	2,26244	1388,6	153439
443	196249	86938307	21,0476	7,6232	2,25734	1391,7	154134
444	197136	87528384	21,0713	7,6289	2,25225	1394,9	154830
445	198025	88121125	21,0950	7,6346	2,24719	1398,0	155528
446	198916	88716536	21,1187	7,6403	2,24215	1401,2	156228
447	199809	89314623	21,1424	7,6460	2,23714	1404,3	156930
448	200704	89915392	21,1660	7,6517	2,23214	1407,4	157633
449	201601	90518849	21,1896	7,6574	2,22717	1410,6	158337
450	202500	91125000	21,2132	7,6631	2,22222	1413,7	159043

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
450	202500	91125000	21,2132	7,6631	2,22222	1413,7	159043
451	203401	91733851	21,2368	7,6688	2,21729	1416,9	159751
452	204304	92345408	21,2603	7,6744	2,21239	1420,0	160460
453	205209	92959677	21,2838	7,6801	2,20751	1423,1	161171
454	206116	93576664	21,3073	7,6857	2,20264	1426,3	161883
455	207025	94196375	21,3307	7,6914	2,19780	1429,4	162597
456	207936	94818816	21,3542	7,6970	2,19298	1432,6	163313
457	208849	95443993	21,3776	7,7026	2,18818	1435,7	164030
458	209764	96071912	21,4009	7,7082	2,18341	1438,8	164748
459	210681	96702579	21,4243	7,7138	2,17865	1442,0	165468
460	211600	97336000	21,4476	7,7194	2,17391	1445,1	166190
461	212521	97972181	21,4709	7,7250	2,16920	1448,3	166914
462	213444	98611128	21,4942	7,7306	2,16450	1451,4	167639
463	214369	99252847	21,5174	7,7362	2,15983	1454,6	168365
464	215296	99897344	21,5407	7,7418	2,15517	1457,7	169093
465	216225	100544625	21,5639	7,7473	2,15054	1460,8	169823
466	217156	101194696	21,5870	7,7529	2,14592	1464,0	170554
467	218089	101847563	21,6102	7,7584	2,14133	1467,1	171287
468	219024	102503232	21,6333	7,7639	2,13675	1470,3	172021
469	219961	103161709	21,6564	7,7695	2,13220	1473,4	172757
470	220900	103823000	21,6795	7,7750	2,12766	1476,5	173494
471	221841	104487111	21,7025	7,7805	2,12314	1479,7	174234
472	222784	105154048	21,7256	7,7860	2,11864	1482,8	174974
473	223729	105823817	21,7486	7,7915	2,11416	1486,0	175716
474	224676	106496424	21,7715	7,7970	2,10970	1489,1	176460
475	225625	107171875	21,7945	7,8025	2,10526	1492,3	177205
476	226576	107850176	21,8174	7,8079	2,10084	1495,4	177952
477	227529	108531333	21,8403	7,8134	2,09644	1498,5	178701
478	228484	109215352	21,8632	7,8188	2,09205	1501,7	179451
479	229441	109902289	21,8861	7,8243	2,08768	1504,8	180203
480	230400	110592000	21,9089	7,8297	2,08333	1508,0	180956
481	231361	111284641	21,9317	7,8352	2,07900	1511,1	181711
482	232324	111980168	21,9545	7,8406	2,07469	1514,2	182467
483	233289	112678587	21,9773	7,8460	2,07039	1517,4	183225
484	234256	113379904	22,0000	7,8514	2,06612	1520,5	183984
485	235225	114084125	22,0227	7,8568	2,06186	1523,7	184745
486	236196	114791256	22,0454	7,8622	2,05761	1526,8	185508
487	237169	115501303	22,0681	7,8676	2,05339	1530,0	186272
488	238144	116214272	22,0907	7,8730	2,04918	1533,1	187038
489	239121	116930169	22,1133	7,8784	2,04499	1536,2	187805
490	240100	117649000	22,1359	7,8837	2,04082	1539,4	188574
491	241081	118370771	22,1585	7,8891	2,03666	1542,5	189345
492	242064	119095488	22,1811	7,8944	2,03252	1545,7	190117
493	243049	119823157	22,2036	7,8998	2,02840	1548,8	190890
494	244036	120553784	22,2261	7,9051	2,02429	1551,9	191665
495	245025	121287875	22,2486	7,9105	2,02020	1555,1	192442
496	246016	122023936	22,2711	7,9158	2,01613	1558,2	193221
497	247009	122763473	22,2935	7,9211	2,01207	1561,4	194000
498	248004	123505992	22,3159	7,9264	2,00803	1564,5	194782
499	249001	124251499	22,3383	7,9317	2,00401	1567,7	195565
500	250000	125000000	22,3607	7,9370	2,00000	1570,8	196350

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
500	250000	125000000	22,3607	7,9370	2,00000	1570,8	196350
501	251001	125751501	22,8830	7,9423	1,99601	1573,9	197136
502	252004	126506008	22,4054	7,9476	1,99203	1577,1	197923
503	253009	127263527	22,4277	7,9528	1,98807	1580,2	198713
504	254016	128024064	22,4499	7,9581	1,98413	1583,4	199501
505	255025	128787625	22,4722	7,9634	1,98020	1586,5	200296
506	256036	129554216	22,4944	7,9686	1,97628	1589,6	201090
507	257049	130323843	22,5167	7,9739	1,97239	1592,8	201886
508	258064	131096512	22,5389	7,9791	1,96850	1595,9	202683
509	259081	131872220	22,5610	7,9843	1,96464	1599,1	203482
510	260100	132651000	22,5832	7,9896	1,96078	1602,2	204282
511	261121	133432881	22,6053	7,9948	1,95695	1605,4	205084
512	262144	134217728	22,6274	8,0000	1,95312	1608,5	205887
513	263169	135005697	22,6495	8,0052	1,94932	1611,6	206692
514	264196	135796744	22,6716	8,0104	1,94553	1614,8	207499
515	265225	136590875	22,6936	8,0156	1,94175	1617,9	208307
516	266256	137388096	22,7156	8,0208	1,93798	1621,1	209117
517	267289	138188413	22,7376	8,0260	1,93424	1624,2	209928
518	268324	138991832	22,7596	8,0311	1,93050	1627,3	210741
519	269361	139798359	22,7816	8,0363	1,92678	1630,5	211556
520	270400	140608000	22,8035	8,0415	1,92308	1633,6	212372
521	271441	141420761	22,8254	8,0466	1,91939	1636,8	213189
522	272484	142236648	22,8473	8,0517	1,91571	1639,9	214008
523	273529	143055667	22,8692	8,0569	1,91205	1643,1	214829
524	274576	143877824	22,8910	8,0620	1,90840	1646,2	215651
525	275625	144703125	22,9129	8,0671	1,90476	1649,3	216475
526	276676	145531576	22,9347	8,0723	1,90114	1652,5	217301
527	277729	146363183	22,9565	8,0774	1,89753	1655,6	218128
528	278784	147197952	22,9788	8,0825	1,89394	1658,8	218956
529	279841	148035889	23,0000	8,0876	1,89036	1661,9	219787
530	280900	148877000	23,0217	8,0927	1,88679	1665,0	220618
531	281961	149721291	23,0434	8,0978	1,88324	1668,2	221452
532	283024	150568768	23,0651	8,1028	1,87970	1671,3	222287
533	284089	151419437	23,0868	8,1079	1,87617	1674,5	223123
534	285156	152273304	23,1084	8,1130	1,87266	1677,6	223961
535	286225	153130375	23,1301	8,1180	1,86916	1680,8	224801
536	287296	153990656	23,1517	8,1231	1,86567	1683,9	225642
537	288369	154854153	23,1733	8,1281	1,86220	1687,0	226484
538	289444	155720872	23,1948	8,1332	1,85874	1690,2	227329
539	290521	156590819	23,2164	8,1382	1,85529	1693,3	228175
540	291600	157464000	23,2379	8,1433	1,85185	1696,5	229022
541	292681	158340421	23,2594	8,1483	1,84843	1699,6	229871
542	293764	159220088	23,2809	8,1533	1,84502	1702,7	230722
543	294849	160103007	23,3024	8,1583	1,84162	1705,9	231574
544	295936	160989184	23,3238	8,1633	1,83824	1709,0	232428
545	297025	161878625	23,3452	8,1683	1,83486	1712,2	233283
546	298116	162771336	23,3666	8,1733	1,83150	1715,3	234140
547	299209	163667323	23,3880	8,1783	1,82815	1718,5	234998
548	300304	164566592	23,4094	8,1833	1,82482	1721,6	235858
549	301401	165469149	23,4307	8,1882	1,82149	1724,7	236720
550	302500	166375000	23,4521	8,1932	1,81818	1727,9	237583

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
550	302500	166375000	23,4521	8,1932	1,81818	1727,9	237583
551	303601	167284151	23,4734	8,1982	1,81488	1731,0	238448
552	304704	168196608	23,4947	8,2031	1,81159	1734,2	239314
553	305809	169112377	23,5160	8,2081	1,80832	1737,3	240182
554	306916	170031464	23,5372	8,2130	1,80505	1740,4	241051
555	308025	170953875	23,5584	8,2180	1,80180	1743,6	241922
556	309136	171879616	23,5797	8,2229	1,79856	1746,7	242795
557	310249	172808693	23,6008	8,2278	1,79533	1749,9	243669
558	311364	173741112	23,6220	8,2327	1,79211	1753,0	244545
559	312481	174676879	23,6432	8,2377	1,78891	1756,2	245422
560	313600	175616000	23,6643	8,2426	1,78571	1759,3	246301
561	314721	176558481	23,6854	8,2475	1,78253	1762,4	247181
562	315844	177504328	23,7065	8,2524	1,77936	1765,5	248063
563	316969	178453547	23,7276	8,2573	1,77620	1768,7	248947
564	318096	179406144	23,7487	8,2621	1,77305	1771,9	249832
565	319225	180362125	23,7697	8,2670	1,76991	1775,0	250715
566	320356	181321496	23,7908	8,2719	1,76678	1778,1	251607
567	321489	182284263	23,8118	8,2768	1,76367	1781,3	252497
568	322624	183250432	23,8328	8,2816	1,76056	1784,4	253388
569	323761	184220009	23,8537	8,2865	1,75747	1787,6	254281
570	324900	185193000	23,8747	8,2913	1,75439	1790,7	255176
571	326041	186169411	23,8956	8,2962	1,75131	1793,8	256072
572	327184	187149248	23,9165	8,3010	1,74825	1797,0	256970
573	328329	188132517	23,9374	8,3059	1,74520	1800,1	257869
574	329476	189119224	23,9583	8,3107	1,74216	1803,3	258770
575	330625	190109375	23,9792	8,3155	1,73913	1806,4	259672
576	331776	191102976	24,0000	8,3203	1,73611	1809,6	260576
577	332929	192100033	24,0208	8,3251	1,73310	1812,7	261482
578	334084	193100552	24,0416	8,3300	1,73010	1815,8	262389
579	335241	194104539	24,0624	8,3348	1,72712	1819,0	263298
580	336400	195112000	24,0832	8,3396	1,72414	1822,1	264208
581	337561	196122941	24,1039	8,3443	1,72117	1825,3	265120
582	338724	197137368	24,1247	8,3491	1,71821	1828,4	266038
583	339889	198155287	24,1454	8,3539	1,71527	1831,6	266940
584	341056	199176704	24,1661	8,3587	1,71233	1834,7	267865
585	342225	200201625	24,1868	8,3634	1,70940	1837,8	268783
586	343396	201230056	24,2074	8,3682	1,70648	1841,0	269702
587	344569	202262003	24,2281	8,3730	1,70358	1844,1	270624
588	345744	203297472	24,2487	8,3777	1,70068	1847,3	271547
589	346921	204336469	24,2693	8,3825	1,69779	1850,4	272471
590	348100	205379000	24,2899	8,3872	1,69492	1853,5	273397
591	349281	206425071	24,3105	8,3919	1,69205	1856,7	274325
592	350464	207474688	24,3311	8,3967	1,68919	1859,9	275254
593	351649	208527857	24,3516	8,4014	1,68634	1863,0	276184
594	352836	209584584	24,3721	8,4061	1,68350	1866,1	277117
595	354025	210644875	24,3926	8,4108	1,68067	1869,2	278051
596	355216	211708736	24,4131	8,4155	1,67785	1872,4	278980
597	356409	212776173	24,4336	8,4202	1,67504	1875,5	279923
598	357604	213847192	24,4540	8,4249	1,67224	1878,8	280862
599	358801	214921799	24,4745	8,4296	1,66945	1881,8	281802
600	360000	216000000	24,4949	8,4343	1,66667	1885,0	282743

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
600	360000	216000000	24,4949	8,4343	1,66667	1885,0	282743
601	361201	217081801	24,5153	8,4390	1,66389	1888,1	283687
602	362404	218167208	24,5357	8,4437	1,66113	1891,2	284631
603	363609	219256227	24,5561	8,4484	1,65837	1894,4	285578
604	364816	220348864	24,5764	8,4530	1,65563	1897,5	286526
605	366025	221445125	24,5967	8,4577	1,65289	1900,7	287475
606	367236	222545016	24,6171	8,4623	1,65017	1903,8	288426
607	368449	223648543	24,6374	8,4670	1,64745	1906,9	289379
608	369664	224755712	24,6577	8,4716	1,64474	1910,1	290333
609	370881	225866529	24,6779	8,4763	1,64204	1913,2	291289
610	372100	226981000	24,6982	8,4809	1,63934	1916,4	292247
611	373321	228099131	24,7184	8,4856	1,63666	1919,5	293206
612	374544	229220928	24,7386	8,4902	1,63399	1922,7	294166
613	375769	230346397	24,7588	8,4948	1,63132	1925,8	295128
614	376996	231475544	24,7790	8,4994	1,62866	1928,9	296092
615	378225	232608375	24,7992	8,5040	1,62602	1932,1	297057
616	379456	233744896	24,8193	8,5086	1,62338	1935,2	298024
617	380689	234885113	24,8395	8,5132	1,62075	1938,4	298992
618	381924	236029032	24,8596	8,5178	1,61812	1941,5	299962
619	383161	237176659	24,8797	8,5224	1,61551	1944,6	300934
620	384400	238328000	24,8998	8,5270	1,61290	1947,8	301907
621	385641	239483061	24,9199	8,5316	1,61031	1950,9	302882
622	386884	240641848	24,9399	8,5362	1,60772	1954,1	303858
623	388129	241804367	24,9600	8,5408	1,60514	1957,2	304836
624	389376	242970624	24,9800	8,5453	1,60256	1960,4	305815
625	390625	244140625	25,0000	8,5499	1,60000	1963,5	306796
626	391876	245314376	25,0200	8,5544	1,59744	1966,6	307779
627	393129	246491883	25,0400	8,5590	1,59490	1969,8	308763
628	394384	247673152	25,0599	8,5635	1,59236	1972,9	309748
629	395641	248858189	25,0799	8,5681	1,58983	1976,1	310736
630	396900	250047000	25,0998	8,5726	1,58730	1979,2	311725
631	398161	251239591	25,1197	8,5772	1,58479	1982,3	312715
632	399424	252435968	25,1396	8,5817	1,58228	1985,5	313707
633	400689	253636137	25,1595	8,5862	1,57978	1988,6	314700
634	401956	254840104	25,1794	8,5907	1,57729	1991,8	315696
635	403225	256047875	25,1992	8,5952	1,57480	1994,9	316692
636	404496	257259456	25,2190	8,5997	1,57233	1998,1	317690
637	405769	258474853	25,2389	8,6043	1,56986	2001,2	318690
638	407044	259694072	25,2587	8,6088	1,56740	2004,3	319692
639	408321	260917119	25,2784	8,6132	1,56495	2007,5	320695
640	409600	262144000	25,2982	8,6177	1,56250	2010,6	321699
641	410881	263374721	25,3180	8,6222	1,56006	2013,8	322705
642	412164	264609288	25,3377	8,6267	1,55763	2016,9	323713
643	413449	265847707	25,3574	8,6312	1,55521	2020,0	324722
644	414736	267089984	25,3772	8,6357	1,55280	2023,2	325733
645	416025	268336125	25,3969	8,6401	1,55039	2026,3	326745
646	417316	269586136	25,4165	8,6446	1,54799	2029,5	327759
647	418609	270840023	25,4362	8,6490	1,54560	2032,6	328775
648	419904	272097792	25,4558	8,6535	1,54321	2035,8	329792
649	421201	273359449	25,4755	8,6579	1,54083	2038,9	330810
650	422500	274625000	25,4951	8,6624	1,53846	2042,0	331831

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
650	422500	274625000	25,4951	8,6624	1,53846	2042,0	381831
651	423801	275894451	25,5147	8,6668	1,53610	2045,2	382853
652	425104	277167808	25,5343	8,6713	1,53374	2048,3	383876
653	426409	278445077	25,5539	8,6757	1,53139	2051,5	384901
654	427716	279726264	25,5734	8,6801	1,52905	2054,6	385927
655	429025	281011875	25,5930	8,6845	1,52672	2057,7	386953
656	430336	282300416	25,6125	8,6890	1,52439	2060,9	387985
657	431649	283593393	25,6320	8,6934	1,52207	2064,0	389016
658	432964	284890312	25,6515	8,6978	1,51976	2067,2	390049
659	434281	286191179	25,6710	8,7022	1,51745	2070,3	391083
660	435600	287496000	25,6905	8,7066	1,51515	2073,5	392119
661	436921	288804781	25,7099	8,7110	1,51286	2076,6	393157
662	438244	290117528	25,7294	8,7154	1,51057	2079,7	394196
663	439569	291434247	25,7488	8,7198	1,50830	2082,9	395237
664	440896	292754944	25,7682	8,7241	1,50602	2086,0	396279
665	442225	294079625	25,7876	8,7285	1,50376	2089,2	397323
666	443556	295408296	25,8070	8,7329	1,50150	2092,3	398368
667	444889	296740963	25,8263	8,7373	1,49925	2095,4	399415
668	446224	298077632	25,8457	8,7416	1,49701	2098,6	400464
669	447561	299418309	25,8650	8,7460	1,49477	2101,7	401514
670	448900	300768000	25,8844	8,7503	1,49254	2104,9	402565
671	450241	302111711	25,9037	8,7547	1,49031	2108,0	403618
672	451584	303464448	25,9230	8,7590	1,48810	2111,2	404673
673	452929	304821217	25,9422	8,7634	1,48588	2114,3	405730
674	454276	306182024	25,9615	8,7677	1,48368	2117,4	406788
675	455625	307546875	25,9808	8,7721	1,48148	2120,6	407847
676	456976	308915776	26,0000	8,7764	1,47929	2123,7	408908
677	458329	310288733	26,0192	8,7807	1,47710	2126,9	409971
678	459684	311655752	26,0384	8,7850	1,47493	2130,0	411035
679	461041	313046839	26,0576	8,7893	1,47275	2133,1	412101
680	462400	314432000	26,0768	8,7937	1,47059	2136,3	413168
681	463761	315821241	26,0960	8,7980	1,46843	2139,4	414237
682	465124	317214568	26,1151	8,8023	1,46628	2142,6	415308
683	466489	318611987	26,1343	8,8066	1,46413	2145,7	416380
684	467856	320013504	26,1534	8,8109	1,46199	2148,8	417453
685	469225	321419125	26,1725	8,8152	1,45985	2152,0	418528
686	470596	322828856	26,1916	8,8194	1,45773	2155,1	419605
687	471969	324242703	26,2107	8,8237	1,45560	2158,3	420684
688	473344	325660672	26,2298	8,8280	1,45349	2161,4	421764
689	474721	327082769	26,2488	8,8323	1,45138	2164,6	422845
690	476100	328509000	26,2679	8,8366	1,44928	2167,7	423928
691	477481	329939371	26,2869	8,8408	1,44718	2170,8	425013
692	478864	331373888	26,3059	8,8451	1,44509	2174,0	426099
693	480249	332812557	26,3249	8,8493	1,44300	2177,1	427187
694	481636	334255384	26,3439	8,8536	1,44092	2180,3	428276
695	483025	335702375	26,3629	8,8578	1,43885	2183,4	429367
696	484416	337153536	26,3818	8,8621	1,43678	2186,5	430459
697	485809	338608873	26,4008	8,8663	1,43472	2189,7	431553
698	487204	340068392	26,4197	8,8706	1,43266	2192,8	432649
699	488601	341532099	26,4386	8,8748	1,43062	2196,0	433746
700	490000	343000000	26,4575	8,8790	1,42857	2199,1	434845

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
700	490000	343000000	26,4575	8,8790	1,42857	2199,1	884845
701	491401	344472101	26,4764	8,8833	1,42653	2202,3	385945
702	492804	345948408	26,4953	8,8875	1,42450	2205,4	387047
703	494209	347428927	26,5141	8,8917	1,42248	2208,5	388151
704	495616	348913664	26,5330	8,8959	1,42045	2211,7	389256
705	497025	350402625	26,5518	8,9001	1,41844	2214,8	390363
706	498436	351895816	26,5707	8,9043	1,41643	2218,0	391471
707	499849	353393243	26,5895	8,9085	1,41443	2221,1	392580
708	501264	354894912	26,6083	8,9127	1,41243	2221,2	393692
709	502681	356400829	26,6271	8,9169	1,41044	2227,4	394805
710	504100	357911000	26,6458	8,9211	1,40845	2230,5	395919
711	505521	359425431	26,6646	8,9253	1,40647	2233,7	397035
712	506944	360944128	26,6833	8,9295	1,40449	2236,8	398153
713	508369	362467097	26,7021	8,9337	1,40252	2240,0	399272
714	509796	363994344	26,7208	8,9378	1,40056	2243,1	400393
715	511225	365525875	26,7395	8,9420	1,39860	2246,2	401515
716	512656	367061696	26,7582	8,9462	1,39665	2249,4	402639
717	514089	368601813	26,7769	8,9503	1,39470	2252,5	403765
718	515524	370146232	26,7955	8,9545	1,39276	2255,6	404892
719	516961	371694959	26,8142	8,9587	1,39082	2258,8	406020
720	518400	373248000	26,8328	8,9628	1,38889	2261,9	407150
721	519841	374805361	26,8514	8,9670	1,38696	2265,1	408282
722	521284	376367048	26,8701	8,9711	1,38504	2268,2	409415
723	522729	377933067	26,8887	8,9752	1,38313	2271,4	410550
724	524176	379503424	26,9072	8,9794	1,38122	2274,7	411687
725	525625	381078125	26,9258	8,9835	1,37931	2277,7	412825
726	527076	382657176	26,9444	8,9776	1,37741	2280,8	413965
727	528529	384240583	26,9629	8,9918	1,37552	2283,9	415106
728	529984	385828352	26,9815	8,9959	1,37363	2287,1	416248
729	531441	387420489	27,0000	9,0000	1,37174	2290,2	417393
730	532900	389017000	27,0185	9,0041	1,36986	2293,5	418539
731	534361	390617891	27,0370	9,0082	1,36799	2296,6	419686
732	535824	392223168	27,0555	9,0123	1,36612	2299,6	420835
733	537289	393832837	27,0740	9,0164	1,36426	2302,8	421986
734	538756	395446904	27,0924	9,0205	1,36240	2305,9	423138
735	540225	397065375	27,1109	9,0246	1,36054	2309,1	424293
736	541696	398688256	27,1293	9,0287	1,35870	2312,2	425447
737	543169	400315553	27,1477	9,0328	1,35685	2315,4	426604
738	544644	401947272	27,1662	9,0369	1,35501	2318,5	427762
739	546121	403588419	27,1846	9,0410	1,35318	2321,6	428922
740	547600	405224000	27,2029	9,0450	1,35135	2321,8	430084
741	549081	406869021	27,2213	9,0491	1,34953	2327,9	431247
742	550564	408518488	27,2397	9,0532	1,34771	2331,1	432412
743	552049	410172407	27,2580	9,0572	1,34590	2334,2	433578
744	553536	411830784	27,2764	9,0613	1,34409	2337,3	434746
745	555025	413493625	27,2947	9,0654	1,34228	2340,5	435916
746	556516	415160936	27,3130	9,0694	1,34048	2343,6	437087
747	558009	416832723	27,3313	9,0735	1,33869	2341,8	438259
748	559504	418508992	27,3496	9,0775	1,33690	2349,9	439433
749	561001	420189749	27,3679	9,0816	1,33511	2353,1	440609
750	562500	421875000	27,3861	9,0856	1,33333	2356,2	441786

T a b e l a № 3.

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
750	562500	421875000	27,3861	9,0856	1,33333	2356,2	441786
751	564001	423564751	27,4044	9,0896	1,33156	2359,3	442965
752	565504	425259008	27,4226	9,0937	1,32979	2362,5	444146
753	567009	426957777	27,4408	9,0977	1,32802	2365,6	445328
754	568516	428661064	27,4591	9,1017	1,32626	2368,8	446511
755	570025	430368875	27,4773	9,1057	1,32450	2371,9	447697
756	571536	432081216	27,4955	9,1098	1,32275	2375,0	448883
757	573049	433798093	27,5136	9,1138	1,32100	2378,2	450072
758	574564	435519512	27,5318	9,1178	1,31926	2381,4	451262
759	576081	437245479	27,5500	9,1218	1,31752	2384,5	452453
760	577600	438976000	27,5681	9,1258	1,31579	2387,6	453646
761	579121	440711081	27,5862	9,1298	1,31406	2390,8	454841
762	580644	442450728	27,6043	9,1338	1,31234	2393,9	456037
763	582169	444194947	26,6225	9,1378	1,31062	2397,0	457234
764	583696	445943744	27,6405	9,1418	1,30890	2400,2	458434
765	585225	447697125	27,6586	9,1458	1,30719	2403,3	459635
766	586756	449455096	27,6767	9,1498	1,30548	2406,5	460837
767	588289	451217663	27,6948	9,1537	1,30378	2409,6	462041
768	589824	452984832	27,7128	9,1577	1,30208	2412,7	463247
769	591361	454756609	27,7308	9,1617	1,30039	2415,9	464454
770	592900	456533600	27,7489	9,1657	1,29870	2419,0	465663
771	594441	458314011	27,7669	9,1696	1,29702	2422,2	466873
772	595984	460099648	27,7849	9,1736	1,29534	2425,3	468085
773	597529	461889917	27,8029	9,1776	1,29366	2428,5	469298
774	599076	463684824	27,8209	9,1815	1,29199	2431,6	470513
775	600625	465484375	27,8388	9,1855	1,29032	2434,7	471730
776	602176	467288576	27,8568	9,1894	1,28866	2437,9	472948
777	603729	469097433	27,8747	9,1933	1,28700	2441,0	474168
778	605284	470910952	27,8927	9,1973	1,28535	2444,2	475389
779	606841	472729139	27,9106	9,2012	1,28370	2447,3	476612
780	608400	474552000	27,9285	9,2052	1,28205	2450,4	477836
781	609961	476379541	27,9464	9,2091	1,28041	2453,6	479062
782	611524	478211768	27,9643	9,2130	1,27877	2456,7	480290
783	613089	480048687	27,9821	9,2170	1,27714	2459,9	481519
784	614656	481890304	28,0000	9,2209	1,27551	2463,0	482750
785	616225	483736625	28,0179	9,2248	1,27389	2466,2	483983
786	617796	485587656	28,0357	9,2287	1,27226	2469,3	485216
787	619369	487443403	28,0535	9,2326	1,27065	2472,4	486451
788	620944	489303872	28,0713	9,2365	1,26904	2475,6	487688
789	622521	491169069	28,0891	9,2404	1,26743	2478,7	488927
790	624100	493039000	28,1069	9,2443	1,26582	2481,9	490167
791	625681	494913671	28,1247	9,2482	1,26422	2485,0	491409
792	627264	496793088	28,1425	9,2521	1,26263	2488,1	492652
793	628849	498677257	28,1603	9,2560	1,26103	2491,3	493897
794	630436	500566184	28,1780	9,2599	1,25945	2494,4	495143
795	632025	502459875	28,1957	9,2638	1,25786	2497,5	496391
796	633616	504358336	28,2135	9,2677	1,25628	2500,7	497641
797	635209	506261573	28,2312	9,2716	1,25471	2503,8	498892
798	636804	508169592	28,2489	9,2754	1,25313	2507,0	500145
799	638401	510082399	28,2666	9,2793	1,25156	2510,1	501399
800	640000	512000000	28,2843	9,2832	1,25000	2513,3	502655

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
800	640000	512000000	28,2843	9,283 2	1,25000	2513,3	502655
801	641601	513922401	28,3019	9,2870	1,24844	2516,4	503912
802	643204	515849608	28,3196	9,2909	1,24688	2519,6	505171
803	644809	517781627	28,3373	9,2948	1,24533	2522,7	506432
804	646416	519718464	28,3549	9,2986	1,24378	2525,8	507694
805	648025	521660125	28,3725	9,3025	1,24224	2529,0	508958
806	649636	523606616	28,3901	9,3063	1,24069	2532,1	510223
807	651249	525557943	28,4077	9,3102	1,23916	2535,3	511490
808	652864	527514112	28,4258	9,3140	1,23762	2538,4	512758
809	654481	529475129	28,4429	9,3179	1,23609	2541,5	514028
810	656100	531441000	28,4605	9,3217	1,23457	2544,7	515300
811	657721	533411733	28,4781	9,3255	1,23305	2547,8	516573
812	659344	535387328	28,4956	9,3294	1,23153	2551,0	517848
813	660969	537367797	28,5132	9,3332	1,23001	2554,1	519124
814	662596	539353144	28,5307	9,3370	1,22850	2557,3	520402
815	664225	541343375	28,5482	9,3408	1,22699	2560,4	521681
816	665856	543338496	28,5667	9,3447	1,22549	2563,5	522962
817	667489	545338513	28,5832	9,3485	1,22399	2566,7	524245
818	669124	547343432	28,6007	9,3523	1,22249	2569,8	525529
819	670761	549353259	28,6182	9,3561	1,22100	2573,0	526814
820	672400	551368000	28,6356	9,3599	1,21951	2576,1	528102
821	674041	553387661	28,6531	9,3637	1,21803	2579,2	529391
822	675684	555412248	28,6705	9,3675	1,21655	2582,4	530681
823	677329	557441767	28,6880	9,3713	1,21507	2585,5	531973
824	678976	559476224	28,7054	9,3751	1,21359	2588,7	533267
825	680625	561515625	28,7228	9,3789	1,21212	2591,8	534562
826	682276	563559976	28,7402	9,3827	1,21065	2595,0	535858
827	683929	565609283	28,7576	9,3865	1,20919	2598,1	537157
828	685584	567663552	28,7750	9,3902	1,20773	2601,2	538456
829	687241	569722789	28,7924	9,3940	1,20627	2604,4	539758
830	688900	571787000	28,8097	9,3978	1,20482	2607,5	541061
831	690561	573856191	28,8271	9,4016	1,20337	2610,7	542365
832	692224	575930368	28,8444	9,4053	1,20192	2613,8	543671
833	693889	578009537	28,8617	9,4091	1,20048	2616,9	544979
834	695556	580093704	28,8791	9,4129	1,19904	2620,1	546288
835	697225	582182875	28,8964	9,4166	1,19760	2623,2	547599
836	698896	584277056	28,9137	9,4204	1,19617	2626,4	548912
837	700569	586376253	28,9310	9,4241	1,19474	2629,5	550226
838	702244	588480472	28,9482	9,4279	1,19332	2632,7	551541
839	703921	590589719	28,9655	9,4316	1,19190	2635,8	552858
840	705600	592704000	28,9828	9,4354	1,19048	2638,9	554177
841	707281	594823321	29,0000	9,4391	1,18906	2642,1	555497
842	708964	596947688	29,0172	9,4429	1,18765	2645,2	556819
843	710649	599077107	29,0345	9,4466	1,18624	2648,4	558142
844	712336	601211584	29,0517	9,4503	1,18483	2651,5	559467
845	714025	603351125	29,0689	9,4541	1,18343	2654,6	560794
846	715716	605495736	29,0861	9,4578	1,18203	2657,8	562122
847	717409	607645423	29,1033	9,4615	1,18064	2660,9	563452
848	719104	609800192	29,1204	9,4652	1,17925	2664,1	564783
849	720801	611960049	29,1376	9,4690	1,17786	2667,2	566116
850	722500	614125000	29,1548	9,4727	1,17647	2670,4	567450

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
850	722500	614125000	29,1548	9,4727	1,17647	2670,4	567450
851	724201	616295051	29,1719	9,4764	1,17509	2673,5	568786
852	725904	618470208	29,1890	9,4801	1,17371	2676,6	570124
853	727609	620650477	29,2062	9,4838	1,17233	2679,8	571463
854	729316	622835864	29,2233	9,4875	1,17096	2682,9	572803
855	731025	625026375	29,2404	9,4912	1,16959	2686,1	574146
856	732736	627222016	29,2575	9,4949	1,16822	2689,2	575490
857	734449	629422793	29,2746	9,4986	1,16686	2692,3	576835
858	736164	631628712	29,2916	9,5023	1,16550	2695,5	578182
859	737881	633839779	29,3087	9,5060	1,16414	2698,6	579530
860	739600	636056000	29,3258	9,5097	1,16279	2701,8	580880
861	741321	638277381	29,3428	9,5134	1,16144	2704,9	582232
862	743044	640503928	29,3598	9,5171	1,16009	2708,1	583585
863	744769	642735647	29,3769	9,5207	1,15875	2711,2	584940
864	746496	644972544	29,3939	9,5244	1,15741	2714,3	586297
865	748225	647214625	29,4109	9,5281	1,15607	2717,5	587655
866	749956	649461896	29,4279	9,5317	1,15473	2720,6	589014
867	751689	651714363	29,4449	9,5354	1,15340	2723,8	590375
868	753424	653972032	29,4618	9,5391	1,15207	2726,9	591738
869	755161	656234909	29,4788	9,5427	1,15075	2730,0	593102
870	756900	658503000	29,4958	9,5464	1,14943	2733,2	594468
871	758641	660776311	29,5127	9,5501	1,14811	2736,3	595835
872	760384	663054848	29,5296	9,5537	1,14679	2739,5	597204
873	762129	665338617	29,5466	9,5574	1,14548	2742,6	598575
874	763876	667627624	29,5635	9,5610	1,14416	2745,8	599947
875	765625	669921875	29,5804	9,5647	1,14286	2748,9	601320
876	767376	672221376	29,5973	9,5683	1,14155	2752,0	602696
877	769129	674526133	29,6142	9,5719	1,14025	2755,2	604073
878	770884	676836152	29,6311	9,5756	1,13895	2758,3	605451
879	772641	679151439	29,6479	9,5792	1,13766	2761,5	606831
880	774400	681472000	29,6648	9,5828	1,13636	2764,6	608212
881	776161	683797841	29,6816	9,5865	1,13507	2767,7	609595
882	777924	686128968	29,6985	9,5901	1,13379	2770,9	610980
883	779689	688465387	29,7153	9,5937	1,13250	2774,0	612366
884	781456	690807104	29,7321	9,5973	1,13122	2777,2	613754
885	783225	693154125	29,7489	9,6010	1,12994	2780,3	615143
886	784996	695506456	29,7658	9,6046	1,12867	2783,5	616534
887	786769	697864103	29,7825	9,6082	1,12740	2786,6	617927
888	788544	700227072	29,7993	9,6118	1,12613	2789,7	619321
889	790321	702595369	29,8161	9,6154	1,12486	2792,9	620717
890	792100	704969000	29,8329	9,6190	1,12360	2796,0	622114
891	793881	707347971	29,8496	9,6226	1,12233	2799,2	623513
892	795664	709732288	29,8664	9,6262	1,12106	2802,3	624913
893	797449	712121957	29,8831	9,6298	1,11982	2805,4	626315
894	799236	714516984	29,8998	9,6334	1,11857	2808,6	627718
895	801025	716917375	29,9166	9,6370	1,11732	2811,7	629124
896	802816	719323136	29,9333	9,6406	1,11607	2814,9	630530
897	804609	721734273	29,9500	9,6442	1,11483	2818,0	631938
898	806404	724150792	29,9666	9,6477	1,11359	2821,2	633348
899	808201	726572699	29,9833	9,6513	1,11235	2824,3	634760
900	810000	729000000	30,0000	9,6549	1,11111	2827,4	636173

n	n^2	n^3	$\sqrt{n}$	$\sqrt[3]{n}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πn	$\frac{\pi n^2}{4}$
900	810000	729000000	30 0000	9,6549	1,11111	2827,4	636172
901	811801	731432701	30,0167	9,6585	1,10988	2830,6	637587
902	813604	733870808	30,0333	9,6620	1,10865	2833,7	639003
903	815409	736314327	30,0500	9,6656	1,10742	2836,9	640421
904	817216	738763264	30,0666	9,6692	1,10619	2840,0	641840
905	819025	741217625	30,0832	9,6727	1,10497	2843,1	643261
906	820836	743677416	30,0998	9,6763	1,10375	2846,3	644683
907	822649	746142643	30,1164	9,6799	1,10254	2849,4	646107
908	824464	748613312	30,1330	9,6834	1,10132	2852,6	647533
909	826281	751089429	30,1496	9,6870	1,10011	2855,7	648960
910	828100	753571000	30,1662	9,6905	1,09890	2858,8	650388
911	829921	756058081	30,1828	9,6941	1,09769	2862,0	651818
912	831744	758550528	30,1993	9,6976	1,09649	2865,1	653250
913	833569	761048497	30,2159	9,7012	1,09529	2868,3	654684
914	835396	763551944	30,2324	9,7047	1,09409	2871,4	656118
915	837225	766060875	30,2490	9,7082	1,09290	2874,6	657555
916	839056	768575296	30,2655	9,7118	1,09170	2877,7	658993
917	840889	771095213	30,2820	9,7153	1,09051	2880,8	660433
918	842724	773620632	30,2985	9,7188	1,08932	2884,0	661874
919	844561	776151559	30,3150	9,7224	1,08814	2887,1	663317
920	846400	778688000	30,3315	9,7259	1,08696	2890,3	664761
921	848241	781229961	30,3480	9,7294	1,08578	2893,4	666207
922	850084	783777448	30,3645	9,7329	1,08460	2896,5	667654
923	851929	786330467	30,3809	9,7364	1,08342	2899,7	669103
924	853776	788889024	30,3974	9,7400	1,08225	2902,8	670554
925	855625	791453125	30,4138	9,7435	1,08108	2906,0	672006
926	857476	794022776	30,4302	9,7470	1,07991	2909,1	673460
927	859329	796597983	30,4467	9,7505	1,07875	2912,3	674915
928	861184	799178752	30,4631	9,7540	1,07759	2915,4	676372
929	863041	801765089	30,4795	9,7575	1,07643	2918,5	677831
930	864900	804357000	30,4959	9,7610	1,07527	2921,7	679291
931	866761	806954491	30,5123	9,7645	1,07411	2924,8	680752
932	868624	809557568	30,5287	9,7680	1,07296	2928,0	682216
933	870489	812166237	30,5450	9,7715	1,07181	2931,1	683680
934	872356	814780504	30,5614	9,7750	1,07066	2934,2	685147
935	874225	817400375	30,5778	9,7785	1,06952	2937,4	686615
936	876096	820025856	30,5941	9,7819	1,06838	2940,5	688084
937	877969	822656953	30,6105	9,7854	1,06724	2943,7	689555
938	879844	825293672	30,6268	9,7889	1,06610	2946,8	691028
939	881721	827936019	30,6431	9,7924	1,06496	2950,0	692502
940	883600	830584000	30,6594	9,7959	1,06383	2953,1	693978
941	885481	833237621	30,6757	9,7993	1,06270	2956,2	695455
942	887364	835890888	30,6920	9,8028	1,06157	2959,4	696934
943	889249	838561807	30,7083	9,8063	1,06045	2962,5	698415
944	891136	841232384	30,7246	9,8097	1,05932	2965,7	699897
945	893025	843908625	30,7409	9,8132	1,05820	2968,8	701380
946	894916	846590536	30,7571	9,8167	1,05708	2971,9	702865
947	896809	849278123	30,7734	9,8201	1,05597	2975,1	704352
948	898704	851971392	30,7896	9,8236	1,05485	2978,2	705840
949	900601	854670349	30,8058	9,8270	1,05374	2981,4	707330
950	902500	857375000	30,8221	9,8305	1,05263	2984,5	708822

n	u^2	u^3	$\sqrt[n]{u}$	$\sqrt[n]{u}$	$1000 \cdot \frac{1}{n}$	πu	$\frac{\pi u^2}{4}$
950	902500	857375000	30,8221	9,8305	1,05263	2984,5	708822
951	904401	860085351	30,8383	9,8339	1,05152	2987,7	710315
952	906304	862801408	30,8545	9,8374	1,05042	2990,8	711809
953	908209	865523177	30,8707	9,8408	1,04932	2993,9	713306
954	910116	868250664	30,8869	9,8443	1,04822	2997,1	714803
955	912025	870983875	30,9031	9,8477	1,04712	3000,2	716303
956	913936	873722816	30,9192	9,8511	1,04603	3003,4	717804
957	915849	876467493	30,9354	9,8546	1,04493	3006,5	719306
958	917764	879217912	30,9516	9,8580	1,04384	3009,6	720810
959	919681	881974079	30,9677	9,8614	1,04275	3012,8	722316
960	921600	884736000	30,9839	9,8648	1,04167	3015,9	723823
961	923521	887503681	31,0000	9,8683	1,04058	3019,1	725332
962	925444	890277128	31,0161	9,8717	1,03950	3022,2	726842
963	927369	893056347	31,0322	9,8751	1,03842	3025,4	728354
964	929296	895841344	31,0483	9,8785	1,03734	3028,5	729867
965	931225	898632125	31,0644	9,8819	1,03627	3031,6	731382
966	933156	901428696	31,0805	9,8854	1,03520	3034,8	732899
967	935089	904231063	31,0966	9,8888	1,03413	3037,9	734417
968	937024	907039232	31,1127	9,8922	1,03306	3041,1	735937
969	938961	909853209	31,1288	9,8956	1,03199	3044,2	737458
970	940900	912673000	31,1448	9,8990	1,03093	3047,3	738981
971	942841	915498611	31,1609	9,9024	1,02987	3050,5	740506
972	944784	918330048	31,1769	9,9058	1,02881	3053,6	742032
973	946729	921167317	31,1929	9,9092	1,02775	3056,8	743559
974	948676	924010424	31,2090	9,9126	1,02669	3059,9	745088
975	950625	926859375	31,2250	9,9160	1,02564	3063,1	746610
976	952576	929714176	31,2410	9,9194	1,02459	3066,2	748151
977	954529	932574833	31,2570	9,9227	1,02354	3069,3	749685
978	956484	935441352	31,2730	9,9261	1,02249	3072,5	751221
979	958441	938318739	31,2890	9,9295	1,02145	3075,6	752758
980	960400	941192000	31,3050	9,9329	1,02041	3078,8	754296
981	962361	944076141	31,3209	9,9363	1,01937	3081,9	755837
982	964324	946966168	31,3369	9,9396	1,01833	3085,0	757378
983	966289	949862087	31,3528	9,9430	1,01729	3088,2	758922
984	968256	952763904	31,3688	9,9464	1,01626	3091,3	760466
985	970225	955671625	31,3847	9,9497	1,01523	3094,5	762013
986	972196	958585256	31,4006	9,9531	1,01420	3097,6	763561
987	974169	961504803	31,4166	9,9565	1,01317	3100,8	765111
988	976144	964430272	31,4325	9,9598	1,01215	3103,9	766662
989	978121	967361669	31,4484	9,9632	1,01112	3107,0	768214
990	980100	970299000	31,4643	9,9666	1,01010	3110,2	769769
991	982081	973242271	31,4802	9,9699	1,00908	3113,3	771325
992	984064	976191488	31,4960	9,9733	1,00806	3116,5	772882
993	986049	979146657	31,5119	9,9766	1,00705	3119,6	774441
994	988036	982107784	31,5278	9,9800	1,00604	3122,7	776002
995	990025	985074875	31,5436	9,9833	1,00503	3125,9	777564
996	992016	988047936	31,5595	9,9866	1,00402	3129,0	779128
997	994009	991026973	31,5753	9,9900	1,00301	3132,2	780693
998	996004	994011992	31,5911	9,9933	1,00200	3135,3	782260
999	998001	997002999	31,6070	9,9967	1,00100	3138,5	783828

UWAGI. Liczby nieodnotowane w tabeli № 3 obliczają się na zasadzie interpolacyjnego wzoru Newton'a;

$$y = f(x) = y_1 + (y_2 - y_1) \frac{x - x_1}{x_2 - x_1} \text{ lub } x = x_1 + (x_2 - x_1) \frac{y - y_1}{y_2 - y_1}$$

x — liczba dana lub poszukiwana

y — funkcja x ; x_1 — tabliczna najbliższa mniejsza do x .

x_2 — tabliczna najbliższa większa do x .

y_1 i y_2 — funkcje x_1 i x_2 .

Przykład:

$$1) y = 57,83^2 = ?$$

$$x = 57,83$$

$$x_1 = 57,9$$

$$y_2 = 57,9^2 = 3352,41$$

$$x_2 = 57,8$$

$$y_1 = 57,8^2 = 3340,84$$

$$x_2 - x_1 = 0,1$$

$$y_2 - y_1 = 11,57$$

$$x - x_1 = 0,03; y = 3340,84 + 11,57 \frac{0,03}{0,1} = 3344,31$$

$$2) \sqrt[3]{0,045} = 0,01 \sqrt[3]{450} = 0,212132$$

$$3) \sqrt[3]{0,65} = 0,1 \sqrt[3]{650} = 0,86624.$$

4. TABELA № 4.

Potęgi piąte liczb od 0,01 do 1,25.

n	n^5	n	n^5	n	n^5	n	n^5
00,1	0,0000000001	0,27	0,0014348907	0,53	0,0418195493	0,79	0,3077056399
0,02	0,0000000032	0,28	0,0017210368	0,54	0,0459165024	0,80	0,3276800000
0,03	0,0000000243	0,29	0,0020511149	0,55	0,0503284375	0,81	0,3486784401
0,04	0,0000001024	0,30	0,0024300000	0,56	0,0550731776	0,82	0,3707898432
0,05	0,0000003125	0,31	0,0028629151	0,57	0,0601692057	0,83	0,3939040643
0,06	0,0000007776	0,32	0,0033554432	0,58	0,0656356788	0,84	0,4182119424
0,07	0,0000016807	0,33	0,0039135393	0,59	0,0714924299	0,85	0,4437053125
0,08	0,0000032768	0,34	0,0045435424	0,60	0,0777600000	0,86	0,4704270176
0,09	0,0000059049	0,35	0,0052521875	0,61	0,0844596301	0,87	0,4984209207
0,10	0,0000100000	0,36	0,00604066176	0,62	0,0916132832	0,88	0,5277319168
0,11	0,0000161051	0,37	0,0069343957	0,63	0,0992436543	0,89	0,5584059449
0,12	0,0000248832	0,38	0,0079235168	0,64	0,1073741824	0,90	0,5904900000
0,13	0,0000371293	0,39	0,0090224199	0,65	0,1160290625	0,91	0,6240321451
0,14	0,0000537824	0,40	0,0102400000	0,66	0,1252332576	0,92	0,6590815232
0,15	0,0000759375	0,41	0,0115856201	0,67	0,1350125107	0,93	0,6956883693
0,16	0,0001048576	0,42	0,0130691232	0,68	0,1453933568	0,94	0,7339040224
0,17	0,0001419857	0,43	0,0147008443	0,69	0,1564031349	0,95	0,7737809375
0,18	0,0001889568	0,44	0,0164916224	0,70	0,1680700000	0,96	0,8153726976
0,19	0,0002476099	0,45	0,0184528125	0,71	0,1804229351	0,97	0,8587340257
0,20	0,0003200000	0,46	0,0205962976	0,72	0,1934917632	0,98	0,9039207968
0,21	0,0004084101	0,47	0,0229345007	0,73	0,2073071593	0,99	0,9509900499
0,22	0,000513632	0,48	0,0254803968	0,74	0,2219006624	1,00	1,0000000000
0,23	0,000636343	0,49	0,0282475249	0,75	0,2373046875	1,10	1,6105100000
0,24	0,0007762624	0,50	0,0312500000	0,76	0,2535525376	1,15	2,0113571875
0,25	0,0009365625	0,51	0,0345025251	0,77	0,2706784157	1,20	2,4883200000
0,26	0,0011181376	0,52	0,0380204032	0,78	0,2887174368	1,25	3,0517578125
$\sqrt[5]{m}$	m	$\sqrt[5]{m}$	m	$\sqrt[5]{m}$	m	$\sqrt[5]{m}$	m

5. TABELA № 5.

Wartości wyrażenia l^x).

x	e^x	x	e^x	x	e^x	x	e^x	x	e^x	x	e^x
0,1	1,1052	1,6	4,9530	3,1	22,198	4,6	99,484	6,1	415,86	7,6	1998,2
0,2	1,2214	1,7	5,4740	3,2	24,533	4,7	109,95	6,2	492,75	7,7	2208,3
0,3	1,3499	1,8	6,0497	3,3	27,113	4,8	121,51	6,3	544,57	7,8	2440,6
0,4	1,4918	1,9	6,6859	3,4	29,964	4,9	131,29	6,4	601,85	7,9	2697,3
0,5	1,6487	2,0	7,3891	3,5	33,115	5,0	148,41	6,5	665,14	8,0	2981,0
0,6	1,8221	2,1	8,1662	3,6	36,598	5,1	164,02	6,6	735,10	8,2	3641,0
0,7	2,0138	2,2	9,0250	3,7	40,447	5,2	181,27	6,7	812,41	8,4	4447,1
0,8	2,2255	2,3	9,9742	3,8	44,701	5,3	200,34	6,8	897,85	8,6	5431,7
0,9	2,4596	2,4	11,023	3,9	49,402	5,4	221,41	6,9	992,27	8,8	6634,2
1,0	2,7183	2,5	12,183	4,0	54,698	5,5	244,69	7,0	1096,6	9,0	8103,1
1,1	3,0042	2,6	13,464	4,1	60,340	5,6	270,43	7,1	1212,0	9,2	9897,1
1,2	3,3201	2,7	14,880	4,2	66,686	5,7	298,87	7,2	1339,4	9,4	12088,4
1,3	3,6693	2,8	16,445	4,3	73,700	5,8	330,30	7,3	1480,3	9,6	14765,8
1,4	4,0552	2,9	18,174	4,4	81,451	5,9	365,04	7,4	1636,0	9,8	18033,7
1,5	4,4817	3,0	20,086	4,5	90,017	6,0	403,43	7,5	1808,0	10,0	22026,5

6. TABELA № 6.

Mantysy logarytmów Bryg'a (zwyczajnych).

N	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
0	—∞	00000	30103	47712	60206	69897	77815	84510	90309	95424
10	00000	00432	00860	01284	01703	02119	02531	02938	03342	03743
11	04139	04532	04922	05308	05690	06070	06446	06819	07188	07555
12	07918	08279	08636	08991	09342	09691	10037	10380	10721	11059
13	11394	11727	12057	12385	12710	13033	13354	13672	13988	14301
14	14613	14922	15229	15534	15836	16137	16435	16732	17026	17319
15	17609	17898	18184	18469	18752	19033	19312	19590	19866	20140
16	20412	20683	20952	21219	21484	21748	22011	22272	22531	22789
17	23045	23300	23553	23805	24055	24304	24551	24797	25042	25285
18	25527	25768	26007	26245	26482	26717	26951	27184	27416	27646
19	27875	28103	28330	28556	28780	29003	29226	29447	29667	29885
20	30103	30320	30535	30750	30963	31175	31387	31597	31806	32015
21	32222	32428	32634	32838	33041	33244	33445	33646	33846	34044
22	34242	34439	34635	34830	35025	35218	35411	35603	35793	35981
23	36173	36361	36549	36736	36922	37107	37291	37475	37658	37840
24	38021	38202	38382	38561	38739	38917	39094	39270	39445	39620
25	39794	39967	40140	40312	40483	40654	40824	40993	41162	41330
26	41497	41664	41830	41996	42160	42325	42488	42651	42813	42975
27	43136	43297	43457	43616	43775	43933	44091	44248	44404	44560
28	44716	44871	45025	45179	45332	45484	45637	45788	45939	46090
29	46240	46389	46538	46687	46835	46982	47129	47276	47422	47567
30	47712	47857	48001	48144	48287	48430	48572	48714	48855	48996
31	49136	49276	49415	49554	49693	49831	49969	50106	50243	50379
32	50515	50651	50786	50920	51055	51188	51322	51455	51587	51720
33	51851	51983	52114	52244	52375	52504	52634	52763	52892	53020
34	53148	53275	53403	53529	53656	53782	53908	54033	54158	54283

N	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
35	54107	54531	54654	54777	54900	55023	55145	55267	55388	55509
36	55630	55751	55871	55991	56110	56229	56348	56467	56585	56703
37	56820	56937	57054	57171	57287	57403	57519	57634	57749	57864
38	57978	58092	58206	58320	58433	58546	58659	58771	58883	58995
39	59106	59218	59329	59439	59550	59660	59770	59879	59988	60097
40	60206	60314	60423	60531	60638	60746	60853	60959	61066	61172
41	61278	61384	61490	61595	61700	61805	61909	62014	62118	62221
42	62325	62428	62531	62634	62737	62839	62941	63043	63144	63246
43	63347	63448	63548	63649	63749	63849	63949	64048	64147	64246
44	64345	64444	64542	64640	64738	64836	64933	65031	65128	65225
45	65321	65418	65514	65610	65706	65801	65896	65992	66087	66181
46	66276	66370	66464	66558	66652	66745	66839	66932	67025	67117
47	67210	67302	67394	67486	67578	67669	67761	67852	67943	68034
48	68124	68215	68305	68395	68485	68574	68664	68753	68842	68931
49	69020	69108	69197	69285	69373	69461	69548	69636	69723	69810
50	69897	69984	70070	70157	70243	70329	70415	70501	70586	70672
51	70757	70842	70927	71012	71096	71181	71265	71349	71433	71517
52	71600	71684	71767	71850	71933	72016	72099	72181	72263	72346
53	72428	72509	72591	72673	72754	72835	72916	72997	73078	73159
54	73239	73320	73400	73480	73560	73640	73719	73799	73878	73957
55	74036	74115	74194	74273	74351	74429	74507	74586	74663	74741
56	74819	74896	74974	75051	75128	75205	75282	75358	75435	75511
57	75587	75664	75740	75815	75891	75967	76042	76118	76193	76268
58	76343	76418	76492	76567	76641	76716	76790	76864	76938	77012
59	77085	77159	77232	77305	77379	77452	77525	77597	77670	77743
60	77815	77887	77960	78032	78104	78176	78247	78319	78390	78462
61	78533	78604	78675	78746	78817	78888	78958	79029	79099	79169
62	79239	79309	79379	79449	79518	79588	79657	79727	79796	79865
63	79934	80003	80072	80140	80209	80277	80346	80414	80482	80550
64	80618	80686	80754	80821	80889	80956	81023	81090	81158	81224
65	81291	81358	81425	81491	81558	81624	81690	81757	81823	81889
66	81954	82020	82086	82151	82217	82282	82347	82413	82478	82543
67	82607	82672	82737	82802	82866	82930	82995	83059	83123	83187
68	83251	83315	83378	83442	83506	83569	83632	83696	83759	83822
69	83885	83948	84011	84073	84136	84198	84261	84323	84386	84448
70	84510	84572	84634	84696	84757	84819	84880	84942	85003	85065
71	85126	85187	85248	85309	85370	85431	85491	85552	85612	85673
72	85733	85794	85854	85914	85974	86034	86094	86153	86213	86273
73	86332	86392	86451	86510	86570	86629	86688	86747	86806	86864
74	86923	86982	87040	87099	87157	87216	87274	87332	87390	87448
75	87506	87564	87622	87679	87737	87795	87852	87910	87967	88024
76	88081	88138	88195	88252	88309	88366	88423	88480	88536	88593
77	88649	88705	88762	88818	88874	88930	88986	89042	89098	89154
78	89209	89265	89321	89376	89432	89487	89542	89597	89653	89708
79	89763	89818	89873	89927	89982	90037	90091	90146	90200	90255
80	90309	90363	90417	90472	90526	90580	90634	90687	90741	90795
81	90849	90902	90956	91009	91062	91116	91169	91222	91275	91328
82	91381	91434	91487	91540	91593	91645	91698	91751	91803	91855
83	91908	91960	92012	92065	92117	92169	92221	92273	92324	92376
84	92428	92480	92531	92583	92634	92686	92737	92788	92840	92891
85	92942	92993	93044	93095	93146	93197	93247	93298	93349	93399
86	93450	93500	93551	93601	93651	93702	93752	93802	93852	93902
87	93952	94002	94052	94101	94151	94201	94250	94300	94349	94399
88	94448	94498	94547	94596	94645	94694	94743	94792	94841	94890
89	94939	94988	95036	95085	95134	95182	95231	95279	95328	95376

N	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
90	95424	95472	95521	95569	95617	95665	95713	95761	95809	95856
91	95904	95952	95999	96047	96095	96142	96190	96237	96284	96332
92	96379	96426	96473	96520	96567	96614	96661	96708	96755	96802
93	96848	96895	96942	96988	97035	97081	97128	97174	97220	97267
94	97313	97359	97405	97451	97497	97543	97589	97635	97681	97727
95	97772	97818	97864	97909	97955	98000	98046	98091	98137	98182
96	98227	98272	98318	98363	98408	98453	98498	98543	98588	98632
97	98677	98722	98767	98811	98856	98900	98945	98989	99034	99078
98	99123	99167	99211	99255	99300	99344	99388	99432	99476	99520
99	99564	99607	99651	99695	99739	99782	99826	99870	99913	99957

$$\ln x = 2,30258 \lg x; \lg x = 0,43429 \ln x.$$

$\ln$ — logarytm naturalny, $\lg$ — logarytm zwykajny.

Uwagi: Mantysy liczb nie odnotowanych w tabeli odnajdują się na zasadzie interpolacyjnego wzoru Newton'a (uwaga do tabl. № 3).

Przykład:

$$1) y = \lg 7583 = ?$$

$$x = 7583$$

$$x_2 = 7590$$

$$y_2 = \lg x_2 = 3,88024$$

$$x_1 = 7580$$

$$y_1 = \lg x_1 = 3,87967$$

$$x_2 - x_1 = 10.$$

$$y_2 - y_1 = 0,00057$$

$$x - x_1 = 3; y = 3,87967 + 0,00057 \frac{3}{10} = 3,87984$$

$$2) y = \lg x = -0,76352 = \overline{1},23648; x = ? \text{ mantysa } y = 23648$$

$$\text{mant. } y_2 = 23805;$$

$$x'_2 = 173$$

$$\text{mant. } y_1 = 23553;$$

$$x'_1 = 172$$

$$y_2 - y_1 = 252$$

$$x'_2 - x'_1 = 1$$

$$y - y_1 = 95; x' = 172 + 1 \cdot \frac{95}{252} = 172,38; x = 0,17238$$

$$3) \lg 397 = 2,59879; \lg 3,97 = 0,59879$$

$$\lg 0,397 = \overline{1},59879.$$

7. TABELA № 7.

Logarytmy naturalne Nepera ($\ln$).

N	$\ln$	N	$\ln$	N	$\ln$	N	$\ln$	N	$\ln$
1,00	0,0000	1,50	0,4055	2,00	0,6931	2,50	0,9163	3,00	1,0986
1,05	0,0488	1,55	0,4383	2,05	0,7178	2,55	0,9361	3,05	1,1151
1,10	0,0953	1,60	0,4700	2,10	0,7419	2,60	0,9555	3,10	1,1314
1,15	0,1398	1,65	0,5008	2,15	0,7655	2,65	0,9746	3,15	1,1474
1,20	0,1823	1,70	0,5306	2,20	0,7885	2,70	0,9933	3,20	1,1632
1,25	0,2231	1,75	0,5596	2,25	0,8109	2,75	1,0116	3,25	1,1787
1,30	0,2624	1,80	0,5878	2,30	0,8329	2,80	1,0296	3,30	1,1939
1,35	0,3001	1,85	0,6152	2,35	0,8544	2,85	1,0473	3,35	1,2090
1,40	0,3365	1,90	0,6419	2,40	0,8755	2,90	1,0647	3,40	1,2238
1,45	0,3716	1,95	0,6678	2,45	0,8961	2,95	1,0818	3,45	1,2384

N	ln	N	ln	N	ln	N	ln	N	ln
3,50	1,2528	4,25	1,4469	5,00	1,6094	5,75	1,7492	7,00	1,9459
3,55	1,2669	4,30	1,4586	5,05	1,6149	5,80	1,7579	7,20	1,9741
3,60	1,2809	4,35	1,4701	5,10	1,6292	5,85	1,7664	7,40	2,0015
3,65	1,2947	4,40	1,4816	5,15	1,6390	5,90	1,7750	7,60	2,0281
3,70	1,3083	4,45	1,4929	5,20	1,6487	5,95	1,7834	7,80	2,0541
3,75	1,3218	4,50	1,5041	5,25	1,6582	6,00	1,7918	8,00	2,0794
3,80	1,3350	4,55	1,5151	5,30	1,6677	6,10	1,8083	8,20	2,1041
3,85	1,3481	4,60	1,5261	5,35	1,6771	6,20	1,8245	8,40	2,1282
3,90	1,3610	4,65	1,5369	5,40	1,6864	6,30	1,8405	8,60	2,1518
3,95	1,3737	4,70	1,5476	5,45	1,6956	6,40	1,8563	8,80	2,1748
4,00	1,3863	4,75	1,5581	5,50	1,7047	6,50	1,8718	9,00	2,1972
4,05	1,3987	4,80	1,5686	5,55	1,7138	6,60	1,8871	9,25	2,2246
4,10	1,4110	4,85	1,5790	5,60	1,7228	6,70	1,9021	9,50	2,2513
4,15	1,4231	4,90	1,5892	5,65	1,7317	6,80	1,9169	9,75	2,2773
4,20	1,4351	4,95	1,5994	5,70	1,7405	6,90	1,9315	10,00	2,3026

8. Pomiary kątów płaskich.

Jednostki pomiarowe: a.—Stopień, min., sek; b.—Kąt,

długość łuku którego = promieniu (r) = $\frac{180^\circ}{\pi} = 57,29578$
(radian).

arc. $1^\circ = \pi : 180 = 0,0174533$; $\lg \text{arc. } 1^\circ = \overline{2,24187}$

arc. $1' = \pi : 10800 = 0,0002909$; $\lg \text{arc. } 1' = \overline{4,46372}$

arc. $1'' = \pi : 648000 = 0,0000048$; $\lg \text{arc. } 1'' = \overline{6,68556}$

Obwód koła	Radian	Stopień	Minuta	Sekunda	Nowe stopnie
1	6,283185	360	21600	1296000	400
0,159150	1	57,29578	3437,747	206264,8	63,66198
0,0027778	0,017453	1	60	3600	1,111
0,0000463	0,0002909	0,01666	1	60	0,018517
0,00000077	0,00000485	0,000277	0,01666	1	0,0003086
0,0025	0,015708	0,9	54	3240	1

Uwaga: 1 nowy stopień = 1:400 obw. kołowego = 100 min. nowych; 1 nowa min. = 100 now. sek.

9. Funkeje trygonometryczne 9.

a) Tabela № 8—Sinus i Cosinus.

Stopnie	S i n u s (w s t a w a).						
	0'	10'	20'	30'	40'	50'	
0	0,00000	0,00291	0,00582	0,00873	0,01164	0,01454	89
1	0,01745	0,02036	0,02327	0,02618	0,02908	0,03199	88
2	0,03490	0,03781	0,04071	0,04362	0,04653	0,04943	87
3	0,05234	0,05524	0,05814	0,06105	0,06395	0,06685	86
4	0,06976	0,07266	0,07556	0,07846	0,08136	0,08426	85
5	0,08716	0,09005	0,09295	0,09585	0,09874	0,10164	84
6	0,10453	0,10742	0,11031	0,11320	0,11609	0,11898	83
7	0,12187	0,12476	0,12764	0,13053	0,13341	0,13629	82
8	0,13917	0,14205	0,14493	0,14781	0,15069	0,15356	81
9	0,15643	0,15931	0,16218	0,16505	0,16792	0,17078	80
10	0,17365	0,17651	0,17937	0,18224	0,18509	0,18795	79
11	0,19081	0,19366	0,19652	0,19937	0,20222	0,20507	78
12	0,20791	0,21076	0,21360	0,21644	0,21928	0,22212	77
13	0,22495	0,22778	0,23062	0,23345	0,23627	0,23910	76
14	0,24192	0,24474	0,24756	0,25038	0,25320	0,25601	75
15	0,25882	0,26163	0,26443	0,26724	0,27004	0,27284	74
16	0,27564	0,27843	0,28123	0,28402	0,28680	0,28959	73
17	0,29237	0,29515	0,29793	0,30071	0,30348	0,30625	72
18	0,30902	0,31178	0,31454	0,31730	0,32006	0,32282	71
19	0,32557	0,32832	0,33106	0,33381	0,33655	0,33929	70
20	0,34202	0,34475	0,34748	0,35021	0,35293	0,35565	69
21	0,35837	0,36108	0,36379	0,36650	0,36921	0,37191	68
22	0,37461	0,37730	0,37999	0,38268	0,38537	0,38805	67
23	0,39073	0,39341	0,39608	0,39875	0,40142	0,40408	66
24	0,40674	0,40939	0,41204	0,41469	0,41734	0,41998	65
25	0,42262	0,42525	0,42788	0,43051	0,43313	0,43575	64
26	0,43837	0,44098	0,44359	0,44620	0,44880	0,45140	63
27	0,45399	0,45658	0,45917	0,46175	0,46433	0,46690	62
28	0,46947	0,47204	0,47460	0,47716	0,47971	0,48226	61
29	0,48481	0,48735	0,48989	0,49242	0,49495	0,49748	60
30	0,50000	0,50252	0,50503	0,50754	0,51004	0,51254	59
31	0,51504	0,51753	0,52002	0,52250	0,52498	0,52745	58
32	0,52992	0,53238	0,53484	0,53730	0,53975	0,54220	57
33	0,54464	0,54708	0,54951	0,55194	0,55436	0,55678	56
34	0,55919	0,56160	0,56401	0,56641	0,56880	0,57119	55
35	0,57358	0,57596	0,57833	0,58070	0,58307	0,58543	54
36	0,58779	0,59014	0,59248	0,59482	0,59716	0,59949	53
37	0,60182	0,60414	0,60645	0,60876	0,61107	0,61337	52
38	0,61566	0,61795	0,62024	0,62251	0,62479	0,62706	51
39	0,62932	0,63158	0,63383	0,63608	0,63832	0,64056	50
40	0,64279	0,64501	0,64723	0,64945	0,65166	0,65386	49
41	0,65606	0,65825	0,66044	0,66262	0,66480	0,66697	48
42	0,66913	0,67129	0,67344	0,67559	0,67773	0,67987	47
43	0,68200	0,68412	0,68624	0,68835	0,69046	0,69256	46
44	0,69466	0,69675	0,69883	0,70091	0,70298	0,70505	45
45	0,70711						44
	60'	50'	40'	30'	20'	10'	Stopnie
	C o s i n u s (D o s t a w a).						

Stopnie	C o s i n u s (D o s t a w a).						
	0'	10'	20'	30'	40'	50'	
0	1,00000	1,00000	0,99998	0,99996	0,99993	0,99989	89
1	0,99985	0,99979	0,99973	0,99966	0,99958	0,99949	88
2	0,99939	0,99929	0,99917	0,99905	0,99892	0,99878	87
3	0,99863	0,99847	0,99831	0,99813	0,99795	0,99776	86
4	0,99756	0,99736	0,99714	0,99692	0,99668	0,99644	85
5	0,99619	0,99594	0,99567	0,99540	0,99511	0,99482	84
6	0,99452	0,99421	0,99390	0,99357	0,99324	0,99290	83
7	0,99255	0,99219	0,99182	0,99144	0,99106	0,99067	82
8	0,99027	0,98986	0,98944	0,98902	0,98858	0,98814	81
9	0,98769	0,98723	0,98676	0,98629	0,98580	0,98531	80
10	0,98481	0,98430	0,98378	0,98325	0,98272	0,98218	79
11	0,98163	0,98107	0,98050	0,97992	0,97934	0,97875	78
12	0,97815	0,97754	0,97692	0,97630	0,97566	0,97502	77
13	0,97437	0,97371	0,97304	0,97237	0,97169	0,97100	76
14	0,97030	0,96959	0,96887	0,96815	0,96742	0,96667	75
15	0,96593	0,96517	0,96440	0,96363	0,96285	0,96206	74
16	0,96126	0,96046	0,95964	0,95882	0,95799	0,95715	73
17	0,95630	0,95543	0,95459	0,95372	0,95284	0,95195	72
18	0,95106	0,95015	0,94924	0,94832	0,94740	0,94646	71
19	0,94552	0,94457	0,94361	0,94264	0,94167	0,94068	70
20	0,93969	0,93869	0,93769	0,93667	0,93565	0,93462	69
21	0,93358	0,93253	0,93148	0,93042	0,92935	0,92827	68
22	0,92718	0,92609	0,92499	0,92388	0,92276	0,92164	67
23	0,92050	0,91936	0,91822	0,91706	0,91590	0,91472	66
24	0,91355	0,91236	0,91116	0,90996	0,90875	0,90753	65
25	0,90631	0,90507	0,90383	0,90259	0,90133	0,90007	64
26	0,89879	0,89752	0,89623	0,89493	0,89363	0,89232	63
27	0,89101	0,88968	0,88835	0,88701	0,88566	0,88431	62
28	0,88295	0,88158	0,88020	0,87882	0,87743	0,87603	61
29	0,87462	0,87321	0,87178	0,87036	0,86892	0,86748	60
30	0,86603	0,86457	0,86310	0,86163	0,86015	0,85866	59
31	0,85717	0,85567	0,85416	0,85264	0,85112	0,84959	58
32	0,84805	0,84650	0,84495	0,84339	0,84182	0,84025	57
33	0,83867	0,83708	0,83549	0,83389	0,83228	0,83066	56
34	0,82904	0,82741	0,82577	0,82413	0,82248	0,82082	55
35	0,81915	0,81748	0,81580	0,81412	0,81242	0,81072	54
36	0,80902	0,80730	0,80558	0,80386	0,80212	0,80038	53
37	0,79864	0,79688	0,79512	0,79335	0,79158	0,78980	52
38	0,78801	0,78622	0,78442	0,78261	0,78079	0,77897	51
39	0,77715	0,77531	0,77347	0,77162	0,76977	0,76791	50
40	0,76604	0,76417	0,76229	0,76041	0,75851	0,75661	49
41	0,75471	0,75280	0,75088	0,74896	0,74703	0,74509	48
42	0,74314	0,74120	0,73924	0,73728	0,73531	0,73333	47
43	0,73135	0,72937	0,72737	0,72537	0,72337	0,72136	46
44	0,71934	0,71732	0,71529	0,71325	0,71121	0,70916	45
45	0,70711						44
	60'	50'	40'	30'	20'	10'	Stopnie
	S i n u s (W s t a w a).						

b) Tabela № 9.—Tangens i Contangens.

Stopnie	T a n g e n s (S t y c z n a).						
	0'	10'	20'	30'	40'	50'	
0	0,00000	0,00291	0,00582	0,00873	0,01164	0,01455	89
1	0,01748	0,02036	0,02328	0,02619	0,02910	0,03201	88
2	0,03492	0,03783	0,04075	0,04366	0,04658	0,04949	87
3	0,05241	0,05533	0,05824	0,06116	0,06408	0,06700	86
4	0,06993	0,07285	0,07578	0,07870	0,08163	0,08456	85
5	0,08749	0,09042	0,09335	0,09629	0,09923	0,10216	84
6	0,10510	0,10805	0,11099	0,11394	0,11688	0,11983	83
7	0,12278	0,12574	0,12869	0,13165	0,13461	0,13758	82
8	0,14054	0,14351	0,14648	0,14945	0,15243	0,15540	81
9	0,15838	0,16137	0,16435	0,16734	0,17033	0,17333	80
10	0,17633	0,17933	0,18233	0,18534	0,18835	0,19136	79
11	0,19438	0,19740	0,20042	0,20345	0,20648	0,20952	78
12	0,21256	0,21560	0,21864	0,22169	0,22475	0,22781	77
13	0,23087	0,23393	0,23700	0,24008	0,24316	0,24624	76
14	0,24933	0,25242	0,25552	0,25862	0,26172	0,26483	75
15	0,26795	0,27107	0,27419	0,27732	0,28046	0,28360	74
16	0,28675	0,28990	0,29305	0,29621	0,29938	0,30255	73
17	0,30573	0,30891	0,31210	0,31530	0,31850	0,32171	72
18	0,32492	0,32814	0,33136	0,33460	0,33783	0,34108	71
19	0,34433	0,34758	0,35085	0,35412	0,35740	0,36068	70
20	0,36397	0,36727	0,37057	0,37388	0,37720	0,38053	69
21	0,38386	0,38721	0,39055	0,39391	0,39727	0,40065	68
22	0,40403	0,40741	0,41081	0,41421	0,41763	0,42105	67
23	0,42447	0,42791	0,43136	0,43481	0,43828	0,44175	66
24	0,44523	0,44872	0,45222	0,45573	0,45924	0,46277	65
25	0,46631	0,46985	0,47341	0,47698	0,48055	0,48414	64
26	0,48773	0,49134	0,49495	0,49858	0,50222	0,50587	63
27	0,50953	0,51320	0,51688	0,52057	0,52427	0,52798	62
28	0,53171	0,53545	0,53920	0,54296	0,54673	0,55051	61
29	0,55431	0,55812	0,56194	0,56577	0,56962	0,57348	60
30	0,57735	0,58124	0,58513	0,58905	0,59297	0,59691	59
31	0,60086	0,60483	0,60881	0,61280	0,61681	0,62083	58
32	0,62487	0,62892	0,63299	0,63707	0,64117	0,64528	57
33	0,64941	0,65355	0,65771	0,66189	0,66608	0,67028	56
34	0,67451	0,67875	0,68301	0,68728	0,69157	0,69588	55
35	0,70021	0,70455	0,70891	0,71329	0,71769	0,72211	54
36	0,72654	0,73100	0,73547	0,73996	0,74447	0,74900	53
37	0,75355	0,75812	0,76272	0,76733	0,77196	0,77661	52
38	0,78129	0,78598	0,79070	0,79544	0,80020	0,80498	51
39	0,80978	0,81461	0,81946	0,82434	0,82923	0,83415	50
40	0,83910	0,84407	0,84906	0,85408	0,85912	0,86419	49
41	0,86929	0,87441	0,87955	0,88473	0,88992	0,89515	48
42	0,90040	0,90569	0,91099	0,91633	0,92170	0,92709	47
43	0,93252	0,93797	0,94345	0,94896	0,95451	0,96008	46
44	0,96569	0,97133	0,97700	0,98270	0,98843	0,99420	45
45	1,00000						44
	60'	50'	40'	30'	20'	10'	Stopnie
	C o t a n g e n s (D o t y c z n a).						

Stopnie	C o t a n g e n s (D o t y c z n a).						
	0'	10'	20'	30'	40'	50'	
0	∞	343,77371	171,88540	114,58865	85,93979	68,75009	89
1	57,28996	49,10388	42,96408	38,18846	34,36777	31,24158	88
2	28,63625	26,43160	24,54176	22,90377	21,47040	20,20555	87
3	19,08114	18,07498	17,16934	16,34986	15,60478	14,92442	86
4	14,30067	13,72674	13,19688	12,70621	12,25051	11,82617	85
5	11,43005	11,05943	10,71191	10,38540	10,07803	9,78817	84
6	9,51436	9,25530	9,00983	8,77689	8,55555	8,34496	83
7	8,14435	7,95302	7,77035	7,59575	7,42871	7,26873	82
8	7,11537	6,96823	6,82694	6,69116	6,56055	6,43484	81
9	6,31375	6,19703	6,08444	5,97576	5,87080	5,76937	80
10	5,67128	5,57638	5,48451	5,39552	5,30928	5,22566	79
11	5,14455	5,06584	4,98940	4,91516	4,84300	4,77286	78
12	4,70468	4,63825	4,57363	4,51071	4,44942	4,38969	77
13	4,33148	4,27471	4,21933	4,16530	4,11256	4,06107	76
14	4,01078	3,96165	3,91364	3,86671	3,82083	3,77595	75
15	3,73205	3,68909	3,64705	3,60588	3,56557	3,52609	74
16	3,48741	3,44951	3,41236	3,37594	3,34023	3,30521	73
17	3,27085	3,23714	3,20406	3,17159	3,13972	3,10842	72
18	3,07768	3,04749	3,01783	2,98869	2,96004	2,93189	71
19	2,90421	2,87700	2,85023	2,82391	2,79802	2,77254	70
20	2,74748	2,72281	2,69853	2,67462	2,65109	2,62791	69
21	2,60509	2,58261	2,56046	2,53865	2,51715	2,49597	68
22	2,47509	2,45451	2,43422	2,41421	2,39449	2,37504	67
23	2,35585	2,33693	2,31826	2,29984	2,28167	2,26374	66
24	2,24604	2,22857	2,21132	2,19430	2,17749	2,16090	65
25	2,14451	2,12832	2,11233	2,09654	2,08094	2,06553	64
26	2,05030	2,03526	2,02039	2,00569	1,99116	1,97680	63
27	1,96261	1,94858	1,93470	1,92098	1,90741	1,89400	62
28	1,88073	1,86760	1,85462	1,84177	1,82906	1,81649	61
29	1,80405	1,79174	1,77955	1,76749	1,75556	1,74375	60
30	1,73205	1,72047	1,70901	1,69766	1,68643	1,67530	59
31	1,66428	1,65337	1,64256	1,63185	1,62125	1,61074	58
32	1,60033	1,59002	1,57981	1,56969	1,55966	1,54972	57
33	1,53987	1,53010	1,52043	1,51084	1,50133	1,49190	56
34	1,48256	1,47330	1,46411	1,45501	1,44598	1,43703	55
35	1,42815	1,41924	1,41061	1,40195	1,39336	1,38484	54
36	1,37638	1,36800	1,35968	1,35142	1,34323	1,33511	53
37	1,32704	1,31904	1,31110	1,30323	1,29541	1,28764	52
38	1,27994	1,27230	1,26471	1,25717	1,24969	1,24227	51
39	1,23490	1,22758	1,22031	1,21310	1,20593	1,19882	50
40	1,19175	1,18474	1,17777	1,17085	1,16398	1,15715	49
41	1,15037	1,14363	1,13694	1,13029	1,12369	1,11713	48
42	1,11061	1,10414	1,09770	1,09131	1,08496	1,07864	47
43	1,07237	1,06613	1,05994	1,05378	1,04766	1,04158	46
44	1,03553	1,02952	1,02355	1,01761	1,01170	1,00583	45
45	1,00000						44
	60'	50'	40'	30'	20'	10'	Stopnie
	T a n g e n s (S t y c z n a).						

Uwagi. Funkcje trygonometryczne nie odnotowane w tablicach № 8 i 9: odnajdą się na zasadzie wzoru in' terpelacyjnego Newton'a (uwaga do tabl. 3):

1) $y = \operatorname{tg} 32^{\circ} 56' 37'' = ?$

$x_2 = 33^{\circ}$

$x_1 = 32^{\circ} 50'$

$x_2 - x_1 = 10'$

$x = 32^{\circ} 56',616$

$y_2 = 0,64941$

$y_1 = 0,64528$

$y_2 - y_1 = 0,00413$

$x - x_1 = 6',616; y = 0,645528 + 0,00413 \frac{6,616}{10} = 0,648$

2) $x = \operatorname{arc} \operatorname{sn} 0,50785?$

$y_2 = 0,51004$

$y_1 = 0,50754$

$y_2 - y_1 = 0,00250$

$y = \operatorname{sn} x = 0,50785$

$x_2 = 30^{\circ} 40'$

$x_1 = 30^{\circ} 30'$

$x_2 - x_1 = 10'$

$y - y_1 = 0,00031; x = 30^{\circ} 30' + 10' \frac{0,00031}{0,0025} = \underline{\underline{30^{\circ} 31' 14''}}$

10. TABELA № 10.

Długości: łuku (l) i strzałki (f), długość cięciwy (c) powierzchnia odcinka kołowego (F) przy $r=1$.

Stopnie	l	f	c	F	Stopnie	l	f	c	F
1	0,0175	0,0000	0,0175	0,00000	46	0,8029	0,0795	0,7815	0,04176
2	0,0349	0,0002	0,0349	0,00000	47	0,8203	0,0829	0,7975	0,04448
3	0,0524	0,0003	0,0524	0,00001	48	0,8378	0,0865	0,8135	0,04731
4	0,0698	0,0006	0,0698	0,00003	49	0,8552	0,0900	0,8294	0,05025
5	0,0873	0,0010	0,0872	0,00006	50	0,8727	0,0937	0,8452	0,05331
6	0,1047	0,0014	0,1047	0,00010	51	0,8901	0,0974	0,8619	0,05649
7	0,1222	0,0019	0,1221	0,00015	52	0,9076	0,1012	0,8767	0,05978
8	0,1396	0,0024	0,1395	0,00023	53	0,9250	0,1051	0,8924	0,06319
9	0,1571	0,0031	0,1569	0,00032	54	0,9425	0,1090	0,9080	0,06673
10	0,1745	0,0038	0,1743	0,00044	55	0,9599	0,1130	0,9235	0,07039
11	0,1920	0,0046	0,1917	0,00059	56	0,9774	0,1171	0,9389	0,07417
12	0,2094	0,0055	0,2091	0,00076	57	0,9948	0,1212	0,9543	0,07808
13	0,2269	0,0064	0,2264	0,00097	58	1,0123	0,1254	0,9696	0,08212
14	0,2443	0,0075	0,2437	0,00121	59	1,0297	0,1296	0,9848	0,08629
15	0,2618	0,0086	0,2611	0,00149	60	1,0472	0,1340	1,0000	0,09059
16	0,2793	0,0097	0,2783	0,00181	61	1,0647	0,1384	1,0151	0,09502
17	0,2967	0,0110	0,2956	0,00217	62	1,0821	0,1428	1,0301	0,09958
18	0,3142	0,0123	0,3129	0,00257	63	1,0996	0,1474	1,0450	0,10428
19	0,3316	0,0137	0,3301	0,00302	64	1,1170	0,1520	1,0598	0,10911
20	0,3491	0,0152	0,3473	0,00352	65	1,1345	0,1566	1,0746	0,11408
21	0,3665	0,0167	0,3645	0,00408	66	1,1519	0,1613	1,0893	0,11919
22	0,3840	0,0184	0,3816	0,00468	67	1,1694	0,1661	1,1039	0,12443
23	0,4014	0,0201	0,3987	0,00535	68	1,1868	0,1710	1,1184	0,12982
24	0,4189	0,0219	0,4158	0,00607	69	1,2043	0,1759	1,1328	0,13535
25	0,4363	0,0237	0,4329	0,00686	70	1,2217	0,1808	1,1472	0,14102
26	0,4538	0,0256	0,4499	0,00771	71	1,2392	0,1859	1,1614	0,14633
27	0,4712	0,0276	0,4669	0,00862	72	1,2566	0,1910	1,1756	0,15279
28	0,4887	0,0297	0,4838	0,00961	73	1,2741	0,1961	1,1896	0,15889
29	0,5061	0,0319	0,5008	0,01067	74	1,2915	0,2014	1,2036	0,16514
30	0,5236	0,0341	0,5176	0,01180	75	1,3090	0,2066	1,2175	0,17154
31	0,5411	0,0364	0,5345	0,01301	76	1,3265	0,2120	1,2313	0,17808
32	0,5585	0,0387	0,5512	0,01429	77	1,3439	0,2174	1,2450	0,18477
33	0,5760	0,0412	0,5680	0,01566	78	1,3614	0,2229	1,2586	0,19160
34	0,5934	0,0437	0,5847	0,01711	79	1,3788	0,2284	1,2722	0,19859
35	0,6109	0,0463	0,6014	0,01864	80	1,3963	0,2340	1,2856	0,20573
36	0,6283	0,0489	0,6180	0,02027	81	1,4137	0,2396	1,2989	0,21301
37	0,6458	0,0517	0,6346	0,02198	82	1,4312	0,2453	1,3121	0,22045
38	0,6632	0,0545	0,6511	0,02378	83	1,4486	0,2510	1,3252	0,22804
39	0,6807	0,0574	0,6676	0,02568	84	1,4661	0,2569	1,3383	0,23578
40	0,6981	0,0603	0,6840	0,02767	85	1,4835	0,2627	1,3512	0,24367
41	0,7156	0,0633	0,7004	0,02976	86	1,5010	0,2686	1,3640	0,25171
42	0,7330	0,0664	0,7167	0,03195	87	1,5184	0,2746	1,3767	0,25990
43	0,7505	0,0696	0,7330	0,03425	88	1,5359	0,2807	1,3893	0,26825
44	0,7679	0,0728	0,7492	0,03664	89	1,5533	0,2867	1,4018	0,27675
45	0,7854	0,0761	0,7654	0,03915	90	1,5708	0,2929	1,4142	0,28540

Długości: łuku (l) i strzałki (f), długość cięciwy (c), powierzchnia odcinka kołowego (F) przy $r=1$.

Stopnie	l	f	c	F	Stopnie	l	f	c	F
91	1,5882	0,2991	1,4265	0,29420	136	2,3736	0,6254	1,8544	0,83949
92	1,6057	0,3053	1,4387	0,30316	137	2,3911	0,6335	1,8608	0,85455
93	1,6232	0,3116	1,4507	0,31226	138	2,4086	0,6416	1,8672	0,86971
94	1,6406	0,3180	1,4627	0,32152	139	2,4260	0,6498	1,8733	0,88497
95	1,6580	0,3244	1,4746	0,33093	140	2,4435	0,6580	1,8794	0,90034
96	1,6755	0,3309	1,4865	0,34050	141	2,4609	0,6662	1,8853	0,91580
97	1,6920	0,3374	1,4979	0,35021	142	2,4784	0,6744	1,8910	0,93135
98	1,7104	0,3439	1,5094	0,36008	143	2,4958	0,6827	1,8966	0,94700
99	1,7279	0,3506	1,5208	0,37009	144	2,5133	0,6910	1,9021	0,96274
100	1,7453	0,3572	1,5321	0,38026	145	2,5307	0,6993	1,9074	0,97858
101	1,7628	0,3639	1,5432	0,39058	146	2,5482	0,7076	1,9126	0,99449
102	1,7802	0,3707	1,5543	0,40104	147	2,5656	0,7160	1,9176	1,01050
103	1,7977	0,3775	1,5652	0,41166	148	2,5831	0,7244	1,9225	1,02658
104	1,8151	0,3843	1,5760	0,42242	149	2,6005	0,7328	1,9273	1,04275
105	1,8326	0,3912	1,5867	0,43333	150	2,6180	0,7412	1,9319	1,05900
106	1,8500	0,3982	1,5973	0,44439	151	2,6354	0,7496	1,9363	1,07532
107	1,8675	0,4052	1,6077	0,45560	152	2,6529	0,7581	1,9406	1,09171
108	1,8850	0,4122	1,6180	0,46695	153	2,6704	0,7666	1,9447	1,10818
109	1,9024	0,4193	1,6282	0,47844	154	2,6878	0,7750	1,9487	1,12472
110	1,9199	0,4264	1,6383	0,49008	155	2,7053	0,7836	1,9526	1,14132
111	1,9373	0,4336	1,6483	0,50187	156	2,7227	0,7921	1,9563	1,15799
112	1,9548	0,4408	1,6581	0,51379	157	2,7402	0,8006	1,9598	1,17472
113	1,9722	0,4481	1,6678	0,52586	158	2,7576	0,8092	1,9633	1,19151
114	1,9897	0,4554	1,6773	0,53807	159	2,7751	0,8178	1,9665	1,20835
115	2,0071	0,4627	1,6868	0,55041	160	2,7925	0,8264	1,9696	1,22525
116	2,0246	0,4701	1,6961	0,56289	161	2,8100	0,8350	1,9726	1,24221
117	2,0420	0,4775	1,7053	0,57551	162	2,8274	0,8436	1,9754	1,25921
118	2,0595	0,4850	1,7143	0,58827	163	2,8449	0,8522	1,9780	1,27626
119	2,0769	0,4925	1,7233	0,60116	164	2,8623	0,8608	1,9805	1,29335
120	2,0944	0,5000	1,7321	0,61418	165	2,8798	0,8695	1,9829	1,31049
121	2,1118	0,5076	1,7407	0,62734	166	2,8972	0,8781	1,9851	1,32766
122	2,1293	0,5152	1,7492	0,64063	167	2,9147	0,8868	1,9871	1,34487
123	2,1468	0,5228	1,7576	0,65404	168	2,9322	0,8955	1,9890	1,36212
124	2,1642	0,5305	1,7659	0,66759	169	2,9496	0,9042	1,9908	1,37940
125	2,1817	0,5383	1,7740	0,68125	170	2,9671	0,9128	1,9924	1,39671
126	2,1991	0,5460	1,7820	0,69505	171	2,9845	0,9215	1,9938	1,41404
127	2,2166	0,5538	1,7899	0,70897	172	3,0020	0,9302	1,9951	1,43140
128	2,2340	0,5616	1,7976	0,72301	173	3,0194	0,9390	1,9963	1,44878
129	2,2515	0,5695	1,8052	0,73716	174	3,0369	0,9477	1,9973	1,46617
130	2,2689	0,5774	1,8126	0,75144	175	3,0543	0,9564	1,9981	1,48369
131	2,2864	0,5853	1,8199	0,76584	176	3,0718	0,9651	1,9988	1,50101
132	2,3038	0,5933	1,8271	0,78034	177	3,0892	0,9738	1,9993	1,51845
133	2,3213	0,6013	1,8341	0,79497	178	3,1067	0,9825	1,9997	1,53589
134	2,3387	0,6093	1,8410	0,80970	179	3,1241	0,9913	1,9999	1,55334
135	2,3562	0,6173	1,8478	0,82454	180	3,1416	1,0000	2,0000	1,57080

Uwaga: Podane—odcinek koła przy kącie środkowym = 27° i promieniu $r = 10$ cm;

obliczyć l, f, c i F.

$l = 0,4712 \cdot 10 = 4,71$ cm.

$f = 0,0276 \cdot 10 = 0,27$ cm.

$c = 0,4669 \cdot 10 = 4,67$ cm.

$F = 0,00862 \cdot 10 = 0,86$ cm².

TABELA Nr. 10-a.

Długość łuku (l), powierzchnia odcinka kołowego (F) według podanego stosunku strzałki (f), a dług. cięciwy (c).

f/c	l/c	F/c^2	f/c	l/c	F/c^2	f/c	l/c	F/c^2
0,010	1,0003	0,0067	0,152	1,0605	0,1032	0,252	1,1616	0,1763
0,015	1,0006	0,0100	0,154	1,0621	0,1046	0,254	1,1640	0,1778
0,020	1,0011	0,0133	0,156	1,0637	0,1060	0,256	1,1665	0,1793
0,025	1,0017	0,0167	0,158	1,0653	0,1074	0,258	1,1690	0,1809
0,030	1,0024	0,0200	0,160	1,0669	0,1088	0,260	1,1715	0,1824
0,035	1,0033	0,0234	0,162	1,0686	0,1102	0,262	1,1740	0,1839
0,040	1,0043	0,0267	0,164	1,0702	0,1117	0,264	1,1765	0,1855
0,045	1,0054	0,0300	0,166	1,0719	0,1131	0,266	1,1791	0,1870
0,050	1,0067	0,0334	0,168	1,0733	0,1145	0,268	1,1816	0,1886
0,055	1,0080	0,0368	0,170	1,0754	0,1159	0,270	1,1843	0,1901
0,060	1,0096	0,0401	0,172	1,0771	0,1173	0,272	1,1869	0,1917
0,065	1,0112	0,0435	0,174	1,0789	0,1188	0,274	1,1895	0,1933
0,070	1,0130	0,0468	0,176	1,0807	0,1202	0,276	1,1921	0,1948
0,075	1,0149	0,0502	0,178	1,0825	0,1216	0,278	1,1948	0,1964
0,080	1,0170	0,0536	0,180	1,0843	0,1231	0,280	1,1974	0,1980
0,082	1,0179	0,0550	0,182	1,0861	0,1245	0,282	1,2001	0,1996
0,084	1,0188	0,0563	0,184	1,0880	0,1259	0,284	1,2028	0,2011
0,086	1,0197	0,0577	0,186	1,0898	0,1274	0,286	1,2056	0,2027
0,088	1,0203	0,0591	0,188	1,0917	0,1288	0,288	1,2083	0,2043
0,090	1,0216	0,0604	0,190	1,0936	0,1302	0,290	1,2111	0,2058
0,092	1,0226	0,0618	0,192	1,0956	0,1317	0,292	1,2138	0,2074
0,094	1,0235	0,0632	0,194	1,0975	0,1332	0,294	1,2166	0,2090
0,096	1,0246	0,0645	0,196	1,0995	0,1346	0,296	1,2193	0,2106
0,098	1,0256	0,0659	0,198	1,1015	0,1361	0,298	1,2220	0,2121
0,100	1,0265	0,0672	0,200	1,1035	0,1375	0,300	1,2249	0,2137
0,102	1,0275	0,0686	0,202	1,1055	0,1390	0,302	1,2278	0,2153
0,104	1,0286	0,0700	0,204	1,1075	0,1404	0,304	1,2306	0,2169
0,106	1,0297	0,0714	0,206	1,1096	0,1419	0,306	1,2335	0,2185
0,108	1,0308	0,0727	0,208	1,1116	0,1434	0,308	1,2364	0,2201
0,110	1,0320	0,0741	0,210	1,1137	0,1448	0,310	1,2392	0,2218
0,112	1,0331	0,0755	0,212	1,1158	0,1463	0,312	1,2422	0,2234
0,114	1,0343	0,0768	0,214	1,1180	0,1478	0,314	1,2451	0,2250
0,116	1,0355	0,0782	0,216	1,1201	0,1492	0,316	1,2480	0,2266
0,118	1,0367	0,0796	0,218	1,1222	0,1507	0,318	1,2509	0,2283
0,120	1,0380	0,0810	0,220	1,1244	0,1522	0,320	1,2539	0,2299
0,122	1,0392	0,0823	0,222	1,1266	0,1537	0,322	1,2569	0,2315
0,124	1,0405	0,0837	0,224	1,1288	0,1552	0,324	1,2599	0,2332
0,126	1,0418	0,0851	0,226	1,1311	0,1567	0,326	1,2629	0,2348
0,128	1,0431	0,0865	0,228	1,1333	0,1582	0,328	1,2659	0,2365
0,130	1,0445	0,0879	0,230	1,1356	0,1596	0,330	1,2689	0,2381
0,132	1,0458	0,0892	0,232	1,1379	0,1611	0,332	1,2720	0,2398
0,134	1,0472	0,0906	0,234	1,1402	0,1626	0,334	1,2750	0,2414
0,136	1,0486	0,0920	0,236	1,1425	0,1641	0,336	1,2781	0,2431
0,138	1,0500	0,0934	0,238	1,1448	0,1656	0,338	1,2812	0,2448
0,140	1,0515	0,0948	0,240	1,1471	0,1671	0,340	1,2843	0,2464
0,142	1,0530	0,0962	0,242	1,1495	0,1687	0,342	1,2874	0,2481
0,144	1,0544	0,0976	0,244	1,1519	0,1702	0,344	1,2905	0,2498
0,146	1,0559	0,0990	0,246	1,1543	0,1717	0,346	1,2937	0,2515
0,148	1,0574	0,1004	0,248	1,1567	0,1732	0,348	1,2968	0,2531
0,150	1,0590	0,1018	0,250	1,1591	0,1747	0,350	1,3000	0,2548

TABELA Nr. 10-a.

Długość łuku (*l*), powierzchnia odcinka kołowego (*F*), według podanego stosunku strzałki (*f*), a długością cięciwy (*c*).

<i>f/c</i>	<i>l/c</i>	<i>F/c²</i>	<i>f/c</i>	<i>l/c</i>	<i>F/c²</i>	<i>f/c</i>	<i>l/c</i>	<i>F/c²</i>
0,352	1,3031	0,2565	0,402	1,3867	0,3000	0,452	1,4775	0,3460
0,354	1,3063	0,2582	0,404	1,3902	0,3018	0,454	1,4813	0,3479
0,356	1,3095	0,2599	0,406	1,3937	0,3036	0,456	1,4851	0,3498
0,358	1,3128	0,2616	0,408	1,3972	0,3054	0,458	1,4889	0,3517
0,360	1,3160	0,2633	0,410	1,4008	0,3072	0,460	1,4927	0,3536
0,362	1,3192	0,2650	0,412	1,4043	0,3090	0,462	1,4965	0,3555
0,364	1,3225	0,2667	0,414	1,4079	0,3108	0,464	1,5003	0,3574
0,366	1,3258	0,2684	0,416	1,4114	0,3126	0,466	1,5042	0,3594
0,368	1,3290	0,2702	0,418	1,4150	0,3144	0,468	1,5080	0,3613
0,370	1,3323	0,2719	0,420	1,4186	0,3162	0,470	1,5118	0,3632
0,372	1,3356	0,2736	0,422	1,4222	0,3181	0,472	1,5157	0,3652
0,374	1,3390	0,2754	0,424	1,4258	0,3199	0,474	1,5196	0,3671
0,376	1,3423	0,2771	0,426	1,4294	0,3218	0,476	1,5235	0,3690
0,378	1,3456	0,2788	0,428	1,4331	0,3236	0,478	1,5274	0,3710
0,380	1,3490	0,2806	0,430	1,4367	0,3254	0,480	1,5313	0,3729
0,382	1,3524	0,2823	0,432	1,4404	0,3273	0,482	1,5352	0,3749
0,384	1,3557	0,2841	0,434	1,4440	0,3291	0,484	1,5391	0,3769
0,386	1,3591	0,2858	0,436	1,4477	0,3310	0,486	1,5430	0,3788
0,388	1,3625	0,2876	0,438	1,4514	0,3329	0,488	1,5470	0,3808
0,390	1,3660	0,2893	0,440	1,4551	0,3347	0,490	1,5509	0,3828
0,392	1,3694	0,2911	0,442	1,4588	0,3366	0,492	1,5548	0,3847
0,394	1,3728	0,2929	0,444	1,4625	0,3385	0,494	1,5588	0,3867
0,396	1,3763	0,2947	0,446	1,4663	0,3403	0,496	1,5628	0,3887
0,398	1,3797	0,2964	0,448	1,4700	0,3422	0,498	1,5668	0,3907
0,400	1,3832	0,2982	0,450	1,4738	0,3441	0,500	1,5708	0,3927

Uwaga. Podane — strzałka odcinka kołowego $f = 9$ cm.,
 długość cięciwy $c = 30$ cm.,
 poszukiwane l i F ; $\frac{l}{f} = \frac{9}{30} = 0,3$; $l = 1,2249 \cdot c = 36,75$ cm.,
 $F = 0,2137 \cdot c^2 = 192,33$ cm².

II. ALGEBRA.

a. Równania.

1. Równania pierwszego stopnia z dwiema niewiadomymi

$$\begin{aligned} ax + by &= c \quad \left| \quad x = \frac{cb_1 - c_1b}{ab_1 - a_1b} \right. \\ a_1x + b_1y &= c_1 \quad \left| \quad y = \frac{ac_1 - a_1c}{ab_1 - a_1b} \right. \end{aligned}$$

2. Równania stopnia drugiego (kwadratowe):

$$x^2 + px + q = 0; x = -\frac{p}{2} \pm \sqrt{\frac{p^2}{4} - q} \quad \left\{ \begin{array}{l} x_1 + x_2 = -p \\ x_1 x_2 = q \end{array} \right.$$

$$ax^2 + bx + c = 0; x = \frac{-b \pm \sqrt{b^2 - 4ac}}{2a} \quad \left\{ \begin{array}{l} x_1 + x_2 = -\frac{b}{a} \\ x_1 x_2 = \frac{c}{a} \end{array} \right.$$

3. Równania trzeciego stopnia:

Każde równanie postaci $x^3 + ax^2 + bx + c = 0$ przy podstawieniu $x = y - \frac{a}{3}$ można doprowadzić do następnego wyrażenia: $y^3 + 3py + 2g = 0$.

Przy $g^2 + p^3 > 0$ — otrzymamy jeden pierwiastek rzeczywisty $y_1 = \sqrt[3]{-g + \sqrt{g^2 + p^3}} + \sqrt[3]{-g - \sqrt{g^2 + p^3}}$ (wzór Cardan'a), a dwa pierwiastki urojone.

Przy $g^2 + p^3 < 0$, a więc przy $p < 0$ wszystkie pierwiastki są rzeczywiste, jednak wzór Cardan'a podaje ich w formie urojonej, w tym wypadku dogodniej rozwiązać zadanie sposobem trygonometrycznym:

$$\cos \varphi = \frac{-g}{\sqrt{-p^3}}, \text{ wówczas } y_1 = 2 \sqrt{-p} \cdot \cos \frac{\varphi}{3};$$

$$y_2 = -2 \sqrt{-p} \cdot \cos \left(\frac{\varphi}{3} + 60^\circ \right); y_3 = -2 \sqrt{-p} \cdot \cos \left(\frac{\varphi}{3} - 60^\circ \right)$$

b. Dwumian Newton'a.

$$(a+b)^n = a^n + \frac{n}{1} a^{n-1} b + \frac{n(n-1)}{1 \cdot 2} a^{n-2} b^2 + \\ + \frac{n(n-1)(n-2)}{1 \cdot 2 \cdot 3} a^{n-3} b^3 + \dots$$

$$(1+b)^n = 1 + \frac{n}{1} b + \frac{n(n-1)}{1 \cdot 2} b^2 + \frac{n(n-1)(n-2)}{1 \cdot 2 \cdot 3} b^3 + \dots$$

c. Logarytmy.

$$a^x = y; x = \lg y \text{ (przy zasadzie a)}$$

$$\lg ab = \lg a + \lg b; \lg \frac{a}{b} = \lg a - \lg b;$$

$$\lg(a^m) = m \lg a; \lg \sqrt[m]{a} = \frac{\lg a}{m}$$

Logarytmy naturalne Neper'a mają zasadę $e = 2,718281828 \dots$, symbol „ln” lub „lg nat.”.

Logarytmy zwyczajne (Brygge'a) mają zasadę 10, symbol zas — „lg” lub „log”.

$$\begin{aligned} \ln x &= \ln 10 \cdot \lg x = 2,30258 \lg x \\ \lg x &= \lg e \cdot \ln x = 0,43429 \ln x \end{aligned} \quad \left. \begin{aligned} \ln 10 \cdot \lg e &= 1. \end{aligned} \right\}$$

liczba $0,43429 = M$ — odwrotność (modul) logarytmów zwyczajnych.

d. Proporcje.

$$\begin{aligned} a:b=c:d; \frac{a}{b} &= \frac{c}{d}; ad=cb; \frac{a \pm b}{b} = \frac{c \pm d}{d}; \frac{b}{a \pm b} = \frac{d}{c \pm d} \\ \frac{a \pm c}{b \pm d} &= \frac{a}{b} = \frac{c}{d}; \frac{a}{b} = \frac{c}{d} = \frac{e}{f} = \frac{g}{h} = \frac{a+c+e+g}{b+d+f+h} \end{aligned}$$

e. Procenty.

A —kapitał; r —dochód na 100; n —okres czasu;

L —zysk na kapitał za okres czasu n .

$$L = \frac{A \cdot r \cdot n}{100}.$$

f. Postępy.

1. Arytmetyczne: a —pierwszy wyraz, l —ostatni wyraz, b —wyraz N em, r —różnica, n —ilość wyrazów, S —suma wyrazów.

$$l = a + (n-1)r; r = \frac{b-a}{n+1}; S = \frac{(a+l) \cdot n}{2}$$

2. Geometryczne: a —pierwszy wyraz, n —ilość wyrazów, q —stosunek, b —wyraz N em, l —ostatni wyraz, S —suma wyrazów.

$$l = aq^{n-1}; q = \sqrt[n+1]{\frac{b}{a}}; \text{przy } q > 1, S = \frac{lq - a}{q - 1};$$

przy $q < 1, S = \frac{a - lq}{1 - q}$; granica sumy postępu malejącego dąży do $S = \frac{a}{1 - q}$

TRYGONOMETRYA.**a. Wzory podstawowe:**

1. $\text{sn}^2 \alpha + \text{cs}^2 \alpha = 1.$

2. $\text{tg} \alpha, \text{ctg} \alpha = 1.$

3. $\sec \alpha, \text{cs} \alpha = 1.$

4. $\text{cosec} \alpha, \text{sn} \alpha = 1.$

5. $\text{tg} \alpha = \text{sn} \alpha : \text{cs} \alpha$

6. $\text{ctg} \alpha = \text{cs} \alpha : \text{sn} \alpha$

7. $\text{sn}(\alpha \pm \beta) = \text{sn} \alpha \text{cs} \beta \pm \text{cs} \alpha \text{sn} \beta$

8. $\text{cs}(\alpha \pm \beta) = \text{cs} \alpha \text{cs} \beta \mp \text{sn} \alpha \text{sn} \beta$

9. $\text{tg}(\alpha \pm \beta) = \frac{\text{tg} \alpha \pm \text{tg} \beta}{1 \mp \text{tg} \alpha \text{tg} \beta}$

10. $\text{ctg}(\alpha \pm \beta) = \frac{\text{ctg} \alpha \text{ctg} \beta \mp 1}{\text{ctg} \beta \mp \text{ctg} \alpha}$

11. $\text{sn} \alpha + \text{sn} \beta = 2 \text{sn} \frac{\alpha + \beta}{2} \text{cs} \frac{\alpha - \beta}{2}$

12. $\text{sn} \alpha - \text{sn} \beta = 2 \text{cs} \frac{\alpha + \beta}{2} \text{sn} \frac{\alpha - \beta}{2}$

13. $\text{cs} \alpha + \text{cs} \beta = 2 \text{cs} \frac{\alpha + \beta}{2} \text{cs} \frac{\alpha - \beta}{2}$

14. $\text{cs} \alpha - \text{cs} \beta = -2 \text{sn} \frac{\alpha + \beta}{2} \text{sn} \frac{\alpha - \beta}{2}$

15. $\text{tg} \alpha \pm \text{tg} \beta = \frac{\text{sn}(\alpha \pm \beta)}{\text{cs} \alpha \text{cs} \beta}$

16. $\text{ctg} \alpha \pm \text{ctg} \beta = \frac{\text{sn}(\beta \pm \alpha)}{\text{sn} \alpha \text{sn} \beta}$

17. $\text{sn} 2 \alpha = 2 \text{sn} \alpha \text{cs} \alpha$

18. $\text{sn} \alpha = 2 \text{sn} \frac{\alpha}{2} \text{cs} \frac{\alpha}{2}$

19. $\cos 2 \alpha = \text{cs}^2 \alpha - \text{sn}^2 \alpha =$
 $= 1 - 2 \text{sn}^2 \alpha = 2 \text{cs}^2 \alpha - 1$

20. $\text{tg} 2 \alpha = \frac{2 \text{tg} \alpha}{1 - \text{tg}^2 \alpha} = \frac{2}{\text{ctg} \alpha - \text{tg} \alpha}$

21. $\text{ctg} 2 \alpha = \frac{\text{ctg}^2 \alpha - 1}{2 \text{ctg} \alpha} =$

$= \frac{1}{2} \text{ctg} \alpha - \frac{1}{2} \text{tg} \alpha$

22. $\text{tg} \alpha = \pm \sqrt{\frac{1 - \text{cs} 2 \alpha}{1 + \text{cs} 2 \alpha}} =$

$= \frac{\text{sn} 2 \alpha}{1 + \text{cs} 2 \alpha} = \frac{1 - \text{cs} 2 \alpha}{\text{sn} 2 \alpha}$

23. $\text{sn} 3 \alpha = 3 \text{sn} \alpha - 4 \text{sn}^3 \alpha$

24. $\text{cs} 3 \alpha = 4 \text{cs}^3 \alpha - 3 \text{cs} \alpha$

25. $\text{sn} \frac{\alpha}{2} = \pm \sqrt{\frac{1 - \text{cs} \alpha}{2}} =$

$= \frac{1}{2} \sqrt{1 + \text{sn} \alpha} - \frac{1}{2} \sqrt{1 - \text{sn} \alpha}$

26. $2 \text{sn}^2 \frac{\alpha}{2} = 1 - \text{cs} \alpha$

27. $\text{cs} \frac{\alpha}{2} = \pm \sqrt{\frac{1 + \text{cs} \alpha}{2}} =$

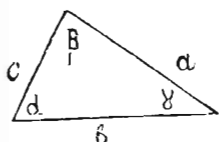
$= \frac{1}{2} \sqrt{1 + \text{sn} \alpha} + \frac{1}{2} \sqrt{1 - \text{sn} \alpha}$

28. $\text{cs}^2 \frac{\alpha}{2} = (1 + \text{cs} \alpha) \cdot \frac{1}{2}$

29. $\frac{\text{tg} \left(45^\circ - \frac{\alpha}{2} \right)}{\text{tg} \left(45^\circ + \frac{\alpha}{2} \right)} = \frac{(1 - \text{tg} \frac{\alpha}{2})^2}{(1 + \text{tg} \frac{\alpha}{2})^2} = \text{tg}^2 \left(45^\circ - \frac{\alpha}{2} \right) = \frac{1 - \text{sn} \alpha}{1 + \text{sn} \alpha}$

$\alpha =$	0°	30°	45°	60°	90°	180°	270°	360°
$\text{sn} \alpha =$	0	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2} \sqrt{2}$	$\frac{1}{2} \sqrt{3}$	+1	0	-1	0
$\text{cs} \alpha =$	+1	$\frac{1}{2} \sqrt{3}$	$\frac{1}{2} \sqrt{2}$	$\frac{1}{2}$	0	-1	0	+1
$\text{tg} \alpha =$	0	$\frac{1}{3} \sqrt{3}$	1	$\sqrt{3}$	$\pm \infty$	0	$\pm \infty$	0
$\text{ctg} \alpha =$	$\pm \infty$	$\sqrt{3}$	1	$\frac{1}{3} \sqrt{3}$	0	$\pm \infty$	0	$\pm \infty$

$\frac{1}{2} \sqrt{2} = 0,7071; \frac{1}{2} \sqrt{3} = 0,866; \frac{1}{3} \sqrt{3} = 0,5774; \sqrt{3} = 1,7321.$

b. Wzory ogólne dla rozwiązywania trójkątów.

1. $\alpha + \beta + \gamma = 180^\circ$.

2. $\frac{a}{\sin \alpha} + \frac{b}{\sin \beta} + \frac{c}{\sin \gamma} = 2R$; R — promień koła opisan.

3. $a = b \cos \gamma + c \cos \beta$; $b = c \cos \alpha + a \cos \gamma$; $c = a \cos \beta + b \cos \alpha$

4. $(a+b) : (a-b) = \operatorname{tg} \frac{\alpha+\beta}{2} : \operatorname{tg} \frac{\alpha-\beta}{2}$

5. $(b+c) \sin \frac{\alpha}{2} = a \cos \frac{\beta-\gamma}{2}$; $(b-c) \cos \frac{\alpha}{2} = a \sin \frac{\beta-\gamma}{2}$

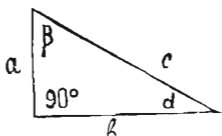
6. Twierdzenie Pythagoresa: $a^2 = b^2 + c^2 - 2bc \cos \alpha$

7. $\sin \frac{\alpha}{2} = \sqrt{\frac{(s-b)(s-c)}{bc}}$; $\cos \frac{\alpha}{2} = \sqrt{\frac{s(s-a)}{bc}}$; $\operatorname{tg} \frac{\alpha}{2} =$

$$= \sqrt{\frac{(s-b)(s-c)}{s(s-a)}} = \frac{r}{s-a}$$
; gdzie $s = (a+b+c) : 2$ = połowa obwodu; r = promień koła wpisan.

8. Wzory pola: $F = \frac{1}{2} ab \sin \gamma = \frac{1}{2} bc \sin \alpha = \frac{1}{2} ac \sin \beta$;

$$F = \frac{abc}{4R} = rs$$
; $F = \sqrt{s(s-a)(s-b)(s-c)}$

c. Rozwiązywanie trójkątów prostokątnych.

$\underline{a}$ i $\underline{b}$ — przyprostokątne; $\underline{\alpha}$ i $\underline{\beta}$ — kąty im przeciwległe; $\underline{c}$ — przeciwprostokątna; $\underline{F}$ — pole trójkąta.

rys. 2.

Podane	Poszukiwane	Rozwiązanie
$a : b$	$\alpha ; \beta ; c$ $\underline{F}$	$\operatorname{tg} \alpha = \frac{a}{b}$; $\operatorname{tg} \beta = \frac{b}{a}$; $c = \sqrt{a^2 + b^2} = \frac{a}{\sin \alpha} = \frac{b}{\cos \alpha}$; $\beta = 90^\circ - \alpha$; $F = \frac{ab}{2}$
$a ; c$	$\alpha ; \beta ; c$ $\underline{F}$	$\sin \alpha = \frac{a}{c}$; $\cos \beta = \frac{a}{c}$; $b = \sqrt{(c+a)(c-a)} = \sqrt{c^2 - a^2} = c \cos \alpha = ac \sin \beta$; $F = \frac{1}{2} a \sqrt{c^2 - a^2} = \frac{1}{2} ac \sin \beta$; $\beta = 90^\circ - \alpha$

Podane	Poszukiwane	Rozwiązanie
$a; \alpha$	$b; c; F$	$b = a \operatorname{ctg} \alpha; c = \frac{a}{\sin \alpha}; F = \frac{1}{2} a^2 \operatorname{ctg} \alpha$
$b; \alpha$	$a; c; F$	$a = b \operatorname{tg} \alpha; c = \frac{b}{\cos \alpha}; F = \frac{b^2 \operatorname{tg} \alpha}{2}$
$c; \alpha$	$a; b; F$	$a = c \sin \alpha; b = c \cos \alpha; F = \frac{c^2 \sin \alpha \cos \alpha}{2} =$ $= \frac{c^2 \sin 2\alpha}{4}$

d. Rozwiązywanie trójkątów ukośnokątnych.

a, b, c —boki trójkąta; α, β i γ —kąty im przeciwległe;
 F —pole trójkąta; r —promień koła wpisanego;
 R —promień koła opisanego; h_a, h_b, h_c —wysokości;
 $2s$ —bwód trójkąta.

Podane	Poszukiwane	Rozwiązanie
a, b, c	α, β, γ	$\alpha + \beta + \gamma = 180^\circ; s = \frac{a + b + c}{2}$
	F	$F = \sqrt{s(s-a)(s-b)(s-c)} = rs$
	r	$r = F : s; \operatorname{tg} \frac{\alpha}{2} = \frac{r}{s-a}; \operatorname{tg} \frac{\beta}{2} = \frac{r}{s-b};$ $\operatorname{tg} \frac{\gamma}{2} = \frac{r}{s-c}$
	R	$R = \frac{a}{2 \sin \alpha} = \frac{abc}{4F}; 2R = \frac{a}{\sin \alpha} =$ $= \frac{b}{\sin \beta} = \frac{c}{\sin \gamma}$
	h_a, h_b, h_c	$h_a = b \sin \gamma; h_b = c \sin \alpha; h_c = a \sin \beta$
a, b	β, γ	$\sin \beta = \frac{b \sin \alpha}{a}; \gamma = 180^\circ - (\alpha + \beta)$
α	c	$c = \frac{a \sin \gamma}{\sin \alpha}$ lub $c = a \cos \beta + b \cos \alpha =$ $= b \cos \alpha + \sqrt{a^2 - b^2 \sin^2 \alpha};$ Przy $b > a > b \sin \alpha$ — dwa rozwiązania: $\beta > 90^\circ$ i $180^\circ - \beta > 90^\circ$ $c = b \cos \alpha \pm \sqrt{a^2 - b^2 \sin^2 \alpha} = b \cos \alpha \pm a \cos \beta,$ $F = \frac{ab \sin \gamma}{2} = \frac{bc \sin \alpha}{2}$ Przy $a \leq b \sin \alpha$ — trójkąt jest niemożliwy

Podane	Poszukiwane	Rozwiązanie
a, α, β	b, γ, c	$\gamma = 180 - (\alpha + \beta)$; reszta jak wyżej.
a, b	c	$c = \sqrt{a^2 + b^2 - 2ab \cos \gamma}$; $\sin \alpha = \frac{a \sin \gamma}{c}$
γ	α, β	$\beta = 180^\circ - (\alpha + \gamma)$; lub $\operatorname{tg} \frac{\alpha - \beta}{2} =$ $= \frac{a - b}{a + b} \operatorname{ctg} \frac{\gamma}{2}$; $\frac{\alpha + \beta}{2} = 90^\circ - \frac{\gamma}{2}$; $\alpha = \frac{\alpha + \beta}{2} + \frac{\alpha - \beta}{2}$; $\beta = \frac{\alpha + \beta}{2} - \frac{\alpha - \beta}{2}$; lub $\operatorname{tg} \alpha = \frac{a \sin \gamma}{b - a \cos \gamma}$; $F = \frac{ab \sin \gamma}{2}$;

e. Rozwiązywanie wieloboków foremnych.

$\underline{a}$ — bok wieloboka, $\underline{r}$ — promień koła wpisanego,
 $\underline{R}$ — promień koła opis., $\underline{n}$ — ilość (liczba) boków,
 $\underline{F}$ — pole wielob., $\underline{2s}$ — obwód wieloboka.

$$1. \text{ Podane } \underline{a} \text{ i } \underline{n}: R = \frac{a}{2 \sin \frac{180^\circ}{n}}; r = \frac{a}{2} \operatorname{ctg} \frac{180^\circ}{n};$$

$$F = \frac{n a^2}{4} \operatorname{ctg} \frac{180^\circ}{n} = \frac{1}{2} n \cdot a \cdot r; 2s = n \cdot a$$

$$2. \text{ Podane } \underline{r} \text{ i } \underline{n}: a = 2r \cdot \operatorname{tg} \frac{180^\circ}{n}; R = \frac{r}{\cos \frac{180^\circ}{n}};$$

$$F = n \cdot r^2 \operatorname{tg} \frac{180^\circ}{n}; 2s = 2n \cdot r \cdot \operatorname{tg} \frac{180^\circ}{n}.$$

$$3. \text{ Podane } \underline{R} \text{ i } \underline{n}: a = 2R \sin \frac{180^\circ}{n}; r = R \cos \frac{180^\circ}{n};$$

$$F = \frac{n R^2}{2} \cdot \sin \frac{360^\circ}{n}; 2s = 2n R \sin \frac{180^\circ}{n}$$

Według tych wzorów zestawiona następująca tabela:

n	R	r	a	F
3	0,577 a	0,289 a	1,732 R lub 3,464 r	0,433 a^2 lub 1,299 R^2
4	0,707 „	0,500 „	1,414 „ — 2,000 „	1,000 „ — 2,000 „
5	0,851 „	0,688 „	1,176 „ — 1,453 „	1,721 „ — 2,378 „
6	1,000 „	0,866 „	1,000 „ — 1,155 „	2,598 „ — 2,598 „
7	1,152 „	1,038 „	0,868 „ — 0,963 „	3,634 „ — 2,736 „
8	1,307 „	1,207 „	0,765 „ — 0,828 „	4,828 „ — 2,828 „
9	1,462 „	1,374 „	0,684 „ — 0,728 „	6,182 „ — 2,892 „
10	1,618 „	1,539 „	0,618 „ — 0,650 „	7,694 „ — 2,939 „
12	1,932 „	1,866 „	0,518 „ — 0,536 „	11,196 „ — 3,000 „
16	2,563 „	2,514 „	0,390 „ — 0,398 „	20,109 „ — 3,062 „
20	3,196 „	3,161 „	0,313 „ — 0,316 „	31,569 „ — 3,090 „
24	3,831 „	3,797 „	0,261 „ — 0,263 „	45,575 „ — 3,106 „

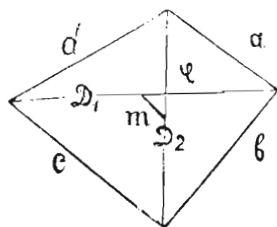
13. GEOMETRYA.

a) Figury płaskie.

UWAGA: w następnych wzorach F — pole figury.

1. Trójkąt — patrz trygonom. rozwiązywanie trójkątów.

2. Czworokąt (rys. 3):

$$F = \frac{1}{2} d_1 d_2 \sin \varphi$$

$$a^2 + b^2 + c^2 + d^2 = d_1^2 + d_2^2 + 4m^2$$

Czworokąt wpisany w koło:

$$F = \sqrt{(s-a)(s-b)(s-c)(s-d)}$$

$$a \cdot c + b \cdot d = d_1 \cdot d_2$$

d_1 i d_2 — przekątne;

Rys. 3.

φ — kąt pomiędzy niemi; $s = (a + b + c + d) \cdot \frac{1}{2}$

m — linia łącząca środki przekątnych.

$$\text{Rownoległobok: } F = b \cdot h = a \cdot b \cdot \sin \gamma = \frac{1}{2} D_1 D_2 \sin \varphi$$

$$2(a^2 + b^2) = D_1^2 + D_2^2$$

$$\text{Prostokąt: } F = a \cdot b = \frac{1}{2} D_1^2 \sin \varphi$$

$$\text{Ukośnik: } F = a^2 \sin \gamma = \frac{1}{2} D_1 D_2$$

$$\text{Trapez: } F = \frac{b + d}{2} \cdot h = \frac{1}{2} D_1 D_2 \sin \varphi$$

b i d—boki równoległe; h—odległość b od d; γ —kąt pomiędzy a i b

3. Wieloboki foremne: patrz trygonom. rozwiązywanie wieloboków foremnych.

4. Koło: r—promień; d—średnica; u—obwód

$$F = \pi r^2 = \frac{\pi d^2}{4} = 0,7854 d^2$$

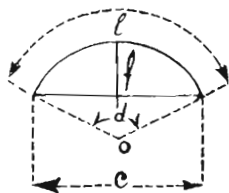
$$d = \sqrt{\frac{4F}{\pi}} = 1,12838 \sqrt{F}; u = 2\pi r = \pi d$$

$$d = 0,31831 \cdot \frac{u}{\pi}; \pi = \frac{22}{7} \approx 3,14159265... \approx \frac{355}{113}$$

$$\text{Pierścień: } F = \pi (R^2 - r^2) = \frac{1}{4} \pi (D^2 - d^2) = \pi D \delta;$$

$$D_\delta = \frac{D + d}{2}; \delta \text{—szerokość pierścienia.}$$

5. Odcinek koła (rys. 4): $F = \frac{lr}{2} - \frac{c(r-f)}{2} = \frac{1}{2} r^2 \left(\frac{\alpha^\circ \pi}{180^\circ} - \sin \frac{\alpha}{2} \right)$

$$r = \frac{c^2 + 4f^2}{8f} = \frac{c^2}{8f} + \frac{1}{2} f;$$

$$c = 2 \sqrt{f(2r-f)} = 2r \sin \frac{\alpha}{2}$$

$$f = r \left(1 - \cos \frac{\alpha}{2} \right) = r - \sqrt{r^2 - \frac{c^2}{4}}$$

Rys. 4.

Długość łuku:

$$l = \alpha r = \frac{\pi \cdot r \cdot \alpha^\circ}{180} = 0,0174533 r \alpha^\circ; \alpha^\circ = \frac{180^\circ l}{\pi \cdot r} = 57,29578 \frac{l}{r}.$$

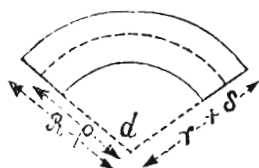

6. Wycinek koła: $F = \frac{1}{2}lr = \frac{r^2\alpha}{2} = \frac{\pi r^2 \alpha^\circ}{360} = 0,0087266 r^2 \alpha^\circ$.

7. Odcinek pierścienia (rys. 5): $F = \frac{\pi \alpha^\circ}{360} (R^2 - r^2) =$

$$F = 0,0087266 \alpha^\circ (R^2 - r^2) \text{ lub}$$

$$F = \frac{\pi \alpha^\circ}{180} \rho \cdot \delta = 0,0174533 \alpha^\circ \rho \delta;$$

ρ — średni promień,

δ — szerokość pierścienia.

rys. 5.

8. Elipsa: $\underline{a}$ — długa półoś; $\underline{b}$ — mała półoś;

$\underline{u}$ — obwód.

$$F = \pi \cdot a \cdot b.$$

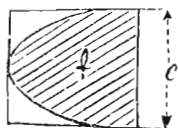
$$u = \pi(a+b) \left[1 + \frac{1}{4} \left(\frac{a-b}{a+b} \right)^2 + \frac{1}{64} \left(\frac{a-b}{a+b} \right)^4 + \frac{1}{256} \left(\frac{a-b}{a+b} \right)^6 + \dots \right] \approx 2a \varphi.$$

TABELA № 11.

Wartości φ .

b/a	φ	b/a	φ	b/a	φ	b/a	φ	b/a	φ
0,10	2,032	0,35	2,247	0,52	2,448	0,68	2,663	0,85	2,910
0,20	2,102	0,36	2,258	0,54	2,474	0,70	2,691	0,86	2,926
0,22	2,120	0,38	2,280	0,55	2,487	0,72	2,719	0,88	2,956
0,24	2,138	0,40	2,302	0,56	2,500	0,74	2,748	0,90	2,986
0,25	2,147	0,42	2,325	0,58	2,527	0,75	2,763	0,92	3,017
0,26	2,156	0,44	2,349	0,60	2,553	0,76	2,778	0,94	3,048
0,28	2,175	0,45	2,361	0,62	2,580	0,78	2,807	0,95	3,063
0,30	2,195	0,46	2,373	0,64	2,607	0,80	2,836	0,96	3,079
0,32	2,215	0,48	2,398	0,65	2,621	0,82	2,865	0,98	3,110
0,34	2,236	0,50	2,423	0,66	2,635	0,84	2,895	1,00	3,141

9. Parabola (rys. 6): $F = \frac{2}{3} f.c.$ (na rysunku zaciemniono);

pole niezaciemnionej części prostokąta $= \frac{1}{3} f.c.$; pole odcinka w przybliżeniu $= \frac{2}{3} f.c.$, gdzie f — strzałka, a c —

rys. 6.

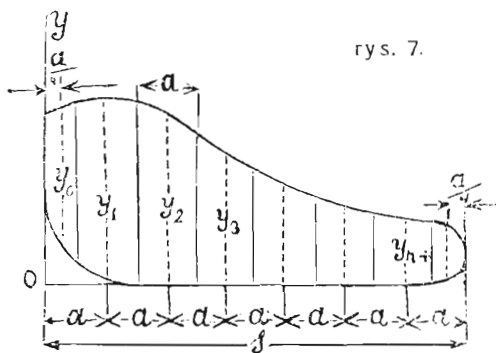
cięciwa odcinka paraboli.

Długość spłaszczzonego łuku paraboli

$$l = c \left[1 + \frac{8}{3} \cdot \left(\frac{f}{c} \right)^2 - \frac{32}{5} \left(\frac{f}{c} \right)^4 \right] \approx c \left[1 + \frac{8}{3} \left(\frac{f}{c} \right)^2 \right] =$$

$$= c \left[1 + 2,667 \left(\frac{f}{c} \right)^2 \right]$$

10. Figury nieforemne: a) na zasadzie reguły trapeza pole figury (rys. 7):

rys. 7.

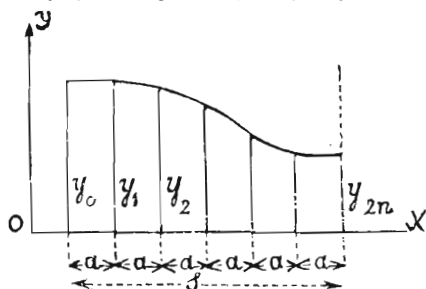
$$F = a \left(\frac{y_0}{2} + y_1 + y_2 + \dots + y_{n-1} + \frac{y_n}{2} \right) = \frac{s}{n} \left(\frac{y_0}{2} + \right.$$

$$\left. + y_1 + y_2 + y_3 + \dots + \frac{y_n}{2} \right).$$

Średnia rzędna diagramatu

$$y_{\text{sr.}} = \frac{1}{n} \left(\frac{y_0}{2} + y_1 + y_2 + \dots + \frac{y_n}{2} \right)$$

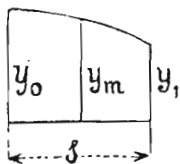
b) Wzór Simpson'a (rys. 8): podzielamy odcinę na parzystą ilość $(2n)$ równych części, przeprowadzamy i wy-

rys. 8.

mierzamy rzędne $y_0, y_1, y_2, y_3, \dots, y_{2n}$, wówczas.

$$F = \int_{x_0}^{x_{2n}} y dx = \frac{a}{3} \left[y_0 + y_{2n} + 4(y_1 + y_3 + \dots + y_{2n-1}) + \right. \\ \left. + 2(y_2 + y_4 + \dots + y_{2n-2}) \right].$$

rys. 9.

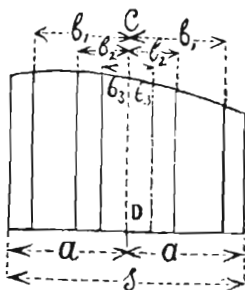
Jeżeli y jest funkcją całkowitą x nie wyżej potęgi trzeciej, to dostatecznie wymierzyć rzędne, środkową i skrajne,

$$\text{wówczas } F = \frac{s}{6} (y_0 + 4y_m + y_1)$$

c) Wzór Czebyszewa (rys. 10): przez środek podstawy s przeprowadzamy rzędną CD; od niej w odległościach $=: b_1 = 0,866a$; $b_2 = 0,422a$; $b_3 = 0,267a$ przeprowadzamy rzędne $h_1, h_2, h_3, h_4, h_5, h_6$ i wymierzamy ich, wówczas

$$F = \frac{a}{3} (h_1 + h_2 + h_3 + h_4 + h_5 + h_6) = \\ = \frac{s}{6} (h_1 + h_2 + \dots + h_6).$$

Wzór ten daje bardzo dokładne rozwiązania.

rys. 10.

Jeżeli krzywa jest symetryczną odnośnie do CD to.

$$F = \frac{2}{3} a (h_1 + h_2 + h_3) = \frac{s}{3} (h_1 + h_2 + h_3).$$

b. Powierzchnie i objętości ciał.

Uwaga. W niżej podanych wzorach $\underline{v}$ — objętość, $\underline{s}$ — powierzchnia.

1. Pryzmat i walec; F — pole podstawy, $\underline{d}$ — średnica podstawy, $\underline{h}$ — wysokość;

$$V_{pr} = Fh; V_w = \frac{\pi \cdot d^2}{4} \cdot h.$$

Pryzmat ukośnościęty przy żebrach $h_1, h_2, \dots, h_n$

$$V_{pr} = F \cdot \frac{h_1 + h_2 + \dots + h_n}{n}$$

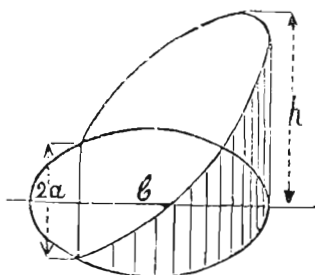
Walec ukośnościęty $V_w = F \cdot \frac{h_{min.} + h_{max.}}{2}$

Jeżeli pryzmat i walec są pochylone, lecz podstawy mają równoległe, wówczas $V = N \cdot l$, gdzie $\underline{N}$ — pole przekroju normalnego do żebra, l — długość żebra.

Powierzchnia boczna walca prostego $s_s = \pi \cdot d \cdot h$;

walec — pustak (rura) — $V = \pi \cdot h (R^2 - r^2) = \frac{\pi \cdot h}{4} \cdot (D^2 - d^2) = \pi h D_0 \delta$, D i d — średnicy podstawy walca, zewnętrzna i wewnętrzna; $D_0 = \frac{D + d}{2}$; δ — grubość ścianki.

2. Klin o powierzchni walcowej (rys. 11):

rys. 11.

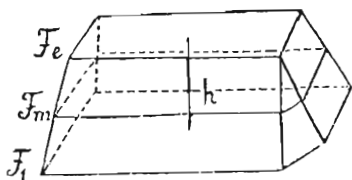
$$s = \frac{2rh}{b} \cdot \left[(b-r)^2 + a^2 \right]$$

$$v = \frac{h}{3b} \cdot \left[a(3r^2 - a^2) + 3r^2(b-r)^2 \right]$$

$\underline{r}$ — promień podstawy walca,

5. Pryzmatoid (rys. 13), ciało ograniczone dwoma równoległymi podstawami i dowolną ilością bocznych ścian; objętość określa się według wzoru Simpson'a

$$V = \frac{1}{6} \cdot h (F_1 + 4F_m + F_e);$$

rys. 13.

F_1 i F_e — pole podstawy, dolnej i górnej, F_m — pole przekroju środkowego, h — wysokość.

6. Kula (rys. 14).

- a. Kula:

$$S = 4\pi R^2 = \pi D^2 = 12,5664 R^2;$$

$$V = \frac{4}{3} \pi R^3 = \frac{1}{6} \pi D^3 = 4,189 R^3 = 0,5236 D^3$$

$$R = 0,62035 \sqrt[3]{V}$$

- b. Odcinek kuli ABC (rys. 14)

Powierzchnia (kulista)

$$s = 2\pi Rh = \pi (a^2 + h^2)$$

$$a^2 = (2R - h) h; v = \frac{1}{6} \pi h (3a^2 + h^2) = \frac{1}{3} \pi h^2 (3R - h)$$

R — promień kuli, a — promień podstawy odcinka kuli, h — wysokość (strzałka) odcinka

- c. Pas kulisty ACDE (rys. 14).

Powierzchnia (kulista) $s = 2\pi Rh_1$

$$V = \frac{1}{6} \pi h_1 (3a^2 + 3b^2 + h_1^2); R^2 = a^2 + \left(\frac{a^2 - b^2 - h_1^2}{2h_1} \right)^2, a > b;$$

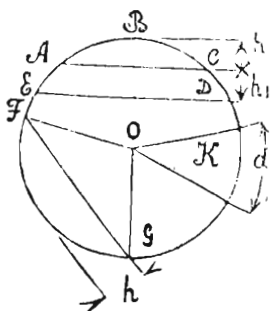
a i b — promienie podstaw, h_1 — wysokość pasa.

- d. Wycinek kuli OFG (rys. 14).

$s = \pi R (2h + a)$ — powierzchnia ogólna

$$v = \frac{2}{3} \pi R^2 h = 2,0944 R^2 h, \text{ gdzie}$$

a — promień podstawy, h — wysokość odcinka kuli

rys. 14.

e. Klin kulisty OK (rys. 14) — wycięty płaszczyznami średnicowymi przy kącie $\underline{d}$ pomiędzy nimi

$$s = \frac{4\pi R^2 \alpha''}{360'} = \frac{\pi R^2 \alpha''}{90'} = 0,03491 R^2 \alpha''$$

$$V = \frac{\pi R^2 \alpha''}{270'} = s \cdot \frac{1}{3} \cdot R = 0,01164 R^2 \alpha''.$$

7. Beczka — dno koło średnicy $\underline{d}$, ścianki paraboliczne, D — średnica przekroju na wysokości $\frac{h}{2}$, h wysokość beczki,

$$V = \frac{1}{15} \pi h (2D^2 + Dd + 0,75 d^2) = 0,2094 (2D^2 + Dd + 0,75 d^2).$$

8. Elipsoida:

$$V = \frac{4}{3} \pi a b^2 = 4,1888 ab^2; a \text{ i } b — \text{półosie, } 2a \text{ oś obrotu.}$$

9. Paraboloida:

$$V = \frac{1}{2} \pi r^2 h = 1,571 r^2 h; \text{ gdzie } \underline{h} — \text{odległość wierzchołka}$$

od podstawy, r — promień podstawy. Paraboloida ścięta przez dwie płaszczyzny równoległe o promieniach R i r :

$$V = \frac{1}{2} \pi (R^2 + r^2) h = 1,571 (R^2 + r^2) h.$$

Ciała obrotowe wogóle:

Twierdzenie Guldin'a (Pappus'a)

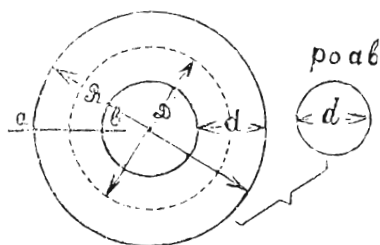
a. — Powierzchnia ciała obrotowego $= l \cdot L$, gdzie l — długość tworzącej linii, L — droga przebyta przez jej środek ciężkości.

b. — Objętość ciała obrotowego $= F \cdot L$ gdzie

$\underline{F}$ — pole figury obracania,

L — droga przebyta przez środek ciężkości pola obr.

10. Pierścień (rys. 15):

Przekrój poprzeczny —
koło o średnicy $\underline{d}$.

$$D = \frac{R + r}{2};$$

$$V = \frac{\pi^2 D d^2}{4} = 2,4674 D d^2$$

$$S = \pi^2 D d = 9,8696 D d.$$

rys. 15.

10a. Obręcz: Przekrój poprzeczny — półkoło o promieniu $\underline{r}$; R — wewnętrzny promień obręcza

$$V = \frac{\pi r^2}{2} \cdot 2\pi \left[R + \frac{4}{3} \cdot \frac{r}{\pi} \right] = 9,87 R r^2 + 4,189 r^3$$

Powierzchnia zewnętrzna:

$$S = \pi r \cdot 2\pi \left[R + \frac{2r}{\pi} \right] = 19,739 R r + 12,566 r^2$$

Powierzchnia boczna ogólna:

$$S^o = 19,739 R \cdot r + 12,566 (r + R) r.$$

11. Ogniwo łańcucha: $\underline{d}$ — średnica przekroju poprzecznego ogniwa;

a. — Ogniwo eliptyczne — krótkie, przy osiach zewnętrznych: małej $\approx 3,5 d$, dużej $\approx 4,6 d$

$$V \approx 7,6 d^3$$

b. — Ogniwo eliptyczne — długie przy osiach zewnętrznych: małej $\approx 3,5 d$, dużej $\approx 5,5 d$

$$V \approx 9,3 d^3.$$

C. WIEŁOŚCIANY.

1. Tabela № 12

Powierzchnie i objętości niektórych wielościanów foremnych.

Oznaczenia: $\underline{R}$ — promień kuli opisanej

$\underline{r}$ — promień kuli wpisanej

a — krawędźv — objętość; s — powierzchnia.

	V	s	R	r
Tetraedr	$\frac{1}{12} a^3 \sqrt{2} = 0,118 a^3$	$a^2 \sqrt{3} = 1,732 a^2$	$\frac{1}{4} a \sqrt{6} = 0,6124 a$	$\frac{1}{12} a \sqrt{6} = 0,2041 a$
Sześcian	a^3	$6a^2$	$\frac{1}{2} a \sqrt{3} = 0,866 a$	$\frac{1}{2} a$
Oktaedr	$\frac{1}{3} a^3 \sqrt{2} = 0,471 a^3$	$2a^2 \sqrt{3} = 3,464 a^2$	$\frac{1}{2} a \sqrt{2} = 0,707 a$	$\frac{1}{6} a \sqrt{6} = 0,408 a$

2. Niektóre zależności pomiędzy elementami wielościanów.

Twierdzenie Euler'a: w każdym wielościanie suma liczb wierzchołków i ścian = ilości krawędzi + 2, t. j. $n_w + n_{sc} = n_{kr} + 2$.

Przy ścianach trójkątnych:

$$3 n_{sc} = 2 n_{kr}, \text{ a także } 3 n_w - n_{kr} = 6.$$

W każdym wielościanie ilość kątów płaskich równa się podwójnej ilości krawędzi:

$$n_{k\acute{a}t} = 2 n_{kr}.$$

14. ZASADY RACHUNKU RÓŻNICZKOWEGO I CAŁKOWEGO.

a. Ogólny wzór różniczkowania wyrażenia ax^m :

$$d(ax^m) = m \cdot ax^{m-1} dx, \text{ podobnie otrzymuje się: } d\left(\frac{1}{2} x^2\right) =$$

$$= 2 \cdot \frac{1}{2} \cdot x^{2-1} dx = x dx; d(x^2) = 2x dx; dx = 1 \cdot x^{1-1} dx = dx$$

Różniczka liczby stałej = 0: $d(a + x) = dx$; $d(ax) =$
 $= adx$; $d(x + y + z + \dots) = dx + dy + dz + \dots$; $d(xy) = xdy +$
 $+ ydx$; $d(xyz \dots) = \left(\frac{dx}{x} + \frac{dy}{y} + \frac{dz}{z} + \dots \right) xyz \dots$
 $d \frac{x}{y} = \frac{ydx - xdy}{y^2}$.

b. Ogólny wzór całkowania wyrażenia ax^n :

$$\int ax^n dx = a \frac{x^{n+1}}{n+1}; \text{ podobnie otrzymuje się:}$$

$$\int x dx = \frac{x^2}{2}; \int 2x dx = x^2.$$

Wyjątek z ogólnego pravidła — całka wyrażenia, w którym $n = (-1)$, ponieważ stosując prawo ogólne otrzymuje

$$\text{się: } \int adx = \int ax^{-1} dx = \frac{ax^0}{0} = \frac{a \cdot 1}{0} = \infty, \text{ gdy powinno się}$$

otrzymać:

$$\int \frac{dx}{x} = \lg \text{nat } x = 2,3025851 \lg x, \text{ czyli że całka wyra-}$$

żenia $\frac{dx}{x} = \logarytmowi \text{ naturalnemu } x$.

Jeżeli całkowanie ma się odbyć w granicach, gdy zmienna przybiera wartości od x_0 do x_1 ($x_1 > x_0$), działanie całkowania odbywa się powyższym sposobem, wstawiając kolejno zamiast x wartości x_1 i x_0 , następnie odejmując ostatni od poprzedniego:

$$\int_{x_0}^{x_1} ax^n dx = \frac{ax_1^{n+1}}{n+1} - \frac{ax_0^{n+1}}{n+1} = \frac{a}{n+1} \left(x_1^{n+1} - x_0^{n+1} \right);$$

$$\int_{x_0}^{x_1} \frac{dx}{x} \lg \text{nat } x_1 - \lg \text{nat } x_0 = \lg \text{nat } \frac{x_1}{x_0}.$$

c. TABELA № 13

Różniczek i całek.

Różniczki	Całki
$dx^n = nx^{n-1} dx$	$\int x^n dx = \frac{x^{n+1}}{n+1} + C$
$dx^{-n} = -\frac{n}{x^{n+1}} dx$	$\int \frac{dx}{x^n} = \int dx \cdot x^{-n} = \frac{x^{-n+1}}{-n+1} + C$
$d \frac{1}{x^2} = -\frac{2}{x^3} dx$	$\int \frac{dx}{x^2} = -\frac{1}{x} + C$
$d \log_e x = \frac{\log_e e}{x} dx$	$\int \frac{\log_e e}{x} dx = \log x + C$
$d \frac{\log x}{\log e} = \frac{dx}{x}$	$\int \frac{dx}{x} = \frac{\log x}{\log e} + C$
$d A^x = \frac{\log A}{\log e} A^x dx$	$\int A^x dx = \frac{\log e}{\log A} A^x + C$
$d \sin x = \cos x dx$	$\int \cos x dx = \sin x + C$
$d \cos x = -\sin x dx$	$\int \sin x dx = -\cos x + C$
$d \tan x = \frac{dx}{\cos^2 x} = (1 + \operatorname{tg}^2 x) dx$	$\int \frac{dx}{\cos^2 x} = \tan x + C$
$d \cot x = -\frac{dx}{\sin^2 x}$	$\int \frac{dx}{\sin^2 x} = -\cot x + C$
$d \sec x = \frac{\sin x}{\cos^2 x} dx$	$\int \frac{\sin x}{\cos^2 x} dx = \sec x + C$
$d \operatorname{cosec} x = -\frac{\cos x}{\sin^2 x} dx$	$\int -\frac{\cos x}{\sin^2 x} dx = -\operatorname{cosec} x + C$

Różnicezki

Całki

$$d \arcsin x = \frac{dx}{\sqrt{1-x^2}}$$

$$\int \frac{dx}{\sqrt{1-x^2}} = \arcsin x + C$$

$$d \arccos x = \frac{-dx}{\sqrt{1-x^2}}$$

$$\int \frac{-dx}{\sqrt{1-x^2}} = \arccos x + C$$

$$d \arctan x = \frac{dx}{1+x^2}$$

$$\int \frac{dx}{1+x^2} = \arctan x + C$$

$$d \operatorname{arccot} x = \frac{-dx}{1+x^2}$$

$$= -\operatorname{arccot} x + C$$

$$d \operatorname{arcséc} x = \frac{dx}{x \sqrt{x^2-1}}$$

$$\int \frac{dx}{x \sqrt{x^2-1}} = \operatorname{arcséc} x + C$$

$$d \operatorname{arcoséc} x = \frac{-dx}{x \sqrt{x^2-1}}$$

$$\int \frac{-dx}{x \sqrt{x^2-1}} = \operatorname{arcoséc} x + C$$

$$d \frac{1}{x} = \frac{-dx}{x^2}$$

$$\int \frac{-dx}{x^2} = + \frac{1}{x} + C$$

$$d \sqrt{x} = \frac{dx}{2\sqrt{x}}$$

$$\int \frac{dx}{\sqrt{x}} = 2\sqrt{x} + C$$

$$d \sqrt{F(x)} = \frac{F'(x) dx}{2\sqrt{F(x)}}$$

$$\int \frac{F'(x) dx}{\sqrt{F(x)}} = 2\sqrt{F(x)} + C$$

$$\frac{d(a+bx)^{n+1}}{b(n+1)} = (a+bx)^n dx$$

$$\int (a+bx)^n dx = \frac{(a+bx)^{n+1}}{b(n+1)} + C$$

$$d \frac{1}{b} \sqrt{a+bx} = \frac{dx}{2\sqrt{a+bx}}$$

$$\int \frac{dx}{\sqrt{a+bx}} = \frac{2}{b} \sqrt{a+bx} + C$$

$$d \arcsin \frac{x}{a} = \frac{dx}{a \sqrt{a^2-x^2}}$$

$$\int \frac{dx}{\sqrt{a^2-x^2}} = a \arcsin \frac{x}{a} + C$$

$$d \arccos \frac{x}{a} = \frac{-dx}{a \sqrt{a^2-x^2}}$$

$$\int \frac{-dx}{\sqrt{a^2-x^2}} = -a \arccos \frac{x}{a} + C$$

$$d \arctan \frac{x}{a} = \frac{dx}{a^2+x^2}$$

$$\int \frac{dx}{a^2+x^2} = \arctan \frac{x}{a}$$

15. GEOMETRIA ANALITYCZNA.

a. Równania pierwszego stopnia

Linia prosta.

Równanie ogólne: $Ay - Bx = c$ lub $y = ax + b$

Linia równoległa do x : $y = b$

Linia równoległa do y : $x = c$.

Linia przechodząca przez początek współrzędnych: $y = ax$.

Kąt α linii danej z osią x : $\operatorname{tg} \alpha = a$

Jeżeli osie współrzędnych przecinają się pod kątem θ

$$\operatorname{tg} \alpha = \frac{a \sin \theta}{1 + a \cos \theta}$$

Linia przechodzi przez dwa dane punkty x_1, y_1 i x_2, y_2 :

$$y_2 - y_1 = \frac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1} (x_1 - x_2)$$

b. Równania drugiego stopnia

Linie krzywe.

Równanie ogólne: $Ax^2 + Bxy + Cy^2 + Dx + Ey + F = 0$.

1. **Obwód koła:** Jeżeli osie współrzędnych mają swój początek w punkcie c (rys. 16), środku koła, to równanie środkowe będzie:

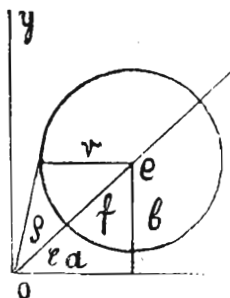
$$x^2 + y^2 = r^2.$$

Równanie biegunowe (polarne); oś biegunowa oc :

$$\rho^2 - 2\rho \cos \varphi + f^2 = r^2.$$

Styczna, w punkcie x_1, y_1 , do koła:

$$yy_1 + xx_1 = r^2.$$

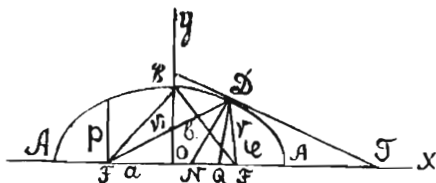
rys. 16.

Normalna (linia prostopadła do stycznej i przeprowadzona przez punkt styczności):

$$y = \frac{y_1}{x_1} x.$$

2. Elipsa (rys. 17). Równanie krzywej:

$$\frac{y^2}{b^2} + \frac{x^2}{a^2} = 1.$$

rys. 17.

Odległość ogniska od środka $OF = \pm \sqrt{a^2 - b^2} = c$, podwójna odległość OF , czyli FF , nazywa się mimośrodem elipsy; $OA = a$; $OB = b$.

Kierownicą jest linia prosta, prostopadła do osi dużej, taka, że odległość każdego punktu elipsy od jednego ogniska i odległość tego punktu od tejże linii jest w stosunku stałym = stosunkowi mimośrodu do osi dużej $e = \frac{c}{a}$; elipsa ma dwie kierownice których odległość od

$$\text{środka} = \sqrt{\frac{a^2}{a^2 - b^2}}$$

Długość promieni wodzących: $r = a - \frac{cx}{a} = a - ex$:

$$r_1 = a + \frac{cx}{a} = a + ex; \quad r + r_1 = 2a.$$

Jeżeli początek współrzędnych w punkcie A_1 , to równanie krzywej: $y^2 = 2 \frac{b^2}{a} x - \frac{b^2}{a^2} x^2 = 2px - \frac{px^2}{a}$.

Elipsa ma: $BF = BF_1 = OA = a$; $p = a(1 - e^2) = \frac{b^2}{a}$;

Wielkość $2p$ nazywa się parametrem elipsy.

Styczna DT do elipsy w punkcie $D(x, y)$

$$DT = \frac{ay}{bx} \sqrt{\pm(a^2 - c^2 x^2)}.$$

Podstyczna TQ — długość zawarta pomiędzy rzędną punktu i końcem stycznej: $TQ = \mp \frac{a^2}{x} \pm x$.

$$\text{Normalna DN} = \frac{b}{a} \sqrt{\pm (a^2 - e^2 x^2)};$$

$$\text{Podnormalna NQ} = \mp \frac{b^2}{a^2} x;$$

$$\text{Promień krzywizny } \gamma = \frac{a^2}{b} \left(1 - \left(\frac{c^2 x^2}{a^4} \right)^{3/2} \right);$$

$$\text{Obwód elipsy: } u = \pi (a + b) \left[1 + \frac{1}{4} m^2 + \frac{1}{64} m^4 + \frac{1}{256} m^6 + \dots \right]$$

$$\text{gdzie } m = \frac{a-b}{a+b}; \text{ powierzchnia elipsy } F = \pi \cdot a \cdot b.$$

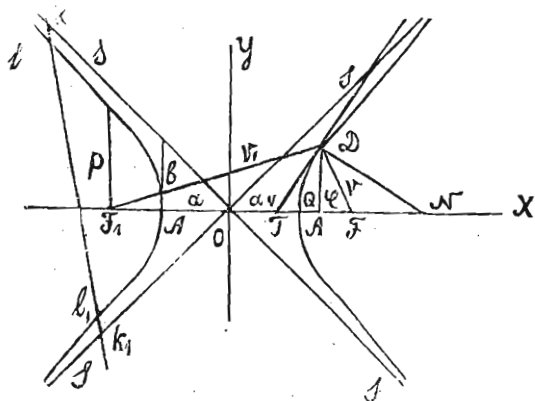
$$\text{Objętość elipsoida: } V = \frac{4}{3} \pi \cdot a \cdot b^2, \text{ przy osi obracania}$$

$$\underline{a} \text{ i } V = \frac{4}{3} \pi \cdot a^2 b \text{ przy osi obracania } \underline{b}; \text{ elipsoida trzyosio}$$

$$\text{wa: } V = \frac{4}{3} \pi \cdot a \cdot b \cdot c.$$

3. **Hyperbola** (rys. 18). Równanie krzywej:

$$\frac{y^2}{b^2} - \frac{x^2}{a^2} = -1; y = \pm \frac{b}{a} \sqrt{x^2 - a^2}$$

rys. 18.

$$\text{Mimośród: } 2c = 2 \sqrt{a^2 - b^2}; r = \frac{cx}{a} - a; r_1 = \frac{cx}{a} + a; r_1 - r = 2a$$

Kierownicą jest linja prostopadła do osi rzeczywistej (linji AA_1), mająca taką własność że odległości każdego punktu hyperboli od jednego z ognisk i kierownicy są w stosunku stałym, równym stosunkowi mimośrodu do osi przechodzącej przez ogniska: $e = \frac{c}{a}$.

Hyperbola ma dwie kierownice, których odległość od środka hyperboli $= \frac{a^2}{\sqrt{a^2 + b^2}}$;

Wielkość $2p$ nazywa się parametrem.

Linje niemalstyczne—asympoty:

$$y = \pm \frac{b}{a} \cdot x.$$

$$\text{Styczna } DT = \frac{ay}{bx} \cdot \sqrt{\pm a^2 - e^2 x^2};$$

$$\text{Normalna } DN = \frac{b}{a} \sqrt{\pm (a^2 - e^2 x^2)};$$

$$\text{Podstyczna } TQ = \pm \frac{b^2}{a^2} x; \text{ podnormalna } NQ = \mp \frac{b^2}{a^2} x.$$

Promień krzywizny w punkcie D

$$\rho = a^2 b^2 \left(\frac{x^2}{a^4} + \frac{y^2}{b^4} \right)^{3/2}.$$

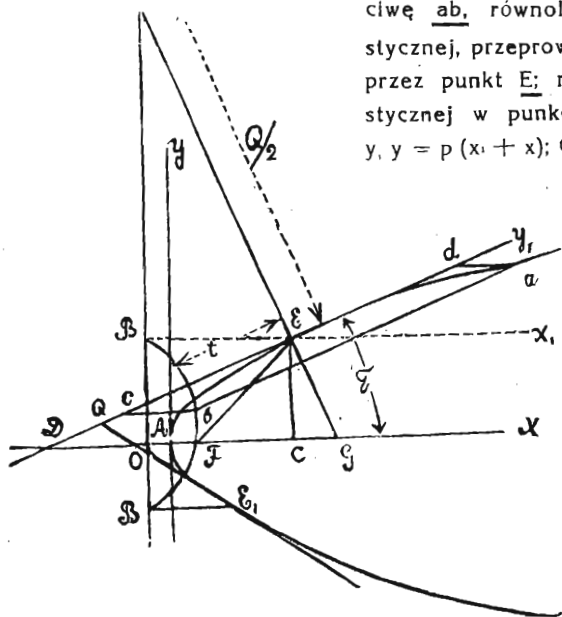
Równanie hyperboli wzięte względem asymptot jako współrzędnych: $xy = \frac{a^2 + b^2}{4} = m^2$, wartość stała.

4. Parabola (rys. 19). Początek współrzędnych punkt A ; równanie paraboli: $y^2 = 2p x$; odległość ogniska od wierzchołka paraboli $AF = \frac{1}{2}p$; p — jest rzędną przez punkt ogniska przeprowadzoną. Linja prostopadła do osi x , przecinająca się z nią w punkcie o , odległym od wierzchołka paraboli o $\frac{p}{2}$, nazywa się kierownicą lub osią biegunową ogniska. Każdy punkt paraboli jest równo oddalony od ogniska i kierownicy; odległości te, czyli promienie wodzące $= \frac{p}{2} + x$; parametr paraboli $= 2p$ — podwójna odległość

ogniska od kierownicy. Linia Ex_1 — punkt E dowolny — średnica paraboli, dzieli na dwie równe części każdą cię-

ciwę $\underline{ab}$, równoległą do stycznej, przeprowadzonej przez punkt E ; równanie stycznej w punkcie x_1, y_1 : $y, y = p(x_1 + x)$; $CD = 2x_1$

rys. 19.

Normalna EG : $y - y_1 = \frac{y_1}{p}(x - x_1)$

Podnormalna $CG = p$; promień krzywizny:

$\rho = \frac{(p + 2x)^{3/2}}{p} = \frac{EG^2}{p}$; rzut promienia krzywizny na oś $x =$
 $= 2FE = 2BE$; równanie ewoluty (rozwijanej): $27py^2 =$
 $= 8(x - p)^3$; pole $AEC = \frac{2}{3}xy$; pole $aEb = \frac{2}{3}abcd$.

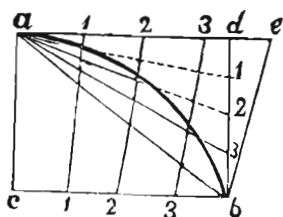
Długość łuku $AE = l = \frac{p}{2} \left[\sqrt{\frac{2x}{p} \left(1 + \frac{2x}{p} \right)} + \ln \left(\sqrt{\frac{2x}{p}} + \right. \right.$
 $\left. \left. + \sqrt{1 + \frac{2x}{p}} \right) \right] = t + \frac{p}{2} \ln \operatorname{Ctg} \frac{\tau}{2}$; objętość paraboloidu

utworzonego obracaniem AEC około osi x : $V = \pi x' p = \pi \frac{y'}{4p}$

$$= \frac{\pi}{2} y' x$$

c. Wykreślenie niektórych linii krzywych.

1. Łuk kołowy: środek łuku nie układa się na rysunku (rys. 20): podane, $\underline{ac}$ —strzałka łuku, $\underline{cb}$ —połowa cięciwy;

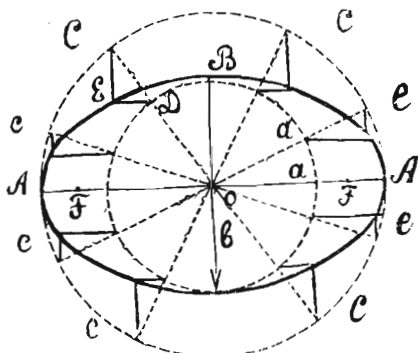

rys. 20.

łączymy punkty $\underline{a}$ i $\underline{b}$ prostą ab , przeciągamy $ae \parallel cb$, $db \perp cb$, $eb \perp ab$; dzielimy $\underline{cb}$, $\underline{db}$ i $\underline{ae}$ na dowolną, lecz jednakową ilość równych części, łączymy punkty podziału $\underline{cb}$ i $\underline{ae}$ między sobą, a punkt $\underline{a}$ z punktami podziału linii db ; krzyżowania jednakowo za-

numerowanych linii wykażą punkty łuku kołowego.

2. Elipsa. α . Podane:—duża i mała osie, $2a$ i $2b$ (rys. 21);

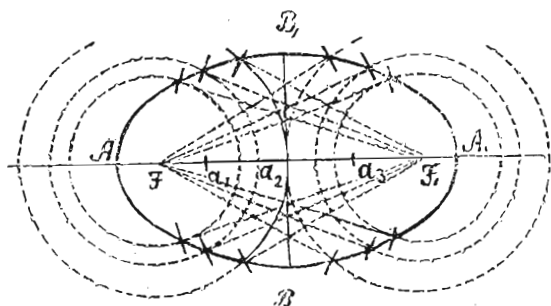

rys. 21.

zaczynamy ze środka o dwa koła o promieniach $\underline{a}$ i $\underline{b}$; przeciągamy dowolny promień oc , przeprowadzamy przez punkt D , $ED \parallel a$, i przez punkt c — $CE \parallel b$; punkt przecięcia się

E jest punktem elipsy; tak znajduje się i inne punkty elipsy. Ogniska otrzymamy w punktach krzyżowania osi $AA_1 = 2a$ z łukiem o promieniu a , zatoczonym ze środka B .

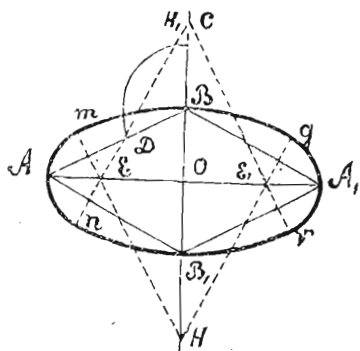
2. Podane: duża i mała osie AA_1 i BB_1 i ogniska

rys. 22.

F i F_1 (rys. 22); na dużej osi AA_1 wyznaczamy punkty dowolne $a_1, a_2, a_3, \dots$, przyjmując ogniska za środki zataczamy dwa koła o promieniu Aa_1 i dwa koła o promieniu A_1a_1 ; cztery punkty przecięcia się kół o różnych promieniach będą punktami elipsy bo: $Aa_1 + A_1a_1 = AA_1 =$ dużej osi elipsy; zataczając tak koła o promieniach Aa_2, A_1a_2 i t. d. otrzymamy dowolną ilość punktów krzywej.

7. Przybliżony sposób wykreślenia elipsy (rys. 23).

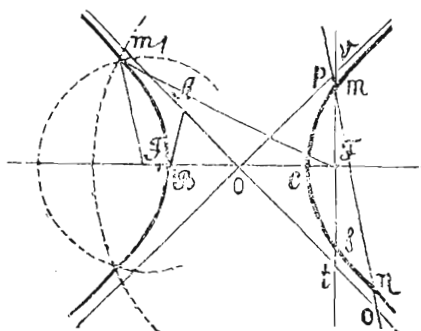

rys. 23.

Podane osie $AA_1 = 2a$ i $BB_1 = 2b$; $OC = AO = a$; $DB = CB = a - b$; przez środek linii AD przeprowadzamy $mH \perp AB$; punkt E — środek łuku nAm , punkt H — środek łuku mBo ; odkładamy $OE_1 = OE$ i $OH_1 = OH$, otrzymamy jeszcze dwa środki E_1 i H_1 , z których zataczamy łuki gh_1r i rBn .

3. Hyperbola (rys. 24).

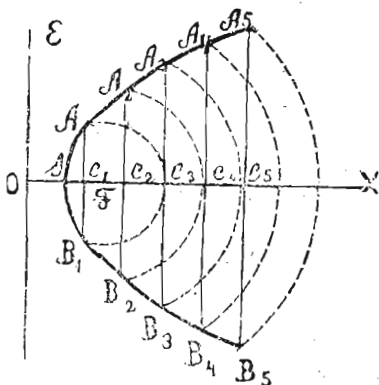
a. Podane: asymptoty i punkt m . Stosując własność siecznych hyperboli, znajdziemy punkty krzywej: przeciągamy dowolnie przez punkt m proste po , rt i t. d., odkła-

rys. 24.

damy $on = pm$, $ts = mr$ i t. d. i otrzymujemy punkty hyperboli n , s i t. d. Ogniska F i F_1 znajdują się po obu stronach o w odległości $OF = OF_1 = AO = \sqrt{a^2 + b^2}$ ($a = OB$ — pół osi rzeczywistej, $b = AB$ — pół osi urojonej).

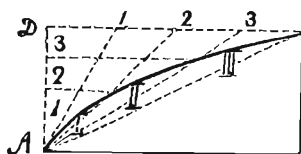
β. Podane: wierzchołek B i ogniska hyperboli F i F_1 (rys. 24); własność promieni wodzących: dla każdego punktu hyperboli m , $Fm_1 - Fm = Bc = 2a$, więc dla wierzchołka B , $FB - F_1B = BC$ i otrzymujemy punkt C drugi wierzchołek; zataczamy z ogniska F łuk o promieniu dowolnym Fm_1 , a z ogniska F_1 — łuk o promieniu $Fm_1 - Bc = F_1m_1$; punkty przecięcia się tych łuków są punktami hyperboli. Podobnie znajdziemy dowolną ilość punktów hyperboli dla jednej i drugiej gałęzi.

rys. 25.

4. **Parabola.** α. (rys. 25) Ox — oś, s — wierzchołek, F — ognisko, OE — kierownica, więc $OS = SF = \frac{p}{2}$. Przez punkty $C_1, C_2, C_3, \dots$ dowolnie wyznaczone na osi Ox przeciągamy proste $A_1B_1, A_2B_2, \dots$ $\perp$ do Ox ; z ogniska F zataczamy koła o promieniach $oc_1, oc_2, oc_3, \dots$ punkty przecięcia się tych kół i odpowiednich prostych $A_1B_1, A_2B_2, \dots$ będą punktami paraboli.

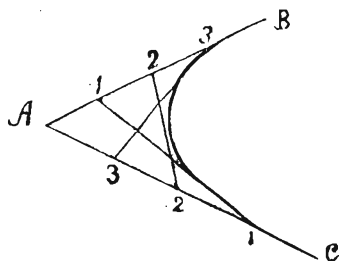
β. Są dane (rys. 26): wierzchołek A , kierunek osi Ao i punkt P paraboli; przeprowadzamy $DP \parallel AO$, $AD \perp AO$,

rys. 26.

podzielamy DP i AD na jednakową ilość równych części, punkty podziału linii DP łączymy z wierzchołkiem i przeprowadzamy proste — 1 I; 2 II; 3 III $\parallel AO$; przecięcia się jednakowo zanumerowanych linii są punktami paraboli.

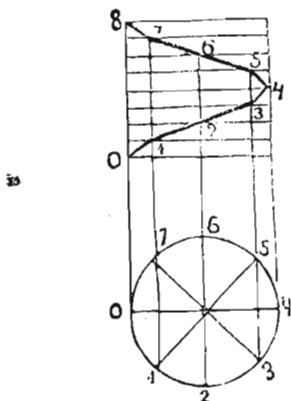
γ. Podane (rys. 27): styczne AB i AC i punkty styczności B i C . Dzielimy AB i AC na jednakową ilość

rys. 27.

równych części, łączymy jednakowo zanumerowane punkty i otrzymujemy styczne do paraboli, tworzące linię owijającą (enveloppe).

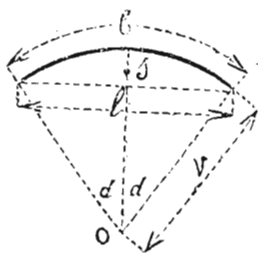
5. Linja gwintu walcowego (rys. 28). Przy ruchu jednostajnie postępowym punktu po tworzącej walca o przekroju kołowym

rys. 28.

i przy jednoczesnym jednostajnym obracaniu walca na około osi, punkt ten zakresław w przestrzeni linję gwintu; sposób wykreślenia krzywej wskazany na rysunku.

16. ŚRODKI CIĘŻKOŚCI LINJI, POWIERZCHNI I CIAŁ.

rys. 29.

Łuk kołowy (rys. 29):

$$os = r \frac{l}{b}$$

$$\text{Łuk półkola: } os = \frac{2r}{\pi} = 0,636r.$$

$$\text{Łuk } \frac{1}{4} \text{ koła: } os = \frac{2r}{\pi} \cdot \frac{1}{2} = 0,900r.$$

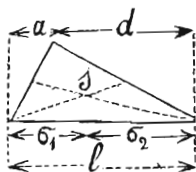
$$\text{Łuk } \frac{1}{6} \text{ części koła: } os = \frac{3r}{\pi} = 0,955r.$$

rys. 30.

Pole trójkąta (rys. 30).

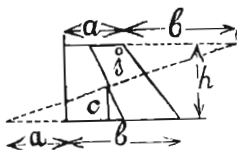
$$ds = \frac{1}{3} cd; ad = db.$$

rys. 31.

Rzut środka ciężkości trójkąta na podstawę (rys. 31):

$$a' = \frac{l + a}{3}; \quad d'' = \frac{l + d}{3}.$$

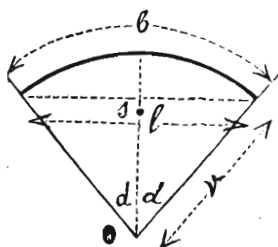

rys. 32.

Pole trapeza (rys. 32):

$$os = \frac{a + 2b}{a + b} \cdot \frac{h}{3}$$

$$cs = \frac{2a + b}{a + b} \cdot \frac{h}{3}$$

rys. 33.

Pole wycinka kołowego (rys. 33):

$$os = \frac{2}{3} \cdot \frac{r \cdot l}{b}$$

rys. 34.

Pole półkola (rys. 34):

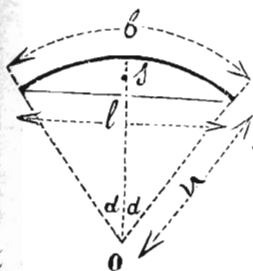
$$os = \frac{4}{3} \cdot \frac{r}{\pi} = 0,424 \cdot r$$

Pole $\frac{1}{4}$ koła:

$$os = r \cdot \frac{4 \sqrt{2}}{3\pi} = 0,600 \cdot r.$$

Pole $\frac{1}{6}$ cz. koła:

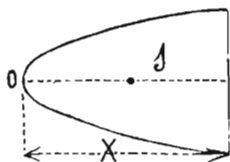
$$os = \frac{2}{\pi} \cdot r = 0,636 \cdot r.$$

rys. 35.

Pole odcinka kołowego
(rys. 35):

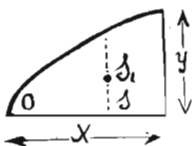
$$os = \frac{l^3}{12F}; F — \text{pole odcinka.}$$

rys. 36.

Pole odcinka paraboli:
(rys. 36).

$$os = \frac{3}{5} \cdot x.$$

rys. 37.

$$(\text{rys. 37}): os = \frac{3}{8} \cdot y.$$

Ostrosłup i stożek: środek ciężkości mieści się na osi, dla powierzchni, w odległości $\frac{1}{3}$ od podstawy, dla objętości, w odległości $\frac{1}{4}$ od podstawy.

Odcinek kuli; rys. 35 — objętość — $os = \frac{3}{4} \cdot \frac{(2r - h)^2}{3r - h}$,
gdzie r — promień kuli, h — wysokość (strzałka) odcinka kuli.

Wycinek kuli rys. 33 — objętość — $os = \frac{3}{4} \cdot \left(r - \frac{h}{2}\right) =$
 $= \frac{3}{4} \cdot r \cdot (1 + \cos \alpha)$, gdzie r — promień kuli, h — wysokość od-
cinka kuli, 2α — kąt środkowy.

17. MIARY i WAGI.

a. Tabela № 14.

Przyjęte skróty.

Kilogram	kg.	Milimetr	mm
Tonna	t.	Litr	l.
Gram	g.	Hektolitr	hl.
Kilometr	km.	Ar	a.
Metr	m.	Hektar	ha
Decymetr	dm.	Kilogramometr . . .	kgm
Centymetr	cm.		

Kilogram na 1 centymetr kwadratowy . . . . . kg./cm.²

Kilogram na 1 metr bieżący . . . . . kg./m.

Kilogram na 1 metr kwadratowy . . . . . kg./m.²Kilogramów w 1 metrze sześciennym . . . . . kg./m.³

b. Miary długości (linijne).

1 km. = 1000 m. = 0,9374 wiorsty = 468,69 sążn. = 0,621371
mili angielskiej.1 m. = 10 dm. = 100 cm. = 1000 mm. = 0,46869 sążn. =
= 3,28084 stop.

1 dm. = 10 cm. = 100 mm. = 0,328084 st. = 3,93701 cala.

1 mila geograficzna = $\frac{1}{60}$ stopnia równika = 7,4217 km. =
= 6,9569 w.1 mila morska = $\frac{1}{1800}$ stopnia równika = $\frac{1}{10}$ mili geograf. =
= 1,8522 km.

c. Miary kwadratowe.

1 km.² = 100 ha. = 0,878687 wiorst.² = 91,5299 dziesięc. =
= 247,105 akr. (ang.).1 ha. = 100 a. = 10000 m.² = 0,915299 dzies. = 2,47105 akr. (ang.).1 a. = 100 m.² = 21,9672 sąż.² = 119,599 jardów².

1 m.³ = 100 dm.³ = 0,219672 sąż.³ = 10,7639 stóp.³ = 1550 cali

1 dm.³ = 100 cm.³ = 15,5 cali³.

1 cm.³ = 100 mm.³ = 0,155 cali³.

d. Miary sześcienne.

1 m.³ = 100 dm.³ = 0,102958 sąż.³ = 35,3147 stóp.³

1 dm.³ = 1000 cm.³ = 0,0353147 stóp.³ = 61,0237 cali³.

1 cm.³ = 1000 mm.³ = 0,0610237 cali³.

1 hl. = 100 l. = 8,1305 wiadra.

1 l. = 0,081305 wiadra = 1,6291 butelek.

Litr mieści 1 kg. czystej wody przy + 4°C i przy ciśnieniu 760 mm. słupa rtęci, a równa się mniej więcej 1 dm.³ czyli 0,001 m.³. Przy obliczeniach technicznych przyjmują zwykle 1 dm.³ wody = 1 l. wody = 1 kg.; 1 m.³ wody = 1 t. = 1000 kg.

e. Wagi.

1 t. metryczna = 1000 kg. = 61,048211 pud. = 2441,9284 funt =
= 0,9842064 t. angielskich = 2204,6223 funt. angielsk.

1 centnar metr. = 100 kg. = 6,1048211 pud. = 1,9684128 centn. angielsk.

1 kg. = 1000 g. = 2,4419284 funt = 2,2046223 funt angielsk.

f. Miary nowo-polskie.

1. Linijne: 1 sąż. = 3 łokcia = 1,73 m.

1 łok. = 2 stopy = 0,576 m.

1 stopa = 12 cali = 0,288 m.

1 cal = 12 linji = 24 mm.

2. Miernicze: Sznur mierniczy = 10 prętów = 43,2 m.³

Pręt = 15 stóp = 10 pręcików = 4,32 m.

Morg = 300 prętów = 55,987 a.

Włoka = 30 morg. = 16,796 ha.

3. Wagi: Centnar = 100 funt. = 40,55 kg.

funt = 32 łota = 405,5 g.

4. Ciał sypkich: Korzec = 32 garnca = 1,28 hl.

garniec = 4 kwarty = 4 l.

kwarta = 1 l. = 4 kwaterki.

g. T a b e l a № 16, p o r ó w n a w c z a.
Cale i millimetry.

Cale	0	$\frac{1}{16}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{3}{16}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{5}{16}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{7}{16}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{9}{16}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{11}{16}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{13}{16}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{15}{16}$
0	0,0	1,5	3,2	4,8	6,4	7,9	9,5	11,1	12,7	14,3	15,9	17,5	19,1	20,6	22,2	23,8
1	23,4	27,0	28,6	30,2	31,7	33,3	34,9	36,5	38,1	39,7	41,3	42,9	44,4	46,0	47,6	49,2
2	50,8	52,4	54,0	55,6	57,1	58,7	60,3	61,9	63,5	65,1	66,7	68,3	69,8	71,4	73,0	74,6
3	76,2	77,8	79,4	81,0	82,5	84,1	85,7	87,3	88,9	90,5	92,1	93,7	95,2	96,8	98,4	100,0
4	101,6	103,2	104,8	106,4	108,0	109,5	111,1	112,7	114,3	115,9	117,5	119,1	120,7	122,2	123,8	125,4
5	127,6	128,6	130,2	131,8	133,4	134,9	136,5	138,1	139,7	141,3	142,9	144,5	146,1	147,6	149,2	150,8
6	152,4	154,0	155,6	157,2	158,8	160,3	161,9	163,5	165,1	166,7	168,3	169,9	171,5	173,0	174,6	176,2
7	177,8	179,4	181,0	182,6	184,2	185,7	187,3	188,9	190,5	192,1	193,7	195,3	196,9	198,4	200,0	201,6
8	203,2	204,8	206,4	208,0	209,6	211,1	212,7	214,3	215,9	217,5	219,1	220,7	222,3	223,8	225,4	227,0
9	228,6	230,2	231,8	233,4	235,0	236,5	238,1	239,7	241,3	242,9	244,5	246,1	247,7	249,2	250,8	252,4
10	254,0	255,6	257,2	258,8	260,4	261,9	263,5	265,1	266,7	268,3	269,9	271,5	273,1	274,6	276,2	277,8
11	279,4	281,0	282,6	284,2	285,7	287,3	288,9	290,5	292,1	293,7	295,3	296,9	298,4	300,0	301,6	303,2
12	304,8	306,4	308,0	309,6	311,1	312,7	314,3	315,9	317,5	319,1	320,7	322,3	323,8	325,4	327,0	328,6
13	330,2	331,8	333,4	335,0	336,5	338,1	339,7	341,3	342,9	344,5	346,1	347,7	349,2	350,8	352,4	354,0
14	355,6	357,2	358,8	360,4	361,9	363,5	365,1	366,7	368,3	369,9	371,5	373,1	374,6	376,2	377,8	379,4
15	381,0	382,6	384,2	385,8	387,3	388,9	390,5	392,1	393,7	395,3	396,9	398,5	400,0	401,6	403,2	404,8
16	406,4	408,0	409,6	411,2	412,7	414,3	415,9	417,5	419,1	420,7	422,3	423,9	425,4	427,0	428,6	430,2
17	431,8	433,4	435,0	436,6	438,1	439,7	441,3	442,9	444,5	446,1	447,7	449,3	450,8	452,4	454,0	455,6
18	457,2	458,8	460,4	462,0	463,5	465,1	466,7	468,3	469,9	471,5	473,1	474,7	476,2	477,8	479,4	481,0
19	482,6	484,2	485,8	487,4	488,9	490,5	492,1	493,7	495,3	496,9	498,5	500,1	501,6	503,2	504,8	506,4
20	508,0	509,6	511,2	512,8	514,3	515,9	517,5	519,1	520,7	522,3	523,9	525,5	527,0	528,6	530,2	531,8
21	538,4	539,0	539,6	538,2	539,7	541,3	542,9	544,5	546,1	547,7	549,3	550,9	552,4	554,0	555,6	557,2
22	558,8	560,4	562,0	563,6	565,1	566,7	568,3	569,9	571,5	573,1	574,7	576,3	577,8	579,4	581,0	582,6
23	584,2	585,8	587,4	589,0	590,5	592,1	593,7	595,3	596,9	598,5	600,1	601,7	603,2	604,8	606,4	608,0
24	609,6	611,2	612,8	614,4	615,9	617,5	619,1	620,7	622,3	623,9	625,5	627,1	628,6	630,2	631,8	633,4
25	635,0	636,6	638,2	639,8	641,3	642,9	644,5	646,1	647,7	649,3	650,9	652,5	654,0	655,6	657,2	658,8

millimetry.

h. Tabela № 17, porównawcza:

Werszki, arszyny, metry.

wersz- ki	metry	wersz- ki	metry	arszy- ny	metry	arszy- ny	metry
1/16	0,00278	2	0,08890	1	0,7192	17	12,090
1/8	0,00555	3	0,13335	2	1,4224	18	12,802
3/16	0,00833	4	0,17780	3	2,1336	19	13,513
1/4	0,01111	5	0,22225	4	2,8448	20	14,224
5/16	0,01388	6	0,26670	5	3,5560	21	14,935
3/8	0,01665	7	0,31115	6	4,2672	22	15,646
7/16	0,01942	8	0,35560	7	4,9784	23	16,357
1/2	0,02222	9	0,40005	8	5,6896	24	17,069
9/16	0,02497	10	0,44450	9	6,4008	25	17,780
5/8	0,02775	11	0,48805	10	7,1120	26	18,491
11/16	0,03052	12	0,53340	11	7,8232	27	19,202
3/4	0,03333	13	0,57785	12	8,5344	28	19,913
13/16	0,03607	14	0,62230	13	9,2456	29	20,625
7/8	0,03883	15	0,66675	14	9,9568	30	21,336
15/16	0,04162	16	0,71120	15	10,6680	31	22,047
1	0,04445	—	—	16	11,3790	32	22,758

i. Tabela № 18, porównawcza.

Stopy i metry.

Sto- py	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
0	—	0,305	0,610	0,914	1,219	1,524	1,829	2,134	2,438	2,743
10	3,048	3,353	3,658	3,962	4,267	4,572	4,877	5,182	5,486	5,791
20	6,096	6,401	6,705	7,010	7,315	7,620	7,925	8,229	8,534	8,839
30	9,144	9,449	9,753	10,058	10,363	10,668	10,973	11,277	11,582	11,887
40	12,192	12,497	12,801	13,106	13,411	13,716	14,021	14,325	14,630	14,935
50	15,240	15,545	15,849	16,154	16,459	16,764	17,069	17,373	17,678	17,983
60	18,288	18,593	18,897	19,202	19,507	19,812	20,116	20,421	20,726	21,031
70	21,336	21,640	21,945	22,250	22,555	22,860	23,164	23,469	23,774	24,079
80	24,384	24,688	24,993	25,298	25,603	25,908	26,212	26,517	26,822	27,127
90	27,432	27,736	28,041	28,346	28,651	28,956	29,260	29,565	29,870	30,175

Metrów.

k. Tabela № 19, porównawcza.

Sążnie i metry.

Sąż- nie	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
0	—	2,131	4,267	6,401	8,534	10,668	12,802	14,935	17,069	19,201
10	21,336	23,470	25,603	27,737	29,870	32,004	34,138	36,271	38,405	40,538
20	42,671	44,805	46,939	49,073	51,206	53,340	55,474	57,607	59,741	61,874
30	64,008	66,142	68,275	70,409	72,542	74,676	76,810	78,943	81,077	83,211
40	85,344	87,478	89,611	91,745	93,879	96,012	98,146	100,279	102,413	104,546
50	106,680	108,814	110,947	113,081	115,214	117,348	119,482	121,615	123,749	125,882
60	128,016	130,150	132,283	134,417	136,550	138,684	140,818	142,951	145,085	147,218
70	149,352	151,486	153,619	155,753	157,886	160,020	162,154	164,287	166,421	168,554
80	170,688	172,822	174,955	177,089	179,222	181,356	183,490	185,623	187,757	189,890
90	192,024	194,158	196,291	198,425	200,558	202,692	204,826	206,959	209,093	211,226

Metrów.

l. Tabela № 20, porównawcza.

Hektary, dziesięciny, morgi, włóki.

Hektary	Dziesię- ciny	Morgi	Włóki
1	0,915	1,786	1 włóka
1093	1	1,951	1 włóka
0,560	0,512	1	1 włóka

m. Tabela № 21, porównawcza.

Pudy, funty, kilogramy.

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
P u d y	0	—	16,381	32,762	49,143	65,524	81,906	98,287	114,67	131,05
	10	163,81	180,19	196,57	212,96	229,34	245,72	262,10	278,48	294,86
	20	327,62	344,00	360,39	376,77	393,15	409,53	425,91	442,29	458,67
	30	491,43	507,82	524,20	540,58	556,96	573,34	589,72	606,10	622,48
	40	655,25	671,63	688,01	704,39	720,77	737,15	753,53	769,91	786,29
	50	819,06	835,44	851,82	868,20	884,58	900,96	917,34	933,72	950,11
	60	982,87	999,25	1015,6	1032,0	1048,4	1064,8	1081,2	1097,5	1113,9
	70	1146,7	1163,1	1179,4	1195,8	1212,2	1228,6	1245,0	1261,4	1277,7
	80	1310,5	1326,9	1343,3	1359,6	1376,0	1392,4	1408,8	1425,2	1441,5
	90	1474,3	1490,7	1507,1	1523,4	1539,8	1556,2	1572,6	1589,0	1605,4
F u n t y	0	—	0,410	0,819	1,229	1,638	2,048	2,457	2,867	3,276
	10	4,095	4,505	4,914	5,324	5,733	6,143	6,552	6,962	7,371
	20	8,190	8,600	9,009	9,419	9,828	10,238	10,647	10,057	11,466
	30	12,285	12,695	13,104	13,514	13,923	14,333	14,742	15,152	15,561

Kilogramów

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Kilogramy	0	—	0,061	0,122	0,183	0,244	0,305	0,366	0,427	0,489	0,550
	10	0,610	0,672	0,733	0,794	0,855	0,916	0,977	1,038	1,099	1,160
	20	1,221	1,282	1,343	1,404	1,465	1,526	1,587	1,648	1,700	1,770
	30	1,832	1,893	1,954	2,015	2,076	2,137	2,198	2,259	2,320	2,381
	40	2,442	2,503	2,564	2,623	2,686	2,747	2,808	2,869	2,931	2,992
	50	3,053	3,114	3,175	3,236	3,297	3,358	3,419	3,480	3,541	3,602
	60	3,663	3,724	3,785	3,846	3,907	3,968	4,029	4,090	4,151	4,213
	70	4,274	4,335	4,396	4,457	4,518	4,579	4,640	4,701	4,762	4,823
	80	4,884	4,945	5,006	5,067	5,128	5,189	5,250	5,311	5,372	5,433
	90	5,494	5,555	5,616	5,678	5,739	5,799	5,860	5,921	5,982	6,044
	0	—	2,44	4,88	7,33	9,77	12,21	14,65	17,09	19,54	21,98
	10	21,42	26,86	29,30	31,75	34,19	36,63	39,07	41,51	43,96	46,40
											Funt.

P u d y

100 pud. = 1638,05 kg.; 100 kg. = 6,1048 pud.; 20 kg. = 48,84 funt.

n. Tabela № 22, porównawcza.

Kwadratowe: metry, sążnie, stopy.

m ²	Sążni ²	Stóp ²	Sążnie kw.	m ²	Stóp ²	Stopy ²	m ²	Sążni ²
1	0,2197	10,764	1	4,552	49	1	0,0929	0,0204
2	0,4394	21,528	2	9,104	98	2	0,1858	0,0408
3	0,6591	32,292	3	13,656	147	3	0,2787	0,0612
4	0,8788	43,056	4	18,208	196	4	0,3716	0,0816
5	1,0985	53,821	5	22,761	245	5	0,4645	0,1020
6	1,3182	64,585	6	27,313	294	6	0,5574	0,1224
7	1,5379	75,349	7	31,865	343	7	0,6503	0,1428
8	1,7576	86,113	8	36,417	392	8	0,7432	0,1632
9	1,9773	96,877	9	40,970	441	9	0,8361	0,1836

o. Tabela № 23, porównawcza.

Sześcienne: metry, sążnie stopy.

m ³	Sążni ³	Stóp ³	Sąż. ³	m ³	Stóp ³	Stopy ³	m ³	Sążni ³
1	0,1030	35,32	1	9,712	343	1	0,0283	0,00291
2	0,2059	70,63	2	19,425	686	2	0,0566	0,00583
3	0,3089	105,95	3	29,137	1029	3	0,0849	0,00875
4	0,4118	141,26	4	38,850	1372	4	0,1132	0,01166
5	0,5148	176,58	5	48,562	1715	5	0,1415	0,01457
6	0,6178	211,89	6	58,275	2058	6	0,1698	0,01749
7	0,7207	247,21	7	67,987	2401	7	0,1981	0,02040
8	0,8237	282,52	8	77,699	2744	8	0,2264	0,02332
9	0,9266	317,84	9	87,412	3087	9	0,2547	0,02623

p. Tabela № 24, porównawcza.

1. Pudry na cal² i kg./cm.²

Pudów na 1 cal ² .		Pudów i cal ²		0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	}
0	~	25,391	50,782	76,174	101,57	126,96	152,35	177,74	203,13	228,52				
1	2,539	27,930	53,322	78,713	104,10	129,50	154,89	180,28	205,67	231,06				
2	5,078	30,469	55,861	81,252	106,64	132,03	157,43	182,82	208,21	233,60				
3	7,617	33,009	58,400	83,791	109,18	134,57	159,97	185,36	210,75	236,14				
4	10,156	35,548	60,939	86,330	111,72	137,11	162,50	187,90	213,29	238,68				
5	12,696	38,087	63,478	88,869	114,26	139,65	165,04	190,43	215,83	241,22				
6	15,235	40,626	66,017	91,408	116,80	142,19	167,58	192,97	218,37	243,96				
7	17,774	43,165	68,556	93,948	119,34	144,73	170,12	195,51	220,90	246,30				
8	20,313	45,704	71,095	96,487	121,88	147,27	172,66	198,05	223,44	248,83				
9	22,852	48,243	73,635	99,026	124,42	149,81	175,20	200,59	225,98	251,37				

$$100 \text{ pud./cal.}^2 = 253,91 \text{ kg./cm.}^2$$

2. Kg./cm.² i pudry na cal².

kg./cm. ²	kg./cm. ²											}
	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90		
0	—	3,938	7,877	11,815	15,753	19,692	23,630	27,569	31,507	35,445	Pudów na 1 cal ² .	
1	0,394	4,332	8,271	12,209	16,147	20,080	24,024	27,962	31,901	35,839		
2	0,788	4,724	8,664	12,603	16,541	20,479	24,418	28,356	32,295	36,233		
3	1,182	5,120	9,058	12,997	16,935	20,873	24,812	28,750	32,688	36,627		
4	1,575	5,514	9,452	13,390	17,329	21,267	25,206	29,144	33,082	37,021		
5	1,969	5,908	9,846	13,784	17,723	21,661	25,599	29,538	33,476	37,414		
6	2,363	6,301	10,240	14,178	18,116	22,055	25,993	29,932	33,870	37,808		
7	2,757	6,695	10,634	14,572	18,510	22,449	26,387	30,325	34,264	38,202		
8	3,151	7,089	11,027	14,966	18,904	22,843	26,781	30,719	34,658	38,596		
9	3,545	7,482	11,421	15,360	19,298	23,236	27,175	31,113	35,051	38,990		

$$100 \text{ kg./cm.}^2 = 39,384 \text{ pud./cal.}^2$$

r. Porównanie jednostek technicznych.

$$1 \text{ kg./m.} = 0,0186 \text{ pud./stóp.} = 0,13025 \text{ pud./sąż.}$$

$$1 \text{ pud./stóp.} = 53,8 \text{ kg./m.}$$

$$1 \text{ pud./sąż.} = 7,69 \text{ kg./m.}$$

$$1 \text{ kg./m.}^2 = 0,00567 \text{ pud./stóp.}^2 = 0,2779 \text{ pud./sążn.}^2$$

$$1 \text{ pud./stóp.}^2 = 176,33 \text{ kg./m.}^2$$

$$1 \text{ pud./sąż.}^2 = 3,5985 \text{ kg./m.}^2$$

$$1 \text{ kg./m.}^3 = 0,593 \text{ pud./sążn.}^3 = 0,001729 \text{ pud./stóp.}^3$$

1 pud./stóp.³ = 578,36 kg./m.³

1 pud./sążn.³ = 1,686 kg./m.³

1 l./sek. = 292,7 wiader/godz. = 2,119 stóp³/min. = 3,6 m.³/g

1 wiadro/godz. = 0,00724 stóp³/min. = 0,0002049 m.³/min.

1 cm.³/godz. = 0,001 m.³/godz. = 1 l./godz. = 0,0813 wiad./g.

Moment bezwładności: 1 cm.⁴ = 0,024 cal.⁴; 1 cal.⁴ = 41,62 cm.⁴

Moment wytrzymałości: 1 cm.³ = 0,061 cal.³; 1 cal.³ = 16,387 cm.³

Pole: 1 cm.² = 0,155 cal.²; 1 cal.² = 6,452 cm.²

100 kilowatów = 135,87 koni mech.

100 koni mech. = 73,60 K. W.

18. FIZYKA TECHNICZNA.

a. Ciepło.

Spółczynniki rozszerzalności.

Spółczynnik rozszerzalności liniowej α na 1° C.:

beton	0,0000135	cynk	0,000029
żelazo, stal	0,000012	miedź	0,000017
szkło 0,000009 do 0,000006		drzewo wzdłuż włókien	
			0,00003—0,0001

Kwarc — wzdłuż osi kryształów 0,0000079

prostopadle do osi — 0,0000133.

Przyjmując rozszerzalność kwarcu wzdłuż osi za 1, rozszerzalność go prostopadła do osi będzie = 1,7, a rozszerzalność portland-cementu będzie = 1,4.

Spółczynnik rozszerzalności liniowej wody, przy krzepnięciu, $\alpha = 0,035$; jeżeli spółczynnik sprężystości lodu przy ściskaniu $E = 23450$ kg./cm.², to ciśnienie wody na ścianki naczynia, przy krzepnięciu wody będzie, $p = E \cdot \alpha = 23450 \cdot 0,035 = 820$ atm. = 820 kg./cm.²

Siła wytwarzająca się przy skróceniu lub wydłużeniu pręta przy zmianach temperatury od 0° do t°, $p = \alpha \cdot E \cdot t \cdot \omega$, gdzie: α — spółcz. rozszerz. lin., E — spółcz. sprężystości kg./cm.², ω — pole przekroju pręta w cm.²; naprzykł. dla żelaza: $p = 24$ t.w. kg.

2. Spółczynniki ciepłoprzewodnictwa wewnętrznego.

Spółczynnikiem ciepłoprzewodnictwa wewnętrznego (λ) nazywamy ilość ciepła, w kalorjach kilogramowych, przechodzącego w ciągu 1 godziny przez 1 m.² płyty 1 m, grubości i przy różnicy temperatury = 1° C. By otrzymać całkowitą stratę ciepła przez jakąkolwiek powierzchnię otuliny (izolacji), w przeciągu 1 godziny, należy spółcz. ciepłoprz. wewn. pomnożyć przez: grubość otuliny w m., powierzchnię otuliny w m.² i różnicę temperatury wewnątrz. i zewnątrz. w stopniach Celzyusza; rezultat otrzymamy w kolorjach kilogramowych.

3. Tabela № 26.

Spółczynniki λ ciepłoprzewodnictwa wewnętrznego według Nusset'a, Peklet'a, Lorenz'a, Gröber'a i inn.

a. Metale.

Srebro	360—400	Żelazo	40—72
Miedź	260—396	Mosiądz	50—60
Glin (alum.)	175.—	Stal	20—50
Cynk	92—105	Ołów	26—30

b. Materiały różne.

1	Azbest, wagi 576 kg./m. ³ , przy 0°— — 100° c	0,13 do 0,17
2	Azbest, wagi 576 kg./m. ³ , przy 150°— — 600° c	0,175 — 0,21
3	Beton składu 1:2:2, wytrzymały 1½ roku, wagi 2180 kg./m. ³ , przy 20°—23° c	0,65 — 0,66
4	Beton żuźlowy, skład 1:9, waga 550 kg./m. ³ przy 20°—90° c	0,19
5	Bawełna, waga 81 kg./m. ³ , przy 0°— — 100° c	0,047 — 0,059

6	Cement portlandzki, czysty, wytrzymany 1½ roku, przy temp. 35°C	0,78
7	Cegła wapienna, gruboziarniasta, przy 50° — 100°C	0,179
8	Cegła wapienna, gruboziarniasta, przy 0° — 8°C	0,226
9	Cegła wapienna, drobnoziarniasta, przy 77° — 100°C	0,39 — 0,665
10	Cegła wapienna, drobnoziarniasta, przy 0° — 4°C	0,447
11	Drzewo, jodła wzdłuż włókien	0,17
12	Drzewo, jodła wpoprzek włókien	0,10
13	Drzewo, sosna wzdłuż włókien	0,108
14	Drzewo sosna wpoprzek włókien	0,032
15	Drzewo, dąb wpoprzek przy 54° — 100°C	0,125
16	Drzewny popiół	0,06
17	Drzewny węgiel w proszku	0,08
18	Flanela	0,0144
19	Gips	0,33 — 0,63
20	Gлина wypalana	0,5 — 0,7
21	Jedwab, waga 101 kg./m. ² , przy 0° — 100°C	0,038 — 0,051
22	Kamień wapienny	0,7 — 2,1
23	Kizelgur wagi 350 kg./m. ²	0,052 — 0,08
24	Kizelgur prasowany, przy 65° — 100°	0,203
25	Kreda w proszku	0,09
26	Korek w ziarnkach 3—5 mm. wagi 85 kg./m. ² przy 20° — 60°C	0,042 — 0,05
27	Korkowy proszek, wagi 161 kg./m. ² , przy 0° — 200°C	0,031 — 0,055
28	Korkowe płyty, asfaltowane, wagi 200 kg./m. ² przy 18°C	0,061
29	Karton przy 90° — 100°C	0,081 — 0,086
30	Lód	0,8 — 2,00
31	Mur z cegły, wagi 1850 kg./m. ² przy 20° — 47°C	0,35 — 0,38

32	Mur z cegły dziurawej, przy 20° — 59°C	0,28 — 0,31
33	Marmur	0,43 — 0,65
34	Papier	0,034 — 0,043
35	Powietrze nieruchome, przy 0° — — 400°C	0,02 — 0,04
36	Powietrze nieruchome, przy temp. t°	$\lambda = 0,019(1 + 0,0023t)$
37	Piasek krzemiony	0,27
38	Piasek rzeczny, zupełnie suchy, wagi 1520 kg./m ³ . przy 20° — — 160°C	0,28 — 0,33
39	Piaskowiec	1,3
40	Puch	0,04
41	Szkło	0,35 — 0,88
42	Łupek	0,29
43	Suberyt (masa korkowa) miękki, przy 37° — 100°C	0,05 — 0,06
44	Suberyt (masa korkowa) twardy, przy 45° — 100°C	0,125
45	Tektura smołowcowa	0,16
46	Tynk, zaprawy wapiennej, wytrzy- many kilka miesięcy, wag. 1690 kg./m ³ , przy 18° — 20°C	0,68
47	Ruberoid, przy 84° — 100°C	0,135
48	Woda przy podgrzewaniu z wierz- chu	0,5
49	Wojłok	0,031
50	Wetna, wagi 136 kg./m ³ , przy 0° — 100°C	0,033 — 0,05
51	Ziemia wilgotna, wagi 2040 kg./m ³	0,5
52	Zaprawa cementowa przy 0° — 100°C	0,495 — 0,676
53	Zaprawa cementowa o dużej ilość- ci piasku (chuda), przy 69° — — 100°C	0,359
54	Żwir, 3—8 cm. wielki, wagi 1850 kg./m ³ , suchy	0,32 — 0,35
	Według Norton'a, λ dla betonów składu = 1 port. cem.: 2 pias- ku: 5 tłucz., ubijan., przy 35°C	0,78
	1 port. cem.: 2 piasku: 4 tłucz. nie- ubij., przy 50°C	0,40 — 0,58

1 port. cem. : 2 piasku : 4 żużłu, ubij. przy 50° C	0,29
1 port. cem. : 2 piasku : 4 tłucznia, ubij. przy 200° — 1100°C	0,76 — 1,04
Według Bikare'a spółcz. ciepłoprz. betenu >	0,9

4. Spółczynnik ciepłoprz. zewnętrzn. α .

Spółczynnikiem ciepłoprzewodnictwa zewnętrznego nazywamy ilość ciepła, w kalorjach kilogramowych, straconego, lub otrzymanego, przez płyn lub gaz przez 1 m. powierzchni w przeciągu 1 godziny przy różnicy temperatury = 1°C; spółczynnik ten zależy także od rodzaju i stanu płynu lub gazu.

Według doświadczeń Recknagel'a, wartości tego spółczynnika (włączając promieniowanie), dla niepolerowanej powierzchni i różnych prędkości ruchu powietrza, są następujące:

Przy prędkości ruchu powietrza w odległości 0,3 m. d ściany = : . . . . . 0 — 1 — 4,5 — 5,5 m./sek.
spółczynnik ciepłoprz. α = 6 — 20 — 30 — 36 jedn. ciepł.

5. Spółczynnik ciepłoprzewodn. ogólny (k).

Dla ściany składającej się z n warstw grubości = $e_1, e_2, \dots, e_n$, dobrze przylegających jedna do drugiej, spółczynnik k otrzymamy posługując się wzorem.

$$\frac{1}{k} = \frac{1}{\alpha_1} + \frac{1}{\alpha_n} + \frac{e_1}{\lambda_1} + \frac{e_2}{\lambda_2} + \dots + \frac{e_n}{\lambda_n}.$$

Dla ściany z pionowym pustym kanałem, należy do prawej części powyższego wzoru dodać $\frac{1}{\alpha_1} + \frac{1}{\alpha_2}$,

gdzie α_1 i α_2 — do dwóch wewn. powierzchni).

Ogólna strata ciepła określa się:

$W = F \cdot k \cdot (t_1^0 - t_2^0)$ jedn./ciepł. na 1 godz., gdzie:

F — powierzchnia oddająca ciepło, w m.²; t_1^0 — temp. wewn.,
 t_2^0 — temp. zewn. w stopn. C.

6. Wartości współczyn. k dla niektórych konstrukcji.

a. Mur betonowy:

grubość: 30—40—50—60—70—80—90—100—110—120 cm.

$k = 2,2—1,9—1,7—1,55—1,4—1,3—1,2—1,1—1,0—0,95$
jedn. ciepł.

b. Mur z cegły:

grubość: 12—25—38—51—64—77—90—103—116 cm.

$k = 2,4—1,7—1,3—1,1—0,9—0,8—0,65—0,6—0,55—$
jedn. ciepł.

c. Ściany żelbetowe, 4—6 cm. grube, $k=3,00$ jed. ciepł.

„ „ 6—8 cm. grube, $k=2,40$ „

d. Przepierzenia gips., 4—8 cm. grube, $k=3,0—2,4—$

K O N S T R U K C J A	k dla	
	podłogi	sufitu
Płyty betonowe, 10 cm. grube, pokryte linoleum, z dołu otynkowane . . .	1,8	1,8
Płyty betonowe, z pustakiem powietrzn. 10 cm. grube, z dołu otynkowane po siatce drucianej	0,6	1,2
Strop masywny systemu Kleina	0,35	0,70
Strop z pustaków syst. Westfal'a	0,90	1,25
Strop płaski syst. Konen'a	0,35	1,20
Strop z belek syst. Siegwart'a	0,60	1,30

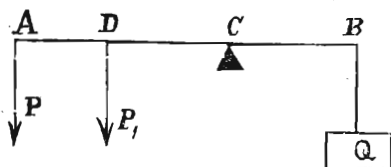
f. Dachy warstwiczne (holcementowe) bez otuliny,
 $k = 1,32$.

Dachy warstwiczne, z otuliną korkową, $k=0,74-0,6$.

Dachy betonowe, 8 cm. grube, kryte tekturą smółcową, $k = 2,6$.

Też samo lecz z otuliną korkową, $k = 1,3$.

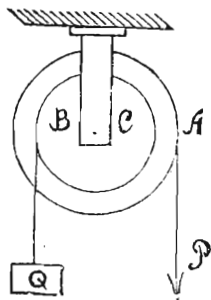
rys. 41.

δ. — rys. 41. —:

$$Q \cdot BC = P(AB - BC) + P_1(AB - BC - AD)$$

$$BC = \frac{P \cdot AB + P_1 \cdot AB - P_1 \cdot AD}{Q + P + P_1}$$

2. Bloki, wciągł, wciągł krotne.

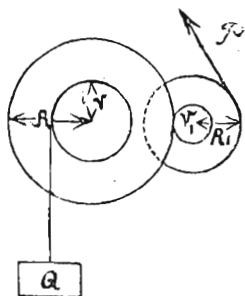
rys. 42.

α. — rys. 42:

$$P \cdot AC = Q \cdot BC.$$

$$P = \frac{BC}{AC} \cdot Q; Q = \frac{AC}{BC} \cdot P$$

$$BC = \frac{AC}{Q} \cdot P; AC = \frac{BC}{P} \cdot Q.$$

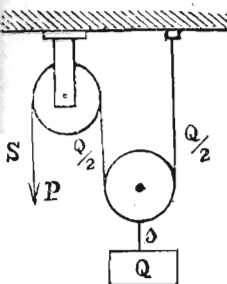

β. — rys. 43:

$$P \cdot R \cdot R_1 = Q \cdot r \cdot r_1.$$

$$\frac{P}{Q} = \frac{r \cdot r_1}{R \cdot R_1}$$

rys. 43.

γ. — rys. 44.

Ilość bloków przesuwanych $m=1$; s — droga przebyta przez Q ; S — droga przebyta przez P ; $s = S:2$; $P = Q:2$; przy $m=n$;

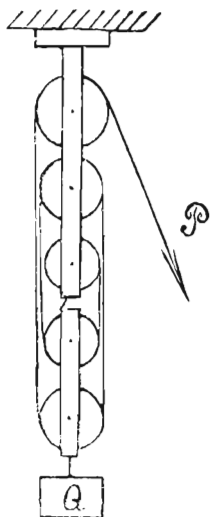
$$P:Q = 1n:2n; s = \frac{1}{2n} \cdot S.$$

rys. 44.

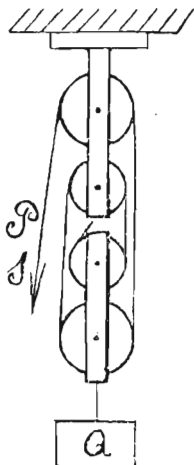
δ. — rys. 45:

Stałych bloków o jeden więcej, niż przesuwanych: $Q=(2n+1) \cdot P$.

$$P = \frac{Q}{2n+1}; s = \frac{1}{2n+1} \cdot S.$$

rys. 45.

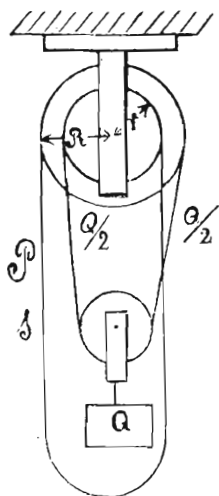
rys. 46.

— rys. 46.

Ilość stałych i przesuwanych bloków jednakowa;

$$Q = 2n \cdot P; P = \frac{1}{2n} \cdot Q; s = \frac{1}{2n} \cdot S.$$

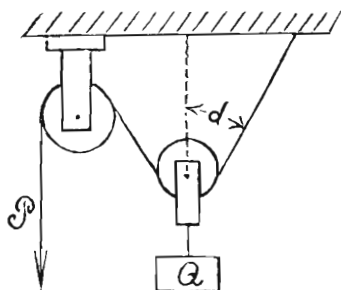
6. — rys. 47.

$$\frac{Q}{2} \cdot R = P \cdot R + \frac{Q}{2} \cdot r$$

$$P = \frac{R-r}{2R} \cdot Q; \quad Q = \frac{2R}{R-r} P.$$

$$\text{Droga przebyta: } s = \frac{1}{2} \cdot \left(1 - \frac{r}{R}\right) \xi.$$

rys. 47.

rys. 48.

r. — rys. 48.

$$P : Q = 1 : 2 \cos \alpha; \quad P = \frac{Q}{2 \cos \alpha}; \quad Q = 2 P \cos \alpha$$

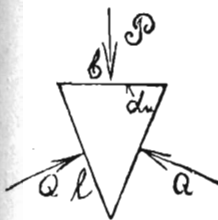
N a z w a	Stan powierzchni tarcia	Spółczynnik tarcia	
		na począt- ku ruchu	w czasie ruchu
Żelazo lane:			
po żelazie lanem lub bronzie . . .	wilgotny, ... słabo powleczo- na tłuszczem . . .	— 0,16	0,31 0,15
po dębie . . .	suchy . . . . . wilgotny	0,65 0,65	0,49 0,22
Żelazo:			
po żelazie . . .	suchy . . . . . słabo powleczo- na tłuszczem .	— 0,13	0,40 —
po żelazie lan. lub bronzie	suchy	0,19	0,15
po dębie . . .	wilgotny . . . . . powlec. szmalc. .	0,65 0,11	0,26 0,08
Bronz:			
po bronzie . . .	suchy	—	0,20
Stal:			
po stali	suchy	0,15	—
po lodzie	suchy	0,027	0,014
Dąb:			
po dębie {	. suchy	0,62	0,48
	+ . suchy	0,54	0,34
	+ . wilgotny	0,71	0,25
	⊥ . suchy	0,43	0,19
Kauczyk:			
po drzewie lub metal	suchy	0,80	0,5 do 0,6
Metal:			
po kamieniu . .	suchy	0,50	0,3 do 0,45
Drzewo:			
po kamieniu . .	suchy	0,60	0,3 do 0,5
Mur kamienny:			
po twardym grun- cie	suchy	0,45 do 0,65	—
po gruncie glin.	wilgotny	0,3 do 0,4	—

Przy toczeniu się walca po powierzchni poziomej (roulement):

Żelazo po żelazie — $f = 0,05$ do $0,055$.

Drzewo po drzewie $f = 0,048$ do $0,081$.

5. Klin równoramienny; rys. 49a:

rys. 49a.

P — siła czynna dla wbijania klina, działająca na powierzchnię b wzdłuż osi klina; Q opór (siła wypychająca klin), działający na każdą z bocznych powierzchni klina (l);

$$P = 2 Q (f \sin \alpha \pm \cos \alpha)$$

znaki $+$ do wbijania, $(-)$ do wyciągania klina.

6. Śruba o gwincie prostokątnym: P — siła czynna, obracająca śrubę; R — odległość punktu przyłożenia siły P od osi śruby (ramię); h — krok gwinta, r — średni promień gwinta, α — kąt nachylenia, $\tan \alpha = \frac{h}{2\pi r}$; f — współczynnik tarcia; przy długości gwintowanej części śruby $= l$ i przy $l : h =$

$$= m, \tan \alpha = \frac{mh}{2\pi r} = \frac{l}{2\pi r}; P = \frac{r \cdot (h \pm 2\pi \cdot r \cdot f)}{R (2\pi \cdot r \mp f h)} \cdot Q:$$

$$P = \frac{r \cdot (\tan \alpha \pm f)}{R \cdot (1 \mp f \tan \alpha)} \cdot Q \text{ lub } P = Q \cdot \frac{r}{R} \cdot \tan (\alpha \pm \varphi), \text{ gdzie gór-}$$

ne znaki ruch do góry, dolne — do dołu, φ — kąt tarcia, Q — ciśnienie działające wzdłuż osi.

c. Ciśnienie hydrostatyczne.

Wskutek wężkości ciecz w każdym naczyniu, otwartym czy zamkniętym, poddana jest w całej swej masie ciśnieniu hydrostatycznemu, które udziela się również dnu i ścianom naczynia, oraz wszelkim ciałom zanurzonym w cieczy i działa zawsze prostopadłe (normalnie) do ich powierzchni, oznaczając przez:

p — ciśnienie hydrostatyczne w jakimkolwiek punkcie cieczy jednorodnej,

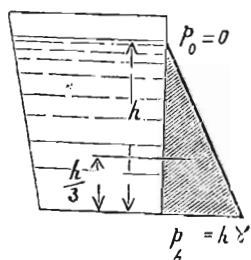
ω — ciśnienie działające na jednostkę pola swobodnej powierzchni cieczy

γ — ciężar słupka cieczy o polu przekroju $= 1$ (ciężar właściwy)

h — wysokość (głębokość) zanurzenia podanego punktu (od swobodnej powierzchni cieczy), wówczas:

$p = \omega + \gamma \cdot h$; przy $\omega = 0$, $p = \gamma \cdot h$. Ciśnienie P na płaską płytę o polu F , czyli suma ciśnień hydrostatycznych p , przypadających na pole F , przy $\omega = 0$ będzie: $P = F \cdot \gamma \cdot y$; gdzie: $F \cdot \gamma$ — ciężar słupa cieczy o przekroju $= F$, y — wysokość (odległość środka ciężkości płyty od swobodnej powierzchni cieczy).

Ciśnienie hydrostatyczne na jednostkę pola ścianki naczynia (rys. 50): na poziomie powierzchni t. j. przy $h = 0$,

rys. 50.

$p_0 = 0$; na poziomie dna, przy głębokości h , $p_h = h \cdot \gamma$.

Ciśnienie całkowite na ściankę boczną szerokości $= 1$ m. przy głębokości cieczy h , będzie

$$P = \frac{p_0 + p_h}{2} \cdot 1 \cdot h = \frac{1}{2} h^2 \cdot \gamma$$

ciężar to przyłożone jest w odległości

$\frac{h}{3}$ naczynia (środek ciężkości). Ciężar

właściwy γ zimnej wody, czystej $= 1$ t. j. 1000 kg./m^3 , zamaczonej od 1,05 do 1,10 t. j. 1050 do 1100 kg./m^3 , morskiej od 1,02 do 1,03 t. j. 1020 do 1030 kg./m^3 .

Słup wody wysokości 10 m. wytwarza ciśnienie $=$ jednej atmosfery metrycznej $= 1 \text{ kg./cm}^2$ czyli 10000 kg./m^2 (735,5 mm. słupa rtęci przy 0°C). Jednej atmosferze starej (760 mm. słupa rtęci) odpowiada słup wody wysokości 10,33 m. Ciśnienie słupa wody wysokości 1 mm. $= 1 \text{ kg./m}^2$.

1. GAZY i PŁYNY.

a. Gęstość i waga gazów przy 0°C i ciśnieniu 760 mm. słupa rtęci.

G A Z Y	Gęstość	Waga kg./m. ³
Azot N ₂	0,968	1,251
Amoniak NH ₃	0,588	0,760
Acetylen C ₂ H ₂	0,899	1,162
Chlor Cl	2,450	3,166
Gaz świetlny	0,435	0,562
Dwutlenek siarki SO ₂	2,213	2,860
Dwutlenek węgla CO ₂	1,520	1,964
Metan CH ₄	0,554	0,716
Para wodna H ₂ O	0,622	0,804
Powietrze suche	1,000	1,293
Siarkowodór H ₂ S	1,178	1,522
Tlen O ₂	1,105	1,429
Tlenek węgla CO	0,967	1,250
Wodór H ₂	0,070	0,090

Powietrze suche przy 0°C i 760 mm. słupa rtęci jest w 773 razy lżejsze od wody przy 4°C; co do objętości powietrze składa się: 21%, tlenu, i 79%, azotu; co do wagi 23%, tlenu i 77%, azotu.

b. Waga płynów.

P Ł Y N Y	Kg./m. ³ t°C.	P Ł Y N Y	Kg./m. ³ t°C.
Alkohol bezwodn.	806 0	Żug sodowy 66%	1700 15
Anilina	1035 0	Woda amoniakowa 9,8%	960 —
WODA	1000 4	(NH ₄) OH	960 15
Gliceryna bezwodn.	1260 0	Kwas karbolowy nieoczyszcz.	1210 15
Dzięgieć	1200 —	Kwas siarkowy	1890 15
Oliwa	918 15	Sól kuchenna, rozczyn nasyc.	1210 17
Olej rzepakowy	920 15	Sól kuchenna rozczyn 5%	1035 18
Olej lniany gotowany	942 15	Sól kuchenna, rozczyn 25%	1190 18
" " nlegotow.	930 —	Rtęć Hg	1359b 0
Olej makowy	920 15	Spirytus drzewny CH ₃ OH	800 —
Olej krezotowy	1070 15	Terpentyna	873 16
Masło kokosowe	930 15	Piwo	1023 —
Mleko	1032 —		1035 —
Tłuszcz . . . . . od	900		
do	945 15		
Olej sosnowy	860 15		
Żug potasowy 12% KOH	1100 15		
63%	1700 15		
Żug sodowy 13% NaHO	1150 15		

c. Objętość i gęstość wody.

Temp. t.°	Objętość	Gęstość	Temp. t.°	Objętość	Gęstość
0°C.	1,00013	0,99987	60	1,01705	0,98324
4—	1,00000	1,00000	80	1,02899	0,97183
15—	1,00087	0,99913	100	1,04343	0,95838
20—	1,00177	0,99823	150	1,09020	0,91730
30—	1,00435	0,99567	200	1,15900	0,86280
40—	1,00782	0,99224	250	1,25900	0,79400
50—	1,01207	0,98807	300	1,42000	0,70000

Gęstość wody morskiej przy 15°C. — 1,02 do 1,03.

Objętość i waga wody zwykłej przy 4°C.:

1 m.³ = 1 t. = 1000 l. = 81,296 wiad. = 61 pud.

1 l. = 1 kg. = 61,0305 cal.³ = 2,442 funta.

d. R o p a.

1. Gęstość (cięż. właśc.) produktów ropowych przy 15°C.
(według danych Tow. Br. Nobel).

Ropa . . .	do 0,885	Wazelina . .	0,891—0,893
Benzyna lek- ka . . .	0,7 do 0,72	Olej do ma- szyn lekki .	0,900—0,905
Benzyna cięż- ka . . .	do 0,725	Olej do ma- szyn ciężki .	do 0,914
Benzyna śre- dnia . . .	0,72 do 0,73	Olej do ma- szyn zwykły	0,905 do 0,912
Gazolina . .	do 0,735	Olej cylindro- wy	0,912 do 0,920
Nafta zwykła	do 0,826	Mazut (resztki destylacji ro- powej) . . .	0,89—0,93
Pironafta . .	do 0,860	Gudron . . .	0,93—0,95
Olej solaro- wy lekki .	0,878—0,882		
Olej solaro- wy ciężki .	0,891—0,893		

Przy destylacji ropy otrzymują się następujące ilości produktów: benzyny koło—0,37%, gazoliny — 1,7%, nafty — 32,76%, pironafty—1,86%, mazutu — 62%, straty przy destylacji koło 1,31%. Przy destylacji mazutu otrzymuje się: olejów — 29,93%, olejów dosmarowania maszyn — 31,34%, smarów cylindrowych — 0,66%, nigrolu i wiskosyny 1,85%, gudronu 34,61%, straty przy destylacji — 1,61%.

Gęstość mazutu wykazana przez areometr nie powinna być wyższą nad 0,912 przy 17 $\frac{1}{2}$ °C. Temperatura zapalania nie niżej 70°C. i nie wyżej 150°C.

Gęstość benzyny amerykańskiej — „Pratt's — 0,697, ropy i nafty — 0,797.

2. Objętość i waga ropy kaukazkiej—870 kg./m. .

20. MATERJAŁY BUDOWLANE.

C Z Ę Ś Ć A.

a. Waga materiałów.

MATERJAŁY	Waga kg./m. ³	MATERJAŁY	Waga kg./m. ³
1. Metale.		2. Drzewo	
Bronz	8600	(w stanie półsuchym)	
Cyna walcowana	7400		
Mosiądz	8550	Brzoza	710
Miedź	8900	Buk	770
Cynk walcowany	7200	Dąb	700—860
„ zlewny	7000	Jodła	500—600
Olów	11370	Jesion	690
Stal zlewna	7860	Klon	700
Żelazo lane	7200	Lipa	575—580
Żelazo zlewne	7850	Olcha	670

MATERJAŁY	Waga kg./m. ³	MATERJAŁY	Waga kg./m. ³
Drzewo orzechowe	600--810	Kamień polny, gruby	2280
Osina	430	Kamień polny, średni	2100
Sosna	550--650	Kamień polny, drobny	1860
Topola	490	Kamień młyński	2480
Wiąz	620	Kreda w kawał- kach	1280
3. Materiały ka- mienne.		Mur z cegły peł- nej	1600
Beton z tłuczni- a (szabru):		Mur z cegły dziu- rawej	1300
granit	2400	Mur z klinkieru	1900
wapienn.	2200	„ z wapniaku	2300
ceglanego	1800	„ z kamienia polnego	2400
Beton ze żwiru	2200	Mur z piaskowca	2200
„ z żużli	1500	„ z granitu, marm.	2700
Cegła pełna do- brze wypalona	1620	Puzzolana natu- ralna	1150--1230
Cegła dziurowa	1200	Piaskowiec	2300--2500
Cement portl.	1445		
„ romański	1040		
Dachówka	1020--1115		
Gips zlewny	1000		
Granit	2700		

MATERJAŁY	Waga kg./m. ³	MATERJAŁY	Waga kg./m. ³
Łupek	2700	Glina w stanie luźnym . . .	1350—1540
Tłuczeń z kam. polowego . .	1860	Glina z kamyka- mi w stanie zwartym . . .	2300—2700
Tłuczeń z cegły .	1180	Grunt piaszczy- sto gliniasty, u- bity	2520—2700
Tras holenderski	1070—1085	Grunt kamienisty	1860—2330
Wapniak . . .	2000—2680	Darnina	1350
Wapno niegaszo- ne	800—930	II w stanie pół- płynnym . . .	1220
Wapno gaszone w proszek . .	510—810	II w stanie su- chym i ubitym	1640
Wapno gaszone (ciasto) . . .	1320—1420	Piasek czysty, suchy	1370—1620
Zaprawa wapien- na składu 1 : 2 i 1 : 3	1640—1940	Piasek wilgotny .	1430—1940
Ziemia Santoryń- ska	1010	Piasek kopalnia- ny z domieszką gliny	1690—1770
Zaprawa cemen- towa	2000	Piasek rzeczny, wilgotny . . .	1770—1860
4. Grunta.		Piasek mokry .	1950—2050
Czarnoziem . .	810—845		
Glina w stanie zwartym . . .	1690—1935		

MATERJAŁY	Waga kg./m. ³	MATERJAŁY	Waga kg./m. ³
Ziemia roślinna w stanie zwar- tym	1520	Ziemia z kamy- kami i domie- szką dużych kamieni:	
Ziemia roślinna w stanie luź- nym	1140	w stanie zwar- tym	1650—2300
Ziemia torfowa .	510—800	w stanie luź- nym	1390—1960
Ziemia gliniasta w stanie zwar- tym	1600	Ziemia ogrodowa w stanie wilgo- tnym	2050
Ziemia gliniasta w stanie luź- nym	1375	Ziemia ogrodo- wa, sucha . .	1620
Ziemia z pia- skiem lub zwi- rem, w stanie zwartym . . .	1860	5. Paliwo.	
luźnym . . .	1540	Antracyt . . .	910—990
Ziemia z kamy- kami:		Drzewo brzozo- we i olchowe,	
w stanie zwar- tym	1600—1910	roczne . . .	500
w stanie luź- nym	1350—1640	wilgotne (świe- że)	630
		Drzewo iglaste, roczne . . .	380
		Wilgotne (świeże)	460

MATERJAŁY	Waga kg./m ³ .	MATERJAŁY	Waga kg./m ³ .
Koks	400—1000	Groch.	850
Koks torfowy	275	Gruz budowlany	1400
Mazut	900—915	Żyto	700
Torf suchy	325—400	Jabłka, śliwki, gruszki	350
Torf wilgotny	550—650	Karton azbesto- wy	1120
Węgiel kamienny	740—960	Ziemiaki (karto- fle)	780
„ brunatny.	780	Gryka	620
Węgiel drzewny, z miękkiego drzewa	120—200	Książki	850
Węgiel drzewny z twardego drzewa	230—250	Kasza	650
6. Materiały różne.		Ksyłolit	1400
Asfalt czysty	1100	Koniczyna	820
„ zlewny	1200	Jęczmień	640—700
Asfalt zlewny ze żwirem	2100	Lód	920
Asfalt ubijany	2040	Linoleum	1200
Cukier w wor- kach	825	Mech	140
Cukier kryształ	950	Mąka	700
		Nawóz	900
		Owies	500
		Papier	1100
		Proso	850
		Płyty korkowe	250—300

MATERJAŁY	Waga kg./m. ³	MATERJAŁY	Waga kg./m. ³
Pszenica	780	Szkło	2600
Rzepak	520	Sfagnum	148
Śmiecie świeże .	600	Siano	100
„ zleżale .	1200	Słoma	100
Smola gęsta . .	1160	Sól kuchenna w	
„ płynna .	885	beczkach . .	800
Śnieg świeży . .	125	Trawa	350
„ mokry . .	200—800		

U w a g a: W razie przechowywania materiałów sypkich w workach, dla tych materiałów waga 1 m.³ wykazana w tabeli winna być zmniejszoną o 20%

b. Budulec.

Do budowy używa się sosna, jodła, świerk i, w mniejszych ilościach, dąb, buk i jesion. Budulec sosnowy winien pochodzić od dojrzałego i zdrowego drzewa z małą ilością sęków; najlepszy budulec otrzymuje się z dolnej części drzewa; różnica w wymiarach górnego i dolnego sztorców nie powinna być większą nad 7 mm. na 1 m. długości. Budulec z mięszem sinym lub grubym, pokrecony, pęknięty wzdłuż więcej nad $\frac{1}{4}$ długości, uszkodzony przez robactwo, pochodzący z lasów zarażonych przez grzyb, o spróchniałych sękach, niepowinien używać się do robót dla stałych części budynku. Deski stolarskie winny być bez sęków lub mieć ich bardzo mało; deska winna być jednakowo grubą i szeroką przez całą swą długość, być zdrową, nie popękaną lub rozczepioną, mieć kolor czerwony, ustrój drobny, długość co najmniej 6 m. b. Deski ciesielskie mogą mieć więcej sęków, ale zdrowych, mogą być nie tak dokładnie okantowane, lub zupełnie nie kantowane, bezwarunkowo winne być zdrowe i pochodzić od zdrowego drzewa.

1. Waga 1 m. b. deski sosnowej, kantowanej, pół suchej (wytrzymanej na powietrzu 2—3 lata) w kg.

Grubość deski w mm.	15	25	40	50	65	75
Waga przy szerok. 175 mm.	1,70	2,84	4,54	5,67	7,37	8,52
„ „ „ 200 mm.	1,94	3,23	5,18	6,47	8,41	9,70
„ „ „ 225 mm.	2,18	3,64	5,82	7,27	9,45	10,91
„ „ „ 250 mm.	2,43	4,05	6,48	8,10	10,53	12,15
„ „ „ 275 mm.	2,67	4,45	7,12	8,90	11,57	13,35
„ „ „ 300 mm.	2,91	4,85	7,76	9,70	12,61	14,55

Uwaga: Deski półkantowane o 5%, nie kantowane o 10% lżejsze.

Waga łat określa się według wagi desek; naprz., waga 1 m. b.łaty 75×75 mm. = 1/3 wagi deski 75×225 mm.

2. Waga 1 m. b. bali i łat sosnowych w kg.

Oznaczenia: d — średnica; u — obwód przekroju poprzecznego bali po środku bali; a — bok kwadratowej belki o największym przekroju jaką można wykroić z bali średnicy d; b i h — boki przekroju prostokątnej belki ($b:h = 5:7$) o największym przekroju jaką można wykroić z bali średnicy d.

d	u	a	b. h	Waga 1 m. w kg.			d	u	a	b. h	Waga 1 m. w kg.		
cm	cm	cm	cm	●	■	■	cm	cm	cm	cm	●	■	■
10	31	7	6.8	5,14	3,19	2,60	34	107	24	20,28	59,02	37,44	36,40
12	38	8	7.10	7,35	4,16	4,55	36	113	25	21,29	66,17	40,63	39,59
14	44	10	8.11	9,96	6,50	5,72	38	119	27	22,31	73,71	47,39	44,33
16	50	11	9.13	12,27	7,87	7,61	40	126	28	23,33	81,71	50,96	49,84
18	56	13	10.15	16,46	10,99	9,75	42	132	30	24,34	90,03	58,50	53,04
20	63	14	12.16	20,41	12,74	12,48	44	138	31	25,36	98,87	62,47	58,50
22	69	16	13.18	24,70	16,64	15,21	46	144	33	27,38	108,0	70,79	66,69
24	75	17	14.20	29,38	18,46	18,20	48	151	34	28,39	117,7	75,14	70,98
26	82	18	15.21	34,52	21,06	20,48	50	157	35	29,41	127,6	79,63	77,29
28	88	20	16.23	40,04	26,00	23,92	52	163	37	30,42	138,1	88,99	81,90
30	94	21	17.24	45,96	28,67	26,52	54	170	38	31,44	148,9	93,86	88,66
32	100	23	18.26	52,26	34,39	30,42	56	176	40	32,46	160,1	104,0	95,68

3. **Zawartość wilgoci** w świeżo zdjętym z pnia młodem drzewie: drzewo liściaste, twarde — 35 — 40% (w stosunku do wagi ogólnej); — miękkie — 45 — 58%; iglaste — 58 — 60%; drzewo półsuche, liściaste — 16 — 20%; iglaste — 15 — 18%.

4. **Suszenie sztuczne drzewa** przeprowadza się w odosobnionych komórkach, przy pomocy prądu powietrza ogrzanego do: dla drzewa liściastego — 30° do 40°C, dla drzewa iglastego, — małej grubości — 80° — 95°C, grubych 50°C. Przy codziennem działaniu ogrzanego powietrza w ciągu 12 godzin, dla drzewa grubości: — 2,5—5—7,5—10—15—20 cm. trzeba czasu na suszenie: 1 — 2—3 — 4— 7—10 — tygodni.

5. **Usychanie drzewa:** oznaczenia: I — uschnięcie wzdłuż włókien, II — w poprzek, w kierunku promieni przekroju poprzeczn., III — po obwodzie.

Uwaga: niżej podane w tabeli cyfry są przybliżone i wykazują % zmniejszenia w stosunku do pierwotnych wymiarów.

	I %	II %	III %		I %	II %	III %
Sosna . . .	0,12	3,04	5,72	Lipa	0,21	7,80	11,50
Jodła . . .	0,08	2,90	6,70	Topola . .	0,13	2,60	6,40
Dąb	0,13	3,13	7,78	Osina . . .	0,36	2,60	6,10
Buk	0,20	5,00	8,00	Klon	0,07	3,35	6,59
Brzoza . . .	0,70	7,20	8,20	Jesion . . .	0,19	3,84	7,00

6. **Proponowane przez prof. Czesława Domaniewskiego arch. (Warszawa) słownictwo dotyczące budulca i normalne przekroje bierwion.**

a. **Proponowane normalne przekroje bierwion.**
(Wymiary w cm).

1) Bierwiona kleszczowe.	2) Bierwiona krokwiowe.
4/10	6/10
6/12	8/10
8/14	10/12
10/16	12/14
12/18	14/16
	16/18

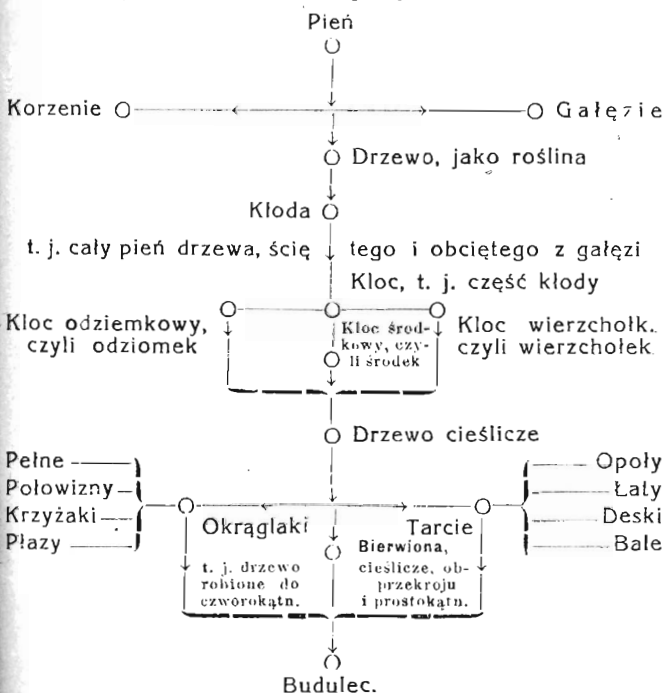
3) Bierwiona belkowe.

14/20	16/20	18/20
16/22	18/22	20/22
18/24	20/24	22/24
20/26	22/26	24/26
22/28	24/28	26/28
24/30	26/30	28/30

4) Bierwiona słupowe.

8/8	10/10	12/12
14/14	16/16	18/18
20/20	22/22	24/24
26/26	28/28	30/30

p. Słownictwo, dotyczące budulca.

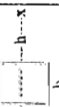

Uwaga: Z budulca otrzymuje się po obrobieniu do formy i wymiaru części składowe konstrukcji drewnianej, a mianowicie: 1) Zrębów. 2) Stropów. 3) Wieżb dachowych i t. p., jak np.: przyciesie, belki, krokwie i t. p.

γ Szczegółowa tabela normalnych przekrojów bierwion.

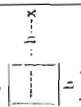
1) Normalne przekroje prostokątne.

Nr porządk.	Normalny przekrój w cm. 	Średnica koła opisanego na danym przekr.	Powierzchnia koła opisanego na danym przekr. w dm ²	Powierzchnia koła opisanego na danym przekr. w dm ²	Objętość 1 m b. bierw. danego przekr. w dm ³	Momenty bezwładności J		Momenty oporu W		Promień bezwładności		Pow. not. przekroju stanowi % pow. koła opisanego na danym przekr.	N
						$J_{xx} = \frac{bh^3}{12}$	$J_{yy} = \frac{hb^3}{12}$	$W_{xx} = \frac{bh^2}{6}$	$W_{yy} = \frac{hb^2}{6}$	$i_{xx} = \sqrt{\frac{J_{xx}}{F}}$	$i_{yy} = \sqrt{\frac{J_{yy}}{F}}$		
	cm	dm ²	dm ²	dm ³	cm ⁴	cm ⁴	cm ⁴	cm ³	cm ³	cm	cm	%	
1	4 10	0,91	0,40	4,0	333	54	27	66	2,889	1,155		44,0	1,666
2	6 10	1,06	0,60	6,0	500	180	60	100	2,889	1,732		59,0	1,666
3	8 10	1,29	0,80	8,0	667	428	107	133	2,889	2,309		62,0	1,666
4	6 12	1,41	0,72	7,2	864	216	72	144	3,464	1,732		51,0	2,000
5	8 12	1,63	0,96	9,6	1152	672	168	192	3,464	2,309		59,0	2,000
6	10 12	1,91	1,20	12,0	1440	1000	200	240	3,464	2,889		63,0	2,000
7	8 14	2,04	1,12	11,2	1827	596	149	261	4,041	2,309		56,0	2,333
8	10 14	2,32	1,40	14,0	2289	1165	233	327	4,041	2,889		60,0	2,333
9	12 14	2,66	1,68	16,8	2744	2016	336	392	4,041	3,464		63,0	2,333
10	15 16	2,80	1,60	16,0	3408	1330	266	426	4,619	2,889		57,0	2,666
11	12 16	3,17	1,92	19,2	4096	2298	383	512	4,619	3,464		61,0	2,666
12	14 16	3,56	2,24	22,4	4776	3647	521	597	4,619	4,041		63,0	2,666

op. odn. do osi xx
da N jedn. mom.
przekr. przypa.
na 1 cm² norm.
na danym przekr.

13	12 18	22	3,66	2,16	21,6	5832	2592	648	432	5,196	3,464	59,0	3,000
14	14 18	23	4,08	2,52	25,2	6804	4116	756	588	5,196	4,041	61,5	3,000
15	16 18	24	4,55	2,88	28,8	7778	6144	864	768	5,196	4,619	63,0	3,000
16	14 20	25	4,67	3,80	28,0	9830	4571	933	653	5,773	4,041	60,0	3,333
17	16 20	26	5,14	3,20	32,0	10660	6824	1066	853	5,773	4,619	62,0	3,333
18	18 20	27	5,68	3,60	36,0	12000	9711	1200	1079	5,773	5,196	63,5	3,333
19	16 22	28	5,81	3,52	35,2	14190	7496	1290	937	6,351	4,612	60,5	3,666
20	18 22	29	6,33	3,96	39,6	15972	10865	1452	1185	6,351	5,196	62,5	3,666
21	20 22	30	6,93	4,40	44,0	17743	14640	1613	1464	6,351	5,773	63,5	3,666
22	18 24	30	7,07	4,32	41,2	20736	11684	1738	1296	6,928	5,196	61,0	4,000
23	20 24	31	7,64	4,80	48,0	23040	16000	1920	1600	6,928	5,773	63,0	4,000
24	22 24	32	8,35	5,28	52,8	25344	21296	2112	1936	6,928	6,351	63,5	4,000
25	20 26	33	8,45	5,20	52,0	28289	17320	2235	1732	7,505	2,773	61,0	4,333
26	22 26	34	9,08	5,72	57,2	32214	23055	2478	2096	7,505	6,351	63,0	4,333
27	24 26	35	9,79	6,24	62,4	35152	29928	2704	2494	7,505	6,928	63,5	4,333
28	22 28	36	9,95	6,16	61,6	40250	24805	2875	2255	8,082	6,351	62,0	4,666
29	24 28	37	10,63	6,72	67,2	43904	32208	3136	2684	8,082	6,928	63,0	4,666
30	26 28	38	11,46	7,28	72,8	47558	40950	3397	3150	8,082	7,505	63,5	4,666
31	24 30	39	11,58	7,20	72,0	54000	34560	3600	2880	8,660	6,928	62,0	5,000
32	26 30	40	12,37	7,80	78,0	58500	43940	3900	3380	8,660	7,505	63,0	5,000
33	28 30	41	13,20	8,40	84,0	63000	54880	4200	3920	8,660	8,082	63,5	5,000

2) Normalne przekroje kwadratowe.

№ porządk.	Normalny przekrój w cm b=h	Średnica koła opisanego na danym przek. w cm całkow.	Powierzchnia koła opisanego na danym przek. w dm ²	Objętość 1 m b. bierw. danego przek. w dm ³	Momenty bezwładności J		Momenty oporu W		Promień bezwładności		Pow. noś. przek. koła opis. w dm ²	Na 1 cm ² norm. da N jedn. norm. przekr. przypa. op. odn. do osi xx
					$J_{xx} = \frac{b^4}{12}$	$J_{yy} = \frac{b^4}{12}$	$W_{xx} = \frac{b^3}{6}$	$W_{yy} = \frac{b^3}{6}$	$i_{xx} = \sqrt{\frac{J_{xx}}{F}}$	$i_{yy} = \sqrt{\frac{J_{yy}}{F}}$		
	cm	cm	dm ²	dm ²	cm ⁴	cm ⁴	cm ³	cm ³	cm	cm	φ	N
34	8 9	11	1,00	0,64	340	340	85	85	2,309	2,309	63,69	1,333
35	10 10	14	1,56	1,00	830	830	166	166	2,889	2,889	63,69	1,666
36	12 12	17	2,25	1,44	1723	1723	288	288	3,461	3,461	63,69	2,000
37	14 14	20	3,08	1,96	3199	3199	457	457	4,041	4,041	63,69	2,333
38	16 16	23	4,01	2,56	5456	5456	692	692	4,619	4,619	63,69	2,666
39	18 18	25	5,06	3,24	8748	8748	972	972	5,196	5,196	63,69	3,000
40	20 20	28	6,29	4,00	13330	13330	1333	1333	5,773	5,773	63,69	3,333
41	22 22	31	7,59	4,84	19514	19514	1774	1774	6,351	6,351	63,69	3,666
42	24 24	34	9,56	5,76	27618	27618	2304	2304	6,938	6,938	63,69	4,000
43	26 26	37	10,63	6,76	38077	38077	2929	2929	7,505	7,505	63,69	4,333
44	28 28	40	12,31	7,84	51212	51212	3658	3658	8,082	8,082	63,69	4,666
45	30 30	43	14,12	9,00	67500	67500	4500	4500	8,660	8,660	63,69	5,000

c. Liny druciane i druty.

1. Liny druciane:

Średnica—mm.	7	10	13	15	20	25	35	50
Waga — kg./m.	0,15	0,26	0,46	0,80	1,10	1,85	4,45	8,25
Obciążenie bezpieczne kg.	żel.	85	1,45	260	440	620	970	2600
	stal.	180	320	570	960	1360	2110	5650
								10500

Powyższe obciążenia bezpieczne są wynikiem doświadczeń nad linami „Felten i Guillome“; zapas wytrzymałości przyjęty dziesięciokrotny; podane cyfry należy rozpatrywać jako przybliżone (orientacyjne).

2. Waga drutu żelaznego:

Grubość drutu	Waga 1000 m. b.	Grubość drutu	Waga 1000 m. b.	Grubość drutu	Waga 1000 m. b.	Grubość drutu	Waga 1000 m. b.	Grubość drutu	Waga 1000 m. b.
mm.	kg.	mm.	kg.	mm.	kg.	mm.	kg.	mm.	kg.
0,14	0,118	0,34	0,695	0,90	4,867	2,20	29,08	5,50	181,80
0,16	0,154	0,37	0,823	1,00	6,008	2,50	37,55	6,00	216,30
0,18	0,195	0,40	0,961	1,10	7,270	2,80	47,10	6,50	253,90
0,20	0,240	0,45	1,217	1,20	8,652	3,10	57,74	7,00	294,40
0,22	0,291	0,50	1,502	1,30	10,15	3,40	69,46	7,60	317,00
0,24	0,346	0,55	1,817	1,40	11,78	3,80	86,76	8,20	404,00
0,26	0,406	0,60	2,163	1,60	15,38	4,20	106,00	8,80	465,30
0,28	0,471	0,70	2,944	1,80	19,47	4,60	127,10	9,40	530,90
0,31	0,577	0,80	3,845	2,00	24,03	5,00	150,20	10,00	600,80

Drut stalowy, miedziany i mosiężny waży odpowiednio w 1,04; 1,176 i 1,135 razy więcej.

3. Druć koleczasty:

według danych Akc. Tow. Warszawskich fabryk śrub i drutu, dawniej M. Wolanowski.

Gatunek	Ilość drutów zwijanych	Średnica drutu mm.	Odległość pomiędzy kolcami mm.	Przybliżona waga 100 m. b. kg.
I z blaszаныmi kolcami	3	2,5	100—125	14,5
	3	2,5	75—100	
	3	2,5	50—75	
	3	2,2	100—125	12
	3	2,2	75—100	
	3	2,2	50—75	
	3	2	100—125	10
	3	2	75—100	
	3	2	50—75	
	3	1,8	100—125	8
	3	1,8	75—100	
	3	1,8	50—75	
II z drucianymi kolcami o dwóch ostrzach.	2	2,5	100—125	10
	2	2,5	50—100	
	2	2	100—125	6,75
	2	2	50—100	
III z drucianymi kolcami o 4-ch ostrzach.	2	2,5	100—125	11
	2	2,5	50—100	10,2
	2	2	100—125	8,4
	2	2	50—100	9,—

4. Liny z konopia:

TABELA

przybliżonej wagi lin i sznurów z konopia, białych nie-smołowanych, skręconych w 3 przedży.

Obwód przekr. poprz.	Waga 100 m. b.	Obwód przekr. poprz.	Waga 100 m. b.	Obwód przekr. poprz.	Waga 100 m. b.	Obwód przekr. poprz.	Waga 100 m. b.	Obwód przekr. poprz.	Waga 100 m. b.
mm.	kg.	mm.	kg.	mm.	kg.	mm.	kg.	mm.	kg.
20	3	70	36	120	108	170	219	220	368
25	4	75	43	125	120	175	235	230	390
30	7	85	50	135	133	185	252	235	412
40	11	90	58	140	158	190	270	240	435
45	14	95	67	145	151	195	288	250	455
50	19	100	76	150	173	200	307	255	480
55	24	105	86	160	188	210	328	—	—
65	29	115	97	165	203	215	348	—	—

Waga lin skręconych w 4 przedży jest mniejszą o 1 1/2%.

TABELA

wagi i obciążeń bezpiecznych lin niesmołowanych (zapas wytrzymałości ośmiokrotny).

Średnica przekroju poprzeczn.	13	16	20	26	39	52	75	100	mm.
	1/2	5/8	3/4	1	1 1/2	2	3	4	cali
Waga m. b.	0,11	0,19	0,29	0,50	1,20	2,03	4,12	7,20	kg/m
Obciążenie bezpieczne	120	200	300	500	1100	2100	3100	5100	kg.

Liny przesmołowane są więcej trwałe, ale posiadają wytrzymałość o 12—14% mniejszą, a wagę o 10—15% większą w stosunku do lin białych.

d. Blacha cynkowa

Wzorzec (kaliber) belgijski.

Nr	Grubość	Waga	Nr	Grubość	Waga	Nr	Grubość	Waga	Nr	Grubość	Waga
	mm.	kg/m ²		mm.	kg/m ²		mm.	kg/m ²		mm.	kg/m ²
1	0,05	0,36	6	0,30	2,16	11	0,58	4,18	16	1,08	7,78
2	0,10	0,72	7	0,35	2,52	12	0,66	4,75	17	1,21	8,71
3	0,15	1,08	8	0,40	2,88	13	0,74	5,33	18	1,34	9,65
4	0,20	1,44	9	0,45	3,24	14	0,82	5,90	19	1,47	10,60
5	0,25	1,80	10	0,50	3,66	15	0,95	6,84	20	1,60	11,50
									21	1,78	12,80
									22	1,96	14,10
									23	2,14	15,40
									24	2,32	16,70
									25	2,50	18,00

Kaliber Śląski różni się od belgijskiego tylko co do numerów 1, 2, 3 i 4, którym odpowiadają grubości: 0,1; 0,143; 0,186 i 0,228 mm. i waga kg/m² 0,72; 1,03; 1,34 i 1,64, reszta numerów obu kalibrów są jednakowe.

Przyjęte wymiary arkuszy blachy: 0,65 m. × 2 m. = 1,3 m.²; 0,8; m. × 2 m. = 1,6 m.²; 1 m. × 2 m. = 2 m.

Wzorzec Polski dla arkuszy cynkowych:

Nr	14	15	16	17	18	19	20	21
Grubość mm.	1,02	1,11	1,23	1,34	1,53	1,70	1,80	1,99

e. Ołów w arkuszach.

Wzorzec ołowia w arkuszach = ilości funtów angielskich w stopie kwadratowej:

N ^o N ^o	3	4	5	6	7	8	10	12	funtów ang. w 1 stop. ²
Waga przy- bliżona	14,60	19,60	24,25	29,40	34,10	39,10	48,85	58,45	kg./m. ²
Grubość przybliż.	1,30	1,80	2,30	2,50	3,00	3,60	4,30	5,30	mm

Długość arkusza w rulonie 9 m. szerokość — 2,10 m.

f. Blacha do krycia dachów.

Blacha żelazna do pokrycia dachów winna być wyrobiona z żelaza miękkiego, dobrze przewalcowanego, bez pęknięć, puchli, bez domieszki siarki lub fosforu, lekko giąć się, wytrzymywać trzy kolejne zagięcia w obie strony, (każde zagięcie przybijać młotkiem drewnianym). Przy zagięciach i przybijaniach młotkiem blachy ocynkowanej, cynk nie powinien oddzielać się od żelaza.

1. TABELA N° 27.

Blacha czarna, wymiary arkuszy 56 X 28 cal.. lub 1422 X 711 mm.

Ilość ark. w 1 pakunku 82 kg. (5 pudów) wagi	Waga		Ilość ark. w 1 pakunku 82 kg. (5 pudów) wagi	Waga		Ilość ark. w 1 pakunku 82 kg. (5 pudów) wagi	Waga		Ilość ark. w 1 pakunku 82 kg. (5 pudów) wagi	Waga	
	kg.	mm.		kg.	mm.		kg.	mm.		kg.	mm.
13	6,20	0,79	17	4,90	0,63	21	3,90	0,50	27	3,10	0,364
14	5,80	0,75	18	4,50	0,58	22	3,70	0,47	29	2,90	0,356
15	5,40	0,71	19	4,30	0,56	23	3,50	0,44	30	2,70	0,345
16	5,10	0,66	20	4,10	0,53	25	3,30	0,42	33	2,50	0,310

2. TABELA № 28.

Blacha żelazna ocynkowana; wymiary arkuszy 56×28 cal. lub 1422×711 mm.

Ilość arkuszy w 1 pakunku wagi 82 kg. (5 pudów)	Przybliżona waga 1 arkusza kg.	Ilość arkuszy w 1 pakunku wagi 82 kg. (5 pudów)	Przybliżona waga 1 arkusza kg.	Ilość arkuszy w 1 pakunku wagi 82 kg. (5 pudów)	Przybliżona waga 1 arkusza kg.
24, 25 i 26	3,30	17	4,80	11 i 12	7,00
22 i 23	3,70	15 i 16	5,40	11	7,40
20 i 21	4,10	14	5,80	11 i 10	7,80
18	4,50	13	6,20	10	8,20

3. TABELA № 29.

Waga różnych płyt metalowych kg/m².

mm.	Grubość			Stal zlewna i walcow.	Miedź	Mosiądz	Bronz	Gynk	Ołów	Grubość mm.
	Żelazo	Żelazo	Żelazo							
1	7,80	7,85	7,25	7,86	8,90	8,55	8,60	7,20	11,37	1
2	15,60	15,70	14,50	15,72	17,80	17,10	17,20	14,40	22,74	2
3	23,40	23,55	21,75	23,58	26,70	25,65	25,80	21,60	34,11	3
4	31,20	31,40	29,00	31,44	35,60	34,20	34,40	28,80	45,48	4
5	39,00	39,25	36,25	39,30	44,50	42,75	43,00	36,00	56,85	5
6	46,80	47,10	43,50	47,16	53,40	51,30	51,60	43,20	68,22	6
7	54,60	54,95	50,75	55,02	62,30	59,85	60,20	50,40	79,59	7
8	62,40	62,80	58,00	62,88	71,20	68,40	68,80	57,60	90,96	8
9	70,20	70,65	65,25	70,74	80,10	76,95	77,40	64,80	102,33	9
10	78,00	78,50	72,50	78,60	89,00	85,50	86,00	72,00	113,70	10

h. Gwoździe.

TABELA № 30.

(według hr. de-Roszefer'a—II. uroczn. położenie)
waga i wymiary gwoździ drucianych.

№ kalib. westfals. i grubość w mm.	Długość		Ilość gwoździ w 1 skrzyn. 16 kg.		№ kalib. westfals. i grubość w mm.	Długość		Ilość gwoździ w 1 skrzynce 16 kg.		№ kalib. westfals. i grubość w mm.	Długość		Ilość gwoździ w 1 skrzynce 16 kg.	
	w calach	w mm.	Ok.	Kw.		calach	w mm.	Okr.	Kw.		w calach	w mm.	Okr.	Kw.
$\frac{24}{6}$	8	203	370	310	$\frac{18}{3,4}$	3	76	3900	3300	$\frac{11}{1,6}$	2	51	21000	17000
	7	178	440	360		$2\frac{1}{4}$	70	4200	3500		$1\frac{3}{4}$	45	24000	19000
	6	152	510	420		$2\frac{1}{2}$	63	4600	3900		$1\frac{1}{2}$	38	29000	22000
	$5\frac{1}{2}$	140	550	450		$2\frac{3}{4}$	57	5200	4300		$1\frac{1}{4}$	32	34000	27000
						2	51	5800	4900		1	25	41000	34000
$\frac{23}{5,5}$	7	178	540	470	$\frac{17}{2,8}$	3	76	4300	4000	$\frac{10}{1,4}$	$1\frac{3}{4}$	45	30000	26000
	$6\frac{1}{2}$	165	580	490		$2\frac{1}{4}$	70	5000	4500		$1\frac{1}{2}$	38	35000	30000
	6	152	630	520		$2\frac{1}{2}$	62	6000	5100		$1\frac{1}{4}$	32	41000	34000
	$5\frac{1}{2}$	140	680	570		$2\frac{3}{4}$	57	6800	5700		1	25	50000	40000
	5	127	720	620		2	51	7700	6400		$\frac{3}{4}$	19	65000	55000
	$4\frac{1}{2}$	114	800	670		$1\frac{3}{4}$	45	8600	7200					
$\frac{22\frac{1}{2}}{5,5}$	6	152	730	600	$\frac{16}{2,5}$	$2\frac{1}{2}$	62	6700	6100	$\frac{9}{1,3}$	$\frac{3}{4}$	19	80000	67000
	$5\frac{1}{2}$	140	770	650		$2\frac{1}{4}$	57	7500	6600		2	17	90000	76000
	5	127	860	710		2	51	8300	7300					
	$4\frac{1}{2}$	114	950	780		$1\frac{3}{4}$	45	9300	8200					
	4	101	1030	860		$1\frac{1}{2}$	38	11000	9300					
$\frac{22}{4,6}$	6	152	770	700	$\frac{15}{2,2}$	$2\frac{1}{2}$	62	8600	7300	$\frac{8}{1,2}$	$\frac{3}{4}$	19	86000	—
	$5\frac{1}{2}$	140	870	770		$2\frac{1}{4}$	57	9500	7800		$\frac{2}{3}$	17	98000	—
	5	127	960	860		2	51	10600	8600		$\frac{1}{8}$	16	117000	—
	$4\frac{1}{2}$	114	1080	930		$1\frac{3}{4}$	45	11900	9800		$\frac{1}{2}$	13	130000	—
	4	101	1200	1100		$1\frac{1}{2}$	38	13500	12000					
$\frac{21}{4,2}$	$5\frac{1}{2}$	140	1150	940	$\frac{14}{2}$	$1\frac{1}{4}$	32	15000	13800	$\frac{7}{1,1}$	$\frac{3}{4}$	19	120000	—
	5	127	1240	1030		1	25	18500	16000		$\frac{2}{3}$	17	140000	—
	$4\frac{1}{2}$	114	1380	1200							$\frac{1}{8}$	16	160000	—
	4	101	1500	1320							$\frac{1}{2}$	13	180000	—
	$3\frac{3}{4}$	95	1620	1430										
$\frac{20}{3,8}$	$4\frac{1}{2}$	114	1550	1400	$\frac{13}{1,8}$	2	51	13000	10400	$\frac{6}{1,0}$	$\frac{1}{2}$	13	200000	—
	4	101	1750	1550		$1\frac{3}{4}$	45	14000	12000					
	$3\frac{3}{4}$	95	1900	1650		$1\frac{1}{2}$	38	16500	14000					
	$3\frac{1}{2}$	89	2050	1750		$1\frac{1}{4}$	32	19000	16300					
	$3\frac{1}{4}$	82	2250	1900		1	25	23000	19000					
	3	76	2350	2100										
$\frac{19}{3,4}$	4	101	2200	2000	$\frac{12}{1,8}$	$2\frac{1}{4}$	57	15000	14000		Gwoździe tapicers.			
	$3\frac{3}{4}$	95	2350	2200		2	52	17000	15500		Cal			
	$3\frac{1}{2}$	89	2550	2350		$1\frac{3}{4}$	45	20000	17000		mm.			
	$3\frac{1}{4}$	82	2900	2500		$1\frac{1}{2}$	38	23000	19000		Ilość			
	3	76	3200	2650		$1\frac{1}{4}$	32	27000	23000		1	25	33000	
	$2\frac{3}{4}$	70	3500	2800		1	25	32000	28000		$\frac{7}{8}$	22	43000	
	$2\frac{1}{2}$	63	3900	3000							$\frac{3}{4}$	19	50000	
											$\frac{5}{8}$	16	63000	
											$\frac{3}{2}$	13	75000	
											$\frac{3}{8}$	10	98000	
											$\frac{1}{4}$	6	150000	

Gwoździe do papy:

Nr angiel.	14			15			16			17		
Długość mm.	23	30,5	38	23	30,5	38	—	30,5	38	30,5	38	46
Ilość w krzy- żu szt.	29000	28000	17000	21000	19000	16000	—	16000	13500	13000	10500	8500

Siła niezbędna dla wyciągnięcia wbitego w drzewo gwoździa, na każdy mm.² powierzchni wbitej części w przybliżeniu wskazana w następującej tabelce.

Gatunek drzewa	Gwóźdź wbity	
	do sztorcu wzdłuż włókien	w poprzek włókien
Jodła	$p = 0,35 \text{ kg/mm.}^2$	0,64 kg/mm
Lipa	„ 0,35 „	0,66 „
Buk czerwon.	„ 0,69 „	1,06 „
„ biały	„ 0,83 „	1,16 „
Dąb	„ 1,03 „	1,42 „

Obciążenie bezpieczne—6—10 razy mniejsze.

g. Wkręty.

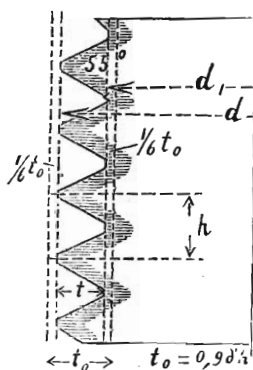
Wkręty do drzewa wyrabiają się o głębokim i ostrym gwincie; siła potrzebna do wyciągnięcia wkręta z drzewa=

1. dla drzewa twardego 5,6 d. l. t kg.

2. dla drzewa miękkiego 2,8 d. l. t kg.

gdzie d — średnica zewnętrzna gwintu w mm., l — długość części gwintowanej w mm., t — głębokość gwinta w mm. Dla gwinta o wygładzie trójkąta równobocznego $t = 0,5 S$, gdzie S — krok (skok) gwinta; dla gwinta kształtu trójkąta prostokątnego — $t = 0,75 S$. (gdzie S krok gwinta). Obciążenie bezpieczne w 6 — 10 razy mniejsze.

i Śruby i nity.

Rys. 51.

1. System Whitworth'a, rys. 51.

kąt zaostrenia 55° ; w przybliżeniu $d \approx 1,11d_1 \div 14 \text{ mm.}$ lub $d_1 = 0,9d = 12,5 \text{ mm.}$ Dla śrub w granicach od 19 mm. do 28 mm., $d = 1,2 d_1$.

TABELA № 31a.

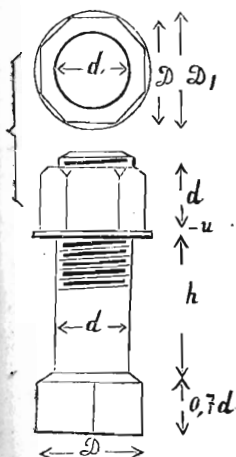
śruby Whitworth'a

Średnica śruby			Pole prze- kroju cm. ²	Obciążenie doz- wolone w kierun- ku osi śruby: Q =		Waga śruby przy długości 1 cm. kg.
zewnątrzna		Wew- nętrzna mm.		= $\frac{1}{4} \pi d_1^2 k \text{ kg.}$, — przy k =		
d cali	d mm.			600 kg/cm. ² 800 kg/cm. ²		
$\frac{1}{8}$	6,35	4,72	0,175	105	140	0,00253
$\frac{3}{16}$	9,52	7,49	0,441	265	355	0,00560
$\frac{1}{4}$	12,70	10,00	0,784	470	630	0,00994
$\frac{5}{16}$	15,87	12,92	1,311	785	1050	0,01559
$\frac{3}{8}$	19,05	15,80	1,961	1175	1570	0,02230
$\frac{7}{16}$	22,22	18,61	2,720	1630	2175	0,03040
1	25,40	21,33	3,573	2145	2860	0,03980
$1\frac{1}{4}$	31,75	27,10	5,768	3460	4615	0,06220
$1\frac{1}{2}$	38,10	32,68	8,388	5030	6710	0,08950
2	50,80	43,57	14,910	8950	11930	0,15911

2. System metryczny:

TABELA № 31b.

Średnica		Krok gwintu	Głębokość gwintu	Średnica główki	Średnica		Krok gwintu	Głębokość gwintu	Średnica główki
Zewn.	we- wnętrz.				Zewn.	we- wnętrz.			
d mm	d _i mm				d mm	d _i mm			
6	4,59	1,00	0,705	12	22	18,48	2,5	1,76	35
7	5,59	1,00	0,705	13	24	19,78	3,0	2,11	38
8	6,24	1,25	0,880	15	27	22,78	3,0	2,11	42
9	7,24	1,25	0,880	16	30	25,08	3,5	2,46	46
10	7,89	1,50	1,055	18	33	28,08	3,5	2,46	50
11	8,89	1,50	1,055	19	36	30,37	4,0	2,81	54
12	9,54	1,75	1,230	21	39	33,37	4,0	2,815	58
14	11,19	2,00	1,405	23	42	35,67	4,5	3,165	63
16	13,19	2,00	1,405	26	45	38,67	4,5	3,165	67
18	14,48	2,50	1,760	29	48	40,96	5,0	3,520	71
20	16,48	2,50	1,760	32	52	44,96	5,0	3,520	77

rys. 52.

Gwint — trójkąt równoboczny, a więc kąt zaostrenia = 60° ; $t_0 = 0,866 h$, $t = \frac{1}{6} t_0$ (oznaczenia jednoznaczne z podaniami na rys. 51).

3. Waga śruby z główką i mutrą: (rys. 52). Dla wyrobienia śruby o głowce sześciokończastej potrzebny pręt długości: $p = h + 7 d_i$; dla śrób o głowce kwadratowej: $p = h + 7 d_i$; waga pręta długości p

rowna się mniej więcej wadze śruby; $D = 1,4d + 5 \text{ mm}$
 $D_1 = 1,155 D$; często przyjmują $D_1 = 2d$; $u = 0,1 D$; średnica szajby przy spięciach metalu — $D_0 = 1,3 D$, dla drzewa $D_0 = 3d$. Strona kwadratowej główki śruby $= 1,4d + 5 \text{ mm}$.

4. Nity.

Średnica nity d przyjmuje się zwykle = podwójnej grubości arkusza, mającego być przynitowanym. Ogólna grubość znitowanych części nie powinna być większą nad $4d$. Najmniejsza rozstawa pomiędzy środkami nit — $3d$. Natężenie dozwolone na zgniecenie od 1200 do 2000 kg/cm.

TABELA № 32.

Nity.

Średnica nity	Pole przekr. poprz.	Średnica główki	Wytrzymałość nity nity na przecinanie w kg., przy $\tau_1 =$			Waga 1000 szt. główek
d mm.	cm ²	mm.	= 600	= 700	= 800 kg/cm ²	kg.
10	0,785	15	470	550	630	4,52
12	1,131	18	680	790	900	7,82
14	1,539	21	920	1080	1230	12,41
16	2,011	24	1210	1410	1610	18,53
18	2,545	27	1530	1780	2040	26,38
20	3,142	30	1880	2200	2510	36,19
22	3,801	33	2280	2660	3040	48,17
24	4,524	36	2710	3170	3620	62,54
26	5,309	39	3190	3720	4250	79,51
28	6,158	42	3690	4310	4930	99,31
30	7,069	45	4240	4950	5650	122,15

k. Łańcuchy.

Oznaczając: d—średnica żelaza w ogniwach, P—obciążenie dozwolone dla łańcuchów zwykłych, g — waga 1 m. b. łańcucha o ogniwach krótkich w kg.

TABELA № 33a.

waga i obciążenie bezpieczne łańcuchów zwykłych.

d=	6	10	13	16	19	22	26	38	51	mm.
P=	288	800	1350	2050	2890	3870	5400	11500	20800	kg.
g=	0,80	2,25	3,80	5,75	8,15	11,00	15,20	34,00	60,00	kg./m.

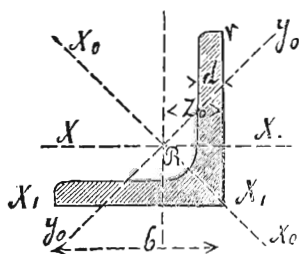
Obciążenie dozwolone dla łańcuchów do wind parowych = $\frac{1}{2}$ P; średnica krążka do ręcznych wind nie mniej 20d., do parowych — 30d.

TABELA № 33b.

wagi i obciążeń bezpiecznych dla łańcuchów wyrobu
 Akc. Tow. Warszawskich fabryk śrub i drutu, dawniej
 M. Wołanowski.

d	P	g	d	P	g	d	P	g	d	P	g
mm	kg.	kg/m	mm	kg.	kg/m	mm	kg.	kg/m	mm	kg.	kg/m
3,5	100	0,25	10	900	2,00	22	4900	11,50	35	12000	26,00
5,0	200	0,50	13	1600	3,75	25,5	6500	15,00	38	14500	32,50
6,5	375	0,90	16	2400	6,00	29	8000	17,50	—	—	—
8,0	600	1,40	19	3600	8,50	32	10000	22,50	—	—	—

I. Kształtowniki.

1. Kątownik równoramienny;

profile normalne rosyjskie
 $R = 0,5 (d \text{ max.} + d \text{ min.})$;
 $r = 0,5 R$. № profilu = szerokości ramienia w cm.

rys. 53.

TABELA № 34a.

Kątowniki równoramienne.

profil №	Wymiary w mm.		Prze- krój w cm. ²	Waga m. b. g kg.	Odległość środk ciężkości Z ₀ cm.	Momenty bezwładn.			
	b	d				I _{x₁} cm. ⁴	I _x cm. ⁴	I _{x₀} cm. ⁴	I _{y₀} cm. ⁴
1½	15	3	0,82	0,64	0,47	0,338	0,1528	0,2397	0,0659
		4	1,05	0,82	0,51	0,465	0,1897	0,2921	0,0873
2	20	3	1,12	0,88	0,60	0,793	0,392	0,619	0,1651
		4	1,45	1,14	0,64	1,08	0,492	0,771	0,2124
2½	25	3	1,43	1,12	0,72	1,535	0,798	1,262	0,3333
		4	1,86	1,46	0,76	2,084	1,012	1,597	0,4273
		5	2,27	1,78	0,80	2,646	1,206	1,888	0,5241
3	30	3	1,73	1,36	0,84	2,654	1,424	2,26	0,590
		4	2,26	1,77	0,83	3,59	1,824	2,884	0,764
		5	2,77	2,17	0,92	4,54	2,183	3,44	0,925
3½	35	4	2,67	2,10	1,00	5,64	2,954	4,68	1,227
		5	3,28	2,57	1,04	7,13	3,564	5,64	1,493
		6	3,87	3,04	1,08	8,65	4,13	6,50	1,754
4	40	4	3,08	2,42	1,12	8,33	4,47	7,09	1,859
		5	3,79	2,97	1,16	10,54	5,43	8,59	2,263
		6	4,48	3,52	1,20	12,78	6,31	9,98	2,654
		7	5,15	4,04	1,24	15,06	7,14	11,24	3,040
		8	5,80	4,55	1,28	17,37	7,91	12,40	3,434

Nr i profilu	Wymiary w mm.		Prze- krój ω cm. ²	Waga b. m. g kg.	Odległość środk ciężkości Z ₀ cm.	Momenty bezwładn.			
	b	d				I _{x₁} cm. ⁴	I _x cm. ⁴	I _{x₀} cm. ⁴	I _y cm. ⁴
4 1/2	45	5	4,30	3,38	1,28	14,95	7,87	12,48	3,27
		6	5,09	4,00	1,32	18,11	9,19	14,55	3,84
		7	5,86	4,60	1,36	21,31	10,43	16,47	4,39
		8	6,61	5,19	1,40	24,56	11,60	18,25	4,95
5	50	5	4,80	3,77	1,40	20,43	10,96	17,38	4,55
		6	5,69	4,47	1,44	24,74	12,85	20,34	5,35
		7	6,56	5,15	1,48	29,10	14,62	23,10	6,13
		8	7,41	5,82	1,52	33,50	16,28	25,70	6,87
		9	8,24	6,47	1,56	37,96	17,86	28,10	7,63
5 1/2	55	6	6,31	4,95	1,56	32,7	17,3	27,4	7,19
		7	7,28	5,71	1,60	38,46	19,73	31,2	8,22
		8	8,23	6,46	1,64	44,3	22,04	34,8	9,24
		9	9,16	7,19	1,68	50,2	24,24	38,2	10,25
		10	10,07	7,90	1,72	56,1	26,3	41,4	11,26
6	60	6	6,91	5,42	1,69	42,5	22,84	36,15	9,53
		7	7,98	6,26	1,73	49,9	26,05	41,3	10,89
		8	9,03	7,09	1,77	57,4	29,16	46,15	12,16
		9	10,06	7,90	1,81	65,0	32,1	50,7	13,5
		10	11,07	8,69	1,85	72,6	34,9	55,1	14,8
6 1/2	65	6	7,51	5,89	1,81	54,0	29,36	46,6	12,14
		7	8,68	6,81	1,85	63,4	33,6	53,3	13,9
		8	9,83	7,72	1,89	72,9	37,66	59,7	15,63
		9	10,96	8,60	1,93	82,5	41,5	65,7	17,34
		10	12,07	9,47	1,97	92,1	45,2	71,5	19,03
7	70	7	9,39	7,37	1,97	79,0	42,4	67,3	17,53
		8	10,64	8,35	2,02	90,8	47,6	75,5	19,7
		9	11,87	9,32	2,06	102,7	52,6	83,3	21,9
		10	13,08	10,27	2,09	114,7	57,3	90,7	24,0
7 1/2	75	8	11,47	9,00	2,13	110,9	58,9	93,3	24,4
		9	12,80	10,05	2,17	125,5	65,1	103,2	27,1
		10	14,11	11,08	2,21	140,2	71,2	112,7	29,7
		11	15,40	12,09	2,25	155,0	77,0	121,7	32,3
		12	16,67	13,09	2,29	170,0	82,6	130,3	34,86

№ 34 profilu	Wymiary w mm.		Prze- krój ω cm. ²	Waga m. b. g kg.	Odległość środku ciężkości Z ₀ cm.	Momenty bezwładn.			
	b	d				I _{x1} cm. ⁴	I _x cm. ⁴	I _{x0} cm. ⁴	I _{y0} cm. ⁴
8	80	8	12,27	9,63	2,25	134,6	72,5	114,6	30,4
		9	13,70	10,75	2,30	152,2	79,8	126,9	32,65
		10	15,11	11,86	2,34	170,0	87,2	138,6	35,8
		11	16,50	12,95	2,37	187,8	95,1	149,9	40,3
		12	17,87	14,03	2,41	205,8	102,0	160,7	43,26
9	90	9	15,52	12,18	2,54	215,9	115,7	183,8	47,7
		10	17,13	13,45	2,58	241,0	127,0	201,3	52,5
		11	18,72	14,69	2,62	266,0	137,6	218,0	57,1
		12	20,29	15,93	2,66	291,5	148,0	234,4	61,4
		13	21,84	17,14	2,70	317,0	157,8	250,0	65,5
10	100	9	17,36	13,63	2,78	294,5	160,3	255	65,7
		10	19,17	15,05	2,82	328,7	176,3	280	72,7
		11	20,96	16,45	2,86	363,0	191,6	304	79,3
		12	22,73	17,84	2,90	397,6	206,4	327	85,7
		13	24,48	19,22	2,94	432	220,7	349,6	91,8
		14	26,21	20,57	2,98	467	234,5	371	97,6
		15	27,92	21,92	3,02	502	247,7	392	103,1
		16	29,61	23,24	3,05	538	262	412,5	112,0
12	120	10	23,18	18,20	3,31	567	313,5	497	130
		12	27,54	21,62	3,40	685	367	584	150,4
		14	31,82	24,98	3,48	804	419	666	172
		16	36,02	28,28	3,55	924	470	743	197,3
14	140	12	32,37	25,41	3,89	1086	596	947	245
		14	37,45	29,40	3,97	1273	683	1084	281,3
		16	42,45	33,32	4,05	1462	765	1215	315,8

2. Kątowniki nierównoramienne. (rys. 54).

Profile normalne rosyjskie.

 $R=0,5$ ($d \max + d \min$); $r=0,5 R$

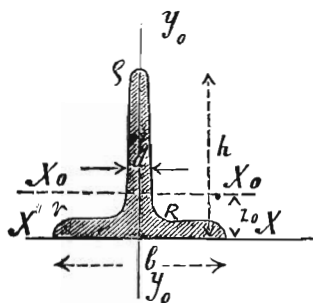
TABELA № 34.

rys. 54.

Kątowniki nierównoramienne.

N. № profilu	Wymiary w mm			Prze- kroj.	Waga m. b. g. kg.	Odległość środku ciężkości		MOMENTY BEZWŁADNOŚCI			
	h	b	d			X_0 cm.	Y_0 cm.	I_{x_1} cm. ⁴	I_{y_1} cm. ⁴	I_x cm. ⁴	I_y cm. ⁴
3 2	30	20	3	1,42	1,11	0,50	0,99	2,66	0,802	1,267	0,417
			4	1,85	1,45	0,54	1,03	3,58	1,101	1,597	0,561
4 2	40	20	4	2,26	1,77	0,48	1,46	8,41	1,112	3,586	0,593
			6	2,77	2,17	0,52	1,50	10,57	1,452	4,34	0,706
1 ₂ 3	45	30	4	2,87	2,25	0,74	1,47	11,95	3,584	5,74	2,03
			6	4,17	3,27	0,81	1,55	18,16	5,59	8,08	2,83
5 2 ₁	50	25	5	3,54	2,78	0,60	1,82	20,48	2,606	8,74	1,336
			7	4,80	3,77	0,67	1,91	28,95	4,07	11,52	1,89
6 3	60	30	6	5,09	4,00	0,72	2,19	42,5	5,62	18,13	2,936
			8	6,61	5,19	0,80	2,27	57,14	7,95	22,97	3,75
6 4	60	40	6	5,69	4,47	1,01	1,99	42,6	12,84	20,06	7,07
			8	7,41	5,82	1,08	2,07	57,3	17,63	25,5	8,91
7 ₁ 2 ₁ 5	75	50	6	7,21	5,66	1,20	2,43	84,6	24,75	42,2	14,33
			8	9,43	7,40	1,28	2,51	111,4	33,77	51,9	18,27
			10	11,57	9,08	1,36	2,59	140,2	43,2	62,5	21,84
8 4	80	40	6	6,91	5,42	0,88	2,84	100,6	12,88	44,8	7,52
			8	9,03	7,09	0,96	2,93	135	17,89	57,5	9,55
			10	11,07	8,69	1,04	3,01	169,7	23,3	69,1	11,36
9 6	90	60	8	11,45	8,99	1,48	2,95	192,0	57,6	92,1	32,65
			10	14,09	11,06	1,56	3,04	241,4	73,4	111,4	39,3
10 5	100	50	8	11,45	8,99	1,12	3,59	263,3	34,0	116,0	19,53
			10	14,09	11,06	1,20	3,67	330,6	43,84	140,6	23,42
10 6 ₁	100	65	8	12,65	9,93	1,56	3,28	263,5	73,2	127,1	42,5
			10	15,59	12,21	1,64	3,37	331,0	93,0	154,3	51,2
12 8	120	80	10	19,13	15,02	1,95	3,92	570	170,7	275,6	98,2
			12	22,69	17,81	2,03	4,00	686	207,5	323	114,3
13 8 ₁	130	85	10	20,65	16,21	2,02	4,24	723	203,8	351	119,1
			12	24,51	19,24	2,10	4,32	871	247,6	412	139
			14	28,29	22,21	2,18	4,41	1020	292,5	470	158
15 7 ₁	150	75	10	21,63	16,98	1,61	5,32	1113	142	501	85,8
			12	25,69	20,17	1,69	5,41	1340	173,6	589	99,9
15 10	150	100	11	26,47	20,78	2,38	4,84	1222	365	601	215,2
			13	30,99	24,33	2,46	4,93	1150	435	697	248,3
			15	35,43	27,81	2,53	5,01	1678	507	789	280
16 8	160	80	12	27,54	21,62	1,77	5,72	1620	208,5	719	122
			14	31,82	24,98	1,85	5,80	1896	247,6	823	138,5

3. Teowniki. (rys. 55).

rys. 55.

Profile normalne rosyjskie

 $R = d$; $r = 0,5 d$; $(\rho) = 0,25 d$.

α. TABELA № 35.

Teowniki szerokopasowe;

 $h = 0,5b$; pochyłość: powierzchni

ni pasa — 2%, środnika 4%.

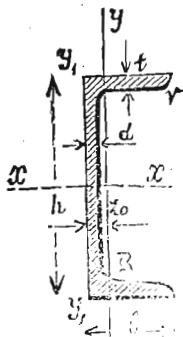
№ profilu	Wymiary w mm.			Prze- krój ϵ cm. ²	Waga m. b. κ g.	Odległość środka ciężkości Z cm	Momenty bez- władności		
	b	h	d				I_x	I_{x0}	I_{y0}
5/2,5	50	25	5	3,52	2,76	0,59	2,65	1,41	4,82
6/3	60	30	6	5,06	3,97	0,71	5,49	2,92	9,99
7/3,5	70	35	6	5,95	4,67	0,79	8,48	4,76	15,77
8/4	80	40	7	7,92	6,22	0,91	14,82	8,26	27,50
9/4,5	90	45	8	10,18	7,99	1,03	24,20	13,40	44,80
10/5	100	50	9	12,72	9,99	1,15	37,40	20,64	69,10
12/6	120	60	10	17,02	13,36	1,34	70,90	40,10	132,2
13/6,5	130	65	10	18,50	14,52	1,42	89,0	51,6	167,5
14/7	140	70	12	23,80	18,68	1,58	135,7	76,1	252,3
16/8	160	80	13	26,53	23,18	1,78	217,5	124,1	407,0

β TABELA № 36.

Teowniki wysokośrodkowe: $h = b$;
 pochyłość powierzchni pasa i środka — 2%.

№ profilu	Wymiary w mm			Przekrój ω cm ²	Waga m. h. kg.	Odległość środku cięż- kości Z_0 cm.	Momenty bezwładności		
	b	h	d				J_x cm ⁴	J_{x_0} cm ⁴	J_{y_0} cm ⁴
2,5 2,5	25	25	3,5	1,64	1,29	0,72	1,71	0,86	0,44
3,5 3,5	35	35	4,5	2,96	2,32	0,99	5,98	3,08	1,55
4,5 4,5	45	45	5,5	4,67	3,67	1,26	15,44	8,05	4,01
5 5	50	50	6	5,66	4,44	1,38	23,06	12,20	5,99
7 7	70	70	8	10,59	8,31	1,93	83,9	44,3	21,9
8 8	80	80	9	13,63	10,70	2,20	140,6	74,6	36,8
9 9	90	90	10	17,05	13,38	2,47	222	118	58,2

4. Żelazo korytkowe.

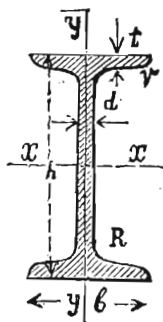
rys. 56.

Profile normalne rosyjskie: $b = 0,25 h + 25$ mm.;
 $d = 0,025 h + 4$ mm. przy $h < 100$ mm.; $d = 0,025 h + 3,5$ mm.
 przy $h > 100$ mm.; $t = 1,5 d$; $R = t$; $r = 0,5 t$; pochyłość we-
 wnętrzych powierzchni pasów — 8%.

TABELA № 37.

№ profilu	Wymiary w mm.				Prze- siek cm ²	Waga m b. kg.	Odległ. śr. ciężk. Z ₀ cm.	Momenty bezwładn.			Momenty wytrzym.		$\frac{W_x}{W_y} = u$
	h	b	d	t				I _y cm ⁴	I _x cm ⁴	I _y cm ⁴	W _x cm ³	W _y cm ³	
5	50	38	5	7,5	7,47	5,86	1,41	24,2	27,57	9,44	11,03	3,942	2,8
6 1/2	65	42	5,5	8	9,62	7,55	1,43	34,8	59,9	14,98	18,43	5,42	3,4
8	80	45	6	9	11,85	9,30	1,53	48,4	113,9	20,9	28,5	7,02	4,06
10	100	50	6	9	13,92	10,93	1,60	65,6	213,2	30,16	42,65	8,86	4,81
12	120	55	6,5	9,5	17,26	13,55	1,65	92,0	371,6	44,9	61,9	11,67	5,3
14	140	60	7	10,5	20,92	16,42	1,80	132,2	624	64,5	89,2	15,35	5,8
16	160	65	7,5	11	24,92	19,56	1,86	175,6	954	89,0	119,2	19,2	6,2
18	180	70	8	12	29,26	22,97	2,01	239,6	1433	121	159,2	24,26	6,54
20	200	75	8,5	12,5	33,93	26,64	2,08	306	2018	159,2	202	29,4	6,84
22	220	80	9	13,5	38,94	30,57	2,23	402	2831	207,8	257,3	36,0	7,15
24	240	85	9,5	14	44,28	34,76	2,30	499	3773	264	314,4	42,6	7,38
26	260	90	10	15	49,95	39,21	2,45	635	5045	334	388	51,0	7,6
28	280	95	10,5	15,5	55,96	43,93	2,53	771	6472	413	462	59,2	7,8
30	300	100	11	16,5	62,30	48,91	2,68	957	8361	510	557	69,7	8,0

5. Żelazo dwuteowe.

rys. 57.

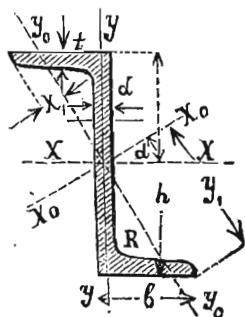
Profile normalne rosyjskie: $b = 0,32 h + 25$ mm.; $d = 0,03 h + 1,5$ mm.; $t = 1,4 d$; $R = d$; $r = 0,6 d$. Pochyłość wewnętrznych powierzchni — 14% N profilu = wysokości h w cm.

TABELA № 38.

Dwuteowniki. (rys: 57).

№ profilu	Wymiary w mm.				ε Przekrój cm ²	Waga m. b. kg.	Moment bezładn.		Moment wytrzym.		$\frac{W_x}{W_y}$ = u
	h	b	d	t			I _x cm ⁴	I _y cm ⁴	W _x cm ³	W _y cm ³	
8	80	50,6	3,9	5,5	8,16	6,41	86,3	9,71	21,6	3,84	5,62
10	100	57,0	4,5	6,3	11,03	8,66	180,4	16,1	36,1	5,65	6,39
12	120	63,4	5,1	7,1	14,34	11,26	334,4	25,2	55,7	7,95	7,01
14	140	69,8	5,7	7,9	18,08	14,19	569	37,7	81,3	10,8	7,53
16	160	76,2	6,3	8,8	22,26	17,47	909	54,3	113,6	14,26	7,93
18	180	82,6	6,9	9,6	26,87	21,09	1381	75,9	153,4	18,40	8,32
20	200	89,0	7,5	10,4	31,91	25,05	2014	103,4	201,4	23,24	8,66
22	220	95,4	8,1	11,3	37,38	29,34	2843	137,5	258,5	28,83	8,96
24	240	101,8	8,7	12,1	43,29	33,98	3903	180	325	35,36	9,19
26	260	108,2	9,3	13	49,63	38,96	5234	231	403	42,75	9,42
28	280	114,6	9,9	13,9	56,40	44,27	6878	293	491	51,1	9,61
30	300	121,0	10,5	14,7	63,61	49,93	8881	366	592	60,5	9,78
32	320	127,4	11,1	15,5	71,25	55,93	11292	452	706	70,9	9,96
34	340	133,8	11,7	16,4	79,32	62,27	14161	552	833	82,5	10,1
36	360	140,2	12,3	17,2	87,82	68,94	17544	668	975	95,3	10,2
38	380	146,6	12,9	18,0	96,76	75,96	21499	801	1132	109,3	10,35
40	400	153,0	13,5	18,9	106,13	83,31	26087	954	1304	124,7	20,45

6. Żelazo zetowe.

rys. 58.

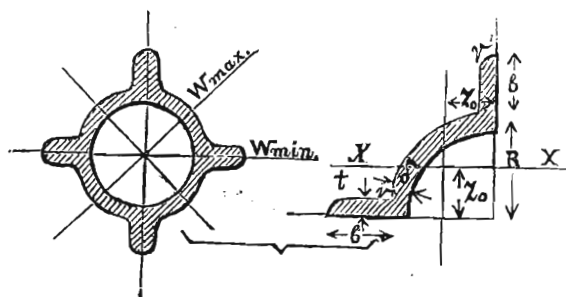
Profile normalne rosyjskie: $b = 0,25 h + 30 \text{ mm.}$, $d = 0,035 h + 3 \text{ mm.}$, $t = 1,5 d$, $R = t$, $r = 0,5 t$.
Długość normalna 4–8 m., największa — 12 m.

TABELA № 39.

Zetowniki.

№ profilu	Wymiary w mm.			Pole przekr. s cm. ²	Waga m. b. g kg.	Moment bezwładności			
	h	b	d			I _x cm. ⁴	I _y cm. ⁴	I _{x0} cm. ⁴	I _{y0} cm. ⁴
4	40	40	4,5	6,55	5,14	15,24	22,74	26,5	11,53
6	60	45	5	9,18	7,21	50,0	37,4	62,0	25,37
8	80	50	6	12,51	9,82	120,3	57,4	135,6	42,1
10	100	55	6,5	16,01	12,57	241,1	85,6	262,4	64,4
12	120	60	7	19,89	15,61	431,5	123,1	456,9	97,7
14	140	65	8	24,74	19,42	719	169,8	759	130,7
16	160	70	8,5	29,48	23,14	1119	231	1172	178,6
18	180	75	9	34,61	27,17	1662	307,5	1731	238,4
20	200	80	10	41,72	32,75	2448	411,2	2535	324
25	250	90	12	59,02	46,33	5306	693	5441	558
№ profilu	Moment wytrzymał.		tg α	α°	Odległość najdalej oddalonych punktów od osi głównych			y ₁ cm.	
	W _x cm. ³	W _y cm. ³			X ₁ cm.	X ₂ cm.			
4	6,20	6,25	1,74	60°5'	1,85	0,59		4,27	
6	12,67	12,42	0,70	35°0'	1,93	2,04		4,90	
8	24,4	14,57	0,44	23°51'	1,89	2,89		5,56	
10	40,9	18,74	0,35	19°7'	1,94	3,43		6,42	
12	62,7	24,37	0,28	15°26'	1,93	4,01		7,29	
14	91,4	30,24	0,26	14°27'	2,13	4,32		8,30	
16	126	37,83	0,24	13°17'	2,25	4,72		9,30	
18	168	46,7	0,22	12°26'	2,38	5,11		10,31	
20	224,5	58,6	0,20	11°26'	2,48	5,53		11,29	
25	392	87,6	0,17	6°34'	2,67	6,37		13,89	

7. Słupowniki.

rys. 59.

$r_1 = 0,12 R$; $r = 0,06 R$. Pole przekroju jednego ćwierciownika:

$$\omega = 2 b t + \frac{1}{4} \pi R \delta + 0,00464 R^2$$

Długość normalna 4 do 8 m.; długość największa — 12 m. Odległość środka ciężkości jednego ćwierciownika

$$Z_0 = \frac{1}{\omega} \left[b t \left(R + \frac{\delta}{2} + \frac{b}{2} + \frac{t}{2} \right) + R^2 \delta + \frac{1}{12} \delta^3 \right] + \frac{1}{\omega} 0,215 R^2 (0,0054 d_1 + 0,0011 t - 0,0036 b).$$

Moment bezwładności słupownika (całej rury):

$$J = \frac{\pi}{64} (d_1^4 - d^4) + \frac{t (H^3 - d_1^3)}{6} + \frac{2 t^3 (H - d_1)}{3}$$

Moment wytrzymałości słupownika:

$$W_{min} = \frac{2 J}{H}; W_{max} \approx J: \left(\frac{1}{2} H \sin 45^\circ + r \right)$$

Moment wytrzymałości jednego ćwierciownika

$$J_x = \frac{1}{4} J - \omega Z_0^2$$

w tych wzorach:

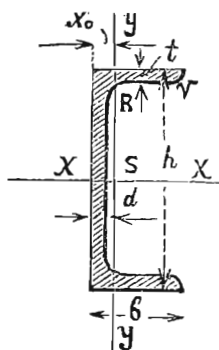
$$d_1 = 2 R + \delta; d = 2 R - \delta; H = 2 R + 2 b + \delta.$$

10. Żelazo korytkowe (ceowniki).

Profile normalne niemieckie; długość normalna — 4 do 8 m., długość największa—12 m.; $R=t$; $r=0,5t$; grubość pasa t , mierzy się w odległości $\frac{1}{2}b$ od krawędzi; I_{x1} — moment bezwładności odpowiedni do zewnętrznej pionowej krawędzi profilu; i_1 i i_2 — odległości w świetle 2-ch koryt $\left. \begin{matrix}] \\ ] \\ ] \end{matrix} \right\} i_1 < \left. \begin{matrix} [\\ [\\ [\end{matrix} \right\} i_2 <$ przy których obydwa główne momenty bezwładności są sobie równe ($=2 I_x$),

rys. 63.

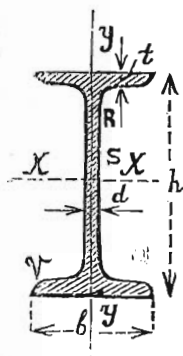
TABELA № 43.

Ceowniki.

№ profilu	h	b	d	t	F	g	x_0	I_x	I_y	I_z	W_x	W_y	i_1	i_2
	mm.	mm.	mm.	mm.	cm. ²	kg./m.	cm.	cm. ⁴	cm. ⁴	cm. ⁴	cm. ³	cm. ³	mm.	mm.
3	30	33	5	7	5,44	4,24	1,81	6,39	5,33	14,7	4,26	2,86	—	—
4	40	35	5	7	6,21	4,85	1,33	14,10	6,68	17,7	7,10	3,08	—	—
5	50	38	5	7	7,12	5,55	1,37	26,40	9,12	22,5	10,6	3,75	3,8	—
6 1/2	65	42	5,5	7,5	9,03	7,05	1,42	57,5	14,1	32,3	17,7	5,06	15,4	—
8	80	45	6	8	11,00	8,62	1,45	106	19,4	43,2	26,5	6,37	27,1	—
10	100	50	6	8,5	13,50	10,50	1,55	206	29,3	61,7	41,1	8,50	41,4	3,4
12	120	55	7	9	17,00	13,30	1,60	364	43,2	86,7	62,7	11,10	54,9	8,6
14	140	60	7	10,5	20,40	16,01	1,75	605	62,7	125	86,4	14,80	68,1	18,1
16	160	65	7,5	10,5	24,00	18,70	1,84	925	85,3	166	116	18,30	81,5	25,1
18	180	70	8	11	28,00	21,80	1,92	1354	114	217	150	22,40	94,7	31,5
20	200	75	8,5	11,5	32,20	25,10	2,01	1911	148	278	191	27,00	108	38,2
22	220	80	9	12,5	37,40	29,20	2,14	2690	197	368	245	33,60	120	46,1
24	240	85	9,5	13	42,30	33,00	2,23	3598	248	456	300	39,60	133	52,6
26	260	90	10	14	48,30	37,70	2,36	4823	317	586	371	47,80	146	60,4
28	280	95	10	15	53,30	41,60	2,53	6276	399	740	450	57,20	159	70,6
30	300	100	10	16	58,80	45,80	2,70	8026	495	924	535	67,80	172	80,3

11. Żelazo dwuteowe.

Profile normalne niemieckie.

rys. 64.

Długość normalna — 4 do 10 m.,
 długość największa — 14 do 20 m. Pro-
 mień zaokrąglenia $R = d$; $r = 0,6 d$;
 grubość pasów t mierzona w odległo-
 ści $\frac{1}{4} b$ od krawędzi.

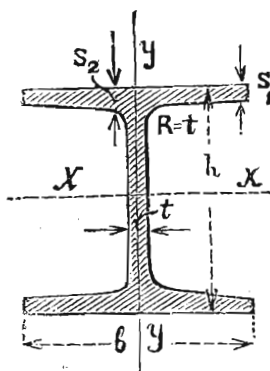
TABELA № 44.

Dwuteowniki niemieckie.

№	h	b	d	t	F	G	Jx	Jy	Wx	Wy	Wx	Wy
	mm				cm ²	kg/m	cm ⁴		cm ³		= u	
8	80	42	3,9	5,9	7,57	5,95	77,7	6,28	19,4	2,99	6,50	
9	90	46	4,2	6,3	8,99	7,06	117	8,76	25,9	3,81	6,80	
10	100	50	4,5	6,8	10,6	8,33	170	12,2	34,1	4,86	7,01	
11	110	54	4,8	7,2	12,3	9,65	238	16,2	43,3	5,99	7,23	
12	120	58	5,1	7,7	14,2	11,15	327	21,4	54,5	7,38	7,38	
13	130	62	5,4	8,1	16,1	12,64	435	27,4	67,0	8,85	7,57	
14	140	66	5,7	8,6	18,2	14,29	572	35,2	81,7	10,7	7,65	
15	150	70	6,0	9,0	20,4	16,01	734	43,7	97,9	12,5	7,83	
16	160	74	6,3	9,5	22,8	17,90	933	54,5	117	14,7	7,92	
17	170	78	6,6	9,9	25,2	19,78	1165	66,5	137	17,1	8,02	
18	180	82	6,9	10,4	27,9	21,90	1444	81,3	161	19,8	8,10	
19	190	86	7,2	10,8	30,5	23,94	1759	97,2	185	22,6	8,20	
20	200	90	7,5	11,3	33,4	26,22	2139	117	214	25,9	8,26	
21	210	94	7,8	11,7	36,3	28,50	2558	137	244	29,3	8,31	
22	220	98	8,1	12,2	39,5	31,01	3055	163	278	33,3	8,34	
23	230	102	8,4	12,6	42,6	33,44	3605	188	314	36,9	8,50	
24	240	106	8,7	13,1	46,1	36,19	4239	220	353	41,6	8,50	
25	250	110	9,0	13,6	49,7	39,01	4954	255	396	46,4	8,54	
26	260	113	9,4	14,1	53,3	41,84	5735	287	441	50,6	8,72	
27	270	116	9,7	14,7	57,1	44,82	6623	325	491	56,0	8,76	
28	280	119	10,1	15,2	61,0	47,89	7575	363	541	60,8	8,91	
29	290	122	10,4	15,7	64,8	50,87	8619	403	594	66,1	8,99	
30	300	125	10,8	16,2	69,0	54,17	9785	449	652	71,9	9,07	

№	h	b	d	t	F cm ²	G kg/m	Jx cm ⁴	Jy cm ⁴	Wx cm ³	Wy cm ³	Wx
	mm										W _y = u
32	320	131	11,5	17,3	77,7	60,95	12493	554	781	84,6	9,23
34	340	137	12,2	18,3	86,7	68,05	15670	672	922	98,1	9,40
36	360	143	13,0	19,5	97,0	76,15	19576	817	1088	114	9,58
38	380	149	13,7	20,5	107	84,00	23978	972	1262	131	9,67
40	400	155	14,4	21,6	118	92,63	29173	1160	1459	150	9,76
42 ¹ / ₂	425	163	15,3	23,0	132	103,62	36956	1433	1739	176	9,89
45	450	170	16,2	24,3	147	115,40	45888	1722	2040	203	10,1
47 ¹ / ₂	475	178	17,1	25,6	163	127,96	56410	2084	2375	234	10,1
50	500	185	18,0	27,0	179	140,52	68736	2470	2750	267	10,3
55	550	200	19,0	30,0	212	166,42	99054	3486	3602	349	10,3
60	600	215	21,6	32,4	254	199,39	138957	4668	4632	434	10,7

12. Żelazo dwuteowe Grey'a.

rys. 65.

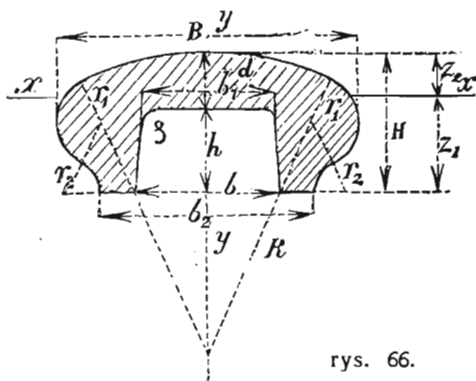
Wyrób — z żelaza zlewnego Thomas'a. Długość — od 2 do 25 m.; №№ 65, 70 i 75 tylko do 17 m.

Pochyłość powierzchni wewnętrznej 1:11; promień $R=t$; przy dwóch rzędach postawionych belkach $\bar{I}$ $\bar{I}$ zawsze $I_x < I_y$.

TABELA № 45.

№	Wymiary mm.					Przekr. cm ²	g kg/m	I _x cm ⁴	I _y cm ⁴	W _x cm ³	W _y cm ³	W _x W _y = u
	h	b	t	s ₁	s ₂							
18B	180	180	8,5	9,0	16,72	59,9	47,0	3512	1073	390	119	3,28
20B	200	200	8,5	9,5	18,12	70,4	55,3	5171	1568	517	157	3,30
22B	220	220	9	10	19,5	82,6	64,8	7379	2216	671	201	3,34
24B	240	240	10	10,5	20,85	96,8	76,0	10260	3043	855	254	3,37
25B	250	250	10,5	10,9	21,7	105,1	82,5	12066	3575	965	286	3,37
26B	260	260	11	11,7	22,9	115,6	90,7	14852	4261	1104	328	3,36
27B	270	270	11,3	11,95	23,6	123,2	96,7	16529	4920	1224	365	3,35
28B	280	280	11,5	12,35	24,4	131,8	103,4	19052	5671	1361	405	3,36
29B	290	290	12	12,7	25,2	141,1	110,8	21866	6417	1508	443	3,40
30B	300	300	12,5	13,25	26,25	152,1	119,4	25201	7494	1680	500	3,36
32B	320	300	13	14,1	27,0	160,7	126,2	30119	7867	1882	524	3,59
34B	340	300	13,4	14,6	27,5	167,4	131,4	35241	8097	2073	540	3,84
36B	360	300	14,2	16,15	29,0	181,5	142,5	42479	8793	2360	586	4,06
38B	380	300	14,8	17,0	29,8	191,2	150,1	49496	9175	2605	612	4,23
40B	400	300	15,5	18,2	31,0	203,6	159,8	57834	9721	2892	648	4,46
42 ¹ / ₂ B	425	300	16	19,0	31,75	213,9	167,9	68249	10078	3212	672	4,78
45B	450	300	17	20,3	33,0	229,3	189,0	80887	10668	3595	711	5,06
47 ¹ / ₂ B	475	300	17,6	21,35	34,0	242,0	190,0	94811	11142	3992	743	5,37
50B	500	300	19,4	22,6	35,2	261,8	205,5	111283	11718	4451	781	5,7
55B	550	300	20,6	24,5	37,0	288,0	226,1	145957	12582	5808	839	6,33
60B	600	300	20,8	24,7	37,2	300,6	236,0	179303	12672	5977	845	7,08
65B	650	300	21,1	25,0	37,5	314,5	246,9	217402	12814	6690	854	7,83
70B	700	300	21,1	25,0	37,5	325,2	255,3	258106	12818	7374	854	8,63
75B	750	300	21,1	25,0	37,5	335,7	263,5	302560	12823	8068	855	9,44

13. Żelazo poręczowe.

rys. 66.

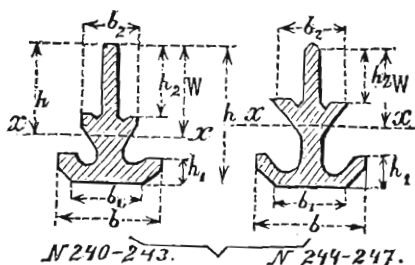
Długość normalna 4 — 8 m.; długość największa 12—16 m.; $R = B$; $d = 0,2 B$; $\rho = 0,05 B$; $b_1 = 0,45 B$; $b_2 = 0,75 B$; $r_1 = 0,15 B$; $r_2 = 0,1 B$,

TABELA № 46.

№ profilu	Wymiary w mm.				Przekrój cm ²	Waga kg/m	Odległość środku ciężkości cm.		I_x cm ⁴	I_y cm ⁴
	B	H	b	h			z_1	z_2		
4	40	18	20	10	4,17	3,27	1,04	0,76	0,79	5,86
6	60	27	30	15	9,43	7,40	1,55	1,15	4,02	29,7
8	80	36	40	20	16,7	13,11	2,08	1,52	12,7	93,7
10	100	45	50	25	26,0	20,41	2,58	1,92	31,0	229
12	120	54	60	30	37,7	29,59	3,10	2,30	64,3	475

14. Żelazo okienne.

Z rynnami dla stoku wody.

rys. 67.

TABELA № 47.

№ profilu	Wymiary w mm.						Odległość środku ciężk. w cm.	Przechr. poprzecz. cm ²	Waga kg/m	I_x cm ⁴	W_x cm ³
	h	h ₁	h ₂	b	b ₁	b ₂					
240	40	8	19	30	17	19	2,63	3,14	2,52	4,06	1,54
241	50	10	28	40	24	24	3,35	5,00	3,89	8,70	2,60
242	60	11	34	45	30	24	4,20	6,15	4,78	17,64	4,20
243	70	12	40	52	36	30	4,85	8,70	6,77	33,95	7,00
244	45	10	20	42	28	28	2,94	4,81	3,80	4,47	1,52
245	55	13	25	52	35	35	3,66	7,09	5,67	14,0	3,88
246	60	13	25	53	35	35	3,93	7,95	6,86	21,0	5,86
247	70	13	30	53	35	35	4,61	8,40	6,79	30,4	6,58

15. Waga żelaza w arkuszach i płytach.

TABELA № 48.

Żelazo zlewne (zleiwio).

Grubość	Waga m ²	Grubość	Waga m ²	Grubość	Waga m ²	Grubość	Waga m ²
mm	kg	mm	kg	mm	kg	mm	kg
1	7,85	9	70,65	17	133,45	25	196,25
2	15,70	10	78,5	18	141,3	26	204,10
3	23,55	11	86,35	19	149,15	27	211,95
4	31,40	12	94,20	20	157,0	28	219,80
5	39,25	13	102,05	21	164,85	29	227,65
6	47,1	14	109,9	22	172,7	30	235,50
7	54,95	15	117,75	23	180,55		
8	62,80	16	125,6	24	188,4		

16. Rury gazowe.

TABELA № 49.

Średnica wewnętrz.	mm.	3,20	6,33	9,50	12,70	15,90	19	22,25	25,4	31,75
	cali	1/8	1/4	3/8	1/2	5/8	3/4	7/8	1	1 1/4
Średnica zewnętrzna	mm.	10	13	16,5	20,5	24	26,5	30	33	42
Waga	kg/m.	0,40	0,57	0,82	1,15	1,50	1,72	2,25	2,44	3,40

Średnica wewnętrz.	mm.	38	44,5	51	57	63,5	70	76	89	102
	cali	1 1/2	1 3/4	2	2 1/4	2 1/2	2 3/4	3	3 1/2	4
Średnica zewnętrzna	mm.	48	51	59	69	75	81	89	102	114
Waga	kg/m.	4,2	4,6	5,4	6,8	7,7	8,9	10	11,5	13,5

17. TABELA № 50.

Waga prętów żelaznych kwadratowych
(kratowników).

rys. 68.

Gru- bość mm.	Waga kg/m	Ob- wód cm.	Pole przekroju poprzecz. cm. ² przy ilości prętów				
			1	2	3	6	9
5	0,196	2,0	0,25	0,50	0,75	1,50	2,25
6	0,283	2,4	0,36	0,72	1,08	2,16	3,24
7	0,385	2,8	0,49	0,98	1,47	2,94	4,41
8	0,502	3,2	0,64	1,28	1,92	3,84	5,76
9	0,636	3,6	0,81	1,62	2,43	4,86	7,29
10	0,785	4,0	1,00	2,00	3,00	6,00	9,00
11	0,950	4,4	1,21	2,42	3,63	7,26	10,89
12	1,130	4,8	1,44	2,88	4,32	8,64	12,96
13	1,327	5,2	1,69	3,38	5,07	10,14	15,21
14	1,539	5,6	1,96	3,92	5,88	11,76	17,64
15	1,766	6,0	2,25	4,50	6,75	13,50	20,25
16	2,010	6,4	2,56	5,12	7,68	15,36	23,04
17	2,269	6,8	2,89	5,78	8,67	17,34	26,01
18	2,543	7,2	3,24	6,48	9,72	19,44	29,16
19	2,834	7,6	3,61	7,22	10,83	21,66	32,49
20	3,140	8,0	4,00	8,00	12,00	24,00	36,00
21	3,462	8,4	4,41	8,82	13,23	26,46	39,69
22	3,799	8,8	4,84	9,68	14,52	29,04	43,56
23	4,153	9,2	5,29	10,58	15,87	31,74	47,61
24	4,522	9,6	5,76	11,52	17,28	34,56	51,84
25	4,906	10,0	6,25	12,50	18,75	37,50	56,25
26	5,307	10,4	6,76	13,52	20,28	40,56	60,84
27	5,723	10,8	7,29	14,58	21,87	43,74	65,61
28	6,154	11,2	7,84	15,68	23,52	47,04	70,56
29	6,602	11,6	8,41	16,82	25,23	50,46	75,69
30	7 065	12,0	9,00	18,00	27,00	54,00	81,00

18. TABELA № 51.

Waga żelaza paskowego (płaskowników).

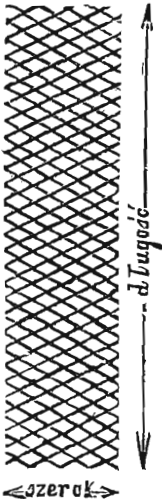
Rys. 69.

Wymiary mm.		Waga	Obwód	Pole przekroju poprzecznego cm. ² przy ilości prętów				
szerokość	grubość			1	2	3	6	9
		kg./m.	cm.					
13	1	0,102	2,8	0,13	0,26	0,39	0,78	1,17
	1,50	0,153	2,9	0,195	0,39	0,585	1,17	1,755
	2	0,204	3,0	0,26	0,52	0,78	1,56	2,34
	2,50	0,255	3,1	0,325	0,73	0,975	1,95	2,925
	3	0,306	3,2	0,39	0,78	1,17	2,34	3,51
	3,25	0,332	3,25	0,42	0,84	1,26	2,52	3,78
	4	0,408	3,4	0,52	1,04	1,56	3,12	4,68
	5	0,510	3,6	0,65	1,30	1,95	3,90	5,58
16	1	0,126	3,4	0,16	0,32	0,48	0,96	1,44
	1,50	0,188	3,5	0,24	0,48	0,72	1,44	2,16
	2	0,251	3,6	0,32	0,64	0,96	1,92	2,88
	2,50	0,314	3,7	0,40	0,80	1,20	2,40	3,60
	3	0,377	3,8	0,48	0,96	1,44	2,88	4,32
	3,25	0,408	3,85	0,52	1,04	1,56	3,12	4,68
	4	0,502	4,0	0,64	1,28	1,92	3,84	5,76
	5	0,628	4,2	0,80	1,60	2,40	4,80	7,20
20	2	0,314	4,4	0,40	0,80	1,20	2,40	3,60
	3	0,471	4,6	0,60	1,20	1,80	3,60	5,40
	4	0,628	4,8	0,80	1,60	2,40	4,80	7,20
	5	0,785	5,0	1,00	2,00	3,00	6,00	9,00
	6	0,942	5,2	1,20	2,40	3,60	7,20	10,80
23	2	0,361	5,0	0,46	0,92	1,38	2,76	4,14
	3	0,542	5,2	0,69	1,38	2,07	4,14	6,21
	4	0,722	5,4	0,92	1,84	2,76	5,52	8,28
	5	0,903	5,6	1,15	2,30	3,45	6,90	10,35
	6	1,083	5,8	1,38	2,76	4,14	8,28	12,42
26	2	0,408	5,6	0,52	1,04	1,56	3,12	4,68
	3	0,612	5,8	0,78	1,56	2,34	4,68	7,02
	4	0,816	6,0	1,04	2,08	3,12	6,24	9,36
	5	1,02	6,2	1,30	2,60	3,90	7,80	11,70
	6	1,225	6,4	1,56	3,12	4,68	9,36	14,04

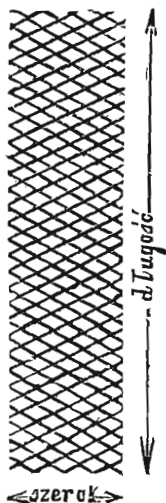
19. Siatka jednolita.

TABELA № 52.

№	Długość mniejszej przekątnej ukosnika siatki	Pręty		Przybli- żona waga kg./m. ²	Największa długość kratki m.	Największa szerokość m.
		szerok.	grubość			
	mm.	mm.	mm.	kg./m. ²	m.	m.
14	150	4,5	3	1,45	20	2,4
12	150	6	3	2,04	20	2,4
13	150	6	4,5	3,12	20	2,4
15	75	3	3	2,17	10	4,8
16	75	3	2	1,25	10	4,8
9	75	4,5	3	3,15	10	4,8
8	75	6	3	4,34	10	4,8
11	75	4,5	4,5	5,00	10	4,8
10	75	6	4,5	6,25	10	4,8
17	75	8	5	9,00	10	4,8
24	40	3	3	4,07	8	5
24a	40	3	2	2,50	8	5
25	40	6	4,5	10,00	8	5
18	40	4,5	4,5	8,25	8	5
21	40	4,5	3	6,38	8	5
22	40	8	4,5	13,00	8	5
23	40	6	3	7,60	8	5
5	40	2,5	1,2	1,26	8	5
6	40	3	1,5	2,04	8	5
26	20	5	1,5	5,20	5	4,8
3	20	2,5	1	1,75	5	4,8
27	20	4	1,2	4,20	5	4,8
4	20	2,5	1,5	3,00	5	4,8
3a	20	2	0,6	0,90	5	4,8
4a	20	2,5	2	3,75	5	4,8
20	20	3	3	7,60	5	4,8
7	20	7	3	14,00	5	4,8
2	10	2,5	1,2	3,95	3	2,5
28	10	3	2	6,50	3	2,5
1	10	2,5	0,6	1,60	3	2,5

rys. 70.

rys. 70.

21. MATERJAŁY BUDOWLANE.

CZĘŚĆ B.

a. Asfalt.

Asfalt naturalny czysty spotyka się rzadko i znajduje się na wybrzeżu morza Martwego i na wyspach Cuba i Trynidad. W technice asfalt naturalny czysty nosi nazwę bitumu lub gudronu naturalnego. Bitum jest ciałem mineralnym, czarnego koloru; złamanie ma błyszczącą powierzchnię przy $+ 20^{\circ}\text{C}$. — sprężysty, przy $+ 40^{\circ}\text{C}$. — miękki, a przy $+ 50^{\circ}\text{C}$. topi się. W technice przeważnie znajduje zastosowanie bitum (gudron) otrzymany przez wygotowanie kamienia gudronowego: w technice asfaltem nazywają wapniak w naturalny sposób nasycony bitumem (t. zw. ruda asfaltowa), kolor tego asfaltu, w odcieniach od brunatnego do czarnego, zależy od mniejszej lub większej zawartości bitumu. Przy nagrzewaniu rudy asfaltowej do $50 - 60^{\circ}\text{C}$., rozpada się ona w proszek; proszek ten nagrany do 150°C ., przy jednoczesnem ubijaniu przekształca się w gęstą masę, posiadającą po ostudzeniu twardość rudy asfaltowej. Korzystając z tej własności rudy asfaltowej przeprowadza się roboty asfaltowe przy urządzeniach bruków asfaltowych, w sposób następujący: znacznie nagrany proszek asfaltu rozsypuje się po posadzce betonowej warstwą $15 - 20$ cm. grubą, ubija się przy pomocy gorących ubijaków i następnie przewalcuje się gorącymi walcami żelaznymi (asphalte comprimé); należy zaznaczyć że do wspomnianej roboty można używać asfalt tylko odpowiedniego gatunku.

Przy nagrzewaniu zmielonej rudy asfaltowej z domieszką niewielkiej ilości gudronu otrzymuje się półpłynna masa, dająca tak zwaną mastykę asfaltową, którą używa się przy robotach asfaltowych odlewnych (asphalte coulé). Sposób ten ma zastosowanie przy urządzeniu chodników, podłogi, warstw izolacyjnych i t. p.

Mastyka asfaltowa sprzedaje się w płytach wagi $20 - 35$ kg., gudron — w beczkach.

Asfalt naturalny zupełnie nie przepuszcza wody, jest elastyczny i ogniotrwały.

„Asfalt sztuczny” jest surogatem asfaltu naturalnego, sprzedaje się pod nazwą „asfaltu sztucznego”. Asfalt ten wyrabia się z różnych gatunków: smoły, gudronu ropowego, z domieszką gliny, marglu, gruzu budowlanego i t. p., jako materiał budowlany jest zły: prędko niszczy się, przepuszcza wodę i gazy, jest stosunkowo łatwopalny i t. p.

Waga 1 m.² pokładu asfaltowego:

Grubość .	20	25	38	50	mm.
Waga . .	35	45	70	90	kg.

Waga asfaltu koło 1800 kg./m.²

„ gudronu „ 1200 kg./m.²

„ posadzki betonowej — 1800 do 2200 kg./m.²,
zależnie od gatunku tłucznia.

Rozchód materiałów i robocizny przy robotach asfaltowych.

Dla pokrycia 1 m.² gotowej posadzki betonowej warstwą, 1 cm. grubą, asfaltu ze żwirem lub piaskiem, trzeba:

mastyki asfaltowej . . .	30,8 kg.
gudronu	1,6 kg.
żwiru lub piasku	0,02 m. ³
drzewa opałowego, sosn.	12,8 kg.
majstrów asfalt.	0,8 godz.
robotników	0,8 godz.

b. Azbest.

Skład chemiczny — krzemowo - kwaśna magnezja; ogniotrwały; znajduje zastosowanie do izolacji. Ogniotrwała farba azbestowa zabezpiecza drzewo w ciągu 15—20 min. od zapalenia się. Azbest używa się jako domieszka do cementu przy fabrykacji terrofazerytu—łupku sztucznego.

Gatunki azbestu: 1—długo, średnie lub krótko włókienisty i 2—w kształcie masy.

c. Antirustol.

Farba ochronna dla żelaza, — zabezpiecza żelazo od wpływów atmosferycznych.

Sposób użycia: sprzedaje się w stanie gotowym, powlekane dokonywa się za pomocą zwykłego pędzla; firma twierdzi, że gruntowanie nie jest potrzebne i że dostatecznie malować jeden raz, przytem tworzy się czarna, błyszcząca, emaljowa powłoka, która wysycha w ciągu 8 — 12 godzin. Używa się tak dla przedmiotów żelaznych niemalowanych, jak już poprzednio malowanych. Przed użyciem zawartości należy dobrze wymieszać; przechowywać w naczyniach szczelnie zamkniętych, bo inaczej gęstnieje. Zgiętniony „Antirustol” nie należy rozcieńczać pokostem lnianym lub terpentyną, a specjalnym pokostem antirustolowym. Sprzedaje się w baryłkach na 100 i 200 kg.; 1 kg. kryje 4 do 5 m.².

d. Cegła.

Normalne wymiary cegły zwykłej $270 \times 130 \times 70$ mm., waga koło 4 $\frac{1}{4}$ kg. szt.; normalne wymiary cegły niemieckiej $250 \times 120 \times 65$ mm.; po wytrzymaniu cegły w ciągu 3 dób w wodzie waga winna powiększyć się nie więcej nad 5%; cegła nasycona wodą nad 15% łatwo rozkrusza się pod działaniem mrozu. Cegła dobrze wypalona ma metalowy dźwięk. Przepalona cegła, lecz nie mająca jeszcze szklistej powierzchni może być używana na fundamenty; cegła niedopalona może być używana do budowy pieców i przepierzeń wewnętrznych. Dobra sucha cegła, z materiału bez ziarenek marglu wytrzymuje ciśnienie: cegła zwyczajna — 80 kg./cm.²; cegła-klinkier dziurawa — 130 kg./cm.²; klinkier do mostów — 230 kg./cm.². Przy zakupach cegły można przyjmować 5% cegły łamanej (każda cegła nie więcej jak na 2 kawałki), lecz w kawałkach parzystych.

Rozchód cegły na 1 m.² ściany murowanej

Grubość ściany . .	$\frac{1}{2}$	1	$1\frac{1}{2}$	2	$2\frac{1}{2}$	3	cegeł
Cegły bez strat . .	45	90	135	180	225	270	szt.
Cegły ze stratą 5% .	48	95	142	189	236	274	szt.

Cegła może mieć wymiary odmienne od wyżej wskazanych, aby tylko odpowiadała drugim wymaganiom technicznym; w tym wypadku ilość cegły przypadająca na 1 m.² ściany będzie inną i winna być określona w zależności od tych wymiarów.

Cegła ogniotrwała. Wymiar zwykły 230×115×60 mm.; używa się do futerowki palenisk w piecach dla antracytu i ropy.

Cegła wapienna, — wyrabia się z wapna i piasku. Cegła ta według norm berlińskich winna wytrzymywać ciśnienie 150 — 200 kg./cm.². Cegła ta nie ustępuje cegle zwykłej w ogniotrwałości, twardości, przepuszczaniu wody i odporności na wpływy atmosferyczne.

e. Cerezyt.

Otynkowanie zaprawą cementową sporządzoną przy pomocy roztworu złożonego z 1 części cerezytu i 10-12 części wody nie przepuszcza wody; znajduje zastosowanie przy budowie domów mieszkalnych, piwnic, zbiorników do wody i t. p.

f. Dachówka.

Dachówka jest jednym z najczęściej zalecanych materiałów do krycia dachów; winna być równa, gładka, nie zawierać rysów lub pęknięć. Dachówka wyrabia się z najlepszej gliny; maszyny do jej wyrobu i piece do wypalania są bardzo zbliżone do maszyn i pieców używanych do wyrobu i wypalania cegły zwykłej. Wymiary dachówki zwykle 445 × 220 mm. lub 400 × 200 mm.; kształty dwojake: gładkie—szwajcarskie, wtlaczane—marsylskie. Na 1 m.² pokrycia dachu potrzeba mniej więcej 13—15 szt. dachówek; spadek dachu nie mniej 1:3, pożądanym 1:2, nawet 1:1,5. Pokrycie dachówką jest jednym z najpraktyczniejszych, ponieważ jest—niepalne, przewiewne, ciepłe i prawie nie wymaga remontu; waga jedna—jest ciężkie; waga 1 m.² dachu krytego dachówką = około 90 — 110 kg.

h. Fluaty.

Wśród rozmaitych środków stosowanych do ubezpieczenia kamieni od zwietrzania, najskuteczniejsze wyniki dają fluaty.

Fluaty — sole kwasu H_2SiF_6 — wprowadzone w postaci roztworu do porów kamienia, łączą się z wapiennymi lub magnezowymi solami i stwarzają w porach bardzo mocne i nierozpuszczalne związki. Fluatować można tak materiały kamienne naturalne jak i sztuczne (tynk wapienny, cement, i t. p.). Największe zastosowanie mają: 1. — fluat magnezowy, — roztwór soli $MgSiF_6$, 10–25° Beaumé; barwy kamienia nie zmienia; 2. — fluat cynkowy — roztwór soli $ZnSiF_6$ — 40°B; zlekka zabarwia kamień na kolor mleczno-biały; 3. — fluat aluminowy, roztwór soli — $Al_2[SiF_6]_3$ — 15° B, daje reakcję więcej kwaśną, używa się do fluatowania wapniaków o dużych porach. Badania w laboratorium i praktyczne doświadczenia udowodniły że fluatowanie powiększa wytrzymałość kamieni i odporność na działania atmosferyczne. Według danych architektów francuskich, przy zastosowaniu do budowy kamieni miękkich, łatwo nadających się do obrabiania, a następnie fluatowanych, koszt budowy murów zmniejszały się o 30%. Towarzystwo budowlane w „Boern” oblicza rozchód fluatu magnezowego w kryształach na 1m² muru, przy potrójnym nasyceniu do 300 gr.

g. Kamień.

Do robót budowlanych używane są kamienie: piaskowiec, granit, marmur, kamień polny, margiel i t. p. Kamień używany w budownictwie co do kształtu dzieli się: na kamień łamany, polny i warstwiec.

Kamień łamany i polny dla użycia do muru winien mieć dostateczne wymiary, a mianowicie nie mniej 15 cm. długość i szerokość i 10 cm. grubość. Kamień winien być odporny na wpływy atmosferyczne i nie bać się zmian temperatury, w laboratorium wytrzymywać bez pęknięć 25-ciokrotne zamrożenie a następnie ciśnienie 400 kg./cm.². Kamień winien nadawać się do obrabiania w celu możliwości przydania mu kształtów wymaganych, być bez wnek i szpar. Warstwiec nie powinien być cieńszy 6–7 cm.

k. Ksylolit.

Ksylolit składa się z prasowanych, przy ciśnieniu około 300 atm., trocin drzewnych, wymoczonych przedtem

w roztworze chlorku manganowego. Ksylolit wyrabia się w kształcie płyt; jest to materiał nie palny, znajduje zastosowanie przy urządzeniu podłóg, stopni, dachów, do izolowania belek i kolumn. Ksylolit można piłować, rżnąć i świdrować.

Wytrzymałość krańcowa na zgniecenie 850—900 kg./cm², wytrzymałość na starcie bliska do granitu i bazytu; ciężar właściwy 1,4—1,55 kg/dm³.

I. Kompo-rober.

Kompo-rober materiał do pokrycia dachów i izolacyjny, wyrabia się z czystej wełny; sposób obrabiania patentowany: Kompo-rober jest materiał lekki, elastyczny, bez zapachu, nie potrzebuje malowania lub smolenia; nie przepuszcza wody i powietrza, jest odporny na wpływy atmosferyczne, wytrzymuje nagrzewanie nad 100° C., nie reaguje na działanie dymu, kwasów, alkali i gazów; nie przepuszcza wody przy ciśnieniu 4 atm., dobrze utrzymuje ciepło.

Używa się do pokrycia dachów i do izolacji od zimna ciepła i wilgoci.

Krycie dachów, gładko oszalowanych deskami, przeprowadza się w sposób następujący: kompo-rober układa się na oszalowaniu tak by brzeg jednego arkusza przekrywał brzeg drugiego na 5 cm., arkusze jeden do drugiego przyklejają się klejem „kompocementem” i następnie przybijają się wzdłuż szwa do dachu gwoździami papowymi; miejsce połączenia arkuszy winno być obowiązkowo zwierzchu posmarowane kompocementem.

Krycie dachów betonowych: po ostatecznym zatwardnięciu betonu i oczyszczeniu jego powierzchni, arkusze kompo-roberu przyklejają się wprost do powierzchni betonu kompocementem; arkusze układają się tak samo jak wskazano wyżej.

Waga 1 m² kompo-roberu, w zależności od grubości, wynosi około: 1,25 kg; 1,5 kg.; 2 kg.; 2,5 kg.

m. Linoleum.

Linoleum — tkanina dzutowa pokryta mieszaniną z mielonego korka, pokostu sztucznie utlenionego, smoły,

żywicy i domieszek barwiących. Linoleum jest bardzo wytrzymały na starcie, nie daje kurzu, nie przepuszcza i nie wchłania wody, trudno palny.

Znajduje zastosowanie do pokrycia podłogi i stopni schodowych. Linoleum należy używać do robót nie wcześniej niż po upływie 6 miesięcy od dnia wykończenia wyrobu.

Przy układaniu linoleuma na powierzchni betonowej należy pod linoleum ułożyć na betonie warstwę asfaltu.

Linoleum sprzedaje się w arkuszach 25—40 m. długich i 1,5—2 m. szerokich.

n. Oleje.

Oleje, lniany i konopny, używane do przygotowania farb olejnych winny być nie gorzkie w smaku, czyste, bez domieszki oleju rzepakowego, tłuszczów rybnych, nafty i t. p. W celu wykrycia domieszki oleju rzepakowego próba dokonywa się przez dolewanie kwasu siarczanego; w celu wykrycia tłuszczów rybnych—eteru i lapisu. Przez gotowanie oleju otrzymuje się pokost. Przyrządzona na pokoście farba olejna winna schnąć dobrze i nie dawać odlepu.

o. Piasek.

Piasek winien być czysty, kwarcowy; wzięty do ręki nie brudzić rąk, być bez domieszek; piasek z domieszką gliny, ziemi i t. d. winien być przemyty. Piasek normalny otrzymuje się przez przesianie go kolejno przez sita posiadające 64; 144 i 225 otworów na 1 cm.², przy grubości drutu 0,4 mm., 0,3 mm. i 0,2 mm., — pozostałość na pierwszym sicie, oraz to co przeszło przez ostatnie sito odrzuca się, a mieszanina pozostałości na drugim i trzecim sitach w równych częściach, stanowi piasek normalny. Ziarenka piasku przeznaczonego do zaprawy dla muru z kamienia łamanego mogą być grubości do 4 mm. dla muru z cegły — do 1 mm., dla tynkowania od $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$ mm., dla żelazo-betonu do 5 mm., dla betonu i bruku do 8—10 mm. Dla zaprawy i betonu zaleca się używać piasek ostro ziarnisty.

p. Płyty korkowe.

Płyty korkowe wyrabiają z drobno mielonego korku z dodatkiem wiążącego składnika; są bardzo ogniotrwałe, nawet przy bezpośredniej styczności z ogniem nie palą się lecz tylko tlą się i pokrywają się sadzą; znajdują zastosowanie przy izolacji dźwiękowej i cieplnej, przy urządzeniu fundamentu pod maszyny. Przy izolowaniu dachów betonowych, płyty korkowe układają się lub na powierzchni betonowej, lub na szalowaniu — przed ułożeniem betonu, poczem układa się beton, po rozszalowaniu powierzchnia wyprawia się zaprawą cementową lub alabastrową.

Waga 1 dm.³ płyty korkowej — 0,24 kg.

Waga 1 m.² przy grub. 1 cm. — 2,40 kg.

Wytrzymałość na ciśnienie 12—18 kg./cm.

r. Ruberoid.

Ruberoidę — wołók wełniany nasycony patentowaną składaną substancją mineralną; elastyczny (gumy nie zawiera), nie przepuszcza wody, wytrzymuje zimno i ciepło (do 150°C), nie posiada zapachu, jest odporny na działanie kwasów, ługów alkalicznych i dymu, jest nieciepłoprzewodny, odporny na ściskanie: przy obciążeniach ciskających w 5; 10; 20; 100; 200 kg/cm², były otrzymane ściskania 7; 8; 9; 12; 13%. Znajduje zastosowanie do pokrycia dachów z drzewa i żelbetonu, balkonów i taras, oraz przy izolacji od zimna ciepła i wilgoci.

1. Pokrycie dachów drewnianych wykonywa się w następujący sposób; do oszalowania z desek 25 mm. grubych, położonych bez odstępów (do czoła), przybija się ruberoid gwoździami papowymi, brzeg jednego arkusza ruberoida nakłada się na brzeg drugiego i przykleja się ruberynem; na 1 m.² dachu trzeba 1,1 m.² ruberoidu, 0,25 kg. ruberynu (kleju) i 0,1—0,15 kg. gwoździ papowych. Każdy rulon ruberoidu zawiera 22 m. długości przy 0,9 m. szerokości.

2. Krycie dachów betonowych — wykonywa się przez przyklejanie arkuszy do gładko wyprawionej cementem betonowej powierzchni za pomocą specjalnego, pa-

tentowanego, kleju; klej ten używa się w stanie gorącym; na jeden rulon ruberoidu potrzeba koło 30 kg. kleju. Przed przyklejaniem ruberoid należy dokładnie oczyścić od proszku talkowego. Waga 1 m.² ruberoidu podwójnej grubości z gwoździami i ruberynem wynosi koło 2,25 kg.

s. Szkło.

Otrzymuje się przez stopienie krzemionki z wapnem i sodą. Szkło winno być czyste bez pęcherzy i węgłów, nie posiadać skaz i być bezbarwne. Szkło wyrabia się różnej grubości, a mianowicie: pojedyncze — 2 mm., podwójne — 3½ mm. i potrójne — 6 mm. Grubsze szkła bywają — rąbkowate, wzorzyste lub gładkie.

Dla oszklenia okien w gmachach fabrycznych, piwnicach, w ogóle w miejscach gdzie zależy na tem by lepiej zabezpieczyć szkło od bicia, używają szkła lane na siatce drucianej (Monier), grubość tego szkła — 4½ — 6 — 8 mm.; wada — siatka pochłania wiele światła.

Szkło drobno tłuszczone używa się jako domieszka do tynku t. zw. „terazzo”.

t. Tektura smołowcowa (papa)

Tektura smołowcowa wyrabia się z włóknistego kartonu nasyczonego smolano-bitumiczną substancją. Tektura sm. wyrabia się w arkuszach od 07, do 1 m. szerokich przy różnej długości; naprz. fabryka Wolanowskiego w Warszawie wyrabia, przy szerokości 1 m. długość 13½ m., przy szer. 0,9 m., dług. — 10,5 m. T. sm. używa się do krycia dachów, owijania końców belek, izolowania fundamentów i t. d. Pokrycie dachów tekt. sm. wykonywa się w jednym z następujących sposobów: 1. układa się jeden słój bez łąt, 2) jeden słój przy trójkątnych łątach i 3. dwa słoje. Dla tych wszystkich sposobów potrzeba oszalowania z desek gładkich do czoła. Przy kryciu dachów betonowych stosuje się sposób ostatni: pierwszy słój, papy przykleja się do betonu przy pomocy kleju (klebmasa). Dla pokrycia w powyższy sposób powierzchnię = 12 m.² potrzeba 2 zwoja papy (1×14 m.), — na dolną warstwę bierze się papa grubsza, na górną cieńsza, gwoździ papowych 0,4 kg., klebmasy 16,5 kg., mazi gazowej — 10 kg.

Spadek dachu krytego papą pojedynczo od 1:6 do 1:10; krytego podwójnie — do 1:15; spadek 1:15 — tylko w miejscowościach gdzie niewiele wypada śniegu.

u. Warstwiec (holcement).

Według Foerster'a warstwiec składa się z 60 części smoły z węgla kamiennego, 15 cz. asfaltu i 25 cz. siarki; mieszanina robi się z materiałów roztopionych i nabiera wyglądu masy o kolorze ciemno-brunatnym. Według innych badaczy warstwiec zawiera — 50 cz. smoły drzewnej, 39 cz. smoły pokamiennnej i 11 cz. siarki; czasem dodają do powyższych składników parafiny, która nadaje masie elastyczność i miękkość oraz ułatwia obrabianie. Warstwiec znajduje zastosowania jako materiał do krycia dachów (w kombinacjach z papą, korkiem, piaskiem, drobnym żwirem lub darnią). Pokrycie z warstwieca dobrze trzyma ciepło i jest odporne na wpływy atmosferyczne; zwykły spadek dachu 1:15; 1:20. Przy dachach drewnianych krokwie winne być mocne, odległość jedna od drugiej nie > 1 m.; oszalowanie gładkie, równe, z desek 40 mm. grubych; deski heblowane, łączone na czop.

22. Materiały budowlane.

CZĘŚĆ C.

a. Gips.

Gips — wodny siarczan wapniowy — $\text{Ca So. } 2 \text{ H. } 0$; przy nagrzewaniu go do $120^\circ - 150^\circ \text{ C.}$ otrzymuje się gips zwykle używany w handlu, t. zw. alabaster. Alabaster zmielony w proszek i rozrobiony wodą brędko tężeje nagrzewając się. Przy tężeniu objętość jego powiększa się do 1% obj. poprzedn. Przy wypalaniu silniejszym, do 170° C. , przeistacza się w gips powoli wiążący. Przy wypalaniu gipsa przy temperaturze wyższej nad 200° C. , otrzymuje się przepalony gips niezdatny do tworzenia z wodą zaprawy. Wypalanie gipsu przy $800 - 1200^\circ \text{ C.}$ daje gips hydrauliczny (estrieich gips).

Alabaster znajduje zastosowanie w budownictwie jako domieszka do zaprawy wapiennej dla otynkowania

wewnątrz budynków grzysów, przepierzeń, sufitów i t. d. i do robót ornamentacyjnych.

Dla wyprawy wewnętrznej ścian drewnianych zaprawą wapienną z domieszką alabastra trzeba na 1 m.² ściany: alabastra — 10, 8 kg., wapna żrącego 3,6 kg. Dla wyprawy ścian murowanych, do zaprawy wapiennej dodaje się alabastra od $\frac{1}{10}$ do $\frac{1}{20}$ objętości zaprawy. Do wyprawy murów zewnętrznych alabaster używać nie należy z powodu powiększenia się jego objętości pod wpływem wilgoci. Nie należy dodawać alabastru do zaprawy zawierającej portland-cement także z względu na nie stałość objętości; wogóle użycie alabastru do robót jednocześnie z portland-cementem jest niedopuszczalne. Jako skutek wadliwego wpływu gipsu można wskazać na wypadki obwalenia się od stropów i ścian betonowych tynku sporządzonego z zaprawy z domieszką alabastru. W tych wypadkach należy stosować zaprawę cementowo-wapienną; wewnątrz budynku przy ścianach betonowych i przy konieczności użycia alabastru, grzysy należy zapoczątkować narzutką z zaprawy zwykłej, wapiennej, dać tej narzutce wyschnąć i dopiero po narzutce ciągnąć grzysy zaprawą wapienną z domieszką alabastru.

b. Wapno i zaprawy wapienne.

Wapno lub tlenek wapienny jest produktem wypalania wapieniaków przy temper. 800 — 900° C; $\text{Ca CO}_3 = \text{CO}_2 + \text{Ca O}$.

Ca O nazywa się wapnem żrącym lub niegaszonym; CaO chciwie łączy się z wodą wydając ciepło i powiększając się znacznie w objętości (do 2—2½ razy). Przy gaszeniu (lasowaniu) rozpyła się w bardzo drobny proszek i tworzy wodorotlenek Ca (OH)₂ zwany wapnem gaszonym: $\text{CaO} + \text{H}_2\text{O} = \text{Ca (OH)}_2$. Zawartość dwutlenku węgla CO₂ w wapnie winna nie przekraczać normy 1½ — 2%. Należy nadmienić że wapno musi być bardzo dobrze wypalone i przy gaszeniu całkowicie rozpuszczać się; kamienie które nie rozpuszczają się należy odrzucić i odliczyć od wagi dostarczonego wapna. Wapno gaszone (lasowane) i żrące składa się mniej więcej z następujących składników:

	wapno żrące	wapno gaszone
tlenek wapienny	97,81	73,01
tlenek magnez	0,76	0,62
tlenek żelaza i glinu	0,34	0,48
dwutlenek krzemu	0,12	0,24
dwutlenek węgla	0,71	1,40
woda	0,23	24,10

Zaprawa murarska łączy się przy wysychaniu wskutek działania dwutlenku węgla powietrza na wodorotlenek wapienny, przytem powstaje węglan wapienny i woda $\text{Ca}(\text{OH})_2 + \text{CO}_2 = \text{CaCO}_3 + \text{H}_2\text{O}$.

Gaszenie 1 m.³ wypalonego kamienia wapiennego (wapno żrące) dla otrzymania ciasta wapiennego potrzebuje: przy bardzo dobrej jakości wapna, — wody 3 m.³, pracowników 6 godz., 2) przy średniej jakości — wody 2,5 m.³, pracowników 5½ godz., 3) przy gorszej jakości — wody 2 m.³, pracowników 5 godz.

Dla otrzymania cieczy wapiennej należy:

w warunkach 1. — wody 3,2 m.³ pracown. 12 g.

w warunkach 2. — wody 2,7 m.³ pracown. 12 g.

w warunkach 3. — wody 2,2 m.³ pracown. 10 g.

Na wyrobienie 1 m.³ zaprawy z wapna zwyczajnego potrzeba, przy stosunku wapna do piasku:

1 : 1	— ciasta wap 0,68 m. ³	piasku rzecz. 0,68 m. ³
1 : 2	— „ „ 0,46 „	„ „ 0,93 „
1 : 3	— „ „ 0,33 „	„ „ 1 m. ³

Pracowników dla każdego gatunku - 7 godz.

Przy dostawie winno być określono ile części piasku przyjmuje jedna część dostarczanego wapna w stosunku do objętości (naprz. 1:2). Wapno uznaje za dobre jeżeli zaprawa złożona ze wskazanych części wapna i piasku utrzyma stos z 8—10 cegieł po upływie 3 dób przy podnoszeniu go za górną cegłę; w razie jeżeli utrzyma się tylko 6 cegieł lub mniej stosunek wapna do piasku winien być zmieniony. Wytrzymałość zaprawy wapiennej średniej jakości po upływie 28 dni: na rozerwanie 3 kg./cm.^2 , na ściskanie — 15 kg./cm.^2 .

c. Wapno hydrauliczne.

Wapno hydrauliczne jest produktem wypalania marglu; wapno hydrauliczne przy zwilżaniu wodą, częściowo lub całkowicie obraca się w proszek (gasi się). Wapno hydrauliczne sprzedaje się w bryłach (nie gaszone), lub w proszku (gaszone).

Ilość piasku, niezbędna dla otrzymania zaprawy określa się w zależności od zawartości w wapnie gliny hydr., dwutlenku krzemowego i magnezji. Zaprawa z wapna hydraulicznego tęższe powoli, po stwardnięciu jest bardzo mocną. Według norm swajcarskich zaprawa z 1 cz. wapna hydr., 3 cz. piasku i $\frac{1}{2}$ cz. wody, po upływie 28 dni (3 dni w powietrzu i 25 dni w wodzie) winna wytrzymać: na rozerwanie $6 - 8 \text{ kg./cm.}^2$, na ściskanie — $30 - 50 \text{ kg./cm.}^2$. Nie które gatunki wapna hydr. dają wytrzymałość w trzy razy większą.

1 cz. wapna hydr.	+ 1,5 cz. piasku	dają 2,00 cz.zapr.hyd.
1 " " "	+ 2,0 " "	" 2,40 " " "
1 " " "	+ 3,0 " "	" 3,00 " " "

d. Domieszki hydrauliczne.

Domieszki hydrauliczne, są to materiały nie mogące samodzielnie tężeć przy połączeniu z wodą, lecz dodane do wapna robią go hydraulicznym. Do liczby naturalnych

domieszek hydr. zaliczamy pucolanę (tuf ziemny) ziemię santoryńską oraz tras hollenderski.

Domieszką zmielonych pucolan do portland cementu starają się zwiększyć odporność go na działanie wody morskiej; doświadczenia wykazały że w tym kierunku można spodziewać się osiągnięcia dodatnich wyników.

Tras hollenderski jest najwięcej używaną domieszką hydr., posiada bardzo dobre własności hydrauliczne; przy zmieszaniu $1\frac{1}{2}$ cz. trasy + 1 cz. ciasta wapienn. + $1\frac{3}{4}$ cz. piasku, otrzymuje się 3,2 cz. zaprawy trasowej.

Z domieszek hydraulicznych sztucznych najwięcej są znane żużle, używane obecnie do wyrobu cementów żużliowych.

Skład żużli według Tetmeier'a — CaO ; SiO_2 ; Al_2O_3 , w stosunku 1; 0,65; 0,35; według Lechatelier'a skład żużli winien być następujący $2 \text{SiO}_2 + \text{Al}_2\text{O}_3 + 3 \text{CaO}$. Przy wyrobieniu cementu doprowadzą żużle do stanu drobnoziarnistego, co uskutecznia się przez oblewanie wodą zagrzanych żużli, miela je i dobrze mieszają z wapnem lasowanym w proszek.

Cement żużlowy z wyglądu jest podobny do port. cementu, jest tańszy od niego, ciężkość właściwa 2,7; magazynowania nie potrzebuje, — wprost po ukończeniu wyrobu może być użyty do przygotowania zaprawy. Wytrzymałość zaprawy z cementu żużlowego nie jest mniejszą od wytrzymałości zaprawy z portl. cementu, ale ma następujące wady: pęka pod wpływem atmosferycznym daje purchle i t. p. Do robót żelazo-betonowych nie nadaje się zupełnie.

e. Cement i zaprawy cementowe.

1. Cement rzymski (romański)

Cement rzymski (szybkowiązący) otrzymuje się przez umiarkowane wypalanie margli wapiennych i magnezowych i następnie zmielenie wypalonego produktu w cienki proszek. Cement rzymski ma zabarwienie w odcieniach od jasno-żółtego do czerwono-brunatnego. Waga 1 m^3 — 1040 kg. Ze względu że cem.-ryzm. tężeje szybko, należy przy robotach przyrządzać zaprawę w niewielkich ilościach i używać możliwie prędkiej.

Do muru używa się zaprawa w składzie: 1 cz. cem. rzym. i 2-3 cz. piasku; do otynkowania wilgotnych ścian— 1 cz. cem. rzym. i 4-5 cz. piasku; tynk ma kolor piaskowca.

1 cz. cem. rzym.	+ 1 cz. piasku	wydaje 1,6 cz. zapr.
1 " " "	+ 2 " "	" 2,3 " "
1 " " "	+ 3 " "	" 3,0 " "

Cement rzymski jest dogodny w wypadkach, kiedy głównym warunkiem jest nie tyle mocność ile rychłe tężenie pod wodą. Ciężkość właściwa cem. rzym. w stanie suchym, przy 120° C, winna być nie mniej 2,6, a nie więcej 3,00. Wytrzymałość na rozerwanie próbki z zaprawy :5 po upływie 28 dni: na powietrzu nie mniej 5 kg.cm.², w wodzie nie mniej 3 kg.cm.². Zawartość bezwodniku kwasu siarkowego winna być nie większa nad 2.6.

Czas tężenia -- nie wcześniej jak po upływie 15 min. od chwili sporządzenia zaprawy. Ilość wody odpowiadająca normalnej gęstości zaprawy wacha się w granicach od 45% do 50%.

Należyście zmielony cem. rzymski winien przechodzić przez sito posiadające 900 otworów na 1 cm.², pozostałość na sicie winna być nie większa nad 15% od ilość przesianej. Badania niezmienności objętości zaprawy z czystego cementu dokonywane są w taki sam sposób jak cementu portl., lecz po upływie 2 dób od chwili wyrobienia próbnych płytek.

Cem. rzym. pakuje się w beczki i worki z uwidocznieniem na każdym pakunku wagi brutto i marki.

Dla wyrobienia 1 m.³ zaprawy trzeba:

Stosunek cem. rzymsk. do piasku na objętość	Cem. rzymskiego		Piasku średnio- ziarnistego rzecznego m. ³	Wody litrów (kg)
	Objętość m. ³	Waga kg.		
1 : 1	0,66	685	0,67	375
1 : 2	0,44	460	0,89	340
1 : 3	0,33	340	1,00	340
1 : 4	0,25	260	1,07	320
1 : 5	0,20	210	1,11	300

W zależności od marki
cem. ilość wody należy
sprawdzać.

Pracowników — 6 godz.

2. Cement portlandzki.

Cem. portl. wyrabia się z sztucznej mieszaniny gliny ($\sim 25\%$) i węgla wapniowego ($\sim 75\%$), lub jako wyjątek z naturalnych margli, przy odpowiednim do wymagań składzie. Fabrykacja port. cem. z mieszaniny sztucznej składa się z następujących okresów: 1. mieszania surowców, 2. wyrobienia cegły cementowej (surówki), 3. suszenia surówki, 4. wypalania surówki i otrzymania przez to „klinkru” cementowego, 5. mielenie klinkru. Przy wypalaniu w piecach obracalnych roboty podane w p. p. 2 i 3 są zbyteczne. Przy wyrobieniu port.-cem. z naturalnych margli od wymienionych robót zostają tylko: wypalanie margli i następnie mielenie „klinkru”. W zależności od jakości surowców mieszanie ich wykonywa się w jeden z nast. sposobów: 1. Sposób suchy — przy wapniakach lub marglach twardych, 2. Sposób mokry — przy surowcach miękkih naprz.—kreda, margiel wapniowy, 3. Sposób mieszany, 4. Sposób Bergruen'a, czyli sposób mieszania surowców w stanie ich naturalnej wilgoci. Temperatura wypalania 1450–1500° C. Wypalanie cementu przeprowadza się w piecach stałych (nieruchomych) i obracalnych.

Obecnie do wypalania cementu najczęściej używają piecy obracalne, ponieważ one są dogodnie ze względu na automatyczność i nieprzerwalność wypalania oraz dogodność nadzoru. Zwykła długość pieców obracalnych 35-50 m., dosięga 75 m.; średnica górnej części bębna 2—2,2 m., dolnej — 2,5 m.; nachylenie bębna do poziomu 3-6°, liczba obrotów 0,5—1 na 1 min.; produkcja 420—450 beczek na dobę przy sposobie suchym i 350—400 becz. przy sposobie mokrym. Strony ujemnie pieców obracalnych: większy rozchód paliwa, kosztowność instalacji.

Skład chemiczny cementu-portl.

Dwutlenek krzemionku Si O_2 —max.	29,09 min. 21,04.
Trójtlenek glinowy $\text{Al}_2 \text{O}_3$	8,15—3,20
Tlenek żelaza $\text{Fe}_2 \text{O}_3$	4,73—1,50
Wapno Ca O	65,35—61,42
Magnezja Mg O	2,14—0,32
Bezwodnik kwasu siark. S O_2	1,67—0,04
Alkalja	2,00—0,19
Składniki lotne	3,75—3,08
Hydromodul	2,17—1,80

Ciężkość właściwa 3,17—3,03.

Hydromodulem portl. cem. nazywa się stosunek według wagi $M = \frac{\text{Ca O}}{\text{Si O}_2 + \text{Al}_2 \text{O}_3 + \text{Fe}_2 \text{O}_3}$

Waga beczki portl. cem. 165—167 kg.; pojemność beczki ~ 120 l.; waga 1 m.³ = 1445 kg.; kolor portl. cem. zielonkawo-szary.

Każda beczka winna posiadać markę firmy; cement winien być dobrze zmielony, a mianowicie przy przesiewaniu przez sito o 4300 otworach na 1 cm.², przy grubości drutu 0,05 mm., przeszło 50%, przez sito o 900 otworach na 1 cm.², przy grubości drutu o 0,1 mm. — 85%. Objętość zaprawy z czystego cementu nie powinna ulegać zmianie, tak przy nagrzewaniu do 120°C., jak i przy zanurzeniu na 28 dni do wody. Tężenie winno zaczynać się nie wcześniej niż po upływie 20 min. od czasu dolania wody, a koniec tężenia nie wcześniej od 1 do 12 godzin.

Terminy te winny być określone przy pomocy igły Wikes'a. Zaprawa z czystego portl. cem. po upływie 7 dni od czasu przygotowania winna wykazać wytrzymałość na rozerwanie nie mniej 25 kg/cm.², po upływie 28 dni — 30 kg/cm.².

Zaprawa z 1 cz. cementu i 3 cz. piasku, w stosunku do objętości, winna okazać wytrzymałość na rozzerwanie, po upływie 7 dni—9 kg/cm.², a po upływie 28 dni—12 kg/cm.².

f. Zaprawy cementowe

Czysty portl. cement używa się jako zaprawa w wypadkach wyjątkowych, naprz. do zalania pęknięć, otworów wierlniczych i t. p.; zwykle do robót tynkowych, betonowych i żelbetowych portl. cement używa się w mieszaninie z piaskiem. Zaprawy z 1 cz. portl. cem., a 1—2 cz. piasku są stosowane w wypadkach, kiedy potrzebna jest znaczna wytrzymałość na starcie (podłoga), lub **wodnieprzenikalność** (otynkowanie zbiorników). Zaprawy takie są stosowane też przy budowlach morskich, podlegających działaniu fali morskiej i piasku unoszonego przez nią. Zaprawa o tymże składzie, używa się do umocowania w kamieniu lub betonie części żelaznych, naprz. poręczy, zespopek i t. p.

Przy zalewaniu zespoín zaprawą płynną biorą na 1 cz. cementu nie więcej 1 cz. piasku. Zaprawy z 1 cz. cem. i 3—5 cz. piasku używane są do układania murów, fundamentów, do wyrobu kamieni sztucznych, do betonów i tynków.

Tabela wytrzymałości zaprawy z cem. portl. w zależności od składu i terminu tężenia.

Zaprawa skład.	Wytrzymałość na rozzerwanie w kg/cm. ² po upływie					Wytrzym. na rozdrob. przy ściskaniu w kg/cm. ² po upływie				
	28 dni	3 mies.	6 mies.	1 roku	2 lat	28 dni	3 mies.	6 mies.	1 roku	2 lat
1 : 1	47,0	61,9	70,0	75,1	82,1	521	647	708	792	852
1 : 2	42,3	58,3	64,8	71,1	77,7	489	589	652	712	788
1 : 3	38,9	52,4	61,3	66,9	72,2	399	515	589	608	652
1 : 4	29,7	46,2	54,3	60,9	66,3	308	418	491	509	560
1 : 5	24,5	41,1	50,3	54,4	60,5	233	324	355	370	410

Cyfry podane w powyższej tabeli odnoszą się do próbek, tężenie których odbywało się na powietrzu; wytrzymałość zaś zaprawy z czystego cementu, po upływie 28 dni przy tężeniu w wodzie wynosi: na rozierwanie — 27,5 kg/cm.², na rozdrobienie przy ściskaniu 302,8 kg/cm.².

Tabela ilości otrzymanej zaprawy w zależności od ilości części poszczególnych materiałów użytych do mieszanki.

Ilość w hektolitrach				Do wyrobienia 1 m. ³ zaprawy przy wadze 1 m. ³ cem. = 1400 kg. potrzeba		
Cementu	Piasku	Wody	otrzymane z mieszanki	Cem. kg.	piasku m. ³	wody litrów (kg)
1	1	0,53	1,50	925	0,667	360
1	2	0,70	2,22	615	0,888	340
1	3	0,95	3,00	460	1,000	330
1	4	1,22	3,80	350	1,053	330
1	5	1,44	4,50	280	1,100	340

Pracowników do wyrobienia 1 m.³ zaprawy — 6 godz.

g. Zaprawy cementowo-wapienne.

Przy układaniu murów lądowych odpowiednim jest stosowanie zapraw cementowo-wapiennych, otrzymywanych w drodze domieszki do zaprawy cementowej pewnej ilości wapna, co nadaje zaprawie plastyczność, a przy odpowiednim stosunku składników zaprawa staje się dostatecznie mocną. Zaprawa cem.-wapienna ma tę przewagę przed zwykłą zaprawą wapienną, że budynki murowane na zaprawie cem.-wapiennej wysychają łatwiej i rychlej nadają się do zamieszkania. Koszt zaprawy cem.-wapiennej przewyższa koszt zaprawy wapiennej o 3 — 5%.

Dla wyrobienia 1 m.³ zaprawy cem.-wap. potrzeba:

Stosunek na objętość cem., wapna i piasku	Cem. portl.		Wapna, ciasta lub cieczy m. ⁴	Piasku śred- nioziarnist. rzeczn. m. ⁴
	m. ³	kg.		
1:0,5:5	0,200	280	0,100	1
1:1:6	0,167	234	0,167	1
1:1,5:8	0,125	175	0,187	1
1:2:9	0,100	140	0,200	1

- Pracowników — 8 godz.

Do murowania kominów fabrycznych Lang zaleca stosować nast. skład zaprawy: do murowania dolnej połowy kominu — 1 cz. cementu + 2,5 cz. wapna + 8 cz. piasku; do murowania górnej połowy — 1 cz. cementu + 2 cz. wapna + 6 cz. piasku; dla wierzchołka komina — 1 cz. cementu + 1 cz. wapna + 4 cz. piasku.

Według Dickerhof'a podane niżej zaprawy nabywają własność wodonieprzepuszczalności po 7 dniach tężenia, przy grubości warstwy zaprawy 15 mm. i ciśnieniu słupa wody wysokości 5 m:

1 cz. cementu, 2 cz. piasku, 0,5 cz. ciasta wapiennego;

1 „ „ 3 „ „ 1 „ „ „

1 „ „ 5 „ „ 1,5 „ „ „

1 „ „ 6 „ „ 2 „ „ „

Do wyrobienia zaprawy cement.-wap są używane dwa sposoby:

1) wymierzają na objętość ciasto wapienne, rozczyniają go wodą, a do otrzymanej cieczy wapiennej dodają, mieszając ciągle, zawczasu przygotowaną suchą mieszaninę z cementu i piasku;

2) dokładnie mieszają wapno w proszku, cement i piasek, a następnie dodają do mieszaniny potrzebną ilość wody.

Tabela ilości otrzymanej zaprawy w zależności od ilości części poszczególnych materiałów użytych do mieszanki.

Mieszanka				Otrzymuje się zaprawę cementowo-wapienną części objętościowych
Cementu części objętościowych.	Piasku części objętościowych.	Ciasta wapiennego objętośc.	Wody części objętościowych	
1	5	0,5	1,30	4,9
1	6	1,0	1,35	6,0
1	7	1,0	1,60	6,8
1	8	1,0	1,60	7,0
1	9	1,5	1,60	7,8
1	10	2,0	1,70	9,45

UWAGA: na ogół można liczyć : 1. — objętość otrzymanej zaprawy = objętości ciasta wapiennego + 2. objętości piasku i cementu; 2. — objętość wody = objętości cementu + 0,07 objętości piasku.

Tabela wytrzymałości zaprawy cement. - wapienn. według Büsing'a i Schumann'a.

Skład zaprawy cem.+pias. +wapn.	Wytrzymał. na rozciąganie kg./cm. ² po upływie					Wytrzymał. krańcowa na ściskanie kg./cm. ² po upływie				
	28 dni	3 mies.	6 mies.	1 roku	2 lat	28 dni	3 mies.	6 mies.	1 roku	2 lat
1 : 6 : 0,5	20,9	37,6	40,3	45,3	58,5	186	315	338	351	361
1 : 8 : 0,75	15,3	22,0	29,1	35,3	41,8	113	196	215	233	268
1 : 10 : 1	10,4	14,8	16,6	22,4	26,4	80,2	127	153	165	208

Podane cyfry odnoszą się do próbek tężenie których przeprowadzało się na powietrzu. Pod słowem „wapno” w tabeli rozumieć należy ciasto wapienne wysuszone przy 100° C., zmielone i przesiane przez mialkie sito.

h. Beton i żelbeton.

1. Betonem nazywa się sztuczny materiał budowlany składający się z zaprawy i balastu. Balastem służy szaber kamienny lub ceglany, żwir, żużel, koks i t. p. Odpowiednio do sposobu wyrobienia beton dzieli się na „suchy” i „mokry” (zlewny). Pierwszy z niewielką ilością wody, znajduje zastosowanie w wypadkach kiedy może być dobrze ubity; drugi zaś z znaczną ilością wody, tam gdzie ubijanie jest niemożliwe naprz. przy robotach w wodzie. Przy jednakowych składowych częściach, suchy beton początkowo jest mocniejszy od mokrego, lecz po upływie pewnego dłuższego czasu, różnica ta prawie ustaje.

Od połączenia betonu cementowego i żelaza w taki sposób, że przy jednoczesnej pracy tych materiałów, główne ich własności, a mianowicie wytrzymałość żelaza przy rozciąganiu, a betonu przy ściskaniu zostają wykorzystane należycie, wytwarza się ustrój, który nazywają żelbetonem. Połączenie takie staje się dopuszczalnym z powodu istniejącej wielkiej zczepności żelaza z betonem i prawie jednakowym dla obu materiałów cieplnym współczynnikiem rozszerzalności.

W ustrojach żelbetowych, pracujących na gięcie, żelazo będąc założone w części rozciągniętej przyjmuje na siebie siły rozciągające, w częściach zaś ściśniętych pracuje beton, w ten sposób zostają wykorzystane cenne zalety obydwu materiałów. Jeżeli ustrój podlega tylko ściskającym siłom, zaopatrzenie betonu w uzbrojenie żelazne jest również bardzo pożytecznem, gdyż ułatwia się przylem praca betonu na ściskanie, podwyższa się jego sprężystość i zwiększa się wytrzymałość na wyboczenie; w obecności natężeń stycznych, przy których bezpieczne obciążenie betonu może zostać przekroczonem, użycie uzbrojenia jest niezbędnem.

Żelbeton używa się do budowy domów mieszkalnych, gmachów fabrycznych, składów, mostów, rur podtorowych, kominów fabrycznych, zbiorników, komór turbinowych; fundamentów, murów wsporczych, parkanów, słupów i t. p. Żelbeton jest materiał ogniotrwały, stosunkowo tani i lekki, prawie nie potrzebuje remontu, może być stosowany do bardzo złożonych konstrukcji. Główniejsze strony ujemne:

znaczny koszt budulca do rusztowania i sporządzenia form, dźwiękoprzewodność, trudność wykonania przeróbek i przebudowań w gotowych częściach.

2. Skład betonu: we wszystkich przypadkach użycia betonu do budowli, należy dążyć do otrzymania betonu zwartego. Piasek drobny potrzebuje więcej cementu niż gruby, z tego powodu, przy jednakowych ilościach cementu zaprawa z piaskiem grubym jest mocniejsza od zaprawy z piaskiem drobnym. W zaprawie cement winien zapelniać wszystkie pustki pomiędzy ziarnkami piasku, a w betonie zaprawa wszystkie pustki w balaście (pomiędzy żwirem lub szabrem). Dla tego aby być pewnym że ziarenka piasku lub balastu ze wszystkich stron zostały należycie oblepione, piasek cementem, a szaber zaprawą, w zaprawie winien być pewny zbytek cementu, a w betonie zbytek zaprawy.

Do określenia najodpowiedniejszego składu betonu z materiałów znajdujących się na robocie, koniecznym jest wiedzieć objętość miejsc pustych pomiędzy ziarnkami żwiru lub szabru i piasku. Osiąga się to w sposób następujący: naczynie o pojemności dokładnie wymierzonej zapelniają żwirem lub szabrem do wysokości brzegów, następnie napelniają naczynie wodą; objętość dolanej wody, podzielona przez objętość naczynia, a pomnożona przez 100, wykaże objętość miejsc pustych w % %. Dla określenia objętości pustek pomiędzy ziarnkami piasku: suszą go i określają wagę jednostki objętościowej i ciężkość właściwą suchego piasku; nazywając przez g wagę jednostki objętościowej suchego piasku, a przez d jego ciężkość właściwą (w przybliżeniu = 2,6) otrzymamy: objętość masy piasku = $\frac{g}{d}$ - jedn. objętośc.; objętość pustek $W = 1 - g : d$; objętość pustek w % % od objętości piasku $\alpha = 100 \left(1 - \frac{g}{2,6} \right)$.

Przykład: 10 litr. such. piasku waży 16 kg., wtedy objętość pustek = $10 - \frac{16}{2,6} = 3,85$ l., a więc $\alpha = 38,5\%$ objętości piasku.

Po określeniu objętości pustek, najodpowiedniejszy skład betonu można odnaleźć sposobem następującym:

Oznaczamy:

C — ilość (obj.) cementu		α — obj. pustek w piasku
P — „ „ piasku		w %
K — „ „ żwiru		β — obj. pustek żwiru w %
V — objętość otrzymanego betonu		δ — nadmiar cementu w %

Wartość nadmiaru δ : dla betonu ubijanego fundamentów — 10%, dla betonu w budowlach nad powierzchnią ziemi — 15%; w ustrojach żelbetowych: dla części o przekroju większym — 20%, dla części o przekroju małym — 25%.

Poniższe wzory dają możliwość określenia najodpowiedniejszego stosunku pomiędzy składnikami betonu znając objętości pustek α i β , oraz nadmiar cementu δ .

$$P : C = 1 : \alpha (1 + \delta); \quad k : C = (1 + \delta \cdot \alpha) : \alpha \beta (1 + \delta)^2 \quad . . . \quad (1)$$

Ilości objętościowe cementu, piasku i żwiru, potrzebne do wyrobienia objętości V betonu określają się za pomocą wzorów:

$$k = V (1 + \delta \cdot \beta); \quad P = V (1 + \delta) \cdot \beta : (1 + \delta \cdot \alpha) (1 + \delta \beta);$$

$$C = \alpha \beta (1 + \delta)^2 V : (1 + \delta \alpha) (1 + \delta \beta) \quad . . . \quad (2)$$

Przykład: Znaleźć najodpowiedniejszy skład betonu, dla 1 m.³ betonu, który ma być użyty do fundamentów, przyjmując że w piasku 38,5%, a w żwirze 45% pustek (na objętość);

Objętość cementu = 1; $\alpha = 0,385$; $\beta = 0,45$; $\delta = 0,1$
względem wzoru (1) otrzymamy:

$$P : 1 = 1 : (1 + 0,1) \cdot 0,385 = 2,44.$$

$$k : 1 = (1 + 0,1 \cdot 0,385) : 0,385 \cdot 0,45 (1 + 0,1)^2 = 4,76.$$

Więc najodpowiedniejszy skład betonu będzie: 1 cz. cementu, 2,44 cz. piasku i 4,76 cz. żwiru.

Dla wyrobienia 1 m.³ betonu tego potrzeba (wzór 2):

$$\text{żwiru} — k = 1 : (1 + 0,1 \cdot 0,45) = 0,957 \text{ m.}^3$$

$$\text{piasku} — P = 1 (1 + 0,1) \cdot 0,45 : (1 + 0,1 \cdot 0,385) (1 + 0,1 \cdot 0,45) = 0,456 \text{ m.}^3$$

$$\text{cementu} — C = 0,385 \cdot 0,45 (1 + 0,1)^2 \cdot 1 : (1 + 0,1 \cdot 0,385) (1 + 0,1 \cdot 0,45) = 0,193 \text{ m.}^3$$

$$\text{lub } 0,193 \cdot 1400 = 270,2 \text{ kg.}$$

Dla określenia najodpowiedniejszego składu zaprawy należy w powyższych wzorach dla P i C przyjąć $\beta = 1$, przytem wzór dla k jest zbytecznym.

Przy zestawieniu przedwstępnych kosztorysów, kiedy materiały nie są jeszcze zakupione, a więc i współczynniki α i β nie są dokładnie określone, ilość poszczególnych składników betonu na jednostkę objętościową obliczają w przybliżeniu. Jeżeli $1:m:n$ jest skład betonu (cem., piasek, żwir lub szaber), a V — objętość wyrobionego betonu, to stosunek $V:(1+m+n) = k$ będzie współczynnikiem, mnożąc przez który sumę objętości poszczególnych części składowych betonu, nie wyłączając i wody, otrzymamy właściwą objętość betonu. Przeciętnie objętość otrzymanego betonu $V = (1+m+n+\text{woda}) \cdot 0,6$. Zwykle na wodę przypada około 25% objętości wszystkich części stałych, więc suma objętości składników betonu (w stanie luźno nasypanym) + woda =

$$(1+m+n) + 0,25(1+m+n) = 1,25(1+m+n)$$

Objętość betonu $V = 0,6 \cdot 1,25 \cdot (1+m+n) = 0,75(1+m+n)$, skąd $k = 0,75$, a więc objętość otrzymanego betonu wynosi $\frac{3}{4}$ sumy objętości stałych części składowych.

Przy objętości betonu V

$$\text{objętość cementu } C = \frac{V}{k \cdot (1+m+n)} \cdot 1 \dots \dots \dots (1)$$

$$\text{Objętość piasku } P = \frac{V}{k \cdot (1+m+n)} \cdot m \dots \dots \dots (2)$$

$$\text{Objętość żwiru } K = \frac{V}{k \cdot (1+m+n)} \cdot n \dots \dots \dots (3)$$

Przykład: Określić objętość cementu i piasku dla 1 m.³ zaprawy 1:4.

$$V = 1; k = 0,75; m = 4; n = 0$$

$$C = \frac{1}{0,75(1+4)} = 0,267 \text{ m.}^3 \text{ lub } 0,267 \cdot 1400 = 373 \text{ kg.}$$

$$P = \frac{1}{0,75 (1 + 4)} \cdot 4 = 1,068 \text{ m.}^3 \sim 1,07 \text{ m.}^3$$

Przyjmując we wzorach (1) i (2): objętość betonu $V = 1$; $k = 0,75$; $n = 0$, to

$$C = \frac{1,333}{1 + m}; P = \frac{1,333}{1 + m} \cdot m, \text{ a więc } P = C \cdot m.$$

Biorąc pod uwagę rozmaite straty materiałów przy robotach, można odrzucić od mianownika we wzorach 1, 2 i 3 liczbę odnośną do cementu t. j. 1 i liczyć ostatecznie że:

$$\text{Objętość cementu } C = \frac{V}{(m + n)} \cdot k \cdot 1.$$

$$\text{„ piasku } P = \frac{V}{(m + n)} \cdot k \cdot m = C \cdot m.$$

$$\text{„ żwiru } K = \frac{V}{(m + n)} \cdot n = C \cdot n.$$

Przykład: Określić ilości materiałów dla wyrobienia 1 m.³ betonu składu 1 : 3 : 6:

$$C = \frac{1}{(3 + 6) \cdot 0,75} = 0,148 \text{ m.}^3$$

$$P = 0,148 \cdot 3 = 0,444 \text{ m.}^3$$

$$K = 0,148 \cdot 6 = 0,888 \text{ m.}^3$$

Dla otrzymania betonu zwartego używają zwykle proporcje:

dla betonu ze żwirem 1 : m : 2 m.

„ „ z szabrem 1 : n : 1,5 n.

3. Sposoby wyrobienia betonu. Beton wyrabia się sposobem ręcznym i maszynowym.

Przy robocie ręcznej 12 pracowników w przeciągu 8 godzin wyrabiają od 12 — 16 m.³ betonu. Wskazówki co do jakości składników oraz porządku, który winien być utrzymany przy wyrobieniu betonu są podane w dodatku do rozdziału III art. 3.

Wyrobień betonu sposobem maszynowym (betoniarki) ma przewagę nad sposobem ręcznym, zwłaszcza przy wyrabianiu dużych ilości betonu, ze względu na przyspieszenie procesu wyrabiania i oszczędności w robociznie. Beton wyrobiony sposobem maszynowym jest zawsze jednakowo dobrze zmięszany, co przy sposobie ręcznym jest niewykonalnym. Pomiedzy rozmaitych systemów betoniarek najwięcej znane są betoniarki:

1. Amerykańska Ransom'a: pojemność bębna od 60 do 1200 l.; bęben może być ładowany do 40 razy na godzinę. Wydajność za 8 godzin pracy od 20 do 380 m.³ betonu; ilość obrotów bębna na 1 min. 24 — 14, obrotów wału — 175 — 100; potrzebny silnik od 1½ — 16 HP.

2. Betoniarka szwajcarska z bębniem rozsuwającym się. Maszyna ta zaopatrzona w dźwig, dla podnoszenia i nasypania materiałów w bęben, oraz w zbiornik dla wody. Ładunek bębna od 150 do 500 l., ilość obrotów bębna na 1 min. 14 — 10; wydajność — 5 — 20 m.³ na godzinę; waga maszyny od 2865 do 4176 kg.; silnik 3 — 5 H. P. (K. M.)

Bęben z żelaza łanego tej betoniarki składa się z dwóch rozsuwających się półkuli, brzegi których przy zsuwaniu przytykają się tak szczelnie, że woda nie przecieka. Przy robocie dobrze zorganizowanej bęben można wyładowywać 30 — 40 raz na godzinę.

Przy robotach betonowych większych, kiedy szabru potrzeba dużo, należy tłuc kamień na szaber maszyną, a nie w sposób ręczny. Dobre maszyny do tłuczenia kamienia angielskie wytwórni Hadfield'a.

i. Rozchód materiałów bud. i robocizny przy niektórych robotach murarskich.

1. Ilość materiałów i robocizny dla wyrobienia 1 m.³ muru z kamienia:

a. Kamienia polnego lub łamanego	1,11 m. ³ .
tłuczni z cegły lub kamienia	0,14 m. ³
zaprawy	0,37 m. ³
murarzy majstrów	6 godz.
pomocników	5 godz.
b. Płyty kamiennej	1,16 m. ³
zaprawy	0,37 m. ³
murarzy majstrów	6 godz.
pomocników	5 godz.

2. Rozchód cementu portl. i piasku na 1000 cegieł muru, przy zaprawie:

Stosunek	1 : 2	1 : 3	1 : 4	1 : 5	1 : 6	1 : 7
Cementu kg. .	470	350	280	235	210	180 kg.
Piasku m. ³ . .	0,68	0,78	0,87	0,87	0,87	0,87 m. ³
Zaprawy m. ³	od 0,75 do 0,85 m. ³					

3. Ilość materiałów potrzebnych przy murowaniu ścian i sklepienia z cegły o wymiarach 27 × 13 × 7 cm. przy spoinach łożyskowych grubości 13 mm. (12 rzędów w 1 m. wysokości muru) i spoinach pionowych — 10 mm. — od 1 m.³ roboty:

a. Roboty grubości 1½ cegły i powyżej:

Cegły—310 szt.	} + Straty	mur zwyczajny — 5%
Zaprawy—0,24 m. ³		sklepienie proste—10%
		sklepienie złożone —20%

b. Roboty grubości 1 cegła i poniżej:

Cegły od 310 do 370 szt.	} + Straty dla
Zaprawy od 0,23 do 0,16 m. ³	
murów zwyczajnych — 5%	

sklepień prostych	{	cegły —10%
		zaprawy —15%

sklepień złożonych	{	cegły —20%
		zaprawy —25%

4. Ilość robocizny potrzebnej przy murowaniu ścian, różnej grubości, z cegły o wymiarach i spoinach jak w punkcie 3 na każde 1000 szt. cegiel:

Grubość ściany, cegiel . .	1/2	1	1½	2	2½	3	3½	4
Murarzy godzin.	84	60	43	34	29	27	25	24

5. Rozchód materiałów na podłogi i chodniki betonowe.

	BETON WARSTWA DOLNA			BETON WARSTWA GÓRNA			ROZCHÓD NA 1 m. ²	
	Stosunek		Gru- bość cm.	Stosunek		Gru- bość cm.	Ce- mentu kg.	Piasku i żwiru m. ³
	Cement	Piasek i żwir		Cement	Piasek			
Podłogi w piwnicach	1	9	5,0	1	2	1,0	14,5	0,063
	1	9	7,5	1	2	1,0	18,5	0,091
	1	6	15,0	1	1	2,0	56,0	1,175
Chodniki	1	9	10,0	1	1	2,0	35,5	0,122
	1	12	10,0	1	1	2,0	31,0	0,121

k. Zabarwienie zapraw i betonów cementowych.

Zabarwienie zapraw i betonów cementowych osiąga się przez dodanie do portl. cementu farby mineralnej w proszku 1 lub 2% na wagę. Nieszkodliwe dla cementu farby są: sadza (lampowa, oraz kość palona), błękit berliński, ultramaryna, ochra żółta, umbra palona, mumja; cynowar ołowiany można dodawać w ilości nie wyżej nad 1%. Farbę należy dokładnie zmieszać z cementem, następnie dodać suchy piasek w proporcji przewidzianej, znowu dokładnie zmieszać, następnie dodać suchy tłuczeń i nanowo zmieszać; po otrzymaniu mieszaniny jednokolorowej stopniowo dolewać wody w potrzebnej ilości. Dla otrzymania różnych kolorów i odcieni trzeba domieszać

do cementu następujące ilości farby (w % % odnośnie do do wagi cementu):

FARBY	Odcienie przy ilości farby			
	0,5%	1%	2%	4%
Sadza lampowa	Jasno-szary	Jasno-szary	Szaro-niebieski	Szary
Błękit berlin	Szaro-zielonawy	Szaro-niebieskawy	Szaro-niebieski	Jasny szaroniebieski
Ultramaryna	—	Jasno-niebieskawy	Szaro-niebieski	Jasny szaroniebieski
Ochra żółta	Jasno-zielony	Szaro-różowy	Ciemno-różowy	Jasno-żółty
Umbra palona	Jasno-różowy	—	Ciemno-różowy	Czekoladowy
Mumja	Jasno-różowy	Ciemno-różowy	Terakotowy	Czerwony

Ostatecznie kolor zabarwionej zaprawy lub betonu zależy od koloru cementu, piasku i tłucznia; ta lub inna ilość wody w zaprawie i betonie okazuje wpływ na odcienia ich zabarwienia.

1. Malowanie powierzchni betonowych i cementowych.

Przedtem jak pokrywać powierzchnię betonową w budynku lub wyrobu z cementu farbą olejną, należy ją dokładnie oczyścić i wymyć oraz dać budynkowi lub wyrobowi dłuższy czas na przewiew na wolnem powietrzu, co jest konieczne mając na względzie że znajdujące się na niewytrzymałej powierzchni cementowej alkalia omydlają olej i wadliwie oddziałują na farbę. Dla usunięcia omydlania, pokrywają powierzchnię betonową lub cementową roztynem kwasu siarczanego (1 cz. kwasu na 100 cz. wody). Dla malowania ścian betonowych i wyrobów cementowych bez należytego wytrzymania ich, posługują się farbami specjalnemi.

m. Wyroby z betonu i cementu.

1. Pustaki.

Pustaki używają się do budowy domów mieszkalnych-budynków przemysłowych i gospodarczych. Dodatnie strony użycia pustaków: a) cieńkość murów, ponieważ puste przestrzenie wewnątrz pustaków tworzą ciepłą izolację powietrzną i tym pozwalają oszczędzać na grubości murów, b) szybkość murowania. Strony ujemne: trudność wykonania łuków, trudność tynkowania ścian, trudność należytego ułożenia pustaków do muru.

Pustaki zwykle wyrabiają się w specjalnych wytwórniach lecz mogą wyrabiać się i na miejscu robót przy pomocy specjalnych narzędzi i ręcznych maszyn.

Skład betonu do wyrobu pustaków — przy mieszaniu wilgotnej — 1 cz. cem., nie więcej 3 cz. piasku i 4 cz. żwiru lub szabru. Cement obowiązkowo portlandzki i winien odpowiadać warunkom technicznym dobrego cementu (podane w dodatku 2) piasek czysty, bez domieszek o ziarnach różnej wielkości, lecz nie więcej nad 5 mm.; szaber z kamienia czysty, wielkość od 5 do 20 mm., w razie użycia żwiru — wymiary te same co dla szabru. W mur pustaki należy układać nie wcześniej 3-ch tygodni od dnia wyrobienia. W ciągu pierwszych 7—10 dni po wyrobieniu, pustaki winny być wciąż zwilżane wodą i przechowywać się ukryte od wiatru, mrozu i słońca; po upływie tego terminu także zaleca się zwilżać pustaki wodą 3 razy na dobę, aż do czasu ułożenia ich w sztable. Zwilżanie należy wykonywać tak, aby na pustakach nie pozostało białych plam; przy zwilżaniu szczególną uwagę należy zwracać na kąty i części występujące. Przy ułożeniu pustaków w sztable należy zostawiać dostateczne przestrzenie dla swobodnej cyrkulacji powietrza, aby pustaki wysychały równomiernie i nabyły jednokolorowego zabarwienia. W celu przedłużenia terminu tężenia cementu dodają do mieszanki 0,5 cz. wapna i w tedy zamiast 3 biorą 4 cz. piasku Dla zmniejszenia kosztów wyrobu pustaków stosują na 1 cz. cementu,—1 cz. wapna, do 6 cz. piasku i do 10 cz. żwiru.

Układanie pustaków do muru wykonywa się na zaprawie cementowej 1:3 lub 1:4 rozrobionej mlekiem wapiennym.

Każdy kamień należy ułożyć na zaprawie, uważając na prawidłowe wiązanie i niedopuszczając zalewania spod rzadką zaprawą (nawet pionowych). Przy ciśnieniach oddanych na ściany przez belki i krokwie, ciężarów skupionych od 1650 do 4900 kg. należy urządzać opory pod belki co najmniej z 1 masywnego kamienia betonowego (nie pustaka); przy obciążeniach skupionych większych od 4900 kg., masywne kamienie betonowe pod belką układają się nie mniej niż w 3 rzędy. Otwory na drzwi i okna przekrywają się u dołu i góry belkami z żelbetonu. Przy rozpiętości do 1 m. końce belek, przekrywających otwór winnie mieć podpórę z 1 rzędu masywnych kamieni; przy rozpiętości 1,4—1,5 m.—2 rzędy; przy rozpiętościach większych nad 1,5 m.—co najmniej 3 rzędy.

2. Dachówka.

Dachówka z zaprawy cementowej winna być postawiona w jednym z pierwszych miejsc pomiędzy materiałami używanymi do krycia dachów, ponieważ jest mocną i ogniotrwałą, fabrykacja jej jest prosta i tania; wada — ciężka, — 1 m.² pokrycia suchą dachówką waży 28—36 kg. (bez wagi wiązań).

Do wyrobu dachówki są potrzebne: czysty piasek; cement portlandzki, woda i ręczna maszyna (dachówczarka); skład mieszaniny 1:3. Po uformowaniu dachówki przy pomocy dachówczarki, stawiają ją razem z podkładką (szablonem) na półkę dla suszenia w zakrytym miejscu, po upływie $1\frac{1}{2}$ —2 doby wyjmują ostrożnie z podkładek i ustawiają rzędem, na rąb, czopem do góry. W ciągu tygodnia dachówkę należy zwilżać wodą 1—2 razy na dzień i ukrywać od gwałtownych zmian temperatury i wiatru. Po upływie 4—6 tygodni dachówkę można używać do pokrycia dachu; nachylenie dachu od 1:1,5 do 1:3; krokwie drewniane 13 × 16 cm. w odległości 1 m.; przy długości krokwii większej nad 4,25 m., należy postawić wiązanie dwutorczykowe o ile nie można postawić zastrzałów.

Łacenie pod dachówkę wykonywa się z łat czysto kantowanych o przekroju 5 × 5 cm. lub 5 × 7,5 cm. przy odstępach mniej więcej 33—35 cm. jedna od drugiej. Układanie dachówki zaczyna się od dołu (od okapu); po spadku dachu dachówka układa się na sucho, gąsior — na

zaprawie. Żeby zapobiedz szkodliwemu działaniu silnych wiatrów, należy przymocować każdą 8 dachówkę drutem, dla czego przy wyrobieniu dachówki należy przekłóć ją w dwóch miejscach przez otwory w szablonach. Wymiary dachówki zwykle 445×220 mm. lub 400×200 mm.; grubość nie więcej — 12 mm.; waga suchej — 2 — 2,8 kg., nasyczonej wodą — 30% więcej.

3. Dachówka cementowo-azbestowa (terofazeryt, eternit).

Płytki cementowo azbestowe do krycia dachów; niepalne, nie przepuszczają wody, odporne na gazy; wytrzymałość na rozerwanie 420 kg./cm.^2 , na złamanie 604 kg./cm.^2 ; ciężkość właściwa — 2.4 g./cm.^3 ; waga 1 m.^2 pokrycia (bez oszalowania i wiązania), w zależności od systemu pokrywania 9—13 kg.; przy nasyceniu płytek wodą—9,7—13,8 kg. Wymiary płytek: 40×40 cm. i 30×30 cm. Płytki układają po oszalowaniu deskami 2,5 cm. do czoła lub po łączeniu. Płytki przymocowują się do szalowania lub do łat gwoździami cynkowanymi o łebkach szerokich. Terofazeryt można używać do licowania ścian wewnętrznych i zewnętrznych i dla zabezpieczenia sufitów od ognia; dla tego wyrabiają płytki o wymiarach $1,25 \times 1,25$ m.

4. Cegła cementowa.

Wyrabia się z port. cementu i piasku, nie wymaga wypalania; stosunek cementu do piasku: dla budynków kilkopiętrowych 1:8, dla budynków parterowych 1:10.

Wyrabiają także cegłę cementowo-wapienną, skład mieszaniny: 1 cz. cem., 1,25 wapna gaszon. i 16 cz. piasku. Cegłę cementową używa się do budowy po upływie 6 tygodni od dnia wyrobienia; w ciągu pierwszego tygodnia należy zwilżać wodą. Cegłę cementowo-wapienną należy wytrzymać 2—3 miesiące, wodą nie zwilżać.

5. Płyty do chodników.

Płyty betonowe do chodników mają obecnie prawie powszechne uznanie. Zwykle wymiary 50×50 cm., grubość 6—7 cm. Dla wyrobienia płyt służy żelazna rama, rozjemna, układana na drewnianej desce. Formę tę wypełniają zaprawą cementową 1:5, a górną warstwę (gru-

bości koło 2 cm.) zaprawą 1:2, następnie ułożoną tak masę ubijają ubijakami (waga koło 4,5 kg.). Po wyrobieniu płyty formę rozbierają, a płytę pozostawiają na miejscu, na desce; po upływie 1 doby zabierają do szopy, wytrzymują 2 — 3 tyg. ciągle zwilżając wodą. Po 3-ch tygodniach można używać płytę do roboty. Układanie płyt wykonywa się na zaprawie cementowej, po posadzce z chudego betonu, grubości koło 4 — 6 cm. lub wprost na warstwie piasku 13—16 cm. grubej.

Rozdział II.

A. STATYKA BUDOWLANA.

a. Porządek przeprowadzenia obliczeń statycznych.

Przy obliczaniu poszczególnych części budynku, zaczynają od obliczenia dachu, następnie obliczają stropy, kolumny, ściany (w szczególnych wypadkach obciążenia), łęki, sklepienia, oraz określają wymiary połączeń metalowych, w końcu oblicza się posadowienie fundamentu, w zależności od jakości przedtem zbadanego gruntu, rodzaju fundamentów i wielkości obciążenia.

Przy budowie mostów obliczenia należy zaczynać od obliczeń jezdni, następnie kolejno określać wymiary poręczy, pokładów chodnikowych, podłużnych i poprzecznych belek podtorowych; po otrzymaniu tych danych następuje obliczenie i badanie dźwigarów i fundamentów.

Przy obliczeniach każdej poszczególniej części budynku należy dokładnie uwydatnić:

1. Siły zewnętrzne t. j. obciążenie budynku, składające się z wagi własnej oraz obciążenia użytkowego (przejściowego), a także obciążenia zależnego od pogody — wiatr, opady.

2. Siły wewnętrzne (wytrzymałość, natężenia) określają się analitycznie lub graficznie oraz rodzaj działania ich (rozciąganie, ściskanie, gięcie, wyboczenie i t. d.) W niektórych wypadkach należy wykreślić krzywą ciśnień i sprawdzić pewność.

3. Wymiary (przekrój poprzeczny) poszczególnych części budynku.

4. Sposób połączenia poszczególnych części, wymiary i urządzenie połączeń (ściągacze żelazne, jęty, śruby, nity i t. d.).

Jako ogólny dodatek do obliczeń dołącza się: ogólny i szczegółowe rysunki, wykazy: ilości i wagi potrzebnych materiałów, robocizny i kosztorys.

b. Obciążenia przyjęte do obliczeń statycznych.

Dane Min. R. Publ. w Niemczech.

1. Stropy.

Waga własna.

Stropy drewniane	kg./m. ²	Stropy zasklepione na belkach żelaznych	kg./m. ²
Odległość pomiędzy osiami belek 1 m., grubość belek 24—26 cm.		Strzałka sklepienia = $\frac{1}{8}$. Zapelnienie pochwin piaskiem lub popiołem kokosowym do wysokości zwornika. Legary 10 × 10 cm. w odległości 0,8 m. podłoga 3,5 cm. gruba.	
1. Rząd belek i pulap z polepą glinianą 10 cm. gr	230		
2. Rząd belek z podłogą drewnianą; deski 3,5 cm. grube.	70	Uwaga: w niżej podanej wadze stropów, waga belek żelaznych nie jest włączoną.	
3. Rząd belek z pulapem 3 cm. grub. i polepą 10 cm.	210	Zapelnienie przestrzeni pomiędzy belkami, po nad sklepieniem powiększa podaną niżej wagę 0. . . .	140
4. Rząd belek z pulapem i polepą 11 cm. grubą oraz podłogą z desek 3,5 cm. grubych	270	1. Sklepienie z cegły, $\frac{1}{2}$ cegły grube, rozpięt. do 2 m.	370
5. Jak p. 4, lecz podłoga z gliny lub gipsu 5 — 7 cm. gruba	310	2. Jak p. 1 lecz z cegły dziurowanej.	310
		3. Sklepienie z cegły, $\frac{1}{2}$ cegły grube, rozpięt. 2—3 m.	440

Stropy drewniane	kg./m. ²	Stropy zasklepięone na belkach żelaznych	kg./m. ²
6. Jak p. 4, lecz z otynkowaniem po oszalowaniu deskami 2 cm. grub. i trzcinie	300	4. Jak p. 3 lecz z cegły dziurowanej.	380
7. Jak p. 6, lecz podłoga nie drewniana a z gipsu lub gliny, 5 — 7 cm. gruba	340	5. Sklepienie betonowe rozpięt. do 1,5 m.	370
8. Rząd belek z pułapem i polepą pełną, podłoga z desek 3,5 cm. grubych	360	6. Sklepienie z blachy falistej i płyt sklep. przykrytych warstwą betonu 13 cm. grubą	250
		7. Francuskie stropy żelazne przy polepie z gipsu (15—30 kg. żelaza, 25 kg. drzewa i 220 kg. gipsu) . .	275

2. Obciążenia użytkowe (przejsściowe).

O B C I A Ź E N I E	kg./m. ²
1. Obciążenie użytkowe dla domów mieszkaln., niewielkich zakładów biurowych wyłączając obciążenie od książ, dokumentów i t. p.	250
2. Dla dużych gmachów przemysłowych . . .	400
3. Sal publicznych	400
4. Dla pokładów na przejazdach lub dworach, (znaczące ciężary skupione wyłączają się) .	800
5. Dla zwykłych poddaszy	150
6. W pokojach szkolnych	300
7. Dla koszar i fabryk	300
8. Dla schodów . . . . . od 400 do	500
9. Od tłumy ludzi	400

3. TABELA № 53.

Waga własna i obciążenie ogólne (waga własna + obciąż. użytkowe).

WYSZCZEGÓLNIENIE	Waga własna kg./m. ²	Obciążenie ogólne kg./m. ²
1. Strop w pomieszczeniach mieszkalnych	250	500
2. Strop w gmachach fabrycznych	250	750
3. Strop w składnicach zbożowych od do		850 1000
4. Strop sklepieniasty z cegły dziurowanej, 1/2 cegły gruby, w budynkach mieszkaln.	350	600
5. Jak p. 4, lecz z cegły zwykłej	380	650
6. Jak p. 4, lecz w budynkach fabryczn.	380	1000
7. Jak p. 4, lecz 1 cegła gruby, pod przejazdami i dworami przejazdowymi	570	1350
8. Schody na sklepieniach	500	1000
9. Schody drewniane	100	600
10. Dachy — rzut poziomy dachu, łącznie z ciśnieniem wiatru i śniegu:		Obciążenie ogólne
a. pokrycie — blacha lub szkło, nachylenie 10 — 25°		od 125 do 150
b. pokrycie — łupkiem, nachylenie 25 — 45°		od 200 do 240
c. pokrycie dachówką, nachylenie 30 — 45°		od 250 do 300
d. pokrycie warstwcem, nachylenie 1:18		300
e. Dachy mansardowe pokryte łupkiem lub dachówką, nachylenie 45 — 70°		od 400 do 700

Uwaga: Dla dachów poziomych (płaskich), lub nachylnych nieznacznie (1:20), przystosowanych dla spacerów, gier i t. d. obciążenie przejściowe (użytkowe) wynosi 250 kg./m.².

4. Obciążenia kg./m.² przyjęte przez koło architektów warszawskich.

Przegląd techniczny 1905 r. № 25.

a.	Obciążenie użytkowe poddaszy domów mieszkalnych	150
b.	Obciążenie użytkowe w mieszkaniach	200
c.	" " w salach zebrzań	400
d.	" " w fabrykach, sklepach	500
e.	" " w przejazdach i podwórzach	750
f.	" " schodów licząc w rzucie poziom.	500

5. Własny ciężar stropów.

Koło architektów warszawskich.

a.	Strop drewniany, składający się z belkowania i podłogi	80 kg./m.
b.	Strop drewniany, składający się z belek, pułapu, podsufitki, polepy, wyprawy, ślepej podłogi i posadzki	250 kg./m. ²
c.	Strop sklepiony płasko na 1/2 cegły na belkach żelaznych, z cegły zwyczajnej z wkładkami żelaznymi wraz z polepą z lekkiego materiału, legarami, ślepą podłogą i posadzką	350 kg./m. ²
d.	Takiż strop z zabetowaniem i posadzką kamienną	450 kg./m. ²
e.	Strop sklepiony płasko, na 1/2 cegły, na belkach żelaznych, z cegły trocinowej lub dętej, wraz polepą z lekkiego materiału, legarami, ślepą podłogą i posadzką	300 kg./m. ²
f.	Takiż strop z zabetowaniem i posadzką kamienną	400 kg./m. ²
g.	Schody kamienne lub sklepione	500 kg./m. ²

6. D a c h y.

a. Waga własna dachu na 1 m.² powierzchni pochyłej dachu, łącznie z wiązaniem dachowym, łączeniem, pokryciem; odległość pomiędzy krokiewiami 1 m.;

poprzeczne wymiary krokwi 13×16 cm., wymiary łąt 4×6 cm.

D A C H	kg./m. ²
a. Jedno spadkowy kryty dachówką zwykłą .	90
b. Dwuspadkowy kryty dachówką zwykłą .	120
c. Dach wierzowy kryty dachówką zwykłą .	130
d. Jak w p. a lecz łączenie po oszalowaniu z desek 2 cm. grubych .	85
e. Dach kryty blachą, oszalowanie deski 2,5 cm.	40
f. Dach kryty blachą falistą $150 \times 40 \times 1,5$ mm. po kątowniku (krokwie w odległości 2 m., kątownik od kątownika 2 m.) .	25
g. Dach kryty papą po oszalowaniu deskami grubości 2,5 cm. .	35
h. Pokrycie warstwowcem łącznie z oszalowaniem (pokładem) grubości 3,5 cm., krokwie 13×18 cm. .	180
i. Pokrycie szklane po łączeniu z szczebli żelaznych, łącznie z wagą szczebli, grubość szkła 4 mm. odległość pomiędzy szczeblinowikami 0,45 .	20
h. Jak wyżej przy grubości szkła 5 mm. .	25
k. Jak wyżej szkło grubości 6 mm., odległość pomiędzy szczeblinowikami 0,55 m. .	30

Waga wiązań dachowych przyjmuje się na 1 m.² w rzucie poziomym dachu, dla dachów żelaznych 20—30 kg., przy ogólnej wadze dachu 35—45 kg./m.², czyli około 60% ogólnej wagi dachu.

b) Obciążenie dachów.

α Ciśnienie śniegu. Przy obliczeniach wiązań dachowych, ciężar śniegu p przyjmuje się = 75—100 kg/m.² w rzucie poziomym dachu; przy kącie nachylenia dachu do poziomu α , $p_1 = p \cos \alpha$; przy nachyleniu dachu większem

od 40° , należy brać w rachubę tylko połowę obciążenia wagi śniegu, a przy $\alpha > 50^\circ$ waga śniegu nie uwzględnia się zupełnie.

Waga 1 m³ śniegu: suchego i czystego 120 kg.
 udeptanego . . . 460 kg.
 bardzo mokrego . . 790 kg.
 brudnego mokrego
 oraz udeptanego . 1310 kg.

β Parcie wiatru. Przy zwykłych warunkach parcie wiatru $p = 125 \text{ kg./m}^2$, dla budynków ustawionych w odkrytym miejscu (naprz. kominów fabrycznych) $p = 250 \text{ kg./m}^2$, na płaszczyznę prostopadłą do kierunku działania wiatru; kierunek zaś wiatru przyjmuje się jako poziomy.

Następująca tablica podaje parcie wiatru p_1 w kg./m² skierowane prostopadłe do powierzchni dachu nachylonej pod kątem α do poziomu; obliczenie przeprowadzono według wzoru:

$$p_1 = p \cdot \text{Sn } \alpha. \text{ dla } p = 125 \text{ i } 250 \text{ kg./m}^2.$$

Nachylenie dachu	1 : 1	1 : 1,5	1 : 2	1 : 2,5	1 : 3	1 : 3,5	1 : 4	1 : 4,5	1 : 5
Kąt nachylenia dachu α	45°	33° 41'	26° 34'	21° 48'	18° 26'	15° 37'	14° 21'	12° 31'	11° 19'
$p = 125 \text{ kg./m}^2$									
$p_1 =$ . . .	88	69	56	46	40	34	30	27	25
$p = 250 \text{ kg./m}^2$									
$p_1 =$ . . .	177	139	112	93	79	69	61	54	49

Dla dachów od 1:1½ do 1:4 dostatecznie przyjmować ogólne obciążenie od wiatru i śniegu = 100 – 125 kg./m² w rzucie poziomym dachu. Przy przypuszczeniu że kierunek wiatru tworzy z poziomem kąt = 10°, siła parcia wiatru, działająca w kierunku prosto padłym do powierzchni pokrycia nachylonego pod kątem α do poziomu określi się według wzoru: $p_1 = p \text{ sn } (\alpha + 10^\circ) \text{ kg./m}^2$. Siła ciśnienia działająca w kierunku pionowym będzie: $P = p \cdot \frac{\text{Sn } (\alpha + 10^\circ)}{\text{Cos } \alpha}$ kg./m² w rzucie poziomym dachu.

Przy obliczeniu dachów u szop bez ścian, na słupach, należy uwzględnić parcie wiatru z zewnątrz = 60 kg./m.² powierzchni dachu.

Przy obliczeniu dachów należy także uwzględnić że pośrodku poszczególnych części dachu, a mianowicie: krokwi, łąt i t. d. działa dodatkowe skupione obciążenie = 100 kg., jest to ciężar robotnika remontującego dach.

C. Obciążenie mostów kołowych żelaznych.

l — rozpiętość teoretyczna w m.

g — waga żelaza kg./m.²

1. Mosty żelazne z podwójnym pokładem z belek kantowanych (zamiejskie): ogólna waga wiązań głównych i poprzecznych na 1 m.² mostu

$$g = 105 + 2,31 + 0,02 l^2 \text{ kg./m.}^2,$$

waga pokładu z belek kantowanych wynosi 110 kg./m.². Przy obecności chodników krytych deskami, występujących poza granicę głównych wiązań, waga żelaza na 1 m.² tych chodników (łącznie z wagą wzmocnienia, niezbędnego w tym wypadku, głównych dźwigarów, lecz bez wagi poręczy) będzie:

$$g_1 = 60 + 2,31 \text{ kg./m.}^2$$

2. Takież mosty, lecz miejskie.

$$g = 155 + 2,71 + 0,021 l^2 \text{ kg./m.}^2$$

$$g_1 = 80 + 2,71 \text{ kg./m.}^2; \text{ waga pokładu — } 140 \text{ kg./m.}^2$$

3. Mosty zjezdnią z szabru (szosa) zamiejskie. Waga żelaza, wyłączając żelazo Zore

$$g = 125 + 2,81 + 0,025 l^2 \text{ kg./m.}^2,$$

na żelazo Zore należy dodawać 65 kg./m.², na szaber zaś — 400 kg./m.²; $g_1 = 60 + 2,31 \text{ kg./m.}^2$

4. Mosty miejskie, jezdnia szosa:

$$g = 170 + 3,2 l + 0,028 l^2 \text{ kg./m.}^2$$

$$g_1 = 80 + 2,7 l \text{ kg./m.}^2$$

waga szabru — 480 kg./m.²; żelaza Zore — 80 kg./m.²

5. Mosty miejskie, jezdnia brukowana,

$$g = 180 + 3,7 l + 0,029 l^2 \text{ kg./m.}^2$$

$$g_1 = 80 + 2,7 l \text{ kg./m.}^2$$

waga bruku 700 kg./m.²; waga żalaza Zore — 80 kg./m.²

6. Mosty na dźwigarach żelaznych łukowych.

Waga dźwigarów (łącznie z wagą wiązań poprzecznych i wiatrowych) na 1 m. bieżący rozpiętości teoretycznej wynosi, przy przęsłach dwuprzegubowych, $g = \gamma \cdot b + 35z$ kg., gdzie b — szerokość mostu w m., z — ilość dźwigarów głównych γ — wartość w następującej tabeli:

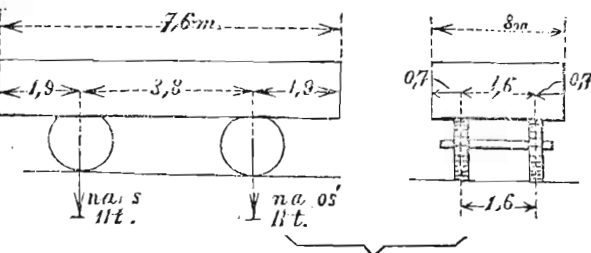
Rozpiętość teoretyczna $l = \text{m.}$	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
Jezdnia — szosa $\gamma =$	32	62	94	129	168	209	255	300	350	410
Jezdnia z podwójn. pokładzie z belek kantowanych $\gamma =$	28	53	80	110	144	180	220	260	305	355

Dla przęseł trójpzregubowych powyższe dane mogą być zmniejszone o 10%.

d. Obciążenie ruchome mostów kołowych.

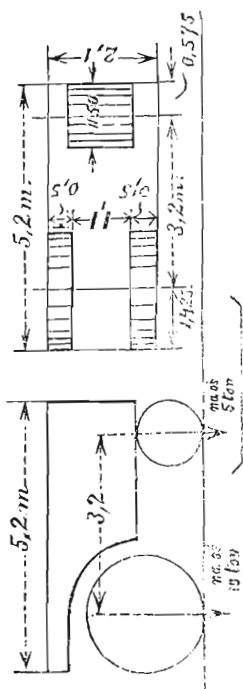
Obciążenie ruchome zwykle składa się z pojazdu fur lub tłumu ludzi. Fury dzielą się na 4 następujące grupy.

Typ I — rys. 71 — fura wagi 22 tony.

Rys. 71.

Typ II — rys. 72 — walec parowy wagi 15 ton.

Rys. 72.

obliczeniu mostów dla dróg z ruchem ciężarowym silnie rozwiniętym obciążają most furą typ I (22 tony) lub pojazdem tych fur, niezaprzężonych (bez przerw), a w wolnych od fur miejscach tłumem ludzi = 440 kg./m.²; jeżeli przez most mają być przeprowadzone tory tramwajowe, to most obciąża się przez dwa pojazdy, niezaprzężonych fur typ I, ustawionych bez przerw, w dwa rzędy, wolne od pojazdów miejsca na jezdni i chodniki zapełniają tłumem ludzi — 440 kg./m.²

Dla mostów przeznaczonych dla fur średniej wagi: obciążają most przez niezaprzężoną furę typ III (10 ton) zapełniając resztę przestrzeni przez tłum ludzi lub ustawiają po bokach pierwszej fury, fury 5 tonowe; w taki sposób dokonane obliczenie należy sprawdzić przez obciążenie mostu przez walec parowy 15 tonowy (typ. II.)

Dla mostów przeznaczonych dla ruchu fur lekkich: obciążają most przez furę typ. IV (5 ton) oraz przez tłum ludzi.

Otrzymane obciążenia ruchome należy pomnożyć przez współczynnik λ określający działanie dynamiczne

obciążenia = $1 + \frac{10}{20 + l}$ (dla mostów kołowych); dla parcia wiatru i obciążeń nie wywołujących wstrząszeń $\lambda = 1$.

W budynkach, — dla sal publicznych, koszar, fabryk $\lambda = 1,5$.

e. Wytrzymałość materiałów.

1. Natężenia dopuszczalne materiałów budowlanych na 1 cm.² (Kolo arch. Warszawskich).

Żelazo zlewne na rozciąganie, wyginanie i ścis-	
skanie	1200 kg./cm. ²
Żelazo zlewne na ścinanie	900 kg./cm. ²
Drut żelazny na rozciąganie	1200 kg./cm. ²
Żelazo lane na rozciąganie	250 kg./cm. ²
„ „ na ściskanie (do 1000 kg.)	500 kg./cm. ²
„ „ na ścinanie	200 kg./cm. ²

Uwaga: natężenia dopuszczalne dla żelaza spawalnego przyjmuje się o 15% mniejsze, aniżeli dla żelaza zlewego.

2. Obciążenia kg./cm.^2 dopuszczalne w fundamentach i murach:

Fundamenty winny być głębiej zakładane niż sięga zamarzanie ziemi; w naszym klimacie 1,5 — 2 m. Grunt pod fundament bywa różny; w wielu wypadkach bez sztucznego rusztowania lub pali obejść się nie można i dla tego winno przeprowadzać się badanie gruntu; jednak w zwykłych warunkach przyjmąć można:

Grunt gorszy — glina wilgotna z piaskiem — do $1,5 \text{ kg./cm.}^2$
 „ dobry — glina sucha, piasek, żwir — do $2,5 \text{ kg./cm.}^2$
 „ wyjątkowo bardzo dobry — piasek grubo-
 by, glina i t. p. bez wilgoci . . . . . 5 kg./cm.^2 i >

Dobry mur z cegły zwykłej na zaprawie wapiennej . . . . . $5-6 \text{ kg./cm.}^2$
 „ mur z cegły wyborowej na zaprawie półcementowej . . . . . $7-10 \text{ kg./cm.}^2$

Mur dobry z cegły prasowanej na zaprawie cementowej . . . . . $11-15 \text{ kg./cm.}^2$
 Piaskowiec zależnie od twardości . . . . . $15-30 \text{ kg./cm.}^2$
 Granit w monolitach na ściskanie . . . . . 60 kg./cm.^2

Beton na zaprawie cementowej z kamieni rodzimych . . . . . $20-40 \text{ kg./cm.}^2$

Zwykle przy — granitach, kamieniach i t. p. przyjmuje się obciążenie nie przekraczające $\frac{1}{10}$ obciążenia zgniatającego.

3. Natężenia dozwolone, granice sprężystości, wytrzymałość nietrwała i współczynniki sprężystości.

Uwagi: Tabela poniższa № 54 zestawiona w kg./mm.^2 według Cl. de Laharpe — Notes et formules de l'ingénieur; przez pomnożenie cyfr tabeli przez 100 — otrzyma się kg./cm.^2 ; znaki: $\parallel$ — znaczy wzdłuż włókien; $\perp$ — poprzek włókien; zapas wytrzymałości: $K : k$; $K_1 : k_1$, $\tau_1 : \tau$, przyjęty w tabeli № 54 od 5 do 10, w zależności od rodzaju obciążenia może być zmniejszony, lecz nie mniej jak do 3

TABELA № 54

MATERJAŁY	Natężenie dozwolone kg./mm. ²			Granice sprężystości kg./mm. ²			Wyrównalność nie- trwała kg./mm. ²			Średniynałk sprężystości kg./mm. ²		Zmiana długości proporcjonalna grubość spręż.	
	K	Ściskanie K ₁	Przecina- nie τ ₁	K'	Ściskanie K''	Przecina- nie τ ₂	K	Ściskanie K ₁	Przecina- nie τ ₃	Koźciaga- nie E	Przecina- nie G	Koźciaga- nie	Ściskanie
Żelazo . . .	7	7	6	14	14	10,5	40	35	35	20000	7500	0,0007	0,0007
Blacha żelazna	7	7	6	14	14	10,5	35	30	—	17500	6560	0,0008	0,0008
Drut żelazny .	1,2	—	—	22	—	—	65	—	—	20000	7500	0,0012	—
Żelazo lane. .	2,5	7	2	7,5	15	5,6	12,5	75	20	10000	3750	0,00075	0,0015
Stal	1,5	—	10	27	—	20	75	—	50	21500	8600	0,0012	—
Drut stalowy .	19,2	—	—	—	—	—	115	—	—	28000	—	—	—
Miedź	6,6	6,6	5	14	14	10,5	—	—	—	10700	4012	0,0013	0,0013
Miedź palona .	2,5	2,6	0,5	3	2,75	2	21	41	—	10700	4012	0,00027	0,00025
Drut miedziany	6,6	—	—	12	—	—	42	—	—	10000	—	0,001	—
Mosiądz . . .	2,5	—	1,9	4,85	—	3,46	12,4	7,3	—	6400	2400	0,00076	—
Drut mosiężny	6,6	—	5,0	13,3	—	—	36,5	—	—	9870	—	0,00135	—
Bronz (8 mie- dzi + 1 cyn.)	2,0	—	1,5	3	—	3,25	25,6	—	—	6000	2587	0,00063	—

MATERIAŁY	Nacężenie dozwolone kg./cm.^2			Granica sprężystości kg./cm.^2			Wytrzymałość nie- trwała kg./cm.^2			Spółczynnik sprężystości kg./cm.^2		Zmiana długości proporcjonalna granicy spręż.	
	Rozciąganie k	Ściskanie k_1	Przecina- nie ϵ_1	Rozciąganie k_1	Ściskanie k''	Przecina- nie ϵ_2	Rozciąganie K	Ściskanie K_1	Przecina- nie ϵ_3	Rozciąganie i ścis- kanie E	Przecina- nie G	Rozciąganie	Ściskanie
Cynk zlewny	—	—	—	2,3	—	—	5,26	—	—	9500	3562	0,00024	—
Ołów	—	—	—	1,05	—	—	1,3	5	—	500	187,5	0,0021	—
Drut ołowiany	—	—	—	0,47	—	—	2,2	—	—	700	262,5	0,00067	—
Cyna	—	—	—	—	—	—	3,5	—	—	4000	1500	—	—
Aluminium	—	—	—	—	—	—	20,3	—	—	6750	2531	—	—
Jesion — II	1,2	0,66	—	2,56	2	—	12	6,6	—	585	—	0,0026	—
— I	—	0,36	—	—	—	—	—	3,5	—	—	—	—	—
Dąb — II	1,1	0,66	0,07	2,7	2	—	11	6,6	0,79	1170	80	0,00233	—
— I	—	0,36	—	—	—	—	0,5	3,5	—	—	—	—	—
Sosna — II	0,7	0,44	0,04	2,56	—	—	11,3	4,5	0,42	1200	70	0,00213	—
— I	—	0,22	—	—	—	—	0,48	2,2	—	—	—	—	—
Szkło	0,25	—	—	—	—	—	2,48	—	—	7000	—	—	—
Kamień łam.	—	0,3	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—
Bazalt.	—	1,2	—	—	—	—	—	12	—	—	—	—	—
Gnejs i granit.	—	0,6	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—

4. Cement, beton, kamień.

Wielkość sprężystego odkształcenia kamieni i zaprawy, zależy od wielkości natężenia materiału; według doświadczeń Bach'a i Schuele'a, posługując się wzorem $\delta = \frac{1}{E} \cdot \sigma \cdot m$, gdzie δ — stosunkowe wydłużenie (skrócenie), σ — natężenie, E — współczynnik sprężystości, m — wielkość doświadczalna, otrzymujemy:

Dla	E kg/cm. ²	m	Dla betonu (ściskanie)	E kg/cm. ²	m
Granitu rozciąganie	240000	1,40	1 cem. : 2½ p. : 5 żw.	298000	1,14
Granitu ściskanie	300000	1,12	1 „ : 3 „ : 6 „	280000	1,14
Cementu czyst. (ścisk.)	250000	1,09	1 „ : 5 „ : 10 „	217000	1,16
Zaprawy cem. 1 : 1½ (ścisk.)	350000	1,11	1 „ : 2 „ : 5 szab.	457000	1,16
Zaprawy cem. 1 : 3 (ścisk.)	315000	1,15	1 „ : 3 „ : 6 „	380000	1,16
Zaprawy cem. 1 : 4 ½ (ścisk.)	230000	1,17	1 „ : 5 „ : 10 „	367000	1,21

Przy obliczeniu ustrojów żelbetonowych przyjmują zwykle $m = 1$, a stosunek współczynników sprężystości żelaza i betonu, $E_z : E_b = n = 15$.

Współczynnik sprężystości betonu przy rozciąganiu E'_b jest mniejszy niż E_b — przy ściskaniu; na podstawie doświadczeń $E'_b = 0,88$ do $0,73 E_b$ (przy $\sigma = 3-6$ kg./cm.²). Współczynnik sprężystości dla betonu przy przecinaniu $G_b = 80000$ do 90000 kg./cm.².

Wytrzymałość nietrwała betonu (według E. Mörsch'a):

1. Skład betonu 1 : 2,5 : 5 (szaber kamienny), kostki próbne 20×20×20 cm.

Beton wytrzymały . .	7 dni	28 dni	5 m.	32 m.	9 lat
Wytrzymałość na ściskanie kg./cm. ² . . .	202	254	332	520	570

2

Skład betonu	1 : 3		1 : 4		1 : 7	
Ilość wody	8%	14%	8%	14%	8%	14%
Wytrż. na ściskanie .	280	195	220	153	127	88
„ na rozciąganie	12,6	10,8	9,2	8,8	4,4	5,5
„ na zginanie .	21,4	23,2	16,1	16,7	13,3	12,8
„ na przecinanie	36	30	31	28	26	19

3. Przy doświadczeniach przeprowadzonych przez prof. Hanisch'a i inż. Spitzer'a, płyty betonowe z betonu składu 1 : 3 $\frac{1}{2}$, wytrzymałe 268 dni podali przeciętnie wytrzymałość nietrwałą: przy ściskaniu = 308 kg./cm.²; przy rozciąganiu—25 - kg./cm.²; przy łamaniu — 48 kg./cm.² (obliczono według wzoru $\sigma = \frac{6 M}{b h^2}$).

5. Siła zczepności żelaza i betonu: α) Moersch dokonywał doświadczeń z kostkami 20×20×20 cm. z betonu składu 1 : 4, wytrzymałymi 4 tygodnie, przepychając zanurzone w nie okrągłe pręty żelazne i otrzymał następujące wyniki:

przy 10% wody siła zczepności średnio — 48,8 kg./cm.²
 „ 12,5% „ „ „ „ — 31,2 kg./cm.²
 „ 15% „ „ „ „ — 29,1 kg./cm.²

β. Kleinlogel dokonywał doświadczeń na zczepność przy gięciu belek, 2 m. długich, o przekroju 15 × 30 cm., z betonu składu 1 : 4 przy różnej zawartości armatury w %, otrzymana największa zczepność = 38,8 kg./cm.²

γ. Wyniki doświadczeń amerykańskich dla prętów żelaznych, okrągłych i prostokątnych (Engineering News — 1904 r.) są następujące:

Przekrój pręta żelaznego	Natężenie pręta kg./cm. ²	Siła zczep- ności kg./cm. ²
Kwadratowy — 12,5×12,5 mm. . .	1570	30,2
Okrągły, średnica 12,5 mm. . .	1780	35,8
Płaski — 25,4×6,5 mm.	1270	20,5
Kwadratowy — 6,5×6,5 mm.. . .	2430	25,8

największa siła zczepności była osiągnięta przy użyciu pręta okrągłego.

6. Wytrzymałość nietrwała przy ściskaniu materiałów kamiennych kg./cm.²: doświadczenia Bach'a, Gary'a i innych dały: bazalty od 1000 do 3200; porfiry od 1000 do 2600; granity od 800 do 2000; wapniaki od 400 do 2000; piaskowce od 250 do 1800; cegła od 100 do 300 kg./cm.²

7. Natężenia dozwolone według Pruskich norm budowlanych (przy obciążeniach nieruchomych):

a. Stal i żelazo — kg./cm.²

Materiały	Rozciąg- k.	Ściska- nie k ₁	Zgina- nie k _g .	Przeci- nan. τ ₁	Zgina- nie τ ₂
Żelazo od	900	900	900	720	1200
do	1000	1000	1000	800	1600
Żelazo zlewne od . .	1000	1000	1000	800	1500
do . .	1400	1400	1400	1000	2000
Żelazo lane	—	500	250	200	—
Stal kuta	1400	1400	1400	1120	2000
Stal zlewna	—	—	1000	—	—

Uwaga: Dla nit i śrub wytoczonych z żelaza zlewne natężenie dozwolone przy przecinaniu nie wyżej 1000 kg./cm.², przy zgnieceniu — 2000 kg./cm.².

Dla śrub zwykłych z żelaza zlewnego, przy przecinaniu nie wyżej 750 kg./cm.², przy zgnieceniu nie wyżej 1500 kg./cm.². Dla zespórek, na rozciąganie max. 800 kg./cm.² (żel. zlewnie), dla podpór z żelaza łanego na ściskanie do 1000 kg./cm.².

β. Drzewo — kg./cm.²

MATERJAŁ	Rozciąganie kg.	Ściskanie kg.	Zginanie kg.	Przecinanie kg.
Dąb	100—120	80—100	100—120	15-20 80-90
Sosna (bez sęków) . . .	100—120	60—80	100—120	10—15 60—70

Dla budynków o charakterze prowizorycznym i przy dobrej jakości budulca powyższe normy mogą być zwiększone o 50%.

γ. Kamień — ściskanie kg./cm.²

D L A	M a t e r j a ł		
	Granit	Piaskowiec	Wapniak i marmur
Podpór i sklepień	45—60	25—30	20—30
Podpór wysok. i kolumn .	25—30	15—20	12—15
Kamieni podporow. . . .	60—90	30—50	30—14

Zwykły mur z cegły na zapr. wapien. (1:3) do 7 kg./cm.²

Mur z cegły przepalanej na zaprawie cementowo wapiennej (1:2:6—8) — od . . . . . 12 do 15 kg./cm.²

Mur z klinkru na zaprawie cem. (1:3) . . . . . 20 do 30 kg./cm.²

Mur z piaskowca na zapr. wap. (1:3) . . . . . do 7 kg./cm.²

" " " " cem. wap. (1:2:6—8) 12 do 15 kg./cm.²

Mur z kamienia polnego na zapr. wap. . . do 5 kg./cm.²
 Beton ubijany dobrej jakości, dla skle-
 pień i mostów (1 : 2,5 : 5 lub 1 : 3 : 6) 20 — 35 kg./cm.²
 Marmur — 25 kg./cm.²
 Szkło — 70 kg./cm.² (przy gięciu — 40 kg./cm.²)

8. Wytrzymałość przy przecinaniu.

Do obliczania siły przecinającej korzystamy ze wzoru: $V = F\tau$, gdzie V — siła przecinająca, działająca w płaszczyźnie przekroju poprzecznego i przechodząca przez środek ciężkości przekroju.

F — pole przekroju.

τ — natężenie dozwolone na przecinanie.

Według Grashoff'a : $V = F \cdot \tau \cdot c$, gdzie c — współczynnik zależny od przekroju, naprz. dla prostokąta $C = \frac{2}{3}$, dla koła $C = \frac{1}{4}$.

9. Wytrzymałość przy zginaniu.

Belka ma płaszczyznę symetryi; wszystkie siły działają w tej płaszczyźnie w kierunku prostopadłym do linii (prostej) łączącej środki ciężkości przekrojów poprzecznych belki:

a. Natężenia normalne:

1. Przy zginaniu, swoją zasadniczą długość zachowują tylko włókna jednej płaszczyzny t. zw. płaszczyzny obojętnej lub powierzchni sprężystej. Włókno warstwy obojętnej, leżące na linii łączącej środki ciężkości wszystkich przekrojów poprzecznych belki, nosi nazwę linii sprężystej lub osi obojętnej. Każdy poszczególny przekrój belki normalny do linii sprężystej przecina się przez powierzchnię sprężystą (płaszczyznę obojętną) po osi obojętnej przekroju (linia zera).

Oś obojętna przekroju jest prosta na której znajduje się środek ciężkości przekroju i która oddziela włókna rozciągnięte od ściśniętych w taki sposób, że natężenie każdego, dowolnie obranego włókna, bądź rozciągniętego, bądź ściśniętego, powiększa się proporcjonalnie do oddalenia tego włókna od osi obojętnej:

Oznaczają przez:

- P — ciężar skupiony
 l — oddalenie punktu przyłożenia ciężaru od jakiegokolwiek bądź przekroju belki
 Q — ciężar równostajnie rozłożony na belce, ewent. waga własna belki
 M — moment przy zginaniu dla podanego przekr.
 V — siła przecinająca, działająca w kierunku pion.
 σ — natężenie włókna
 y — odległość tego włókna od osi obojętnej
 e' — odległość najdalej położonego włókna rozciągniętego
 e'' — odległość najdalej położonego włókna ściśniętego.
 k — największe natężenie dozwolone przy rozciąganiu.
 k_1 — " " " przy ściskaniu.
 e — odległość najdalej położonego włókna od osi obojętnej.
 J — moment bezwładności odnośnie do osi obojętnej.
 W — moment wytrzymałości.

Równanie podstawowe dla zginania:

$$M = \sigma \cdot \frac{J}{y},$$

żeby belka mogła wytrzymać obciążenie winno być:

$$M \leq \frac{J \cdot k}{e'} = W'k \text{ i } M \leq \frac{J k_1}{e''} = W''k_1;$$

wielkość $W = J : e$ jest momentem wytrzymałości; posługują się tym z przytoczonych wzorów, który daje wymiary największe.

2. Dla niektórych materiałów, przeważnie dla żelaza łanego, podane powyżej wytyczne nie mogą być stosowane w zupełności: Przypuszczenie że włókna, z których składa się belka pracująca na zginanie, nie wywierają nawzajem żadnego wpływu, dla belki z żelaza łanego będzie tem pewniejsze czem więcej przekrój tej belki przybliży się do dwóch pasów równoległych do osi obojętnej i położonych w pewnej od niej odległości. Przypuszczenie te zostaje sprawiedliwym przy zastosowaniu do wszystkich materiałów.

W belce z żelaza lanego wydłużenia nie są proporcjonalne natężeniom (spółczynnik sprężystości nie jest jednakowy dla wszystkich włókien). Siły w najwięcej natężonych włóknach są znacznie mniejsze od określanych według wzoru: $M = \sigma \cdot \frac{J}{y}$.

Doświadczenia nad belkami z żelaza lanego dowiodły, że wytrzymałość nietrwała żelaza lanego przy zginaniu: a) przewyższa wytrzymałość nietrwałą żelaza lanego przy rozciąganiu tem więcej czem więcej materiał belki został skupiony wokół osi obojętnej i b) tem więcej przybliżyła się do wytrzymałości nietrwałej przy rozerwaniu (t. j. zmniejsza się) czem więcej odległość Z_0 środka ciężkości przekroju, położonego po jednej stronie osi obojętnej do tej ostatniej, przybliżyła się do wielkości e ; natężenie dozwolone przy zginaniu określa się wzorem:

$$k_g = \alpha \sqrt{\frac{e}{Z_0} \cdot k} \quad \text{gdzie}$$

α — współczynnik = pomiędzy $\frac{1}{3}$ a $\frac{1}{2}$,

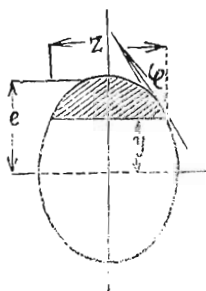
Z_0 — odległość środka ciężkości przekroju położonego po jednej stronie osi obojętnej do tej ostatniej.

Dla żelaza lanego, obrobionego $k_g = 1,2 \sqrt{\frac{e}{Z_0} \cdot k}$,

przy przekroju prostokątnym $k_g = 1,73 k$

" " kołowym $k_g = 2,15 k$.

β.) — Natężenia przecinające (rys. 75.).

Znaczenia liter jak wyżej

Z — szerokość przekroju w odległości y od osi obojętnej

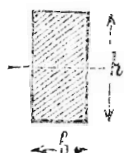
τ — natężenie przecinające w tym paśmie (styczne).

Rys. 75.

Przypuszczając że współrzędna oś X zlewa się z osią podłużną belki, to siła przecinająca $V = \frac{dM}{dx}$. Natężenie przy przecinaniu τ działa nie tylko w płaszczyźnie badanego przekroju w kierunku V , lecz jednocześnie działa i w kierunku prostopadłym do tego przekroju; natężenie te dla jakiegobądź punktu jednego, jest jednakowym dla oby-

dwu kierunków: $\tau = \frac{V}{J \cdot z \cos \varphi} \int_y^e yz dy$, a więc $\tau = \max.$

przy $y = 0$, i $\tau = 0$ przy $y = e$. Dla przekroju prostokątnego bh . (rys. 76):

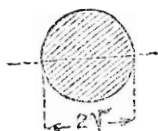

$$\tau = \frac{3}{2} \cdot \frac{V}{bh} \cdot \left[1 - \left(\frac{y}{e} \right)^2 \right]; e = \frac{h}{2}$$

$$\tau_{\max} = \frac{3}{2} \cdot \frac{V}{bh} \text{ przy } y = 0.$$

Rys. 76.

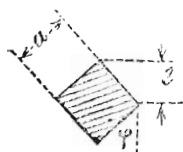
Dla koła o promieniu r . (rys. 77):

$$\tau = \frac{4V}{3\pi r^2} \cos \varphi$$

$$\tau_{\max} = \frac{4}{3} \cdot \frac{V}{\pi r^2} \text{ przy } y = 0.$$

Rys. 77.

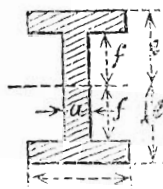
Dla kwadratu postawionego na kąt (rys. 78):

$$\tau = \frac{3}{2} \cdot \frac{V}{a^2} \cdot \left[1 + \frac{y}{e} - 2 \left(\frac{y}{e} \right)^2 \right]; e = \frac{a}{12}$$

$$\tau_{\max} = \frac{9}{4} \cdot \frac{V}{a^2} \text{ przy } y = \frac{1}{4} e.$$

Rys. 78.

Dla przekroju dwuteownika (rys. 79):

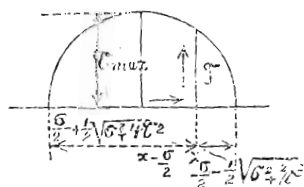
$$\tau_{\max} = \frac{3}{4} \cdot \frac{V b c^2 - (b-a)f^2}{a b c^3 - (b-a)f^3}, \text{ przy } y=0$$

Rys. 79.

γ. Natężenia główne.

Dla punktu przekroju poprzecznego, dla którego σ i τ mają wartości max., największe natężenia normalne (natężenia główne) odnajdujemy za pomocą wzoru:

$$\sigma_{\max} = \frac{\sigma}{2} \pm \frac{1}{2} \sqrt{\sigma^2 + 4\tau^2}$$

Rys. 80.

znaki — górny przy rozciąganiu, dolny — przy ściskaniu; kąt nachylenia $\sigma_{\max}$ do osi belki φ określa się wzorem:

$\operatorname{tg} 2\varphi = \pm \frac{2\tau}{\sigma}$, znak — przy rozciąganiu, znak + przy ściskaniu.

Największe natężenie na przecinanie określa się

wzorem: $\tau_{\max} = \frac{1}{2} \sqrt{\sigma^2 + 4\tau^2}$, kąt φ_{τ} — nachylenia największego natężenia na przecinanie do osi belki, otrzymamy: $\operatorname{tg} 2\varphi_{\tau} = \frac{\sigma}{2\tau}$; kierunek największego natężenia na przecinanie, krzyżując się z największym rozciągającym i ściskającym natężeniami tworzy kąt 45° .

Największe natężenie materiału oblicza się w sposób następujący:

$k = \frac{m-1}{2m} \sigma \pm \frac{m+1}{2m} \sqrt{\sigma^2 + 4\tau^2}$ gdzie m — wielkość stała, zależy od materiału, dla metali przyjmuje się $m = 4$, a więc dla metali $k = \frac{3}{8} \sigma \pm \frac{5}{8} \sqrt{\sigma^2 + 4\tau^2}$

δ. Linja sprężysta:

Promień krzywosci ρ określa się z równania:

$$M = \frac{E \cdot J}{\rho}$$

przy puszczać że współrzędna oś X — zlewa się z osią podłużną belki otrzymuje się

$$\rho = \frac{\left[1 + \left(\frac{dy}{dx} \right)^2 \right]^{3/2}}{\pm \frac{d^2y}{dx^2}}$$

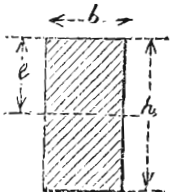
i w przybliżeniu E. I. $\frac{d^2y}{dx^2} = \pm M$.

Równanie linii sprężystej określa się z powyższego za pomocą całkowania.

Przy $M = 0$, $\rho = \infty$ t. j. punkty przegięcia linii sprężystej znajdują się w miejscach gdzie $M = 0$.

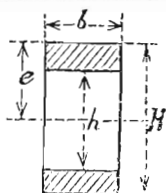
10. TABELA № 55.

Równikowe momenty bezwładności i momenty wytrzymałości.

PRZEKRÓJ	Moment bezwładności J , w cm. ⁴	Moment wytrzymałości $W = \frac{J}{c}$ mc. ³
	$J = \frac{b h^3}{12}$	$W = \frac{b h^2}{6}$

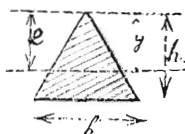
Rys. 81.

PRZEKRÓJ

Moment bezwładności J , w cm^4 Moment wytrzymałości $W = \frac{J}{e} \text{mc}^3$

Rys. 82.

$$J = \frac{b}{12} (H^3 - h^3) \quad W = \frac{b}{6H} (H^3 - h^3)$$

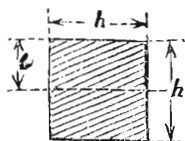

Rys. 83.

$$J = \frac{1}{36} b h^3$$

$$y = \frac{2}{3} h$$

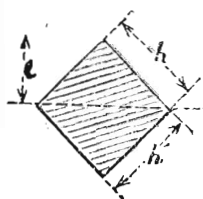
$$W = \frac{b h^2}{24}$$

Rys. 84.

$$J = \frac{h^4}{12}$$

$$W = \frac{h^3}{6}$$

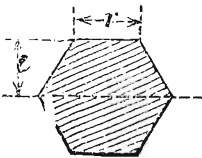
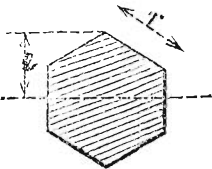
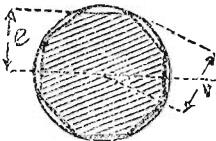

Rys. 85.

$$J = \frac{h^4}{12}$$

$$e = \frac{h}{\sqrt{2}}$$

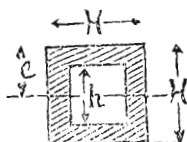
$$W = 0,118 h^3$$

PRZEKRÓJ	Moment bezwładności J , w cm^4	Moment wytrzymałości $W = \frac{J}{e} \text{mc.}^3$
Rys. 86.	$J = \frac{5}{16} \cdot \sqrt{3} \cdot r^4 =$ $= 0,5413 r^4$ $e = \frac{r \sqrt{3}}{2}$	$W = \frac{5}{8} r^3$
Rys. 87.	$J = \frac{5}{16} \cdot \sqrt{3} \cdot r^4 =$ $= 0,5413 r^4$ $e = r$	$W = 0,5413 r^3$
Rys. 88.	$J = \frac{1+2\sqrt{2}}{9} \cdot r^4 =$ $= 0,638 r^4$ $e = r \cdot \sin 67^\circ 30' =$ $= 0,92388 r$	$W = 0,6906 r^3$
Wielobok foremny o n bokach u którego s—bok, F—pole, r—promień koła opisanego.	$J = \frac{F}{12} \cdot \left(3r^2 - \frac{s^2}{2} \right)$ lub w przybliżeniu $J = \frac{1}{4} r^2 \cdot F$	$W = \frac{r \cdot F}{4}$

PRZEKRÓJ

Moment bezwładności
J, w cm.⁴

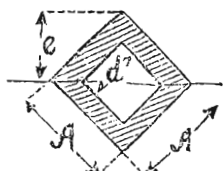
Moment wytrzymałości
 $W = \frac{J}{c}$ mc.³

Rys. 89.

$$J = \frac{H^4 - h^4}{12}$$

$$W = \frac{1}{6} \cdot \frac{H^4 - h^4}{H}$$

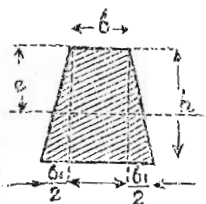
Rys. 90.

$$J = \frac{A^4 - a'^4}{12}$$

$$e = \frac{A}{\sqrt{2}}$$

$$W = \frac{A^4 - a'^4}{12 A \sqrt{2}}$$

$$= 0,118 \frac{A^4 - a'^4}{A}$$

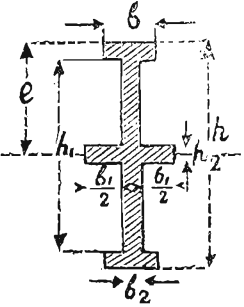
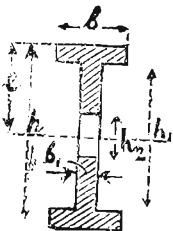
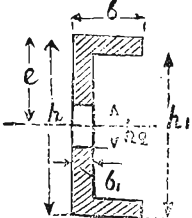
Rys. 91.

$$J = \frac{6 b^3 + 6 b b_1 + b_1^3}{36 (2 b + b_1)} \cdot h^3$$

$$e = \frac{3 b + 2 b_1}{3 (2 b + b_1)} \cdot h$$

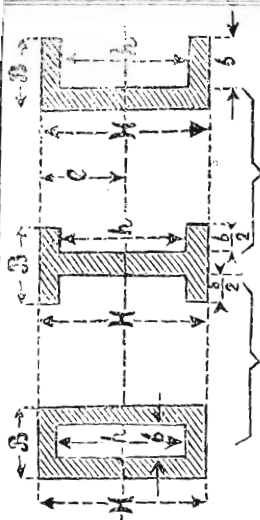
$$W = \frac{6 b^3 + 6 b b_1 + b_1^3}{12 (3 b + 2 b_1)} \cdot h^2$$

PRZEKRÓJ	Moment bezwładności J. w cm. ⁴	Moment wytrzymałości $W = \frac{J}{c} mc.^3$
Rys. 92.	$J = \frac{b h^3 - (b - b_1) h_1^3 + b_1 h_1^3}{12}$	$W = \frac{b h^2 - (b - b_1) h_1^2 + b_1 h_1^2}{6 h}$
Rys. 93.	$J = \frac{b (h^3 - h_1^3) + b_1 (h_1^3 - h_2^3)}{12}$	$W = \frac{b (h^3 - h_1^3) + b_1 (h_1^3 - h_2^3)}{6 h}$
Rys. 94.	$J = \frac{b (h^3 - h_1^3) + b_1 (h_1^3 - h_2^3)}{12}$	$W = \frac{b (h^3 - h_1^3) + b_1 (h_1^3 - h_2^3)}{6 h}$

PRZEKRÓJ

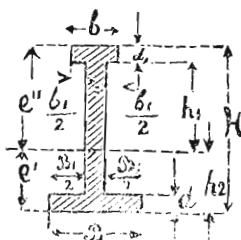
Moment bezwładności
J. w cm.

Moment wytrzymałości
 $W = \frac{J}{e} mc.^3$

Rys. 95.

$$J = \frac{B H^3 - b h^3}{12}$$

$$W = \frac{B H^3 - b h^3}{6H}$$

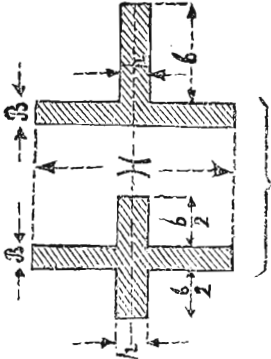
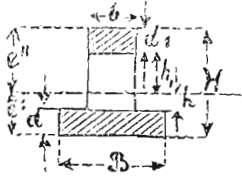
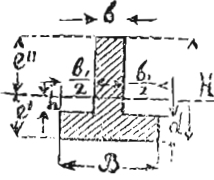
Rys. 96.

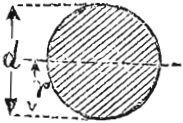
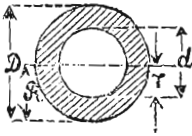
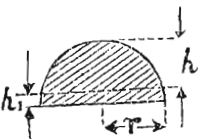
$$J = \frac{1}{3} \left[B e'^3 - B_1 h_1^3 + b e'^3 - b_1 h_1^3 \right]$$

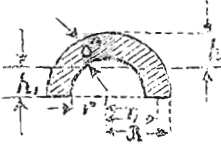
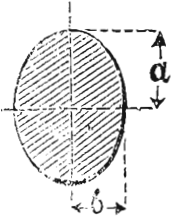
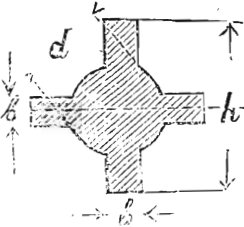
$$e' = \frac{1}{2} \frac{a H^2 + B_1 d_1^2 + b_1 d_1 (2 H - d_1)}{a H + B_1 d_1 + b_1 d_1}$$

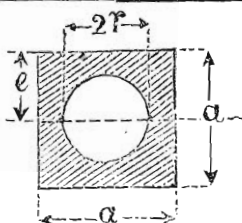
$$W = \frac{J}{e'}$$

$$W_1 = \frac{J}{e''}$$

PRZEKRÓJ	Moment bezwładności J. w cm. ⁴	Moment wytrzymałości $W = \frac{J}{e} \text{ cm.}^3$
Rys. 97.	$J = \frac{BH^3 + bh^3}{12}$	$W = \frac{BH^3 + bh^3}{6H}$
Rys. 98.	$J = \frac{1}{3} [B(e'^3 - h'^3) - b(e''^3 - h'^3)]$ $e' = \frac{1}{2} \frac{Bd^3 + bd_1(2H - d_1)}{Bd - bd_1}$	$W = J : e'$ $W' = J : e''$
Rys. 99.	$J = \frac{1}{3} [Be'^3 - bh^3 + be'^3]$ $e' = \frac{1}{2} \frac{bH^2 + bd^3}{bH + bd}$	$W = J : e'$ $W' = J : e''$

PRZEKRÓJ	Moment bezwładności J. w cm. ⁴	Moment wytrzymałości W = $\frac{J}{c}$ mc. ³
Rys. 100.	$J = \frac{\pi d^4}{64} = \frac{\pi r^4}{4}$ $= 0,0491 d^4 = 0,7854 r^4$	$W = \frac{\pi d^3}{32} = \frac{\pi r^3}{4}$ $= 0,0982 d^3$
Rys. 101.	$J = \frac{\pi (D^4 - D'^4)}{64}$ $= \frac{\pi (R^4 - r^4)}{4}$	$W = \frac{\pi (D^3 - D'^3)}{32}$ $= \frac{\pi (R^3 - r^3)}{4}$
Rys. 102.	$J = 0,110 r^4$ $h_c = 0,424 r; h = 0,576 r$	$W = 0,19 r^3$ $W_c = 0,26 r^3$

P R Z E K R Ó J	Moment bezwładności J. w cm. ⁴	Moment wytrzymałości $W = \frac{J}{e}$ cm. ³
Rys. 103.	$J = 0,110 (R^4 - r^4) - 0,283 R^2 r^2 (R - r)$ $- \frac{R + r}{R + r}$ lub blisko $J = 0,3 \hat{c} r^4$	$W = J : h$ $W_1 = J : h_1$
Rys. 104.	$J = \frac{\pi \cdot b \cdot a^3}{4} = 0,785 b a^3$	$W = \frac{\pi b a^2}{4} = 0,785 b a^2$
Rys. 105.	$J = \frac{1}{12} \cdot \left[\frac{3\pi}{16} d^4 + b (h^3 - d^3) + b^3 (h - d) \right]$	$W = \frac{1}{6h} [0,589 d^4 + b (h^3 - d^3) + b^3 (h - d)]$

Rys. 106.

$$J = \frac{1}{12} (a^3 - 3\pi r^4)$$

$$W = \frac{a^3 - 3\pi r^4}{6a}$$

10. TABELA № 56.

Oznaczenia:

M — moment wytrzymałości przy zginaniu

P — ciężar skupiony

Q — ciężar równostajnie rozłożony

f — największa strzałka ugięcia

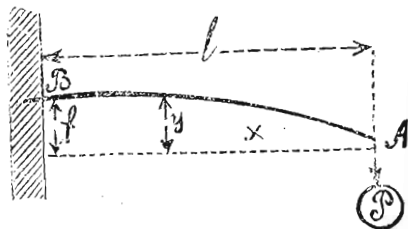
E — współczynnik sprężystości

J — moment bezwładności

W — moment wytrzymałości = M : k

k — natężenie dozwolone

A i B — odpór podpory

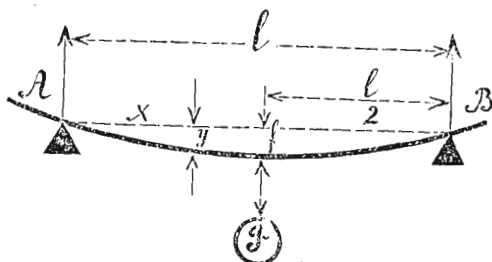
Rys. 107.

$$B = P; M_x = Px; M_{\max} = P \cdot l$$

$$W = \frac{Pl}{k}; f = \frac{P \cdot l^3}{E \cdot J \cdot 3}; \text{przekrój}$$

niebezpieczny przy punkcie B;
równanie linii sprężystej:

$$y = \frac{P \cdot l^3}{2 E \cdot J} \left[\frac{x}{l} - \frac{1}{3} \cdot \frac{x^3}{l^3} \right]$$

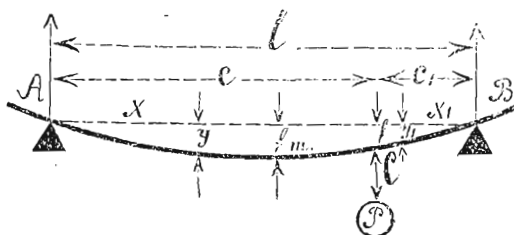

Rys. 108.

$$A = B = \frac{P}{2}; \quad M_x = \frac{Px}{2}; \quad M_{\max} = \frac{P \cdot l}{4}$$

$W = \frac{Pl}{4k}; \quad f = \frac{l^3}{48} \cdot \frac{P}{E \cdot J};$ przekrój niebezpieczny na środku l ; równanie linii sprężystej:

$$Y = \frac{P \cdot l^3}{16 \cdot E \cdot J} \cdot \left[\frac{x}{l} - \frac{4}{3} \cdot \frac{x^3}{l^3} \right].$$

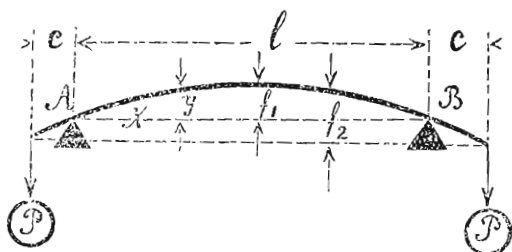
Rys. 109.

$$A = \frac{P \cdot c_1}{l}; \quad B = \frac{P \cdot c}{l}; \quad \text{dla AC: } M = \frac{P c_1 x}{l}; \quad \text{dla BC: } M = \frac{P c x}{l}; \quad M_{\max} = \frac{P \cdot c \cdot c_1}{l}; \quad W = \frac{P c c_1}{l k}; \quad f = \frac{1}{3} \cdot \frac{P l^3 c^2 c_1^2}{E \cdot J \cdot l^3};$$

$f_{\max}$ przy $x = c \sqrt{\frac{1}{3} + \frac{3 c_1}{2 c}}$; przekrój niebezpieczny przy $\underline{C}$; równanie linii sprężystej:

$$Y = \frac{P \cdot c^2 \cdot c_1^2}{6 l \cdot E \cdot J} \cdot \left[2 \cdot \frac{x}{c} + \frac{x}{c_1} - \frac{x^3}{c^2 c_1} \right]$$

$$Y_1 = \frac{P \cdot c_1^2 \cdot c^2}{6 l \cdot E \cdot J} \cdot \left[2 \cdot \frac{x_1}{c_1} + \frac{x_1}{c} - \frac{x_1^3}{c_1^2 c} \right]$$

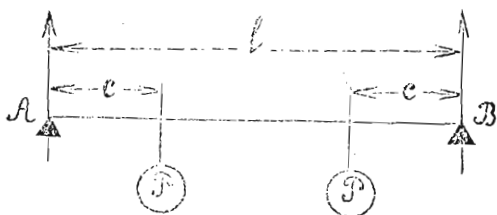

Rys. 110.

$A = B = P$; dla AB: $M_{\max} = Pc$; $W = Pc : k$; $f_1 = \frac{c l^2}{8} \cdot \frac{P}{E \cdot J}$; $f_2 = \frac{P}{E \cdot J} \cdot \left(\frac{c^3}{3} + \frac{e l^2}{2} \right)$; przekrój niebezpieczny w dowolnym punkcie pomiędzy A i B; równanie linii sprężystej:

$$y = f_1 - \rho + \sqrt{\rho^2 - x^2 + l \left(x - \frac{l}{4} \right)} \quad \text{gdzie}$$

$$\rho = \frac{E \cdot J}{P \cdot c}.$$

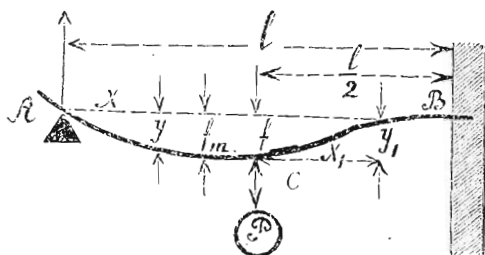

Rys. 111.

$$A = B = P; M_{\max} = P \cdot c; W = \frac{P \cdot c}{k}$$

$$f = \frac{1}{24} \cdot \frac{P \cdot c}{E \cdot J} (3l^2 - 4c^2)$$

Rys. 112.

$$A = \frac{5}{16} \cdot P; \quad B = \frac{11}{16} \cdot P; \quad \text{Dla AC;} \quad M = \frac{5}{16} \cdot P \cdot x;$$

$$\text{Dla BC;} \quad M = P l \left(\frac{5}{32} - \frac{11}{16} \cdot \frac{x_1}{l} \right); \quad \text{Dla B;} \quad x_1 = l/2;$$

$$M_{\max} = \frac{3}{16} \cdot P l. \quad \text{Dla C;} \quad x_1 = 0; \quad M = \frac{5}{32} \cdot P l;$$

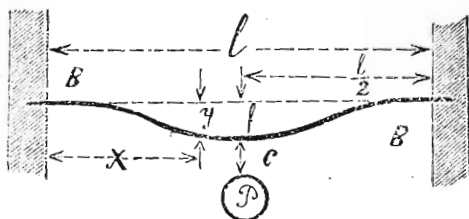
$$\text{przekrój niebezpieczny przy B;} \quad W = \frac{3}{16} \cdot \frac{P \cdot l}{k};$$

$$f = \frac{P}{E \cdot J} \cdot \frac{7 l^3}{768}; \quad f_{\max} = \sqrt{\frac{P \cdot l^3}{240 \cdot E \cdot J}} \quad \text{przy } x = l \sqrt{\frac{1}{5}};$$

równanie linii sprężystej:

$$y = \frac{P \cdot l^3}{E \cdot J \cdot 32} \cdot \left[\frac{x}{l} - \frac{5}{3} \cdot \frac{x^3}{l^3} \right]$$

$$y_1 = \frac{P \cdot l^3}{E \cdot J \cdot 32} \left[\frac{1}{4} \cdot \frac{x_1}{l} + \frac{5}{2} \cdot \frac{x_1^2}{l^2} - \frac{11}{3} \frac{x_1^3}{l^3} \right]$$

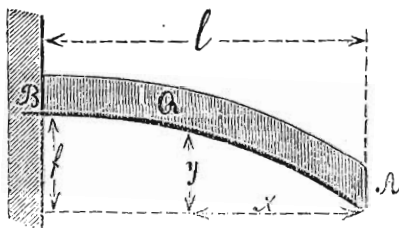
Rys. 113.

$$B = \frac{P}{2}; M = \frac{P \cdot l}{2} \cdot \left(\frac{x}{l} - \frac{1}{4} \right); M_{\max} = \frac{P \cdot l}{8};$$

przekrój niebezpieczny przy B i C; $W = \frac{P \cdot l}{8 \cdot k}.$

$$f = \frac{P}{E \cdot J} \cdot \frac{l^3}{192}; \text{ równanie linii sprężystej:}$$

$$y = \frac{P}{E \cdot J} \cdot \frac{l^3}{16} \cdot \left[\frac{x^2}{l^2} - \frac{4}{3} \cdot \frac{x}{l} \right]$$

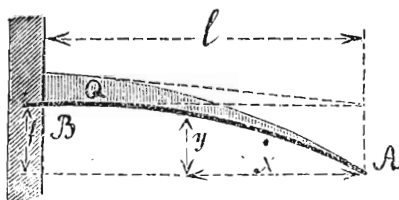
Rys. 114.

$$B = Q; M = \frac{Q \cdot x^2}{2 \cdot l}; M_{\max} = \frac{Q \cdot l}{2}; W = \frac{Q \cdot l}{2 \cdot k};$$

$$f = \frac{l^3}{8} \cdot \frac{Q}{E \cdot J};$$

równanie linii sprężystej,

$$y = \frac{l^3}{24} \cdot \frac{Q}{E \cdot J} \cdot \left[\frac{x^4}{l^4} - \frac{4x}{l} + 3 \right]$$

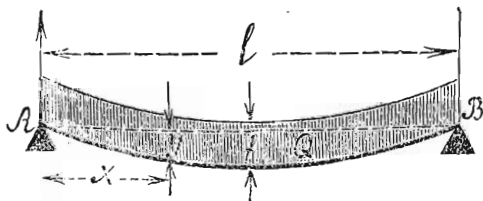

Rys. 115.

$B = Q$; $M = \frac{Q}{3} \cdot \frac{x^3}{l^2}$; $M_{\max} = \frac{Q \cdot l}{3}$; przekrój niebezpieczny przy B; $W = \frac{Q \cdot l}{3 \cdot k}$; $f = \frac{Q}{E \cdot J} \cdot \frac{l^4}{15}$;

równanie linii sprężystej:

$$y = \frac{l^3}{12} \cdot \frac{Q}{E \cdot J} \cdot \left[\frac{x}{l} - \frac{1}{5} \cdot \frac{x^5}{l^2} \right]$$

Rys. 116.

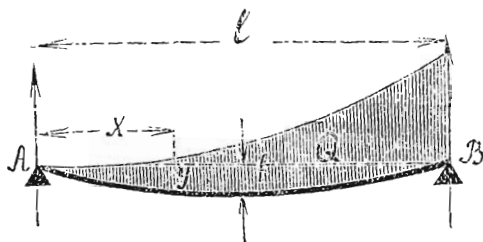
$A = B = \frac{Q}{2}$; $M_x = \frac{Q \cdot x}{2} \cdot \left(1 - \frac{x}{l} \right)$; $M_{\max} = \frac{Q \cdot l}{8}$;

przekrój niebezpieczny na środku;

$$W = \frac{Q \cdot l}{8 \cdot k}; f = \frac{5 \cdot l^5}{384} \cdot \frac{Q}{E \cdot J};$$

równanie linii sprężystej:

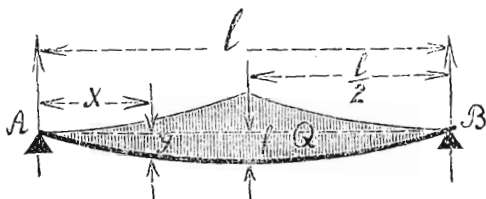
$$y = \frac{l^5}{24} \cdot \frac{Q}{E \cdot J} \cdot \left[\frac{x}{l} - 2 \frac{x^3}{l^3} + \frac{x^5}{l^5} \right]$$

Rys. 117.

$$A = \frac{Q}{3}; B = \frac{2}{3}Q; M_x = \frac{Q \cdot x}{3} \left(1 - \frac{x^2}{l^2}\right); M_{\max} = 0,128 Q \cdot l; \text{przekrój niebezpieczny przy } x = 0,577 l;$$

$$W = \frac{Q \cdot l}{7,794 \cdot k}; f_{\max} = 0,013 \cdot \frac{Q \cdot l^3}{E \cdot J};$$

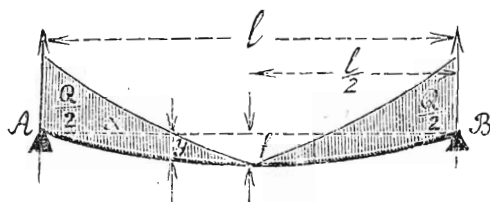

Rys. 118.

$$M = Q \cdot x \left(\frac{1}{2} - \frac{2}{3} \cdot \frac{x^2}{l^2}\right); M_{\max} = \frac{Q \cdot l}{6}; \text{przekrój}$$

$$\text{niebezpieczny na środku}; W = \frac{Q \cdot l}{6 \cdot k}; f = \frac{l^3}{60} \cdot \frac{Q}{E \cdot J};$$

$$y = \frac{l^3}{12} \cdot \frac{Q}{E \cdot J} \left[\frac{5 \cdot x}{8 l} - \frac{x^3}{l^3} + \frac{2 x^5}{5 l^5} \right]$$

Rys. 119.

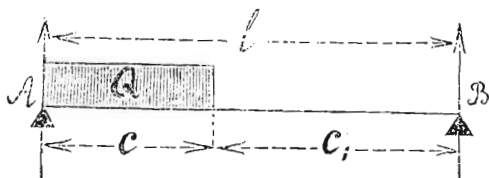
$$M = Q \cdot x \left(\frac{1}{2} - \frac{x}{l} + \frac{2x^2}{3l^2} \right).$$

$$M_{\max} = \frac{Q \cdot l}{12}; \text{ przekrój niebezpieczny na środku;}$$

$$W = \frac{Q \cdot l}{12 \cdot k}; \quad f = \frac{3 \cdot l^3}{320} \cdot \frac{Q}{E \cdot J}.$$

równanie linii sprężystej:

$$y = \frac{l^3}{12 \cdot E \cdot J} \cdot \left[\frac{3}{8} \cdot \frac{x}{l} - \frac{x^3}{l^3} + \frac{x^4}{l^4} - \frac{2}{5} \cdot \frac{x^5}{l^5} \right]$$

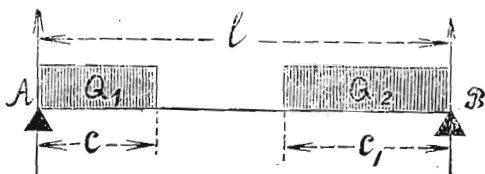

Rys. 120.

$$A = \frac{Q(2c_1 + c)}{2l}; \quad B = \frac{Q \cdot c}{2l}; \quad M_{\max} = \frac{A^2 c}{2 \cdot Q};$$

$$W = \frac{A^2 c}{2 \cdot Q \cdot k}; \quad \text{przy } c = c_1: \quad A = \frac{3}{4} Q;$$

$$B = \frac{Q}{4}; \quad M = \frac{9}{16} \cdot \frac{Q \cdot l}{4}.$$

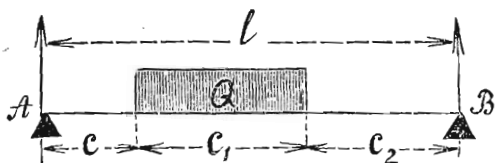

Rys. 121.

$$A = \frac{Q_1 (2l - c) + Q_2 c_1}{2l}; \quad B = \frac{Q_2 (2l - c_1) + Q_1 c}{2l}$$

Przy $A < Q_1$: $M = \frac{A^2 \cdot c}{2 Q_1}$; $W = \frac{A^2 \cdot c}{2 Q_1 \cdot k}$. Przy $B < Q_2$:

$$M = \frac{B^2 c_1}{2 Q_2}; \quad W = \frac{B^2 c_1}{2 Q_2 \cdot k}.$$

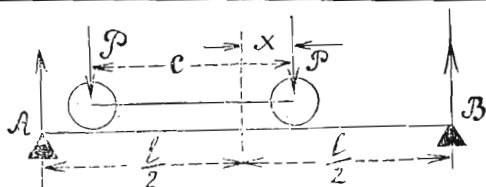
Rys. 122.

$$A = \frac{Q (2c_2 + c_1)}{2l}; \quad B = \frac{Q (2c + c_1)}{2l}$$

$$M = A \left(c + \frac{c_1}{2} \cdot \frac{A}{Q} \right); \quad W = M : k; \quad \text{przy } c =$$

$$= c_2 : A = B = Q : 2; \quad M_{\max} = \frac{Q}{4} \left(l - \frac{c_1}{2} \right); \quad \text{strzałka na}$$

$$\text{środku belki } f = \frac{Q}{E \cdot J} \cdot \frac{8 l^3 - (4 l - c_1) c_1^2}{384}$$

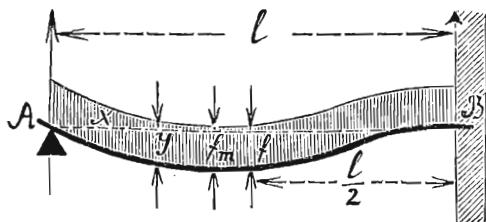
Rys. 123.

$$A = P \left(1 - \frac{2x}{l} + \frac{c}{l} \right); B = P \left(1 + \frac{2x}{l} - \frac{c}{l} \right);$$

$$\text{przy } x = \frac{1}{4} c : M_{\max} = \frac{P l}{2} \left(1 - \frac{c}{2l} \right)^2; \text{ przy}$$

$c > 0,586 l$ i w wypadku, że jeden ciężar na środku,

$$\text{a drugi poza podporą } M_{\max} = \frac{P \cdot l}{4}$$

Rys. 124.

$$A = \frac{3}{8} Q; B = \frac{5}{8} Q; M = \frac{Q x}{2} \left(\frac{3}{4} - \frac{x}{l} \right); M_{\max} = \frac{Q l}{8};$$

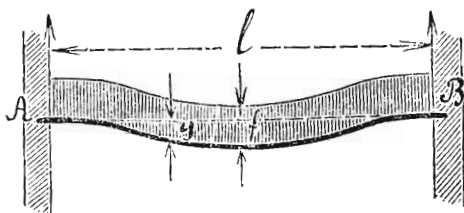
przekrój niebezpieczny przy B; ugięcie największe

przy $x = \frac{l}{16} \cdot \left(1 + \sqrt{33} \right)$; punkt przegięcia przy

$$x = \frac{3}{4} l \text{ w którym } M = 0; W = \frac{Q \cdot l}{8 \cdot k}; f =$$

$$= \frac{l^4}{192} \cdot \frac{Q}{E \cdot J}; \text{ równanie linii sprężystej}$$

$$y = \frac{Q}{E \cdot J} \cdot \frac{l^4}{48} \left[\frac{x}{l} - \frac{3x^3}{l^3} + \frac{2x^4}{l^4} \right]$$

Rys. 125.

$$R = B = \frac{Q}{2}; M = \frac{Q}{2} l \left(\frac{1}{6} - \frac{x}{l} + \frac{x^2}{l^2} \right);$$

$$M_{\max} = \frac{Q l}{12}; \text{ dla } \text{środk} \text{ przy } x = \frac{l}{2}: M = \frac{Q l}{24}; \text{ prze-}$$

krój niebezpieczny przy B; punkt przegięcia przy

$$x = \frac{l}{2} \left(1 - \sqrt{\frac{1}{3}} \right); W = \frac{Q l}{12 \cdot k}; f = \frac{l^3}{384} \cdot \frac{Q}{E \cdot J};$$

równanie linii sprężystej

$$y = \frac{Q}{E \cdot J} \cdot \frac{l^3}{24} \left[\frac{x^2}{l^2} - \frac{2x^3}{l^3} + \frac{x^4}{l^4} \right]$$

11. Obciążenie belki o dwóch podporach.

Moment zginania znajdujący się w odległości x od lewej podpory:

$$M_x = \frac{l-x}{l} \cdot \sum_0^x P \cdot c + \frac{x}{l} \cdot \sum_x^l P (l-c) \text{ gdzie } c -$$

odległość punktu przyczepu sił P od lewej podpory.

Suma sił w przekroju x :

$$V_x = \sum P = \frac{d M_x}{d x} = -\frac{1}{l} \cdot \sum_0^x P \cdot c + \frac{1}{l} \cdot \sum_x^l P (l-c);$$

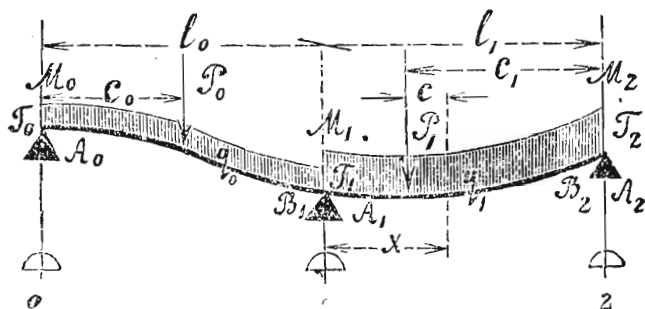

$$\text{odpór lewej podpory } R = \frac{1}{l} \cdot \sum_0^l P (l - c)$$

Przy obciążeniu $Q = q l$ — równostajnie rozłożo-
nem:

$$M_x = \frac{1}{2} q x (l - x); V_x = q \left(\frac{l}{2} - x \right); R = \frac{q \cdot l}{2}$$

12. Belki wieloprzęsłowe (rys. 126).

Rys. 126.

a. Obliczenie momentów nad podporami:

M_0 ; M_1 ; M_2 : momenty dla odpowiednich podpór 0, 1, 2;
 y — wysokość umieszczenia punktów podporowych nad
pewną płaszczyzną poziomą.

$$\begin{aligned} 1. \quad 6 E. J. \left(\frac{y_1 - y_0}{l_0} + \frac{y_1 - y_2}{l_1} \right) = & M_0 l_0 + 2 M_1 (l_0 + l_1) + \\ & + M_2 l_1 + \frac{\sum P \cdot C_0 (l_0^2 - C_0^2)}{l_0} + \frac{\sum P C_1 (l_1^2 - C_1^2)}{l_1} + \\ & + \frac{1}{4} (q_0 l_0^3 + q_1 l_1^3); \end{aligned}$$

jest to równanie Mohr'a; jeżeli wszystkie punkty oporo-
we będą w jednym poziomie to $y_0 = y_1 = y_2$ i pierwsza
część równania (1) będzie $= 0$, i wtedy otrzymamy równa-
nie Bertot'a. Dla belki poddanej działaniu obciążenia wy-
łącznie równomiernie rozłożonego. Równanie momentów

będzie:

$$2. \quad 6 E \cdot J \cdot \left(\frac{y_1 - y_0}{l_0} + \frac{y_1 - y_2}{l_1} \right) = M_0 l_0 + 2 M_1 (l_0 + l_1) + M_2 l_1 - \frac{1}{4} (q_0 l_0^3 + q_1 l_1^3)$$

Przy n przęsłach i $n + 1$ podporach można ułożyć $n - 1$ równań o wyglądzie (1), każde dla dwóch przeseł: tych równań łącznie z dwoma równaniami dla podpór skrajnych jest dostatecznie dla określenia $n + 1$ momentów, dla $n + 1$ podpór.

13. β. Obliczenie ciśnienia na podpory.

Oznaczamy (rys. 126):

$B_1; B_2 \dots B_n$ — odpór podpory od lewej strony, ujawniający się przy obciążeniu położonem po lewej stronie każdej podpory.

$A_1; A_2 \dots A_n$ — odpór podpory ujawniający się przy obciążeniu położonem po prawej stronie każdej podpory.

$T_0, T_1 \dots T_n$ — ogólny odpór podpory,

a więc: $T_0 = A_0$

$$T_1 = A_1 + B_1$$

$$T_n = B_n.$$

Moment w odległości x (wielkość dowolna) od pierwszej podpory =

$$M = M_1 - \frac{q_1 x^2}{2} - \sum_0^x P_i C_i + A_1 l_1;$$

$$\text{przy } x = l_1: M_2 = M_1 - \frac{q_1 l_1^2}{2} - \sum P_i C_i + A_1 l_1$$

$$\text{skąd: } A_1 = \frac{M_2 - M_1}{l_1} + \frac{q_1 l_1}{2} + \frac{\sum P_i C_i}{l_1};$$

podobnie odnajdujemy:

$$B_1 = \frac{M_0 - M_1}{l_0} + \frac{q_0 l_0}{2} + \frac{\sum P_0 C_0}{l_0}$$

a więc ciśnienie ogólne na oporę:

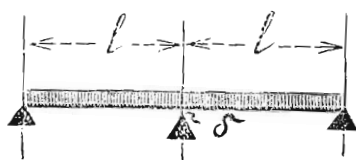
$$T_1 = \frac{q_0 l_0 + q_1 l_1}{2} - M_1 \left(\frac{1}{l_1} + \frac{1}{l_0} \right) + \frac{M_2}{l_1} + \frac{M_0}{l_0} + \frac{\sum P_1 c_1}{l_1} + \frac{\sum P_0 c_0}{l_0}$$

W poniższej tabeli podane wyniki obliczeń dla belek obciążonych równomiernie, położonych na od 3 do 9 podporach jednakowej wysokości (na jednym poziomie) i postawionych w równych odległościach jedna od drugiej (prześia o równych rozpiętościach).

	ILOŚĆ PODPÓR							mnoż- nik
	3	4	5	6	7	8	9	
M_1	0,1250	0,1000	0,1071	0,1053	0,1058	0,1056	0,1057	ql^2
M_2	—	—	0,0714	0,0789	0,0769	0,0775	0,0773	„
M_3	—	—	—	—	0,0865	0,0845	0,0850	„
M_4	—	—	—	—	—	—	0,0825	„
T	0,3750	0,4000	0,3929	0,3947	0,3942	0,3944	0,3943	ql
T_0	1,2500	0,1000	1,1428	1,1317	1,1327	1,1337	1,1340	„
T_1	—	—	0,9286	0,9736	0,9616	0,9649	0,9640	„
T_2	—	—	—	—	1,0192	1,0070	1,0103	„
T_3	—	—	—	—	—	—	0,9948	„
$M_{1,max}$	0,0703	0,0800	0,0772	0,0779	0,0777	0,0778	0,0777	ql^2
$M_{2,max}$	—	0,0250	0,0364	0,0332	0,0340	0,0338	0,0339	„
$M_{3,max}$	—	—	—	0,0461	0,0433	0,0440	0,0438	„
$M_{4,max}$	—	—	—	—	—	0,0405	0,0412	„
X_1	0,3750	0,4000	0,3930	0,3947	0,3942	0,3944	0,3943	l
X_2	—	0,5000	0,5357	0,5264	0,5327	0,5281	0,5283	„
X_3	—	—	—	0,5000	0,4904	0,4930	0,4923	„
X_4	—	—	—	—	—	0,5000	0,5026	„
ξ_1	0,7500	0,8000	0,7860	0,7894	0,7884	0,7887	0,7887	„
ξ_2 {	—	0,2760	0,2659	0,2680	0,2675	0,2680	0,2680	„
	—	0,7240	0,8055	0,7830	0,7899	0,7884	0,7890	„
ξ_3 {	—	—	—	0,1964	0,1960	0,1962	0,1960	„
	—	—	—	0,8036	0,7850	0,7897	0,7880	„
ξ_4 {	—	—	—	—	—	0,2153	0,2150	„
	—	—	—	—	—	0,7847	0,7900	„

- gdzie: M_1, M_2 . . . . . momenty nad podporami
 $M_1 \text{ max.}, M_2 \text{ max}$ największe momenty w poszczególnych przęsłach
 T_0, T_1 . . . . . odpór podpór
 x_1, x_2 . . . . . odległość punktów belki w których wyjawniają się $M_1 \text{ max.}, M_2 \text{ max.}$ od najbliższej lewej opory.
 ξ_1, ξ_2 . . . . . odległość punktów przegięcia linii sprężystej od najbliższej lewej podpory.
 l . . . . . długość poszczególnych rozpiętości.
 q . . . . . obciążenie równostajnie rozłożone na jednostkę długości.

W tabeli obliczenie podane tylko dla połowy belki, ponieważ belka na całej długości obciążona jest jednakowo.

rys. 127

Dla belki położonej swobodnie na trzech podporach i obciążonej równostajnie przez q , obciążenie może być powiększone w $1\frac{1}{2}$ razy w wypadku kiedy środkowa podpora (rys. 127) zostanie umieszczona

niziej od skrajnych na wielkość $\underline{\delta} = 0,0131 \frac{q l^3}{E \cdot J}$.

γ. Belki położone na jednakowo wysokich podporach (o jednym poziomie), postawionych w równych odległościach jedna od drugiej, a poddane działaniu stałego i czasowego obciążenia równostajnie rozłożonego:

l — rozpiętość.

$Q = q l$ — obciążenie stałe jednego przęsła.

$P = pl$ — obciążenie czasowe (pożyteczne).

Uwaga: Patrz tabelę Winklera (str. 217, 218 i 219).

1. Belka na trzech podporach.

$$M_1 = W \cdot k = \frac{l}{8} (Q + P) = \frac{(p + q) l^2}{8} = 0,125 (p + q) l^2$$

$$T_0 \text{ max} = \frac{1}{8} Q + \frac{7}{16} P = 0,375 q l + 0,4375 p l$$

$$T_0 \text{ min} = \frac{1}{8} Q - \frac{7}{16} P = 0,375 q l - 0,4375 p l$$

$$T_1 \text{ max} = \frac{1}{4} (Q + P) = 1,25 (q + p) l$$

Przy $P > 6 Q$ należy obliczać $T_0 \text{ min.}$, a koniec belki umocować aby nie mógł się podnosić.

2. Belka na czterech podporach.

$$M = W \cdot k = \frac{1}{10} Q l + \frac{7}{60} P l = 0,1 q l^2 + 0,11667 p l^2$$

$$\text{max} = \frac{1}{20} (8 \cdot Q + 9 \cdot P) = 0,4 q l + 0,45 p l$$

$$T_0 \text{ min.} = \frac{1}{20} (8 Q - 9 P) = 0,4 q l - 0,45 p l$$

$$T_1 \text{ max} = \frac{1}{10} (11 \cdot Q + 12 P) = 1,1 q l + 1,2 p l$$

$$T_1 \text{ min} = \frac{1}{10} (11 Q - 12 P) = 1,1 q l - 1,2 p l$$

Wartość $T_0 \text{ min.}$ i $T_1 \text{ min.}$ biorą się w rachubę przy $P > 8 Q$ i $P > 11 Q$.

8. TABELA № 57 — WINKLERA

dla belek wieloprzęsłowych przy jednakowych rozpięciach.

1. Trzy podpory — dwa przęsła.

Siły przecinające				M o m e n t y			
x/l	Wpływ q	Wpływ p		x/l	Wpływ q	Wpływ p	
	V	max (+V)	max. (-V)		M	max. (-M)	max. (+M)
		+	-			-	+
0	+0,375	0,4375	0,0625	0	0	0	0
0,1	+0,275	0,3437	0,0687	0,1	+0,0325	0,00625	0,03875
0,2	+0,175	0,2624	0,0874	0,2	+0,0550	0,01250	0,06750
0,3	+0,075	0,1932	0,1182	0,3	+0,0675	0,01875	0,08625
0,375	0	0,1491	0,1491	0,4	+0,0700	0,02500	0,09500
0,4	-0,025	0,1359	0,1609	0,5	+0,0625	0,03125	0,09375
0,5	-0,125	0,0898	0,2148	0,6	-0,0450	0,03750	0,08250
0,6	-0,225	0,0544	0,2794	0,7	+0,0175	0,04375	0,06125
0,7	-0,325	0,0287	0,3537	0,75	0	0,04688	0,04688
0,8	-0,425	0,0119	0,4369	0,8	-0,0200	0,05000	0,03000
0,9	-0,525	0,0027	0,5277	0,85	-0,0425	0,05773	0,01523
1,0	-0,625	0	0,6250	0,9	-0,0675	0,07361	0,00611
	• ql	• pl	• pl	0,95	-0,0950	0,09638	0,00138
				1,00	-0,1250	0,12500	0
Odpór—podpór:					• ql ²	• pl ²	• pl ²
max. T ₀ =0,3750 ql+							
+0,4375 pl.							
max. T ₁ =1,25 (q+p) l							

2. Cztery podpory — trzy przęsła.

I przęs.		+	-	I przęs.		-	+
0	+0,4	0,4500	0,0500	0	0	0	0,
0,1	+0,3	0,3560	0,0563	0,1	+0,035	0,005	0,040
0,2	+0,2	0,2752	0,0752	0,2	+0,060	0,010	0,070
0,3	+0,1	0,2065	0,1065	0,3	+0,075	0,015	0,090
0,4	0	0,1496	0,1496	0,4	+0,080	0,020	0,100
0,5	-0,1	0,1042	0,2042	0,5	+0,075	0,025	0,100
0,6	-0,2	0,0694	0,2694	0,6	+0,060	0,030	0,090
0,7	-0,3	0,0443	0,3443	0,7	+0,035	0,035	0,070
0,8	-0,4	0,0280	0,4280	0,8	0	0,04022	0,04022
0,9	-0,5	0,0193	0,5193	0,85	-0,02125	0,04898	0,02773
1,0	-0,6	0,0167	0,6167	0,9	-0,04500	0,06542	0,02042
II przęs.				0,95	-0,07125	0,08831	0,01706
0	+0,5	0,5833	0,0833	1,00	-0,10000	0,11667	0,01667
0,1	+0,4	0,4870	0,0870	II przęs.			
0,2	+0,3	0,3991	0,0991	0	-0,10000	0,11667	0,01667
0,3	+0,2	0,3210	0,1210	0,05	-0,07625	0,09033	0,01408
0,4	+0,1	0,2537	0,1537	0,1	-0,05500	0,07014	0,01514
0,5	0	0,1979	0,1979	0,15	-0,03625	0,05578	0,02053
• ql	• pl	• pl		0,20	-0,020	0,050	0,030
Odpór podpór: $T_{\max} = 0,40 \text{ ql} + 0,45 \text{ pl}$ $T_{1\max} = 1,1 \text{ ql} + 1,2 \text{ pl}$				0,2764	0	0,050	0,050
				0,3	+0,005	0,050	0,055
				0,4	+0,020	0,050	0,070
				0,5	+0,025	0,050	0,075
					• ql ²	• pl ²	• pl ²

3. Pięć podpór — cztery przęsła.

I Przęs.				I Przęs.			
		+	—			—	+
0	+ 0,3929	0,4464	0,0535	0	0	0	0
0,1	+ 0,2929	0,3528	0,0599	0,1	+ 0,03429	0,00536	0,03964
0,2	+ 0,1929	0,2717	0,0788	0,2	+ 0,05857	0,01071	0,06929
0,3	+ 0,0929	0,2029	0,1101	0,3	+ 0,07286	0,01607	0,08893
0,3929	0	0,1498	0,1498	0,4	+ 0,07714	0,02143	0,09857
0,4	— 0,0071	0,1461	0,1533	0,5	+ 0,07143	0,02679	0,09822
0,5	— 0,1071	0,1007	0,2079	0,6	+ 0,05572	0,03214	0,08786
0,6	— 0,2071	0,0660	0,2731	0,7	+ 0,03000	0,03750	0,06750
0,7	— 0,3071	0,0410	0,3481	0,7857	0	0,04209	0,04209
0,8	— 0,4071	0,0247	0,4319	0,8	— 0,00571	0,01309	0,08738
0,9	— 0,5071	0,0160	0,5231	0,85	— 0,02732	0,05216	0,02484
1,0	— 0,6071	0,0134	0,6205	0,9	— 0,05143	0,06772	0,01629
II Przęs.				0,95	— 0,07803	0,09197	0,01393
0	+ 0,5357	0,6027	0,0670	1,0	— 0,10714	0,12054	0,01340
0,1	+ 0,4357	0,5064	0,0707	II Przęs.			
0,2	+ 0,3357	0,4187	0,0830	0,	— 0,10714	0,12054	0,01340
0,3	+ 0,2357	0,3410	0,1153	0,05	— 0,08160	0,09323	0,01163
0,4	+ 0,1357	0,2742	0,1385	0,1	— 0,05857	0,07212	0,01455
0,5	+ 0,0357	0,2190	0,1933	0,15	— 0,03803	0,06340	0,02537
0,5357	0	0,2028	0,2028	0,2	— 0,02000	0,05000	0,03000
0,6	— 0,0643	0,1755	0,2398	0,2661	0	0,04882	0,04882
0,7	— 0,1643	0,1435	0,3078	0,3	+ 0,00857	0,04821	0,05678
0,8	— 0,2643	0,1222	0,3865	0,4	+ 0,02714	0,04643	0,07357
0,9	— 0,3643	0,1106	0,4749	0,5	+ 0,03572	0,04464	0,08036
1,0	— 0,4643	0,1071	0,5714	0,6	+ 0,03429	0,04286	0,07715
	• q l.	• p l.	• p l.	0,7	+ 0,02286	0,04107	0,06393
Odpór podpór:				0,8	+ 0,00143	0,04027	0,04170
				0,8053	0	0,04092	0,04092
$T_{0 \max} = 0,3929 \text{ q l} + 0,4464 \text{ p l};$				0,85	— 0,01303	0,04754	0,03451
$T_{1 \max} = 1,1428 \text{ q l} + 1,2232 \text{ p l};$				0,9	— 0,03000	0,06105	0,03105
$T_{2 \max} = 0,9286 \text{ q l} + 1,1428 \text{ p l}.$				0,95	— 0,04947	0,08120	0,03173
				1,	— 0,07143	0,10714	0,03571
					• q l	• p l	• p l

σ. Belka na trzech podporach.

1. l_1 i l_2 — rozpiętości; q_1 i q_2 — obciążenie stałe (patrz równanie Bertot'a str. — 213 i tabl. Winkler'a)

$$M_0 = M_2 = 0; M_1 = - \frac{q_1 l_1^3 + q_2 l_2^3}{8 (l_1 + l_2)}$$

$$T_0 = \frac{q_1 l_1}{2} + \frac{M_1}{l_1}; T_1 = \frac{q_1 l_1}{2} + \frac{q_2 l_2}{2} - M_1 \frac{l_1 + l_2}{l_1 l_2}$$

2. Przy $l_1 = l_2 = l$ oraz $q_1 = q_2 = q$

$$M_0 = M_2 = 0; M_1 = - \frac{q l^2}{8};$$

$$M_{\max} = \frac{9}{128} \cdot q l^2 \text{ przy } x = \frac{1}{4} l; M = 0 \text{ przy } x = \frac{1}{4} l$$

$$T_0 = \frac{1}{8} q l; T_1 = \frac{10}{8} q l$$

3. Przy jednakowych ciężarach skupionych P umieszczonych po środku przęsła ($l_1 = l_2 = l$): $M_0 = M_2 = 0$;
 $M_1 = - \frac{1}{4} P l$; $M_{\max} = \frac{1}{12} P l$

$$M = 0 \text{ przy } x = \frac{1}{11} l$$

$$T_0 = \frac{1}{16} P; T_1 = \frac{7}{16} P$$

4. Przęsła $l_1 = l_2 = l$; obciążenie stałe $= q$; obciążenie pożyteczne $= p$. Momenty, siły przecinające i odpory podpór — podane w tabl. Winkler'a.

ω. Belka na 4-ch podporach.

$l_1 = l_2 = l_3 = l$; patrz tabl. Winkler'a.

Jeżeli przęsła belki wieloprzęsłowej (ciągłej) nie są zadane, to najdogodniej umieszczać podpory w takiej odległości jedna od drugiej, by momenty pośrodku przęseł były jednakowe; dla belki 4-podporowej przy jednakowych przęsłach skrajnych, stosunek długości skrajnego przęsła do długości przęsła średniego t.j. $l_1 : l_2$ w przybliżeniu $= 0,8$; dokładna wartość powyższego stosunku określa się w zależności od wielkości stosunku obciążenia ogólnego, $q + p$, do obciążenia stałego q .

14. Wytrzymałość na wyboczenie.

Oznaczenia (rys. 128):

P — ciśnienie dozwolone kg.

E — współczynnik sprężystości materiału

J — najmniejszy moment bezwładności przekroju poprzecznego cm^4

d — średnica w przypadku przekroju kołowego cm .

h — najmniejszy bok przekroju prostokątnego cm .

n — współczynnik bezpieczeństwa.

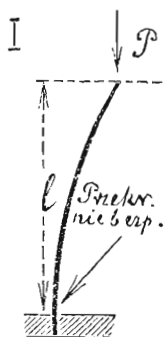
l — długość belki cm .

dla żelaza $n =$ od 4 do 5.

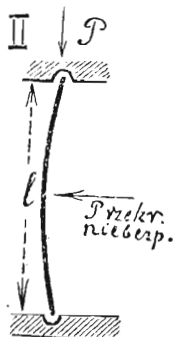
dla żelaza lanego $n =$ od 5 do 6.

dla drzewa $n =$ od 10 do 12.

Sposoby osadzenia

Rys. 128.

Rys. 128.

Ciśnienie do-
zwolone

$$P = \frac{\pi^2 \cdot E \cdot J}{4 n l^2}$$

$$P = \frac{\pi^2 E \cdot J}{n l^2}$$

Żelazo . . .

12 d

14 h

24 d

28 h

Żelazo lane.

5 d

5,75 h

10 d

11,5 h

Drzewo . .

6 d

7 h

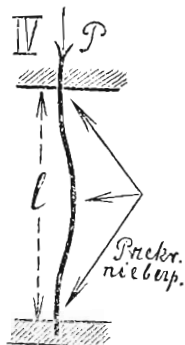
11,5 d

13,5 h

Sposoby osadzenia

Rys. 123.

Rys. 128.

Ciężnienie do-
zwolone

$$P = \frac{2 \pi^2 E \cdot J}{n l^2}$$

$$P = \frac{4 \pi^2 E \cdot J}{n l^2}$$

Żelazo . . .

33 d

38 h

48 d

56 h

Żelazo lane.

14 d

16 h

20 d

23 h

Drzewo . .

16 d

19 h

23 d

27 h

Obciążenie dozwolone określone według powyżej podanych wzorów nie powinno być większe od obciążenia bezpiecznego dozwolonego przy ściskaniu zwykłym, co winno być sprawdzone, posługując się wzorem:

$P = F \cdot k$; gdzie F — pole przekroju,

k , — natężenie dozwolone przy ściskaniu zwykłym

Według doświadczeń Tetmayer'a, wzór Euler'a (przy-
pad. II, rys. 128) może być stosowany:

dla stojaków z drzewa przy $l:i \geq 100$

„ „ z żelaza lanego przy $l:i \geq 80$

„ „ z żelaza kutego przy $l:i \geq 112$

„ „ z żelaza zlewnego przy $l:i \geq 105$

gdzie i — najmniejszy promień bezwładności przekroju:
 $i = \sqrt{J:F}$.

Wartość współczynnika zmniejszenia natężeń zasadniczych.

Natężenie dozwolone: $P = \varphi \cdot k_1 \cdot F$; wartości φ :

1. według Tetmayer'a:

Stojaki z drzewa.

O k r ą g ł e					P r o s t o k ą t n e				
$l:d =$	10	20	35	45	$l:b =$	10	20	35	45
$\varphi =$	0,769	0,492	0,180	0,108	$\varphi =$	0,806	0,566	0,239	0,145
d	średnica				b	bok mniejszy			

Stojaki z żelaza łanego (odlew poziomy).

$l:i =$	10	20	30	40	50	60	70	80
$\varphi =$	0,827	0,696	0,580	0,476	0,385	0,308	0,244	0,193

Stojaki z żelaza kutego.

$l:i =$	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110
$\varphi =$	0,829	0,792	0,755	0,718	0,681	0,644	0,607	0,570	0,533	0,496	0,450

Stojaki z żelaza zlewnego.

$l:i =$	10	20	30	40	50	60	70	80
$\varphi =$	0,786	0,756	0,726	0,696	0,666	0,636	0,606	0,576

2. Według Navier-Rankine'a:

k_1 — natężenie dozwolone przy ściskaniu zwykłym

k_2 — natężenie dozwolone przy ściskaniu stojaka długiego.

l — długość stojaka

ω — pole przekroju poprzecznego

J — najmn. moment bezwładności przekroju poprzecznego stojaka

$i = \sqrt{J : \omega}$ — promień bezwładności przekroju

φ — współczynnik zmniejszenia natężenia zasadnicz.

$k_2 = \varphi k_1$

Dla wypadku II (rys. 128).

$$\varphi = \frac{1}{1 + \mu \frac{l^2}{J}} = \frac{1}{1 + \mu \left(\frac{l}{i}\right)^2} \text{ gdzie}$$

μ — dla drzewa; według Winkler'a 0,0003, według Schnebler'a — 0,0002; dla żelaza łanego: według Schneblera — 0,00025, według Szarowskija — 0,0002, według Bauschinger'a dla kolumn odlanych poziomo — 0,0006, — pionowo — 0,00022; dla żelaza: według Schneblera — 0,00008 — 0,0001.

15. Kolumny z żelaza łanego.

Zwykły stosunek pomiędzy średnicą D , a wysokością l kolumny z żelaza łanego = :

a) dla pomieszczeń mieszkalnych $1/20$,

b) dla pomieszczeń w gmachach publicznych — $1/15$,

c) dla składnic i fabryk przy maszynach lekkich $1/12$; dla fabryk z ciężkimi maszynami, oraz w wypadkach kiedy gmachy w czasie pracy maszyn podlegają wstrząśnięciom — $1/10$.

Groty do kolumn:

bok podstawy kwadratowej $b = \sqrt{P : k}$, gdzie P — obciążenie, k — ciśnienie dozwolone, na przykład:

dla muru z kamienia łanego na zaprawie wapiennej $k = 5 \text{ kg./cm}^2$;

dla muru z cegły na zaprawie wapiennej $k = 7 \text{ kg./cm}^2$;

dla muru z cegły na zaprawie cementowej (w zależności od jakości zapr.) $k = 10 \text{ do } 14 \text{ kg./cm}^2$;

dla piaskowca $k = 20 \text{ kg./cm}^2$:

dla granitu $k = 40 \text{ kg./cm}^2$.

Ilość żeber w grocie: przy $P = 10000 \text{ kg.}$ — 4 szt.
 przy $P = 30000 \text{ kg.}$ — 8 szt., przy $P = 120000 \text{ kg.}$ — 12 szt.,
 przy $P > 120000 \text{ kg.}$ — 16 szt.

Grubość płyty i grubość zebra $e =$:

dla żelaza lanego $e = \text{min. } 2 \text{ cm.}; \text{ max. } 5 \text{ cm.}$

dla żelaza $e = \text{min. } 1 \text{ cm.}, \text{ max. } 3 \text{ cm.}$

16. Wytrzymałość przy kręceniu.

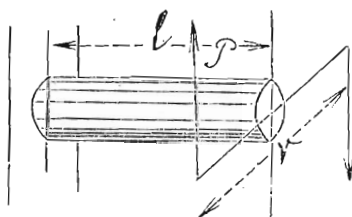
Oznaczenia:

G — współczynnik sprężystości przy przecinaniu

P — siła zewnętrzna kręcąca kg.

J — ramię działania siły P w kierunku prostopadłym do osi kręcenia w cm.

$J_p = J_1 + J_2$ — odpowiadający osi wału biegunalny moment bezwładności przekroju wału, prostopadłego do jego osi; J_1 i J_2 — równikowe momenty bezwładności przekroju wału, odpowiadające osiom przeprowadzonym przez środek ciężkości i w płaszczyźnie przekroju wału.

Rys. 129.

a — bok przekroju kwadratowego w cm.

b i h — szerokość i wysokość przekroju prostokątnego lub mała i duża oś przekroju eliptycznego w cm.

d — średnica przekroju kołowego w cm.

τ_k — natężenie dozwolone na kręcenie

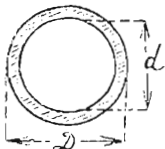
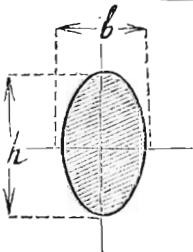
w kg./cm^2 : dla żelaza od 120 do 360 kg./cm^2 , dla stali od

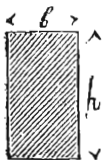
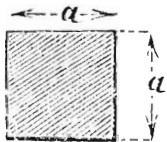
200 do 600 kg./cm.², w zależności od obciążenia, — czy stałe, czy wahające się

l — długość wału skręcanego

φ — kąt kręcenia na długości l .

α. Obciążenie bezpieczne.

Przekrój	Moment kręcenia	Wytrzymałość na kręcenie żelaza lanego
Rys. 130.	$P.r = \frac{\pi \cdot d^3 \cdot \tau_k}{16}$	Jak wytrzymałość na rozciąg.
Rys. 131.	$P.r = \frac{\pi \cdot D^3 - d^3}{16} \cdot \tau_k$	Wartość współczynnika zależy od stosunku $d:D$. W miarę jak wartości stosunku tego dążą do zera, współczynnik powiększa się do 1; spóśc. na wartość 0,8 przy $d:D = 0,7$. 0,8 wytrzymałość na rozciąg.
Rys. 132.	$P.r = \frac{\pi \cdot b^3 \cdot h \cdot \tau_k}{16}$	Od 1 do 1,25 wytrzymałość, na rozciąg. Wartość współczynnika powinna być tym mniejsza i tym bliżej dążyć do najmniejszej granicy im przekrój eliptyczny więcej przybliża się do kołowego.

Przekrój	Moment kręcenia	Wytrzymałość na kręcenie żelazalanego
 Rys. 133.	$P \cdot r = \frac{1}{2} b^2 h \tau_k$	od 1,4 do 1,6 wytrzymałości na rozciąganie
 Rys. 134.	$P \cdot r = \frac{1}{2} a^3 \tau_k$	od 1,4 do 1,6 wytr. na rozciąganie.

3. Kąt kręcenia.

Kąt kręcenia φ określa się według wzoru:

$$\varphi = \alpha \cdot \frac{P \cdot r}{\frac{4 J_1 J_2}{J_1 + J_2} \cdot G} \quad / \quad \text{gdzie}$$

$\alpha = 1$ dla przekroju kołowego

$\alpha = 1,2$ — dla przekr. kwadratowego i eliptycznego

$\alpha = 1,2$ do 1,5 dla przekr. prostokątn. podługowatego.

Przekrój	Kąt kręcenia φ przy podanym:	
	momencie kręcenia $P \cdot r$	natężeniu τ_k
Rys. 136 patrz rys 130.	$\varphi = \frac{P \cdot r}{G \cdot J_p}$ $= \frac{32}{\pi} \frac{P \cdot r}{d^4 \cdot G}$	$\varphi = 2 \frac{\tau_k}{G} \cdot \frac{l}{d}$

Przekrój	Kąt kręcenia φ przy podanym:	
	momencie kręcenia P_r	natężeniu τ_k
Rys. 137 patrz rys. 131.	$\varphi = \frac{P_r \cdot l}{G \cdot J_p} =$ $= \frac{32}{\pi (D^4 - d^4)} \cdot \frac{P_r \cdot l}{G}$	$\varphi = 2 \frac{\tau_k \cdot l}{G \cdot D}$
Rys. 138 patrz rys. 132.	$\varphi = \frac{16}{\pi} \cdot \frac{b + h^2}{b^3 \cdot h^3} \cdot \frac{P_r \cdot l}{G}$	$\varphi = \frac{b^2 + h^2}{b \cdot h^2} \cdot \frac{\tau_k \cdot l}{G}$
Rys. 139 patrz rys. 133.	$\varphi = 3 \alpha \cdot \frac{b^2 + h^2}{b^3 \cdot h^3} \cdot \frac{P_r \cdot l}{G}$	$\varphi = \frac{2 \alpha}{3} \cdot \frac{b^2 + h^2}{b \cdot h} \cdot \frac{l \cdot \tau_k}{G}$

Przekrój	Kąt kręcenia φ przy podanym	
	momencie kręcenia τ_k	natężeniu τ_k
Rys 140 patrz rys. 134.	$\varphi = 7,2 \cdot \frac{1}{a} \cdot \frac{P \cdot r}{G}$	$\varphi = 1,6 \cdot \frac{\tau_k}{G} \cdot \frac{l}{a}$

17. Wytrzymałość naczyń cylindrycznych.

α . Walec znajduje się pod ciśnieniem wewnętrznym p kg./cm.²:

r_1 — promień wewnętrzny cm.

r_2 — promień zewnętrzny cm.

k — natężenie dozwolone na rozciąganie w kg/cm.²

k_1 — natężenie dozwolone na ściskanie w kg/cm.²

$$r_2 = r_1 \sqrt{\frac{k + 0,4 p}{k - 1,3 p}}; \quad p \leq 0,77 k.$$

Przy niewielkiej grubości ścianki $s = r_2 - r_1$ stosunkowo do długości promienia można przyjąć $s = r_1 \frac{p}{k}$.

W razie osłabienia ścianki przez nitowania, osłabienie to stosownie do wielkości dziurek, winno być wzięte pod uwagę.

β Walec znajduje się pod ciśnieniem zewnętrznym P kg./cm.², wklęsłości wykluczone:

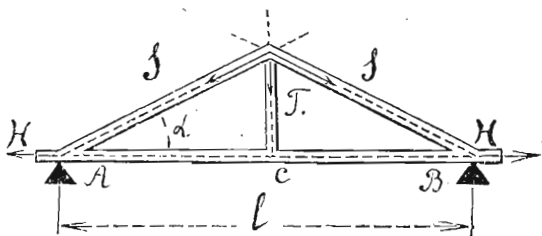
$$r_2 = r_1 \sqrt{\frac{k_1}{k_1 - 1,7 P}}; \quad P \leq 0,59 k_1$$

Przy niewielkiej grubości ścianki można przyjąć $s = r_1 \frac{P}{k_1}$.

f. Obliczenie wiązań dachowych.

1. Wiązania z drzewa:

α. Wiązania dachowe wiszące zwykle (wieszar jednostorczykowy) rys. 141: belka swobodna AB równo-

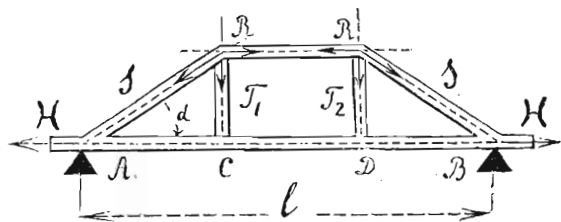
rys. 141.

miennie obciążona przez siłę $q l = Q$; C — środek belki AB (patrz belki wieloprzęsłowe i tabele — belka na 3-ch podpor.)

$$T_1 = 1,25 \frac{q l}{2} = + \frac{5}{16} Q; S = - \frac{5}{16} \cdot \frac{Q}{\sin \alpha}; H = + \frac{5}{16} \frac{Q}{\tan \alpha}.$$

W wypadku, kiedy wiszący storczyk T_1 obciąża się przez ciężar skupiony P, a równomierne obciążenie przez Q jest nieobecne, wówczas w powyższych wzorach należy $\frac{5}{16} Q$ zamienić przez P.

β. Wiązanie wiszące podwójne — wieszar dwustorczykowy (rys. 142):

rys. 142

przy obciążeniu $q l = Q$ równomiernie rozłożonem na AB oraz przy $AC = CD = BD$, otrzymamy siły: T_1 (patrz belki wieloprzęsłowe, 4 podpory).

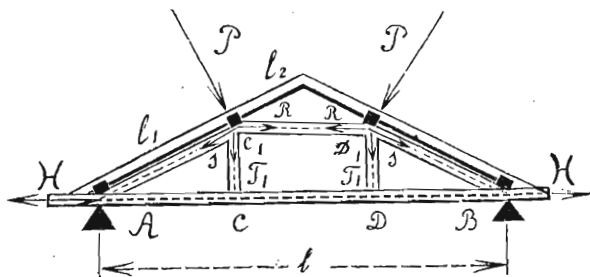
$$T_1 = 1,1 q \frac{l}{3} + \frac{11}{30} \cdot Q;$$

$$S = - \frac{11}{30} \cdot \frac{Q}{\operatorname{Sn} \alpha}$$

$$R = - H = - \frac{11}{30} \cdot \frac{Q}{\operatorname{tg} \alpha}.$$

Przy obciążeniu każdego storczyka przez ciężar skupiony $= \frac{1}{2} P$, a przy $Q = 0$, należy w trzech wzorach poprzednich zamienić $\frac{11}{30} Q$ przez $\frac{1}{2} P$. Jeżeli belka główna AB obciążona przez ciężar nierównomiernie rozłożony $= \Sigma Q$, to należy środkowy prostokąt umocnić za pomocą 2-ch przekątnych CR i DR.

γ. Dachy na płatkach (rys. 143): belka AB wiązania (ściągница), jest poddana działaniu równomiernie rozłożo-

Rys. 143.

nego obciążenia $q = Q$, w punktach zaś C₁ i D₁, oddaje się ciśnienie od płatew, podtrzymujących n krokwi i oddających na wiązanie ciężar P, prostopadły do płaszczyzny dachu; wysiłki określają się:

$$T_1 = + \frac{11}{30} Q; S = - \frac{1}{\operatorname{Sn} \alpha} \cdot \left(\frac{11}{30} \cdot Q + P \operatorname{Cos} \alpha \right);$$

$$R = - H = - \frac{1}{\operatorname{Sn} \alpha} \left(\frac{11}{30} Q \cdot \operatorname{cos} \alpha + P \right).$$

Krokwie jest właściwie belką wieloprzęsłową na odcinkach której l_1 i l_2 , działa równomiernie rozłożone obciążenie $P_1 : n$ i $P_2 : n$,

$$P = \frac{P_1 l_1 (4 l_1 + l_2) + P_2 l_2 (4 l_1 + l_2)}{8 l_1 l_2}$$

Przyпускаjąc że na jedną połowę wiązania dachowego działa prostopadle do niego, obciążenie równomierne rozłożone $= Q_s$, oraz przyjmując $l = l_1$, otrzymamy $P = \frac{1}{2} Q_s$.

Jeżeli w wypadku wskazanym na rys. 143 siła P działa nie prostopadle do krokwi, lecz pionowo, w kierunku T_1 , to natężenia będą:

$$T_1 = + \frac{11}{30} Q + P; S = - \frac{1}{\sin \alpha} \cdot \left(\frac{11}{30} Q + P \right);$$

$$R = - H = - \frac{1}{\lg \alpha} \left(\frac{11}{30} Q + P \right).$$

δ. Dachy w kształcie trójszczykowe (rys. 144):

Q -- obciążenie równomiernie rozłożone, działające na główne belki wiązania

Q_1 -- obciążenie krokwi działające prostopadle do dachu

$$T_2 = 0,9286 \cdot \frac{Q}{4} = \frac{13}{56} Q; T_1 = 1,1428 \cdot \frac{Q}{4} = \frac{2}{7} Q;$$

$$S_1 = - \frac{1}{112 \sin \alpha} [21 Q_1 \cos \alpha_1 + 13 Q];$$

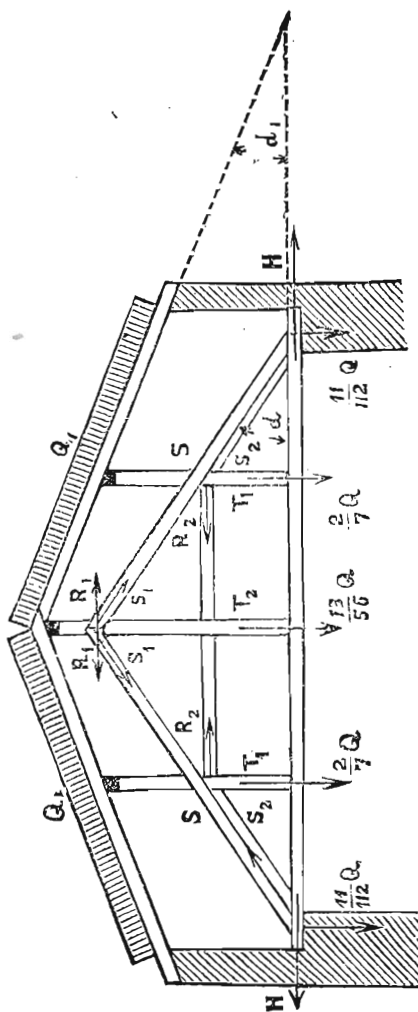
$$S_2 = - \frac{1}{56 \sin \alpha} [35 Q_1 \cos \alpha_1 + 16 Q];$$

$$R_2 = - \frac{1}{56 \lg \alpha} \cdot [35 Q_1 \cos \alpha_1 + 16 Q];$$

$$S = S_1 + S_2 = - \frac{1}{112 \sin \alpha} \cdot [91 Q_1 \cos \alpha_1 + 45 Q];$$

$$H = + \frac{1}{112 \lg \alpha} \cdot [91 Q_1 \cos \alpha_1 + 45 Q];$$

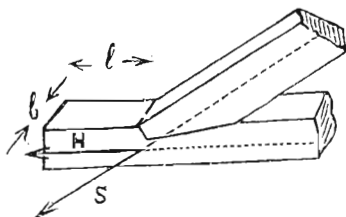
Jakkolwiek wiązania dachowe drewniane sprawdzają się za pomocą obliczenia, praktyczne ich wymiary, dla udogodnienia wciosów wypadają zwykle większe od teoretycznych, a mianowicie: dla jęł i krokwi długości 6 m. używa się budulec 20–25 cm., dla jęł i krokwi długości 8–11 m. używa się budulec 25–30 cm., dla zastrzałów i storczyków używa się budulec 20–25 cm. Bok przekroju krokwi, lub drugiej jakiej części, obciążonych tylko

Rys. 144.

przez wagę własną, winien być nie mniejszy $\frac{1}{10}$ długości; jęty obciążone przez pewien ciężar winne mieć bok przekroju nie $< \frac{1}{10}$ długości; mniej więcej na każde 5—5 $\frac{1}{2}$ m. rozpiętości, winien przypadać jeden storczyk wiszący.

g. Sprawdzenie wytrzymałości wciósów (rys. 145):

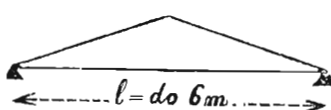
$$l = \frac{H}{\pi \cdot b};$$

na przykład dla sosny

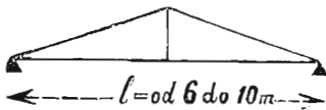
$$l = \frac{H}{10 \cdot b} \text{ cm.}$$

Rys. 145

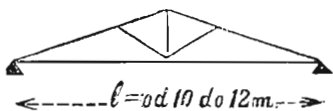
Typy wiązań dachowych drewnianych wiszących w zależności od rozpiętości (rys. 146, 147, 148, 149 i 150):

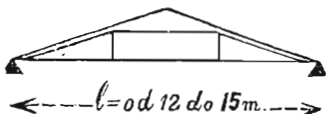
rys. 146

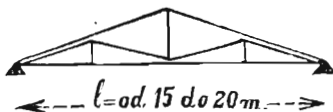
rys. 147

rys. 148

rys. 149

rys. 150

Przy rozpiętościach ponad 20 m. zaleca się stosować wiązania dachowe żelazne.

2. Wiązania dachowe żelazne.

a. Wiązanie Polonceau'ego (rys. 151 i 152).

l — rozpiętość w m.

t — odległość pomiędzy wiązaniami w m.

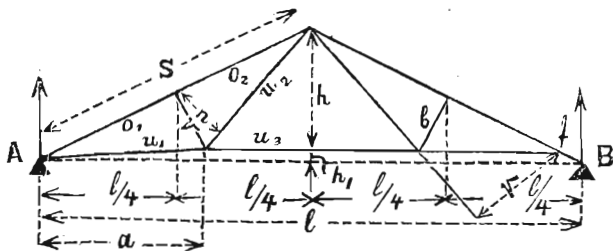
q — ogólna waga dachu (waga własna + parcie wiatru) kg./m.^2 w rzucie poziomym (patrz str. 173).

Pionowe obciążenie na każde wiązanie będzie:

$$P = l \cdot t \cdot q \text{ kg.}$$

W przykładach niżej podanych natężenia są określone według sposobu Ritter'a, główną podstawą którego służy reguła: dla każdej poszczególniej części systemu w stanie równowagi suma algebraiczna momentów sił zewnętrznych i wewnętrznych (sił odporu) odnośnie do jakiegobądź punktu (bieguna) = 0; nadto przyjmuje się za zasadę: wszystkie siły wyobrażane są za rozciągające, lecz otrzymane wielkości ze znakiem — wskazują ściskanie; wszystkie momenty działające na prawo przyjmuje się ze: znakiem (+), wszystkie momenty działające na lewo ze znakiem (—).

1. Rys. 151 — przy odległości pomiędzy węzłami

rys. 151

górnego pasa wiązania, w rzucie poziomym = $\frac{1}{4} l$, to na każdy węzeł wypadnie obciążenie = $\frac{1}{4} P$ (wszystkie wy-

miary w mtr., siły w kg.): $O_1 = -\frac{3 P a}{8 b}$; $O_2 = +\frac{P (h+h_1)}{4 \cdot S}$

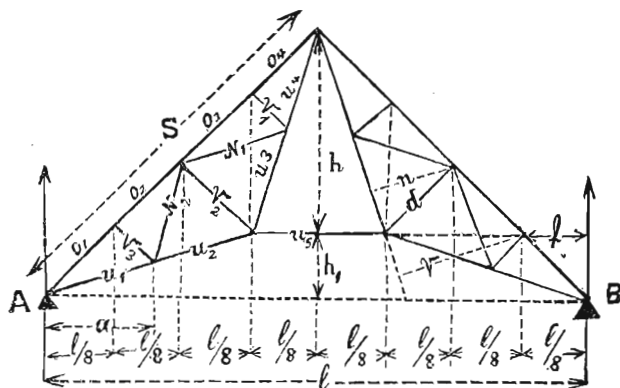
$$U_1 = +\frac{3 P \cdot l}{32 n};$$

$$U_2 = +\frac{P (l+2 f)}{16 \cdot r};$$

$$U_3 = -\frac{P \cdot l}{8 \cdot h};$$

$$V = -\frac{P \cdot l}{8 \cdot S}.$$

2. Rys. 152 — przy odległości pomiędzy węzłami

rys. 152

górnego pasa wiązania, w rzucie poziomym $= \frac{1}{8} l$, to na każdy węzeł wypadnie obciążenie $= \frac{1}{8} P$ (wszystkie wymiary w mtr., siły w kg.)

$$O_1 = -\frac{7 P \cdot a}{8 d}; O_2 = O_1 + \frac{P (h + h_1)}{8 \cdot S};$$

$$O_3 = O_2 + \frac{P (h + h_1)}{8 \cdot S};$$

$$O_4 = O_3 + \frac{P (h + h_1)}{8 \cdot S};$$

$$N_1 = N_2 = \frac{P \cdot l}{64 \cdot n};$$

$$U_1 = 7 N_1; U_2 = 6 N_1; U_3 = \frac{N_1 (2n + r)}{r} + \frac{3 P \cdot f}{16 r}; U_4 = \frac{P (3l + 2f)}{32 r};$$

$$U_5 = \frac{P \cdot l}{8 \cdot h}; v_1 = v_2 = -\frac{P l}{16 \cdot S}; v_3 = 2 v_1$$

Przy $h_1 = 0$ otrzymujemy: $f = 0$ i $r = 2n = h$, a więc

$$O_1 = -\frac{7 \cdot P \cdot a}{8 \cdot d}; O_2 = O_1 + \frac{P \cdot h}{8 \cdot S}; O_3 = O_2 + \frac{P \cdot h}{8 \cdot S};$$

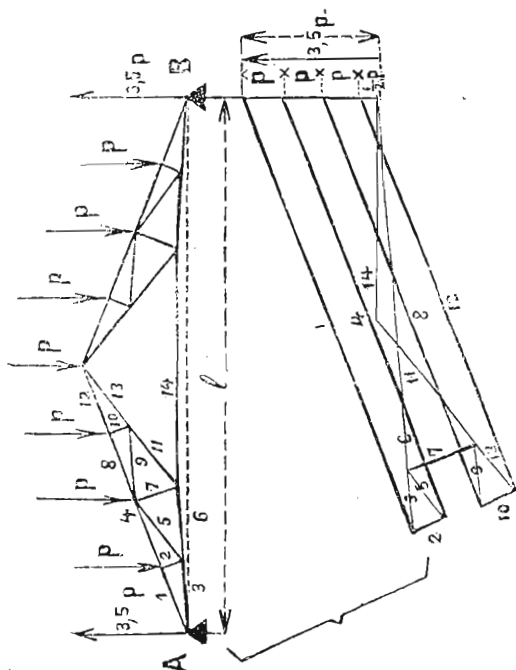
$$O_4 = O_3 + \frac{P \cdot h}{8 \cdot S};$$

$$N_1 = N_2 = \frac{P \cdot l}{32 \cdot h}; U_1 = 7 N_1; U_2 = 6 N_1; U_3 = 2 N_1; U_4 = 3 N_1;$$

$$U_5 = 4 N_1; v_1 = v_2 = -\frac{P \cdot l}{16 \cdot S}; v_3 = 2 v_1.$$

3. Graficzne obliczenie wiązań dachowych:

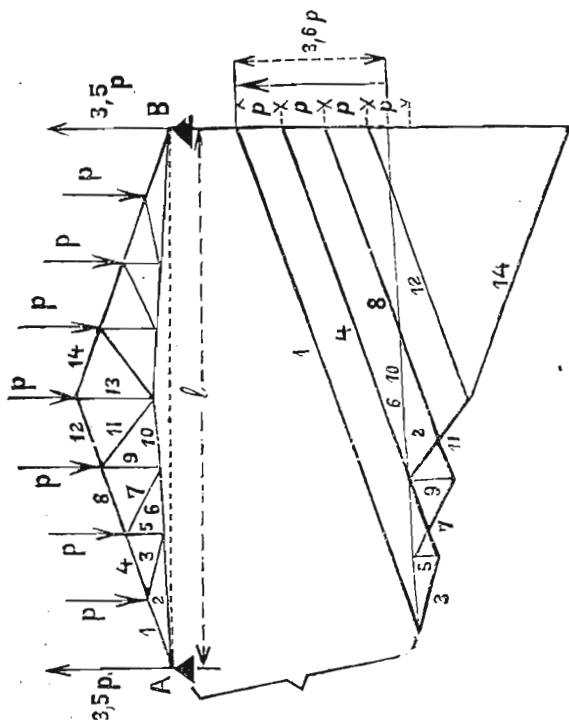
Łatwiejszy od poprzedniego jest wykreślny sposób wyznaczania działających sił (grafostatyka). Wszystkie siły działające na jakikolwiek system materialny, jeżeli są z sobą w równowadze, będąc przedstawione liniami równoległymi i przyczepiane jedna na końcu drugiej, tworzą

Rys. 153.

wielobok zamknięty, a każdy z boków równoległy do siły, wyraża jej wielkość podług przyjętej przy wykreśleniu

skali. W wykresie (rys. 153), linje grube oznaczają siły ściskające, linje zaś cienkie — siły rozciągające.

Rys. 154.

Na rys. 154 podano wykresne obliczenie wiązania dachowego systemu angielskiego.

g. Parcie ziemi i mury oporowe.

1. Siła parcia ziemi.

Oznaczenia:

E — parcie ziemi na mur oporowy 1 m. długi w kg.

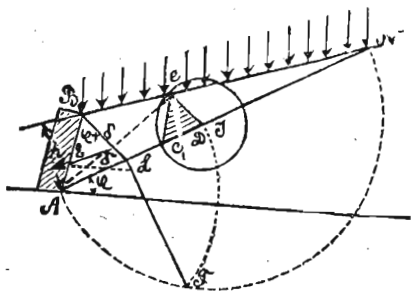
p — obciążenie przypadające na 1 m.² nawierzchni ziemi w kg.

φ — kąt stoku.

δ — kąt pomiędzy kierunkiem E a linią prostopadłą do muru AB (kąt tarcia).

γ_z — waga m³ ziemi w kg.

Parcie ziemi, działające na powierzchnię muru AB , usiłujące go przewrócić wzdłuż podszwy nazywają czynnym parciem ziemi. Przeciwnie, kiedy parcie działa na powierzchnię muru z zewnątrz (naprz. ciśnienie wody), to masa ziemi opiera się temu parciu; opór ten w wypadku, jeżeli mur oporowy, a z nim razem ziemia, zaczęła się przesuwać w kierunku działania parcia z zewnątrz, nabywa pewną wielkość nazywaną biernym parciem ziemi. W obu wypadkach ziemia przesuwa się wzdłuż muru, kierunek

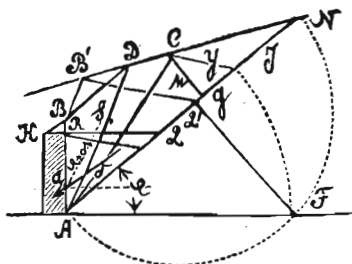

Rys. 156.

czynnego parcia ziemi E uchyla się od kierunku prostopadłego do powierzchni muru o kąt tarcia δ w kierunku do góry, parcie zaś bierne ziemi odchyła się o ten sam kąt w dół (rys. 156.). BN — nawierzchnia ziemi. Przeprowadzimy (wedł. Rebhan'a) AN pod kątem stoku φ do poziomu, BL — pod kątem $\varphi + \delta$ do AB i zakreslimy przyj-

3. Przypadki różne.

Rys. 158.

α. Napiom wznosi się ponad mur, dodatkowego obciążenia niema (rys. 158).

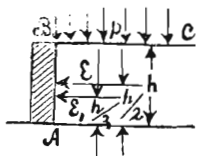
Dla określenia $\underline{E}$ przedłużamy AR do przecięcia z DK w punkcie B, przeprowadzamy: AN pod kątem φ do pozio-

mu, RL pod kątem $\varphi + \delta$ do AR, a przez punkt B linię równoległą AD aż do przecięcia z przedłużoną linią ND. Przeciągamy B'L' || RL i zakreślamy półkole przyjmując AN za średnicę; przeprowadzamy L'F $\perp$ AN (punkt F przypadkowo na linii poziomu AF), odkładamy AJ = AF, następnie przeprowadzamy Jc || LR, Cg $\perp$ AN, otrzymamy

$$E = \frac{1}{2} \gamma z y^2.$$

Po przeprowadzeniu przez środek ciężkości S czworokąta ABDC linii Sa || Ac otrzymamy w punkcie $\underline{a}$ mniej więcej dokładnie punkt zaczepienia siły E, wartość δ wskazana wyżej w punkcie 2.

β. Mur oporowy AB postawiony pionowo (rys. 159), powierzchnia BC pozioma; parcie ziemi $\underline{E}$ jest siłą wypadkową następujących 2-ch sił poziomych (tarcie ziemi o ścianę nie jest uwzględnione t. j. $\delta = 0$):

Rys. 159.

$$E_1 = \frac{1}{2} \gamma z h^2 \operatorname{tg}^2 (45^\circ \mp \frac{1}{2} \varphi) -$$

parcie ziemi bez dodatkowego obciążenia powierzchni.

$E_2 = p \cdot h \operatorname{tg}^2 (45^\circ \mp \frac{\varphi}{2})$ — parcie od dodatkowego obciążenia $\underline{p}$ równomiernie rozłożonego na powierzchni AB; punkty zaczepienia tych sił są wskazane na rysunku.

znak (—) odpowiada parciu czynnemu ziemi, znak (+) zaś biernemu.

Parcie ziemi kg./m^2 na dowolnej głębokości X od nawierzchni ziemi =

$$e_1 = \frac{2 \cdot E_1 \cdot x}{h^2} = \gamma_z \cdot x \cdot \operatorname{tg}^2 \left(45^\circ \mp \frac{\varphi}{2} \right) \text{ parcie nieobc. ziemi}$$

$$e_2 = \frac{E_2}{h} = p \cdot \operatorname{tg}^2 \left(45^\circ \mp \frac{\varphi}{2} \right) - \text{parcie dodatkowego obciążenia nawierzchni, przytem}$$

$$\operatorname{tg} \left(45^\circ - \frac{\varphi}{2} \right) = \frac{1}{\operatorname{tg} \left(45^\circ + \frac{\varphi}{2} \right)}.$$

E_1 można przedstawić jako trójkąt o wysokości h z wierzchołkiem w punkcie B i z podstawą leżącą na poziomie dołu muru = $\gamma_z h \operatorname{tg}^2 \left(45^\circ \mp \frac{\varphi}{2} \right)$ (rys. 159);

$$E_2 \text{ zaś jako prostokąt o wysokości } h \text{ i podstawie } = p \cdot \operatorname{tg}^2 \left(45^\circ \mp \frac{\varphi}{2} \right).$$

Dla ziemi nasypowej $\varphi = 37^\circ$, parcie czynne $E_1 = \frac{1}{4} \gamma_z h^2$; $E_2 = \frac{1}{4} p h$; dla parcia biernego $E'_1 = 2 \gamma_z h^2$; $E'_2 = 4 p h$.

Przy obliczeniach murów dla komór przepustowych φ przyjmuje się $= 20^\circ$, ponieważ w tym wypadku ziemia jest mocno przesiąkniętą wodą i wtedy dla parcia czynnego $E_1 = \frac{1}{4} \gamma_z h^2$; $E_2 = \frac{1}{2} p h$; dla parcia biernego $E'_1 = \gamma_z h^2$; $E'_2 = 2 p \cdot h$.

γ . Jeżeli nawierzchnia ziemi jest nachyloną do poziomu pod kątem α , to parcie czynne ziemi działające poziomo (patrz β):

$$E_1 = \frac{1}{4} \gamma_z h^2 \left[\frac{\cos \varphi}{1 + \sqrt{\frac{\sin \varphi \sin (\varphi - \alpha)}{\cos \alpha}}} \right]^2;$$

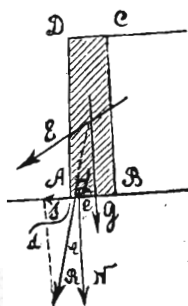
$$E_2 = p \cdot h \cdot \left[\frac{\cos \varphi}{1 + \sqrt{\frac{\sin \varphi \sin (\varphi - \alpha)}{\cos \alpha}}} \right]^2;$$

przy parciu biernem E'_1 i E'_2 w powyżej podanych wzorach należy φ zamienić przez $(- \varphi)$.

Średnie wartości γ_z i φ .

Rodzaj materiału	Waga γ_z kg./m. ³	Kąt stoku φ	$\left(\operatorname{tg}^2\left(45 - \frac{\varphi}{2}\right)\right)$
Ziemia wilgotna (w nasyp)	1600	30° do 37°	0,333 do 0,249
Gлина sucha . . .	1500	40° do 46°	0,217 do 0,163
Gлина mokra . . .	1900	20° do 25°	0,490 do 0,406
Piasek, żwir (suche)	1500	39° do 45°	0,230 do 0,172
Szaber	1800	35° do 40°	0,271 do 0,217
Węgiel	850	40° do 45°	0,217 do 0,172
Woda	1000	0° — —	1,000 — —
Kamień polny . .	2000	40° do 45°	0,217 do 0,172

4. Pewność murów oporowych.

rys. 160.

a. Zasady ogólne (rys. 160):

Wypadkową sił, parcia ziemi i wagi ściany $ABCD = G$ jest siła R , działająca na podstawę muru AB ; swoją drogą siła R jest wypadkową sił N i S ; siła $N \perp$, a siła $S \parallel AB$.

Dla równowagi jest koniecznym, by kąt pomiędzy N i $R \leq \varphi$, przeciętnie 33°—35°, a więc $S \leq 0,7 N$.

Wyznaczając przez:

γ_m — waga muru kg./m.³

e — odległość środka AB od punktu L zaczepienia siły R , w m.

a — odległość punktu L od punktu A , w m.

b — długość podstawy AB , w m.

największe ciśnienie na podstawę AB będzie:

$$\text{przy } e < \frac{b}{6} \dots k = \frac{N}{b} \left(1 + \frac{6e}{b}\right)$$

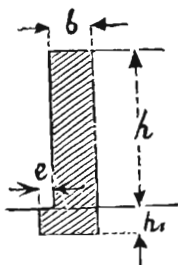
$$\text{przy } e > \frac{b}{6} \dots k = \frac{e}{3} \cdot \frac{N}{a}$$

k — winno być nie większe od:

dla murów zwyczajnych, z kamienia	50000 kg./m. ²
„ „ „ z cegły	70000 kg./m. ²
„ lepszych murów z cegły	100000 kg./m. ²
„ najlepszych „ „	120000 kg./m. ²
„ dobrego gruntu	25000 kg./m. ²

β. Mur o przekroju prostokątnym (rys. 161).

Grubość ściany b , wysokości h , zależnie od wytrzymałości materiału na ściskanie i przy pozycym naziemiu określa się wzorem: (ważny przy $e > \frac{b}{6}$):

$$b = \sqrt{\frac{h (\gamma_z h + 3p) \operatorname{tg}^2 \left(45^\circ - \frac{\varphi}{2} \right)}{\gamma_m \left[3 - 4 \frac{\gamma_m}{k} h \right]}}$$

rys. 161.

dla uniknięcia przesuwania się ściany, grubość ściany b winna być:

$$b = \frac{\gamma_z h + 2p}{2 f \gamma_m} \cdot \operatorname{tg}^2 \left(45^\circ - \frac{\varphi}{2} \right), \text{ gdzie } f \text{ współczynnik tarcia}$$

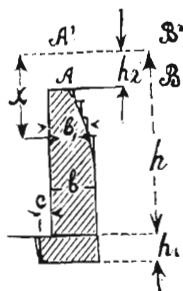
muru po murze = 0,7;

odsadzka fundamentu C określa się w m.:

$$C = \frac{\gamma_z H^2}{6 \cdot \gamma_m b} \cdot \operatorname{tg}^2 \left(45^\circ - \frac{\varphi}{2} \right) + \frac{2 \gamma_m b H}{3 k} - \frac{b}{2};$$

$H = h + h_1 + \frac{p}{\gamma_z}$; h_1 — głębokość fundamentu, wartości k , p , γ_z podane wyżej.

7. Mur jak na rys. 162 (dla komór przepustowych).

Rys. 162.

Obciążenie naziomu $AB = p$; obciążenie to może być przedstawione w postaci warstwy ziemi o grubości $h_2 = p : \gamma_z$, co na rysunku podane linią poziomą $A'B'$. Grubość ściany b_1 w odległości x od linii $A'B'$ =

$$b_1 = x \operatorname{tg} \left(45^\circ - \frac{\varphi}{2} \right) \sqrt{\frac{\gamma_z (3h - 2x) (k + \gamma_m x - \gamma_m h)}{\gamma_m k (h + 2x) - \gamma_m h (3x + h)}}$$

gdzie k — ciśnienie bezpieczne na mur kg./m.^2 . Grubość ściany:

$$b = \frac{\gamma_z h^2 \operatorname{tg}^2 \left(45^\circ - \frac{\varphi}{2} \right)}{2 f (h - h_1) \gamma_m}; f = 0,7; C - \text{podano } \S 3.$$

Przy budowie murów oporowych nie zawsze przeprowadzają dokładne obliczenia, często stawiają mury opierając się na wynikach praktyki, a mianowicie: przy budowie murów oporowych o przekroju prostokątnym, grubość ściany $b \geq$ wysokości ściany. Jeżeli ściana ustawiona do utrzymania wody, grubość ściany = wysokości wody; najmniejsza grubość oporowej ściany w praktyce = 0,6 — 0,7 m.; dla wody — 0,9 do 1 m. Najwygodniejsze nachylenie zewnętrznej powierzchni ściany = $1/6$.

8. Głębokość fundamentu.

Niezależnie od reguły że fundament winien być tak głęboki, aby posadowienie fundamentu było zabezpieczone od przemarzania, fundamenty gmachów, mostów, pomników i t. p. winny być założone tak głęboko, aby wyciskanie ziemi z pod spodu było niemożliwym.

Oznaczając przez h_1 głębokość fundamentu; przez h_2 wysokość warstwy ziemi odpowiadającej ciśnieniu budyn-

ku na jednostkę podstawy fundamentu; przez φ — kąt sto-
ku otrzymamy, odrzucając tarcie, warunek stateczności:

$$h_1 > h_0 \operatorname{tg} \left(45^\circ - \frac{\varphi}{2} \right)$$

wartości $\operatorname{tg} \left(45 - \frac{\varphi}{2} \right)$ podane str. 245; rzeczywista głębo-
kość fundamentu jest $2\frac{1}{2} - 3\frac{1}{2}$ razy większą.

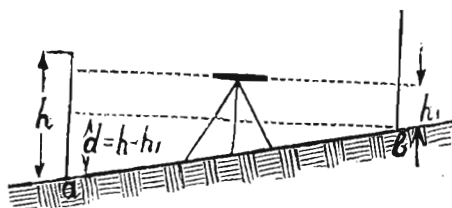
B. Miernictwo

a. Niwelacja.

Niwelacja skutecznia się za pomocą niwelatorów

Przy zdjęciu profili podłużnych oznaczają podłużną
oś niwelacji palikami wbijanymi w odległości 100 m. jeden
od drugiego; paliki muszą być odpowiednio ponumerowa-
ne; punkty znajdujące się pomiędzy palikami oznaczają
numerem palika poprzedniego + odległość go do tego
palika.

W wypadku, gdy punkty obserwowane, będą równo
(rys. 163) odległe od punktu z którego będą niwelowane

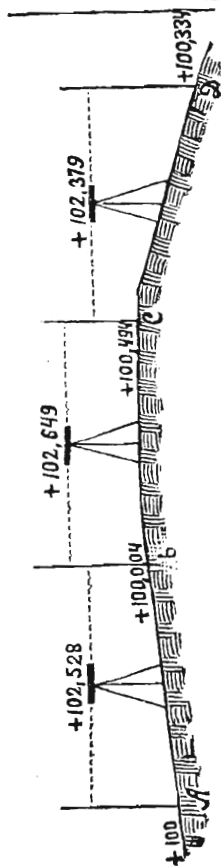
rys. 163.

otrzymane różni-
ce wysokości bę-
dą dokładne, i wte-
dy ani niedokład-
ność osi optycz-
nej w instrumen-
cie niwelacyjnym,
ani kulistość po-
wierzchni ziemi,
ani łamanie się

światła wpływu mieć nie będą.

Dla zapisywania w polu, w toku roboty, wyników
niwelacji korzystają z następującego szematu (rys 164)

Stacja	Punkty niwelowania	Odległość punktów niwelowanych, m.	Celowanie		Różnica		Wysokość nad zerem m.	U W A G I
			wstecz m.	naprzód m.	+	-		
—	A	—	2,528	—	—	—	100	Sprawdzenie: 100,334—100=0,334 0,604—0,270=0,334 6,458—6,124=0,334
I	B	140,5	2,045	1,924	0,604	—	100,604	
II	C	185,0	1,885	2,155	—	0,110	100,494	
III	D	125,4	—	2,045	—	0,160	100,334	
—	—	405,9	6,458	6,124	0,604	0,270	—	—

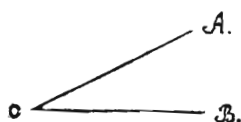
rys. 164

W wypadkach zaś kiedy celowanie z równych odległości jest niemożliwym, należy, nawet przy zupełnie uregulowanym niwelatorze, przyjąć pod uwagę kulistość powierzchni, jak również refrakcję. Przytoczona poniżej tabela podaje sprostowania zmniejszenia h w mm. z uwzględnieniem kulistości ziemi oraz refrakcji, dla naszego klimatu, odpowiednio do odległości L w m. punktów niwelowanych od niwelatora.

L m.	h mm.	L m.	h mm.	L m.	h mm.	L m.	h mm.
20	0	100	0,7	250	4,2	450	13,4
40	0,1	120	0,9	300	5,9	500	16,5
60	0,2	150	1,5	350	8,1	600	23,7
80	0,4	200	2,6	400	10,6	700	32,3

b. Pomiar kątów teodolitem.

Teodolitem posługują się przy wymierzaniu w płaszczyznach poziomych i pionowych. Przy wymierzaniu kąta AOB działają w sposób następujący:

Rys. 165.

$A.$ (rys. 165):

1. Teodolit ustawiają nad punktem O przy pomocy pionu przyczepionego do haczyka stolika mierniczego.

2. Przy pomocy trzech śrub regulacyjnych i wasserwagi doprowadzają teodolit do poziomu.

3. Od ręki kierują lunetę na punkt A wraz z celownicą, umocowują celownicę śrubką i przy pomocy leniwki skierowują dokładnie skrzyżowanie nici lunety na punkt A .

4. Odliczają wskazania obu noniuszów i biorą średnią arytmetyczną.

5. Rozluźniają celownicę, kierują lunetę na punkt B i ustawiają jak wskazano w p. 3.

6. Odliczają wskazania obu noniuszów, biorą średnią i odejmują pierwsze wskazania od drugiego.

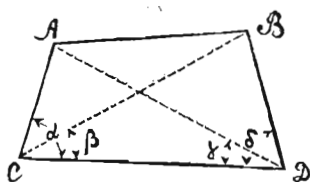
7. Obracają lunetę na 180° i powtarzają wszystkie wyżej podane pomiary.

8. Biorą średnią z dwóch ostatnich wielkości wymierzonych.

Przy wykonaniu takich pomiarów zastosowują zwykle nast. tabelę:

Stanowisko	Cel	POŁOŻENIE LUNETY I			POŁOŻENIE LUNETY II			Wymierzony kąt	Średnia
		Non-jusz 1	Non-jusz 2	Średnia	Non-jusz 1	Non-jusz 2	Średnia		
0	A	45°10'0"	12'0"	45°11'	225°14'0"	15'0"	225°14'30"	53°35'30"	53°36'15"
	B	98°46'0"	47'0"	98°46'30"	278°51'0"	52'0"	278°51'30"	58°37'0"	

c. Mierzenie odległości pomiędzy dwoma punktami A i B, niedostępnymi z punktów C D.

Rys. 166.

$$CD = l$$

$$AC = l \frac{\operatorname{Sn} \gamma}{\operatorname{Sn} (180^\circ - \alpha - \gamma)}$$

$$BC = l \frac{\operatorname{Sn} \delta}{\operatorname{Sn} (180^\circ - \beta - \delta)}$$

$$AB = \sqrt{AC^2 + BC^2 - 2 AC \cdot BC \cdot \operatorname{Cos} (\alpha - \beta)}.$$

C. BUDOWNICTWO.

Budynek, stanowiący jedną całość winien posiadać dla wszystkich swych części fundament możliwie jednotypowy. Głębokość fundamentów winna być większą od głębokości przemarzania ziemi, a mianowicie u nas od 1 do 1,5 m., na północy zaś do 2 — 2,2 m.

a. Badanie gruntu.

Dla budowli o niewielkich wymiarach dostatecznie zbadać grunt przy pomocy dzidy (schurf); przy wykonywaniu budowli większych należy zbadać grunt za pomocą

otworów wiertniczych, lub wykopać jedną, względnie kilka studni.

Grunty dzielają na **pewne i niepewne**.

Do gruntów **pewnych** należą: grunt skalisty przy warstwie koło 3 m. grubej; grunt kamienisty ubezpieczony od usuwania się; kamyki, żwir, piasek gruboziarnisty. Do gruntów bezpiecznych zaliczają także: piasek drobnoziarnisty, suche warstwy gliny zmieszane z piaskiem przy grubości warstwy od 4 do 6 m.; przy warstwie zaś mniej grubej należygo umocnić przez nasyp kamieni, wtłoczenie szabru, wbicie pali lub rozgródę.

Do gruntów **niepewnych** zaliczają: glinę wilgotną czystą i z domieszką piasku; piasek z domieszką gliny; piasek gliniasty, piasek bardzo mokry, spływające błoto, margiel, torf, ziemia roślinna zwykła, ziemia nasypiana i t. p.

b. Fundamenty przy gruncie pewnym.

Oznaczenia:

k—obciążenie dozwolone gruntu —kg./m.²

γ_z — waga gruntu kg./m.³

h—głębokość fundamentu m.

φ —kąt stoku.

$$k = 2 \gamma_z h \left(\frac{1 + \sin \varphi \sqrt{\frac{1}{2}}} {1 - \sin \varphi \sqrt{\frac{1}{2}}} \right)^2 = 2 \gamma_z h n^2,$$

gdzie n w zależności od $\varphi =$:

$\varphi =$	15°	20°	25°	30°
$n^2 =$	4,6427	8,2578	15,769	33,971

$\varphi =$	35°	37½°	40°	45°
$n^2 =$	91,987	179,03	440,66	~

Ciśnienie na posadowienie fundamentu winno działać prostopadle do niego i być rozłożonym równomiernie. Przy gruncie skalistym, pewnym, obciążenie dozwolone k osiąga do $\frac{1}{10}$ wytrzymałości nietrwalej na ściskanie, zwykle od 5 do 15 kg./cm.²; dla zwartego żwiru i piasku — 2,5 kg./cm.², w wypadkach wyjątkowych nawet do 10 kg./cm.²; dla gliny tak samo, o ile dostęp wody jest wykluczony. We wszystkich wypadkach przy określeniu k należy uwzględniać głębokość fundamentu h , zawilgocenie gruntu, stałe lub czasowe, parcie wiatru, siły rozpierające sklepienia i t. p.; wypadkowa wszystkich sił pionowych i poziomych winna przebywać w granicach średniej $\frac{1}{3}$ części szerokości fundamentu.

c. Ogrodzenia ubezpieczające.

W wypadkach gdy miejsce obrane dla fundamentu pokryte jest wodą, lub może zostać zatopione, należy zabezpieczyć się, stosując grodze—jedno; dwu lub wielościanowe.

Grodze jednościanowe zastosowują przy głębokości wody do 1,5 m.; grodza taka urządza się w sposób następujący: zabijają pal od pali w odległości 1,25 — 1,5 m., u góry pale wiążą kapturem, do kaptura (dyby) przytyka się ścianka z desek, osadzona w ziemi na głębokości 0,5 — 0,6 m.; wodonieprzenikliwość grodzy osiąga się przez nasyp koło ścianki ziemi lub nawozu dobrze ubitych. Grodze dwu lub wielościanowe używają dla utrzymania wody głębszej nad 1,5 m. Według Eitelwein'a, przy głębokości wody do 2,5 m. szerokość grodzy winna=głębokości wody; przy głębokości większej szerokość grodzy = $\frac{1}{2}$ głębokości wody + 1,25 m. W tych wypadkach pale biją w odstępach 1,25 m. jeden od drugiego na głębokość od 1,25 do 2 m., w kierunku poziomym wiąże ich ściągnicami w odległości 1,25 m. jedna od drugiej, po ściągnięciu oszalowują deskami, a przestrzeń pomiędzy ściankami zasypują ziemią lub nawozem dobrze ubijając warstwami.

d. Fundamenty przy gruncie niepewnym.

1. Grunt umacnia się przy pomocy ubijania ubijkami, następnie na ubity grunt układa się warstwa szabru,

żwiru i t. p. 0,3 m. gruba i znowu ubija się ubijakami, po wbiciu w grunt pierwszej warstwy szabru kładą drugą i znowu ubijają i t. d. dopóki nie otrzyma się zwartej warstwy szabru ogólnej grubości 1 — 1,25 m. W praktyce są przykłady że grunt umocniony wyżej wskazanym sposobem przez warstwę szabru grubości 0,5 m. dobrze wytrzymał dom dwupiętrowy.

2. Dla urządzenia pościeli pod fundament robi się nasyp z piasku gruboziarnistego i czystego; nasyp ten winien być znacznie szerszy od fundamentu, jednakowoż przy obliczeniach za płaszczyznę która przejmuje ciężar gmachu przyjmuje się pod uwagę wyłącznie szerokość fundamentu. Nasyp piasku wykonywa się warstwami 0,1 m. grubymi; każda warstwa polewa się wodą i ubija się walcowaniem; ubijania ubijakami nie stosują; ogólna grubość warstwy nasypanego piasku = 1 — 2 m.

Według Rankin'a grubość d warstwy szabru lub piasku, którą winien być przykryty grunt miękki określa się wzorem:

$$d = \frac{10000 \, p \cdot c^2}{\gamma - \gamma_z c^2} \text{ gdzie}$$

p — największe ciśnienie budynku na grunt — kg./cm.^2

γ — waga piasku lub szabru Kg./m.^3

dla piasku — 1600 — 2000 kg./m.^3

dla szabru — 1800 — 2200 kg./m.^3

γ_z — waga miękiego gruntu (ziemi) — 1600 kg./m.^3

$$C^2 = \left(\frac{1 - \text{Sn } \varphi}{1 + \text{Sn } \varphi} \right)^2; \varphi \text{ — kąt stoku ziemi.}$$

dla $\varphi =$	15°	20°	25°	30°	35°	40°	45°
$C^2 =$	0,346	0,240	0,165	0,111	0,073	0,047	0,0296

3. Podkładowa płyta betonowa robi się szerszą od fundamentu; w wypadku urządzenia płyty pod

wodą, należy beton nasypywać warstwami, materiał zaś, do miejsca układania, dostarczać możliwie prędko i w znacznej ilości; należy unikać zmieszania betonu z wodą, oraz wyrównania i ubijania betonu. Płyta betonowa 1 m. gruba może, przy gruncie odpornym na ściskanie, wytrzymać obciążenie do 4—5 kg./cm.²; przy gruncie łatwo ściskającym się i niejednorodnym do — 2,5 kg./cm.². Płyta betonowa może występować poza brzeg fundamentu na $\frac{1}{4}$ swojej grubości.

Płyta betonowa winna być nie mniej 0,5 m. grubą i występować poza brzeg posady fundamentu co najmniej na $\frac{1}{4}$ swej grubości.

Przy płytach żelbetowych, na różnych poziomach warstwy betonowej zakładają, w większej lub mniejszej ilości, pręty lub taśmy żelazne, pokrzyżowane między sobą, dzięki obecności żelaza fundament betonowy lepiej wytrzymuje nałężenia rozciągające powstałe wskutek nie jednakowej zwartości, a więc i odporności gruntu; układają także, w kierunku długości ścian dwuteowniki, zapelniając przestrzeń pomiędzy nimi betonem; połączenie belek w narożnikach i przecięciach jest zbyteczne. Wkładki żelaza pozwalają zmniejszyć grubość warstwy betonowej (płyty), a więc przyspieszają robotę.

4. Fundamenty na słupach (filarach podziemnych) znajdują zastosowanie w wypadkach kiedy grunt pewny zalega na nieznacznej głębokości, a woda podskórna jest nieobecna; słupy zasklepiają łukami.

5. Fundamenty na studniach zapuszczanych:

Przy średnicy studni 1—2 m., grubość ścianek — 1—1½ cegły. Dla głównych ścian budynku stawiają studnie w odległości 2,5 do 3,75 m. środek od środka i zagłębiają w grunt pewny na 0,6 do 1 m. Wymiary studni pod ściany kapitalne określają się zależnie od wytrzymałości gruntu. Studnie zasklepiają łukami nie mniej niż w dwie cegły grubymi. W narożnikach budynku stawiają 2 lub nawet 3 studnie odporowe złączone pomiędzy sobą ściągami. Dla wybudowania studni należy wykopać dół kwadratowy 4 × 4 m. i—1,5 m. głęboki, ułożyć w nim wieniec z bali, a na wieńcu murować ścianki studni. Następne równomierne opuszczenie się studni dokonywa się przez stopniowe

nadmurowywanie ścianek i sztuczne obciążenie ich przy jednoczesnem usuwaniu ziemi z pod wieńca. Dno gotowej studni wypełnia się warstwą betonu, następnie zakłada się murem z kamienia; na wysokości od 0,3 do 0,6 m. ponad poziom wody zaskórnej na ściankach studni murują opory dla łuków łączących studnie. Tak opuszczają studnie na głębokość 18 i więcej metrów.

6. Skrzynie zapuszczane: 4 narożnika powiązane u góry na krzyż oszalowują z zewnątrz deskami grubości 5—8 cm.; wysokość skrzyni 5,5 do 7,0 m.; dla osiągnięcia głębokości 12—14 m. należy kolejno opuścić dwie skrzynie, jedna nad drugą; podobnie jak studnie zapuszczane, skrzynie do poziomu wody zaskórnej zapelniają betonem, wyżej zaś murem z kamienia i zasklepiają łukami.

Przez niewielkie zwężenie wymiarów skrzyni lub studni zapuszczanych u góry (1:50 do 1:25) ułatwia się opuszczanie ich. Na wysokości podpór łuków skrzynie winne być powiązane przez ściągi żelazne.

7. Fundament na podkładzinach. Wszystkie bale i belki powinny być ułożone conajmniej 0,3—0,5 m. pod najniższym poziomem wody:

a. ruszt z bali składa się z podłużnic położonych na poprzecznicach 8—10 cm. grubych; odległość poprzecznic pomiędzy sobą 1 do 1,25 m.

β. ruszt bez pali — krótkie porzecznice podkładowe 24—30 cm. szerokie i 16—24 cm. wysokie ułożone w odległościach od 1 do 1,5 m.; podłużnice 20—30 cm. grube w odległościach pomiędzy sobą nie większych 1,1 m.; podłużnice skrajne są odsunięte od końców poprzecznic na 0,3—0,5 m. Ruszt wypełnia się kamieniami lub betonem i pokrywa się balami grubości 8 do 10 cm., końce bali występują z każdej strony na 5 cm.

8. Ruszt na palach sosnowych lub dębowych: wierzch pali winien być na 0,6 m. poniżej najniższego poziomu wody podskórnej; grubość pali w m.: $d = 0,12 + 0,03 \sqrt{l}$ lub $d = 0,15 + 0,0275 \sqrt{l}$ gdzie $\sqrt{l}$ — długość pala w m., naprz. przy długości $l = 7$ m., $d =$ od 33 cm. do 34,25 cm.; odstęp między środków pali w szeregu — 0,75 do 1,25 m., odległość szeregów 0,8 do 1 m. i nie większa nad 1,25 m.; czopy na palach 16 cm. długie, 8 cm. szerokie i 5 cm. grube, na nich oczepiają podłużnicy o poluprzekroju conajmniej

26 X 26 cm. Poprzecznice położone są w odległości 2,5 — 3 m. jedna od drugiej, a końce ich występują na 8—10 cm. poza podłużnice; zacios pala winien mieć długość = $1\frac{1}{2}$ — 2 średnicy pala u dołu.

Podkład betonowy na palach: grubość warstwy betonowej nie mniej 0,75 cm.; łby pali winny być zagłębione w betonie na 0,15 m., dla ubezpieczenia betonu od rozmywu, urządzają po bokach grodze. Grot pala o 2—4 uszkach waży 2,5 — 6,3 kg.

9. Pale żelazne i śrubowe (rury) są dogodne przy urządzaniu fundamentów, aczkolwiek są nieco drogie. Dla miękkiego gruntu używają gwint o jednym zwoju średnicy większej; dla ziemi twardej, naprz. gliny zmieszanej z kamkami — gwint dwuzwity (po pół zwoju); połączenie oddzielnych kawałków rur uskutecznia się za pomocą futerek.

e. Bicie pali: jeżeli pal dotyka twardego gruntu, to natężenie dozwolone k przyjmuje się od 20 do 40 kg./cm.² przekroju poprzecznego pala o ile wytrzymałość na wyboczenie na to pozwoli. Dla pali cienkich i długich należy nadawać k wartości mniejsze. Jeżeli koniec pala nie dotyka twardego gruntu, to obciążenie określa się w zależności od tarcia powierzchni pala o otaczający go grunt.

Według Heinzerling'a:

przy gruncie błotnistym . . . . k = od 0,8 do 1,2 kg./cm.

„ „ lepszym . . . . k = od 3 do 5 „ „

„ „ piaszczystym lub gliniastym k = do 7 kg./cm.²

Dla określenia wytrzymałości pala stosują wzór

$$P = \frac{Q \cdot b}{(Q + q + q_1) m \cdot e} + \frac{Q + q + q_1}{m} \text{ gdzie}$$

P — odpór pala, m — współczynnik bezpieczeństwa = przy biciu ręcznym 25, maszynowym — 8, Q — waga baby, q — waga pala, q₁ — waga chłopca (jeżeli bicie wykonywa się z chłopcem), b — wysokość padania baby. e — zanurzenie pala w grunt od jednego, ostatniego, uderzenia babą wagi Q przy wysokości padania b.

Według Brennecke'go $e = \frac{Q \cdot b}{R} - \frac{R}{a}$;

$R = 0,5 a (-e) \pm \sqrt{e^2 + \frac{4 Q \cdot b}{a}}$, gdzie $a = 20600 \text{ kg./cm.}^2$

$R = P \cdot n$; $n = \text{od } 4 \text{ do } 10$.

Wymiary pala według Perronet'a: przy długości 4,5 do 5,5 m., średnica około 27 cm., na każde następne 2 m. należy dodawać od 6 do 3 cm.; długość pala nie większa 12 — 15 m.; odstęp między środkami pali od 0,6 do 1,5 m. nie mniejsze jednak 2 — 3 średnicy pala.

Bicie pali skutecznia się przy pomocy:

α. — baby ręcznej, β. kafaru pociąganego — baba waży 150 — 600 kg., wysokość padania baby — 1,2 — 1,5 m.

γ. kafaru dźwigarkowego, baba 600 — 800 kg., wysokość padania 2 — 8 m., δ. kafaru parowego, — baba 2500 kg. wysokość padania 0,8 — 1 m., lub baba 750 — 1000 kg., wysokość padania 2 — 6 m., potrzebny silnik 4 — 6 koni mech.

f. TABELA № 58.

Obciążenie posadowienia fundamentu kg./cm.^2 dla ścian wewnętrznych i zewnętrznych w domach mieszkalnych.

Wysokość budynku m.	Ściany zewnętrzne		Ściany wewnętrzne	
	od	do	średnio	średnio
Budynek parterowy 3,55—7,2 m.	0,8—3,4	2,1	1,3—5,9	3,6
„ 1 piętrowy 7 —11 m.	1,3—4,4	2,9	2,0—7,4	4,7
„ 2 „ 10,4—14 m.	1,7—4,5	3,1	2,5—8,3	5,4
„ 3 „ 13,75—18,2 m.	2,2—5,6	3,9	3,2—8,5	5,9
„ 4 „ 17,15—21,6 m.	2,4—5,8	4,1	3,3—8,7	6,0
„ 5 „ 20,55—25 m.	2,9—6,0	4,4	3,9—9,2	6,6

h. Grubość ścian.

1. Ściany murowane:

α. **Budynki fabryczne:** grubość ścian z cegły w gmachach fabrycznych nie powinna być mniejszą od grubości określonej według następujących wzorów Rettenbacher'a:

$$e_1 = \frac{l}{40} + \frac{h_1}{25}; l_2 = \frac{l}{40} + \frac{h_1 + h_2}{25}; l_3 = \frac{l}{40} + \frac{h_1 + h_2 + h_3}{25};$$

i t. d., gdzie l = szerokość budynku, l_i — grubość ściany górnego piętra, e_2, e_3 — grubości ścian następnych pięter; h_1, h_2, h_3 — wysokości odpowiednich pięter; naprz.: $l = 10,5$ m., $h_1 = h_2 = 3,5$ m., $h_3 = 4,25$ m., to $l_1 = 0,4025 = 1\frac{1}{2}$ cegły; $l_2 = 0,5425 = 2$ cegły; $l_3 = 0,7125 = 2\frac{1}{2}$ cegły. Jeżeli budynek wstrząsa się pod działaniem ustanowionych maszyn, to grubość ścian powiększa się o $\frac{1}{2}$ cegły, względnie e przyjmują $= \frac{h}{6}$. Przy znacznych obciążeniach mimo środkowych należy stateczność ścian sprawdzać przez obliczenie.

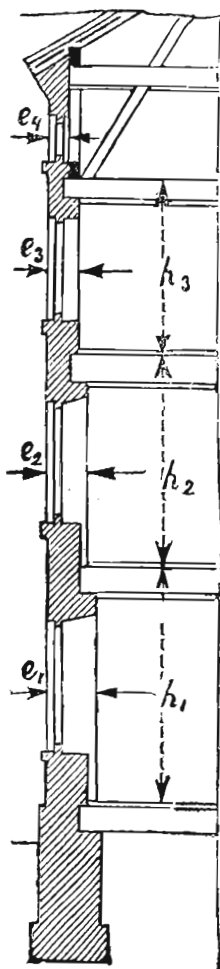
β. **Budynki mieszkalne:** u nas najodpowiedniejsza najmniejsza grubość ścian dla górnego piętra — 2 cegły, w następnych piętrach ściany stopniowo, co dwa lub co jedno piętro, o $\frac{1}{2}$ cegły grubsze. Jeżeli grubość muru z cegły przyjąć za 1, to grubość ściany:

z kamienia polnego = 1,88; z płyty kamiennej = 1,25; z masy ziemnej lub gliniastej = 2; z masy piaskowo-wapiennej = 1,25; z betonu cementowego = 1,0.

Najmniejsza grubość ścian z kamienia polnego — 0,65 m., a z kamienia łamanego 0,55.

γ. **Grubość muru według Rondelet'a**, minimum: e — grubość muru; L — długość muru; l — szerokość budynku; h — wysokość muru (przy kilku piętrach mierzone zawsze od dachu); D — średnica wewnątrz przy murze okrągłym; n — dla muru silnego = 8; dla muru średniej siły $n = 10$, dla muru słabego $n = 12$ (rys. 167).

Rys. 167.

1. Mur wolno stojący niepowiązany w końcach: $e = \frac{1}{6} h$ — silny
 $e = \frac{1}{10} h$ — średni
 $e = \frac{1}{12} h$ — słaby
2. 4 ściany końcami ze sobą powiązane, bez dachu:

$$e = \frac{1}{n} \times \frac{L \cdot h}{\sqrt{L^2 + h^2}}$$

3. Mur okrągły o średnicy wewnętrznej $= D$:

$$e = \frac{1}{n} \cdot \frac{D \cdot h}{\sqrt{D^2 + 16 h^2}}$$

Mury obciążone:

1. Mur parterowy, pokryty dachem i obciążony belkami, nie mający parcia bocznego:

$$e = \frac{l \cdot h}{12 \sqrt{l^2 + h^2}}$$

2. Mur parterowy, pokryty dachem, obciążony belkami i parciem bocznym:

$$e = \frac{l (h' + h_1)}{24 \sqrt{l^2 + (h + h_1)^2}}$$

gdzie h_1 oznacza wysokość od punktu parcia bocznego do dachu (ta wysokość do całkowitej wysokości h dodaje się).

δ. Wymiary murów w domach 3-piętrowych, będące w użyciu we Francji (rys. 167):

Części muru	mur		Wysokość piętra m.
	frontowy m.	wewnętrzny m.	
w fundamentach	0,75—1,00	0,70—0,85	—
na poziomie posadzki . . .	0,55—0,80	0,50—0,65	—
na poziomie podłogi parteru e.	0,50—0,65	0,35—0,40	—
„ „ „ 1 piętra e.	0,45—0,55	0,35—0,40	3,25—5,00
„ „ „ 2 „ e.	0,40—0,50	0,30—0,35	3,00—4,25
Poddasze lub 3 piętro e. .	0,32—0,40	0,25—0,30	2,80—3,50

Uwaga: U nas, ze względu na klimat, mury zewnętrzne muszą być grubsze przynajmniej o 0,15 m.

Rodzaj budynku	grubość na parterze		
	frontowego m.	szczytow. m.	wewnętrzzn. m.
Budowy ważniejsze od domów mieszkalnych . . .	0,65—1,00	0,55—0,65	0,40—0,55
Pałace i gmachy z parterem sklepionym	1,20—2,50	1,00—1,50	0,70—1,20

Osiadanie murów świeżych wynosi 0,3% do 0,5% =

$\frac{1}{330}$ do $\frac{1}{200}$ wysokości.

ε. Grubość ścian z cegły w cm. przyjęta
w Berlinie.

	BUDYNKI MIESZKALNE:						GMACHY FABRYCZNE				
	Ściana zewnętrzna z otworami i obciążona stropami	Ściana środkowa z otworami i obciążona stropami	Ściana szczytowa bez otworów nie obciążona stropami	Ściana graniczna bez otworów i ciężaru	Ściana szczytowa z otworami lecz nie obciążona	Ściana schodni	Ściana zewnętrzna z otworami i obciążona stropami	Ściana środkowa z otworami obciążona stropami	Ściana szczytowa bez otworów nie obciążona	Ściana graniczna bez otworów i ciężaru	Ściana schodni
Poddasze . .	25—38	—	25	25	25	25	25—38	—	25	25	25
IV piętro	38	38	25	38	25	25	38	38	25	38	25
III „	38	38	25	38	25	25	51	38	25	38	25
II „	51	38	25	38	38	25	51	38	38	51	25
I „	51	38	38	51	38	25	64	51	38	51	38
Parter . .	64	51	38	51	51	38	77	51	51	64	38
Suteryna	77	51	51	64	51	38	90	64	51	77	51

2. **Ściany odosobione:** grubość ściany z cegły od 1:8 do 1:12 wysokości; zagroda murowana z cegły 3,5 m. wysoka, winna być co najmniej 1½ cegły gruba.

3. **Ściany drewniane:** by uniknąć przemarzania ścian, dopasówka bal winna być taką, żeby szerokość pościeli = 16 cm., co jest możliwym tylko przy balach średnica których $d \geq 27$ cm.; przy długości ściany większej nad 8,5 m. należy stawić pionowe drewniane kleszcze (ściągacze) ściągające się za pomocą śrub; ściągacze

nie powinny przeszkadzać swobodnemu osadzeniu się ściany; osadzenie się ścian w pierwszym roku budowy dochodzi od $\frac{1}{30}$ do $\frac{1}{20}$ wysokości ściany; na każde 2 m. wysokości ściany układa się: bali 27 cm. grubych — 10 rzędów (na pakule — 9), bali 22 cm. grubych — 11 rzędów (na pakule — 10).

g. Okna:

Stosunek powierzchni otworów okiennych do powierzchni podłogi jest następujący; w domach mieszkalnych od $\frac{1}{5}$ do $\frac{1}{12}$ w salonach wystawowych i klasach $\frac{1}{4}$ przyczem wysokość otworów okiennych winna wynosić nie mniej połowy wysokości lokalu: Przy obliczeniu Powierzchni okien w klasach przyjmują także 0,1 do 0,2 m. otworu okiennego na 1 ucznia. Według Sohndorfer'a, dla należytego oświetlenia lokalu, długość, szerokość i wysokość którego nie przewyższają jedna drugą więcej niż w dwa razy, należy, żeby iloczyn z ogólnej powierzchni otworów przez ich wysokość równał się mniej więcej 0,075 objętości pomieszczenia.

Wymiary okien:

1. w domach mieszkalnych—szerokość okna 1—1,5 m.; stosunek szerokości do wysokości—1:1¹/₄; 1:2; 1:2¹/₂; w suterrenach szerokość okna jest większą od wysokości; odstęp okna do okna zwykle = szerokości okna.

2. w gmachach przemysłowych i fabrycznych, wysokość okien możliwie większa—zwykle od 2 do 6 m., szerokość od 1,25 do 3 m.; stosunek szerokości okien do szerokości filarów (odstępów) = 1,5:1 do 3:1; najlepsze ramy okienne — żelazne, ponieważ mają największą powierzchnię światową w porównaniu z ramami z drzewa lub żelaza lanego. Wysokość ściany nad oknem do stropu, w budynkach murowanych, co najmniej 25 cm.; wysokość podoknia 75 do 90 cm. Światło górne (oberlicht) w budynkach fabrycznych: powierzchnia otworu okiennego = od 0,33 do 0,5 powierzchni rzutu poziomego dachu; na fabryce budowy turbin parowych Eschyr, Weyss & Co w Zurychu zastosowana powierzchnia okien górnych=0,4 powierzchni podłogi, przy obecności okien zwykłych.

Skrzydła okienne zwykle od 0,5 do 0,8 m. szerokie; do wyrobu używają deski 4—6 cm. grube.

Szyby okienne: na szyby 30×40 cm.—szkło 1,5 mm. grube; na szyby 40×70 cm.—szkło 2 mm. grube; na szyby 80×100 cm.—szkło 3 mm. grube.

Malowanie okien: stosunek pola prześwitu okna do do powierzchni pomalowanej okna podwójnego, za wyłączeniem podoknicy przyjmują =

1 : 2 ¹ / ₂	w oknach dwuskrzydłowych,
1 : 2	„ czteroskrzydłowych
1 : 1 ¹ / ₂	„ sześćskrzydłowych.

i. Drzwi.

Szerokość otworu (prześwit) w murze:

Bramy szop i składnic od 3,2 do 4,5 m.

„ stajen „ „ 1,25 — 2 m.

„ wjazdowe „ 2,50 — 3,5 m.

„ szop zwykłych „ 2,50 — 3,2 m.

Drzwi w lokalach mieszkalnych — 1,5 do 2,25 m.

Drzwi w pokojach, jednoskrzydł. — 1 — 1,25 m.

Drzwi jednoskrzydłowe w pokojach mniejsz. — 0,9—1,1 m.

„ „ w kuchniach — 0,9—1,1 m.

„ „ w spiżarniach i za-
chowankach — 0,7—0,9 m.

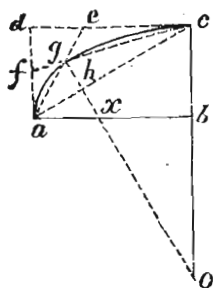
Wysokość drzwi przeciętnie = podwójnej szerokości w każdym bądź razie powinna dosięgać 2 m. Dla bram wjazdowych—wysokość w świetle nie mniej 2,8 m.; grubość łęków 25—38 cm. Otwory dla drzwi wewnętrznych robią się o 10 cm. szersze i o 5 cm. wyższe od wymiarów futryny drzwiowej w świetle. Drzwi i bramy w gmachach fabrycznych, przemysłowych i publicznych powinny odkrywać się na zewnątrz (w kierunku wyjścia). Długość drzewa zużytego na futrynę = obwodu prześwitu + 1,2 do 1,5 m.

k. Sklepienia.

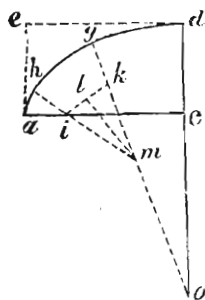
1. Wykreślenie linii koszykowej.

Linia koszykowa składa się z nieparzystej ilości sprężonych wzajemnie łuków; zwykle podaje się rozpiętość i strzałka sklepienia: ab — półrozpiętość, bc strzałka sklepienia;

a. Wzglowia leżą w jednej płaszczyźnie poziomej.

Rys. 168.

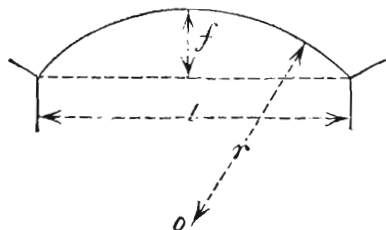

Rys. 169.

1. W abcd (rys. 168) dwójsieczne kątów acd i cad krzyżują się w punkcie g; przeciągamy go ⊥ ac, go przecina ab i cb w punktach x i o i które są środkami łuków ag i gc.

2. Podane cd i ac; zataczamy promieniem dowolnym od łuk koła do g i łączymy g i o; obieramy na ac dowolny punkt i, promieniem ai zataczamy łuk kołowy ah, odkładamy gk=hi, przeprowadzamy ik, w punkcie l dzielimy ik na połowę, przeprowadzamy lm ⊥ ik, wówczas i, m, o będą środkami łuków, h zaś i g punktami zetknięcia się łuków (rys. 169).

3. Przy sklepieniach o jednym łuku rys. 169a) przy rozpiętości = l i strzałce f, promień r wyznajduje się wzorem:

Rys. 169a.

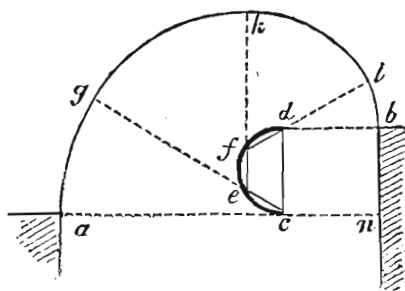
$$r = \gamma \cdot f = \mu \cdot l = f \cdot \left[\frac{1}{8} \cdot \left(\frac{l}{f} \right)^2 + \frac{1}{2} \right],$$

wartości γ i μ, podane w następującej tabeli;

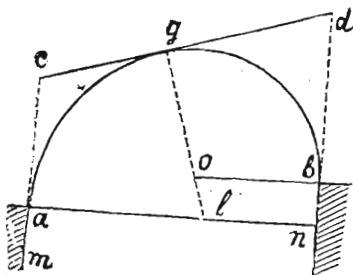
l/f	γ	μ	l/f	γ	μ	l/f	γ	μ
2	1	0,5000	7	6,625	0,9464	12	18,5	1,5417
3	1,625	0,5417	7,4641	7,464	1,0000	14	25,0	1,7837
4	2,500	0,6250	8	8,500	1,0625	16	32,3	2,0313
5	3,625	0,7250	9	10,625	1,1806	18	41,0	2,2778
6	5,000	0,8333	10	13,000	1,3000	20	50,5	2,5250

β . Punkty oporów (wezłowania) w różnych poziomach (łęki spełzające).

1. Podane (rys. 170); rozpiętość $\underline{an}$ i wysokość $\underline{nb}$; odkładamy $\underline{nc} = \frac{1}{2} \underline{na}$, $\underline{nb}$; $\underline{cd} = \frac{1}{2} \underline{nb}$; przyjmując $\underline{cd}$

Rys. 170.

Rys. 171.

za średnicę, zataczamy łuk i przeprowadzamy $\underline{df} = \underline{fe} = \underline{ec}$, wówczas punkty $\underline{d}$, $\underline{f}$, $\underline{e}$, $\underline{c}$ będą środkami łuków $\underline{bi}$, $\underline{ik}$, $\underline{kg}$ i $\underline{ga}$.

2. Podane (rys. 171): punkt oporu $\underline{a}$, rozpiętość $\underline{an}$ i kierunek stycznej $\underline{cd}$ w zworniku; $\underline{am}$ i $\underline{bn}$ ściany podpory

we; przedłużamy am do c i bn do d, odkładamy cg = ac i db = gd odnajdujemy punkt b, wystawiamy w punkcie g prostopadłą gl do cd która przecina an w punkcie l, przeciągamy bo || an, wówczas o i l będą środkami łuków bg i ga.

2. Wzory dla określenia grubości sklepieni w zworniku i w opórach.

Oznaczenia: l — rozpiętość sklepienia w m.
 s — grubość sklepienia w zworniku w m.
 w — grubość podpór w m.

α. Sklepienia z cegły: dla sklepień półkulistych,

1. pachwiny zamurowane do poziomu zwornika:

$$s = \frac{1}{12} l; w = \frac{1}{12} l.$$

2. pachwiny zamurowane do połowy wysokości, kierunek zamurowania grzbietu równoległy do podniebienia:

$$s = \frac{1}{32} l; w = \frac{1}{8} l.$$

3. pachwiny zamurowane do połowy wysokości i następnie wyrównane pochyłe ku zwornikowi:

$$s = \frac{1}{12} l; \text{ przy wezglowiu } s = \frac{1}{32} l; w = \frac{1}{10} l.$$

β. Sklepienia z kamienia łomowego.

Wymiary sklepieni z kamienia łomowego winny być większe od wyżej wskazanych w 1,5 do 1,6 razy,

γ. Sklepienia z kamienia ciosanego.

Dla sklepieni półkulistych i eliptycznych, przypuszczają że grubość sklepienia w wezglowiu jest dwa razy większą od grubości w zworniku; grubość sklepienia w zworniku $s =$:

1. dla sklepienia mostowego, znacznie obciążonego

$$S_1 = 0,04 l \div 0,32 \text{ m.}$$

2. dla sklepienia mostowego średnio obciążonego.

$$S_2 = \frac{1}{2} S_1 = 0,02 l + 0,16 \text{ m.}$$

3. dla sklepienia nieobciążonego

$S_1 = \frac{1}{4} S_2 = 0,01 \text{ l} + 0,08 \text{ m.}$, a mianowicie:

Rozpiętość m.		Grubość w zworniku m.		
		S_1	S_2	S_3
2	0,40	$S_2 = \frac{1}{2} S_1$		
4	0,48	$S_3 = \frac{1}{4} S_1$		
6	0,56			
8	0,64			
10	0,72			
12	0,80			

Rozpiętość m.		Grubość w zworniku m.		
		S_1	S_2	S_3
14	0,88	$S_2 = \frac{1}{2} S_1$		
16	0,96	$S_3 = \frac{1}{4} S_1$		
18	1,04			
20	1,12			
22	1,20			
24	1,28			

Rozpiętość m.		Grubość w zworniku m.		
		S_1	S_2	S_3
26	1,36	$S_2 = \frac{1}{2} S_1$		
28	1,44	$S_3 = \frac{1}{4} S_1$		
30	1,52			
32	1,60			
34	1,68			
36	1,76			

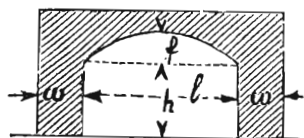
Według Peronet'a, dla sklepieni mostowych grubość w zworniku, przy $l < 24$ m., $S_1 = 0,035 l + 0,32$ m.

przy $l > 24$ m., $S_1 = \frac{1}{24} l$, w przypuszczeniu że grubość sklepienia w wezłowniu jest w dwa razy większą od grubości w zworniku.

Jeżeli opory kończą się na poziomie wezłownia sklepienia i nie podnoszą się nad poziom zwornika, to grubość opór określa się:

dla sklepienia półkulistego $w = \frac{1}{3} l$, dla sklepienia eliptycznego (koszykowego), przy strzałce $f < \frac{l}{2}$ no $> \frac{l}{4}$ — $w = \frac{1}{4} l$; przy $f \leq \frac{l}{4}$ — $w = \frac{1}{4} l$.

Grubość opór dla sklepień zamurowanych do poziomemu (rys. 172) wysokości zwornika

$$w = \frac{l}{8} \cdot \frac{3l-f}{l+f} + \frac{1}{6} h + 0,3 \text{ m.}$$

Rys. 172.

Dla sklepienia półkulistego $f = \frac{1}{2} l$, a więc $w = \frac{1}{24} l + \frac{1}{6} h + 0,3 \text{ m.} \approx 0,21 l + 0,17 h + 0,3$.

Fundament pod ściany oporowe wykonywa się z kilkoma (w zależności od głębokości) odsadzkami, o wymiarach 15–20 cm. szerokości przy wysokości 30–40 cm. ogólne zwiększenie szerokości fundamentu od $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$ grubości.

8. Sklepienie płaskie.

P — ogólne obciążenie sklepienia kg.

l — rozpiętość cm.

f — strzałka sklepienia cm.

L — długość sklepienia cm. (wzięta po linii prostopadłej do powierzchni przekroju poprzecznego).

ρ — średnia wielkość promienia sklepienia cm.

k — obciążenie dozwolone kg./cm.² (str. 245):

Rozpór poziomy $H = \frac{P \cdot l}{8 f} = \rho \cdot \frac{P}{l}$ kg.; grubość w

w zworniku $S_1 = \frac{H}{k \cdot L}$ cm.; w węzłowiach:

$$S_2 = S_1 \cdot \frac{l^2 + 4 f^2}{l^2 - 4 f^2}.$$

W odległości od 1,25 do 1,50 m. rozmieszczają żelazne ściągacze, które winny neutralizować odpowiednie siły rozporu poziomego H . W sklepieniach płaskich grubość zwornika w $\frac{1}{2}$ cegły dopuszcza się przy rozpiętościach nie większych 2,5 m. Jeżeli oporą sklepienia służą belki żelazne (dwuteowniki), to węzłowiemi sklepienia są dolne ramiona belek; w takich sklepieniach f nie $\leftarrow \frac{1}{8} l$, przytem l nie $> 1,5$ m.

Przy budowie sklepienia należy przyjąć pod uwagę osiadanie krążyn f_0 , a mianowicie: przy krążynach podwieszonych, a dobrze urządzonych $f_0 = 0,02 (l - f)$, zrobionych gorzej $f_0 = 0,01 (l - f)$; przy krążynach dobrze urządzonych i ustawionych na słupach, — $f_0 = 0,005 (l - f)$. Niezależnie od osiadania krążyn należy przyjąć pod uwagę także osiadanie sklepienia, przeciętnie można przyjąć że osiadanie $t_e =$ dla sklepienia półkulistego $= \frac{1}{144} l$, dla sklepienia eliptycznego $\frac{1}{100} l$.

3. Obciążenie mostów kamiennych dla dróg kołowych.

Obciążenie $P = g + p$, gdzie

g — waga własna; przy jezdni żwirowanej lub krytej szabrem (szosa) — $g = 0,6 \text{ t/m.}^2$, przy jezdni brukowanej kamieniem $g = 1,00 \text{ t/m.}^2$

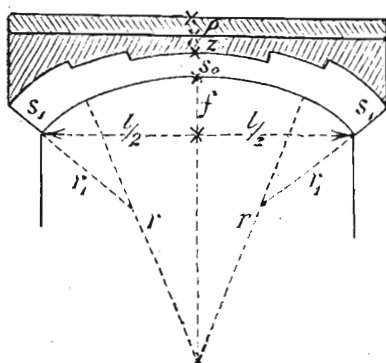
p — obciążenie ruchome: zamiast obciążenia składającego się z pojazdu wozów i tłumu ludzi, obciążają most ciężarem równomiernie rozłożonym (p); według Winkler'a równomiernie rozłożone obciążenie p określa się dla mostów na drogach kołowych:

przy wozach lekkich $p = 0,37 + \frac{1,7}{l} \text{ t/m.}^2$

„ „ średnio-ciężkich $p = 0,34 + 2,6 \cdot \frac{1}{l} \text{ t/m.}^2$

„ „ ciężkich $p = 0,28 + 8,4 \cdot \frac{1}{l} \text{ t/m.}^2$

λ. Wzory Tolkmitt'a (rys. 173).

Rys. 173.

z_1 — wysokość muru nad sklepieniem w m. (obciążenie stałe).

l — rozpiętość m.

s_0 — grubość sklepienia w zworniku m.

p — obciążenie ruchome, zamienione przez warstwę muru odpowiedniej grubości m.

γ — waga muru kg./m.^3 .

k_0 — ciśnienie w zworniku kg./cm.^2 .

Grubość sklepienia w zworniku będzie:

$$S_0 \geq \frac{0,5 \, p \, f}{z_1 + s_0 + 0,5 \, p + 0,15 \, f} \cdot \dots \cdot 1.$$

$$S_0 \geq 0,000014 \, \frac{\gamma}{k_0} \cdot \frac{l}{f} \cdot (z_1 + S_0 + 0,5 \, p + 0,2 \, f) \cdot \dots \cdot 2.$$

Obydwa warunki (1) i (2) winny być wykonane, warunek pierwszy jest koniecznym, żeby linja ciśnień, przy najniekorzystniejszym równomiernem obciążeniu sklepienia, zostawała się w rdzeniu wewnętrznym = trzeciej części grubości sklepienia; warunek drugi — aby ciśnienie k_0 nie przekroczało dozwolonej granicy. Największe dozwolone ciśnienie w zworniku sklepienia winno być nie większe nad $2 \, k_0$.

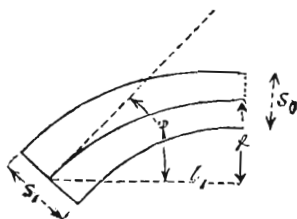
W sklepieniach mostowych: a — z klinkierów na zaprawie cementowej, przeciętnie przyjmują $k_0 = 8 \, \text{kg./cm.}^2$
b — z piaskowca ciosanego $15 \, \text{kg./cm.}^2$

Wartość S_0 odnajduje się za pomocą kilku prób.

Uwaga: dla zamiany obciążenia ruchomego warstwą muru odpowiedniej grubości p , postępują w sposób

następujący: przyjmując obciążenie od tłumu ludzi $= 400 \text{ kg./m.}^2$, a ciężar muru $\gamma = 1600 \text{ kg./m.}^3$, otrzymamy $p = 0,25 \text{ m.}$ Dla określenia wysokości p przy obciążeniu ruchomem składającym się z wozów i ludzi wyrażonem w g./m.^2 należy go podzielić przez wagę kg./m.^3 materiału sklepienia; naprz. przy murze z cegły rozdzielić na 1600, przy murze z piaskowca na 2400.

ω. Wzory Müller-Breslau (rys. 174).

Rys. 174.

Krzywa ciśnień podana; największe ciśnienie w wezłowiach sklepienia przy jednostronnem obciążeniu w kg./cm.^2 :

$$= \frac{\gamma \cdot l^2}{2000 s_1 f} \cdot \left\{ (z_1 + s_0 + 0,5 p + 0,14 f) \cdot \left(\frac{1}{\cos \varphi} + \right. \right. \\ \left. \left. + \frac{4 (f : s_1)}{\left(\frac{f}{s} \right)^2 + 1} + 0,75 p \frac{f}{s_1} \right\} \cdot \cdot \cdot \cdot (1)$$

gdzie

l — połowa rozpiętości w m. } odnośnie średniej
 f — strzałka sklepienia w m. } linii.
 s_1 — grubość sklepienia w wezłowiach w m.

$$s = \frac{s_0 + s_1}{2}$$

φ — ąt nachylenia stycznej do krzywej ciśnień przy wezłowiach do poziomu.

γ , s_0 , z_1 i p — jak wyżej w § 1 (str. 271).

φ — oblicza się według wzoru:

$$\text{tg}^2 \varphi = \frac{4 f^2 z_0 + 0,5 f}{l^2 z_0 + 0,14 f} \cdot \cdot \cdot \cdot (2)$$

gdzie $z_0 = z_1 + s_0 + 0,5$ p w m.; na początku określają s_0 i s_1 , następnie obliczają k_1 ; jeżeli k_1 wypadnie zbyt wielkie lub zbyt małe, wymiary winny być stosownie zwiększone lub zmniejszone. Przy sklepieniach płaskich $s_0 : s_1$ może być $= \cos \varphi$, jednakowoż $s_0 : s_1 \geq 0,5$; we wzorze (1) znak $-$ (górny) dla górnego żebra wezglowia, znak $+$ dla dolnego żebra. Ujemna wartość k_1 wskazuje, że krzywa ciśień nie mieści w rdzeniu sklepienia.

Dla wypadku kiedy k_1' oznacza ściskanie kg./cm. a k_1'' — rozciąganie w spoinie wezglowia kg./cm.^2 . przytem k_1' i k_1'' są wartości bezwzględne i przyjmując pod uwagę nadzwyczaj małą wartość wytrzymałości materiału sklepienia na rozciąganie, można przyjąć:

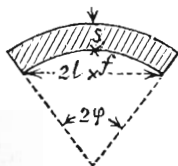
$$k_1 = \frac{\gamma \cdot l_1^2}{10000 S_1 f} (Z_0 + 0,14 f) \frac{1}{\cos \varphi} \cdot \frac{k_1' - k_1''}{k_1' - 2 k_1''} \quad (3).$$

Przy $l_1 = 10,4$ m.; $f = 4$ m., $S_1 = 1,21$ m., $S_0 = 0,90$ m.; $S = (1,21 + 0,90) : 2 = 1,055$ m., $p = 1$ m., $z_1 = 0,9$ m., $z_0 = 0,90 + 0,90 + 0,50 = 2,3$ m., $\gamma = 1600$ kg./m.^3 , to według wzoru (2) $\cos \varphi = 0,727$, a według wzoru (1) $k_1' = 15,9$ i $k_1'' = 1,8$ kg./cm.^2 , w tedy według wzoru (3) $k_1 = 16$ kg./cm. jeżeli sklepienie będzie wybudowane z klinkieru na zaprawie cementowej, to otrzymane natężenie jest dopuszczalne.

p. Obliczenie objętości sklepień.

1. Sklepienie o jednej grubości (rys. 175). Objętość

sklepienia: $V = b \cdot S \cdot L$ gdzie
 φ — połowa kąta środkowego
 r — promień łuku wewnętrznego
 l — połowa cięciwy
 f — strzałka
 s — grubość sklepienia
 L — długość sklepienia

Rys. 175.

b — długość łuku o promieniu $r + \frac{S}{2}$

2. Sklepienie pogrubione przy wezłowniach (rys. 176).

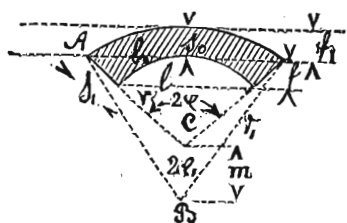

Fig. 176.

F_1 —pole wycinka o kącie środkowym $2\varphi_1$

F —pole wycinka o kącie 2φ

Δ —pole trójkąta ABC.

Objętość sklepienia oblicza się przy pomocy nast. wzoru:

$$V = (F_1 - F - 2 \cdot \Delta) \cdot L = \pi \left(\frac{r_1^2 \varphi_1^\circ}{180} - \frac{r^2 \varphi^\circ}{180} \right) \cdot L -$$

$$- m \cdot l_1 \cdot L = (r_1^2 \varphi_1 - r^2 \varphi - m \cdot l_1) \cdot L$$

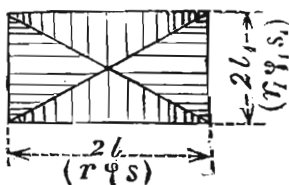
$$\operatorname{tg} \varphi_1 = \frac{l_1}{r_1 - f_1}; \operatorname{tg} \varphi = \frac{l}{r - f}; l_1 = l + S_1 \operatorname{Sn} \varphi;$$

$$m = r_1 - (r + S_0); f + S_0 - f_1 = S_1 \cos \varphi,$$

gdzie: L — długość sklepienia, S_0 — grubość w zworniku, S_1 — grubość w wezłowniach, m — odległość środków łuków.

3. Sklepienie krzyżowe — podstawa prostokątna

Objętość sklepienia, rys. 177 (grubość jedna):

Rys. 177.

$$V = \varphi (2rs + s^2) \cdot l_1$$

$$+ \varphi_1 (2r_1s_1 + s_1^2) \cdot l; 2l \text{ i } 2l_1$$

cięciwy, 2φ i $2\varphi_1$ — odpowiednie kąty środkowe. Jeżeli sklepienie ma podstawę kwadratową, to $V = 2\varphi (2rS + S^2) \cdot l$

τ. Dane praktyczne dla łęków i sklepień.

Poniżej zamieszczone dane praktyczne dla określenia grubości ceglanych łęków, sklepień i ich podpór mogą być stosowane wyłącznie do budowli zwykłych przy obciążeniu nieruchomem.

W wypadkach obciążeń znacznych, obliczenie statyczne należy wykonać według reguł statyki budowlanej.

1. Łęki:

Rozpiętość	Grubość łuku w zworniku		
	łęki półkuliste	łęki wzniesione (stromo)	łęki spłaszczone $f \geq 1:8$
1 m.	$\frac{1}{2}$ cegły	$\frac{1}{2}$ cegły	1 cegła
do 2 m.	1 „	$\frac{1}{2}$ „	$1\frac{1}{2}$ „
2 — 3,5 m.	$1\frac{1}{2}$ „	1 „	$1\frac{1}{2}$ —2 „
3,5 — 6 m.	2 „	$1\frac{1}{2}$ „	2— $2\frac{1}{2}$ „
6 — 9 m.	$2\frac{1}{2}$ „	$1\frac{1}{2}$ —2 „	$2\frac{1}{2}$ —3 „

2. Grubość podpór łukowych:

Przy łękach wzniesionych i ostrołukowych —
od 1 : 6 do 1 : 5,5 rozpiętości

„ „ półkulistych — 1 : 5,5 do 1 : 5 „

Przy f nie mniej 1 : 4 rozpiętości —

1 : 4,5 do 1 : 4 „

„ f „ „ 1 : 8 „ 1 : 4 do 1 : 3,5 „

Przy wysokości podpór większej 2,5 m., wskazane grubości należy powiększyć na $\frac{1}{6}$ wysokości.

Przy podporach znacznie obciążonych grubość ich **może** być nieco zmniejszona.

3. Sklepienia krzyżowe:

Rozpiętość	Grubość w lunetach		Grubość w sklepieniach	
	W zworniku	W węzłowiach	W zworniku	W węzłowiach
do 6 m.	$\frac{1}{2}$ cegły	$\frac{1}{2}$ cegły	1 cegła	1 cegła
6 — 9 m.	$\frac{1}{2}$ „	• 1 „	1 „	$1\frac{1}{2}$ „
9 — 18 m.	1 „	$1\frac{1}{2}$ „	$1\frac{1}{2}$ „	2 „

Sklepienia krzyżowe nie obciążone (naprz. kościelne) mogą mieć w lunetach grubość $\frac{1}{2}$ cegły nawet przy rozpiętości większej 9 m.

Grubość podpór:

przy półkulistych sklep. krzyż. $\frac{1}{6}$ do $\frac{1}{4}$ } rozpiętości
 „ wzniesionych „ „ $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$ } przekątnej

Przy wysokości podpór większej 2,5 — 3 m. grubość winna być zwiększoną na $\frac{1}{10}$ — $\frac{1}{8}$ wysokości.

4. Sklepienia kopulaste i żaglaste:

Rozpiętość	do 4 m.	4 — 6 m.	6 — 8 m.	8 — 10 m.
Grubość w zworniku	$\frac{1}{2}$ cegły	1 cegła	1 cegła	1 cegła
„ w węzłowiach	$\frac{1}{2}$ „	1 „	$1\frac{1}{2}$ „	2 „

Kopuła Panteonu w Rzymie przy rozpiętości 43,4 m. posiada grubość: w zworniku $\frac{1}{30}$ w węzłowiach $\frac{1}{7}$ rozpiętości. Kopuła Św. Zofji w Konstantynopolu: rozpiętość 31,5 m., grubość w zworniku $\frac{1}{52}$ w węzłowiach $\frac{1}{8}$ rozpiętości. Grubość podpór kopuły od $\frac{1}{6}$ do $\frac{1}{8}$ rozpiętości (w kośc. Św. Piotra w Rzymie — $\frac{1}{11}$ rozpiętości).

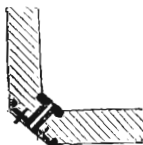
1. Ściany rozworowe.

α. Ściany rozworowe drewniane: podłużnice umieszczają się na wysokości 0,5 m. od powierzchni ziemi; w budynkach zwykłych, lekkich, posiadają wymiary 21×12 cm., w średnich zaś — 21×16 cm.

Słupy w odstępach — 1 m.—1,25 m. wymiary poprzeczne 11×12 cm. do 12×16 cm., słupy narożne — 16×16 cm. do 21×21 cm.; pole pomiędzy łąty—1,2 do 1,5 m.²; pola narożne od 1,3 do 1,6 m. szerokie zaopatrza się w zastrzały, nachylenie zastrzału — $\frac{1}{6}$.

β. Ściany rozworowe żelazne (rys. 178 i 179).

Na szkielet żelazny, dla wypełnienia go murem $\frac{1}{2}$ cegły grubym, używają na kolumny (słupy) i rozwory dwuteownik № 14, na płatwy, ramy oraz otwory, dla drzwi i okien, żelazo koryłkowe № 14. Jeżeli mur jest mocno oparty w kolumnach, to na rozwory są dostateczne kątowniki. Przy odległościach kolumn jedna od drugiej nie więcej 1,25 m., rozwory stawiają tylko przy otworach na drzwi i okna; dla przeciwdziałania parciu w kierunku poziomem służą zastrzały; ustrój narożników—na rysunkach.

Rys. 178.

Rys. 179.

γ. Warstwy izolacyjne.

Warstwy izolacyjne winny być położone powyżej ziemi, co najmniej 0,15—0,3 m.

1. Warstwa izolacyjna z asfaltu naturalnego — od 1 do 4 cm. gruba; na każdy 1 cm. grubości i 1 m.² trzeba: masy asfaltowej 16 kg., piasku — 10 kg.

2. Warstwa z asfaltu sztucznego; na każdy 1 m.² i 1 cm. grubości trzeba — smoły pogazowej 4,5 kg., kalafonji 0,7 kg., wapna 0,005 m.³

3. Blacha ołowiana — 1,6 mm. gruba, waga 18,2 kg./m.².

4. Zaprawa cementowa 1:2; dobrze dodać od $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{6}$ części ciasta wapiennego; skład wskazany na objętość.

5. Papa smołowcowa.

Mury piwniczne od wilgoci bocznej zabezpiecza się od zewnątrz powłoką gudronową lub obrzutką z zaprawy cementowej.

m. Dachy.

α. **Łacenie:** łąty 6—8 m. długie, przekrój poprzeczny $4 \times 6,5$ cm. lub 5×8 cm.; strata w odcinkach 5%.

Odstępy pomiędzy środkami łąt:

- przy kryciu dachówką:
1. zwykłą—od 14 do 20 cm.
  2. holendrówką—23,5—31,5 cm.
  3. łupkiem angielskim—18—35 cm.

β. **Szalowanie deskami:** — deski 2—2,5 cm. grube; pod łupek i blachę szalują układając deski z odstępami pomiędzy sobą 1 cm., deski przybijają albo bezpośrednio do krokwi, albo do poprzecznic drewnianych, umocowanych do krokwi i ułożonych jedna od drugiej w odległości od 1 do 1,25 m.; w pierwszym wypadku deski szalowania układają w kierunku prostopadłym do kierunku krokwi w drugim—w kierunku równoległym do krokwi.

γ. **Krokwie:** długość od 3,5 do 5 m., zwykle około 3,8 m., odstępy między środkami:

1. pod dachówkę pojedynczą — od 1 do 1,1 m.
2. „ „ podwójną — 0,9 — 1 m.
3. pod łupek — 1 — 1,25 m.
4. pod warstwiec (holzcement) — 0,7 — 0,8 m.
5. pod pokrycie asfaltowe — 0,8 — 0,9 m.

Przy podanej powyżej długości krokwi i odstępach pomiędzy nimi, zwykły przekrój krokwi 10×14 cm., pod warstwiec — 13×16 cm. Przy pokryciu lekkim i długości krokwi 5 m., dostatecznie stawić krokwie 16 cm. wysokie.

δ. Wiązanie dachowe drewniane (dwuchylne).

Drewniane wiązanie dachowe składa się z pary krokwi złączonych ze sobą u grzbietu dachu na czob widlasty, stopy zaś krokwi umocniają na wrąb do podstopnicy (murlatu), środki długości krokwi ściągają jętką, lub stopy krokwi wciosują na czob do jęty nad podstopnicą; jętka łączy się z krokwią na wcios—jaskółczy ogon;

typy wiszących wiązań dachowych patrz str. 233, rys. 146 — 150.

Przy istnieniu podpory pod grzbietem — środkowej ściany murowanej lub belki (płatwy) ułożonej na słupach, jętka lub jęta stają się zbyteczne i w tym wypadku środki krokwi podpierają zastralami.

e. Wiazania dachowe żelazne.

Metody obliczeń statycznych wiązań dachowych żelaznych przytoczone powyżej (patrz str. 235, rys. 151—155). Wiazania (dźwigary) ustawiają z odstępami między sobą 3—4 m.; osie prętów zbiegających się do jednego węzła winne przecinać się w jednym punkcie. Pas górny dźwigara zależy od kształtu dachu, bywa on prosty, krzywy lub w linię łamaną i składa się z profili: lub , przytem kształtowniki te układają z pewnym odstępem jeden od drugiego; niezmiennosc odstępu tego utrzymuje się wkładką; odstęp ten pomimo że ułatwia ustrój węzłów, jednocześnie zwiększa wytrzymałość pasa na wyboczenie. Pas górny robią z kątowników przy rozpiętościach nie większych 25 m.

Pas dolny, przy dachach dwuchylnych, średniej stromości, bywa albo poziomy, albo lekko wzniesiony na środku; u dachów stromych, dla zmniejszenia wysokości wiazara, pas dolny przybiera kształty łuku; pas dolny wytwarza się bądź z pary płaskowników, bądź z pary kątowników. Wykratowanie składa się przeważnie z kątowników, przytem stosują na każdy pręt po dwa kształtowniki. Węzły wytwarzają się na płytach węzłowych, które przy prętach podwójnych układają się pomiędzy prętami. Przekrój płyty, ilość i grubość nitów dobiera się zależnie od sił działających na węzeł.

Poduszki pod dźwigary bywają stałe i przesuwane jednocześnie mogą być i przegibne. Dla swobodnego wydłużania się dźwigara, tak pod wpływem zmian temperatury, jak też i przy rozciąganiu się pasa dolnego jedna z poduszek dźwigara winna być ruchomą (przesuwaną). Poduszka stała (nieprzesuwana) łączy się z murem żelaznymi przyciągami; poduszka przesuwana, pod cięższe dźwigary, przy rozpiętościach nie wyżej 20 m. urządza się wyrobieniem wgłębionej gładkiej powierzchni poziomej

w umocowanej do muru płycie; po powierzchni tego wgłębienia dolny pas dźwigara może się przesuwać. Dźwigary o większej rozpiętości i cięższe winny spoczywać jednym końcem na stałej, a drugim na przesuwanej, na kilku wałkach, poduszkach, obydwie zaś poduszki winne być przegibne; waga dźwigarów trójkątnikowych — od 10 do 25 kg./m.² planu; na rozszerzalność cieplikową liczą od $\frac{1}{1200}$ do $\frac{1}{1000}$ rozpiętości. Dźwigary winny być łączone pomiędzy sobą krzyżowaniem przeciwwiatrowym; krzyżowaniem łączą ze sobą punkty podparcia leżni, co spoczywają na górnym pasie dźwigarów i służą do umocowania deskowania.

λ. Rynny i rury spustowe.

1. Rynny — pochyłość około 1 : 120; na 1 m² dachu w rzucie poziomym liczą średnio od 0,8 do 1 cm.² przekroju rynny; w budynkach większych szerokość rynny 20 — 25 cm., głębokość nie mniej 10 cm., w budynkach mniejszych — szerokość 15 — 20 cm., głębokość nie mniej 7 cm. Rynny przymocowują na hakach położonych w odległości 0,8 do 1,25 m. jeden od drugiego. Przednia ścianka rynny winna być niższą od tylnej, aby w razie zapchania się rur spustowych lub w czasie ulewy woda przelewała się na zewnątrz.

2. Rury spustowe — średnica prześwitu 15 — 25 cm; na 1 m.² dachu w rzucie poziomym — 1,0 do 1,2 cm.² przekroju poprzecznego; rury spustowe przymocowują do ścian za pomocą strzemion (rogaczy) postawionych z odstępami 1,5 — 3 m.; rury spustowe ustawiają w odległości 15 — 25 m. jedna od drugiej.

n. Schody.

α. Schody główne: w domach mieszkalnych szerokość schodów od 1,3 do 2 m., w budynkach publicznych do 3 m.; wymiary stopni: wysokość — 16 — 17 cm, szerokość — 29 — 31 cm. W schodach ponad 3 m. szerokich, wymiary stopni 15 × 32 cm., stopnie schodów zwykłych 18 × 28 cm., średnio na 1 m. wysokości przypada 6 stopni.

β. Schody podrzędne: szerokość 1 — 1,2 m., wymiary stopni 20 × 26 cm.; najdogodniejsze stopnie 16,5 × 30 cm. Raz obrona stromość schodów winna być zachowaną

przez wszystkie piętra. Jedno ramię winno zawierać w sobie nie mniej 3 i nie więcej 18 stopni, zwykle 12 — 15 stopni; podesty i dojścia od dworu — nie węższe niż ramiona schodów; każde ramię zaopatruje się w poręcz. Wysokość w świetle pomiędzy podestami winna być nie mniej 2,2 m. Za schody ogniotrwałe należy uważać tylko takie, dźwigające części których i stopnie są murowane, kamienne lub żelbetowe. Klatka schodowa winna być należycie oświetlona przez okna i oddalona od każdego punktu budynku nie dalej 25 m.

O. Stropy.

a. Stropy drewniane: odstęp między środkami belek: w składach na rzeczy ciężkie — 0,8 m. i mniej, w mieszkaniach — od 0,8 do 1,10 m.; przyjmując natężenie dozwolone dla sosny $k_d = 80 \text{ kg./cm.}^2$, a wagę własną i obciążenie stropu 500 kg./m.^2 otrzymamy tabelkę przekroju belek:

Rozpiętość m.	Odstępy między środkami belek		Rozpiętość m.	Odstępy między środkami belek	
	0,9 m.	1 m.		0,9 m.	1 m.
2,50	12×15 cm.	12×16 cm.	5,00	18×24 cm.	19×25 cm.
3,00	13×17 cm.	13×18 cm.	6,00	21×27 cm.	21×28 cm.
4,00	15×21 cm.	16×22 cm.	Przy rozpiętościach większych należy obliczyć nośność belki.		

Przy użyciu belek zzębionych — wysokość ich od $\frac{1}{15}$ do $\frac{1}{12}$ rozpiętości, strzałka wygięcia $\frac{1}{60}$ długości; zęby do 1 m. długie przy wysokości wrąbu = $\frac{1}{10}$ do $\frac{1}{8}$ wysokości belki; między zębami wkładają wkładki żelazne z blachy.

Belki sklinione — kliny z drzewa twardego; przy wysokości belki złożonej h , odstęp między klinami = od h do $2h$, szerokość klina $0,5h$, wysokość — $0,1h$; belki winne być ześrubowane.

Przy znacznych rozpiętościach zastosowują rozpornie i wieszary; pochyłość zastrzałów, tak w rozpornicach

jak w wieszarach, do poziomu od 25° do 60° , jednak zaleca się trzymać się granic ciśniejszych, od 30° do 45° .

Długość oparcia belki na podporze 25—30 cm. Końiec belki nie powinien przyłykać bezpośrednio do muru, winna być zostawiona swobodna przestrzeń 2,5 do 4 cm. szeroka wokoło, zwłaszcza zaś od storcowej strony belki; dla przewietrzania tej przestrzeni należy połączyć ją otworami z wewnętrzną przestrzenią budynku; nadto ochraniają końce belek od zgnicia, owijając je papą, wojłokiem, albo smarując smołą, olejem i t. p.; budulec użyty na belki winien być suchy.

W celu wzajemnego związania ze sobą ścian frontowych, niektóre belki kładą przez całą szerokość budynku; do skotwienia ze sobą ścian służą tylko belki położone nad filarami; ankry żelazne umocowywane na końcach takich belek, są to pręty, zwykle z płaskownika długości 1 — 1,25 m. o przekroju 1×4 do 1×5 cm.; pręt taki przybija się do belki gwoździami oraz przymocowuje się klamrą wbity przed zgrubieniem wewnętrznego końca pręta; w zewnętrznym końcu pręta wyrabia się oko (petla), w które wkłada się pręt-przetyk 1 m. długi o przekroju $1,5 \times 4$ cm.; waga takiej go ankry — 5 do 10 kg.

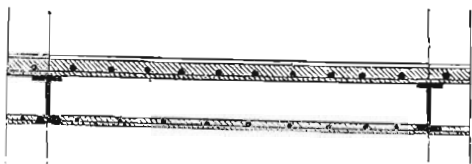
Ściany szczytowe przymocowują do belek podobnemi lecz dłuższymi ankrami sięgającemi przez 3 lub 4 belki; ankry te układają w wzajemnych odstępach 3 do 4 m.; waga takiego ankry 10 — 15 kg.

β. **Stropy niepalne:** belki żelazne — dwuteowniki, długość oparcia ich na murze 25 — 30 cm.; o ile pole oparcia belki małe i przekracza się bezpieczne obciążenie muru k. (str. 246), to pod końce belek podkładają podkładki—płyty kamienne, żeliwne, lub dwuteowniki układając ostatnie wzdłuż ściany, przy jej stronie wewnętrznej. Przestrzeń pomiędzy dwuteownikami zapełniają:

1. Sklepieniem łączastym, o strzałce $= \frac{1}{8} l$ z cegły $\frac{1}{2}$ cegły grubym lub sklepieniem z betonu cementowego, ubijanego, grubości 6 — 12 cm., strzałka $= \frac{1}{10} l$, skład betonu 1:2:4 nawet 1:3:6.

2. Stropem ustroju Monier'a: α.—płaskim (rys. 180): siatka z żelaza okrągłego, pręty poprzeczne o średnicy

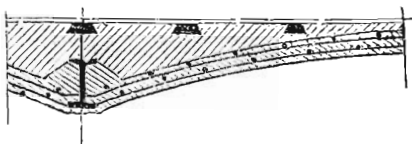
5 — 15 mm., odległość pomiędzy prętami 5 — 20 cm.; pręty podłużne o średnicy 3—8 mm., odstępy między nimi 10 — 30 cm.; w miejscach krzyżowania pręty wiążąją cien-

Rys. 180.

kim drutem; grubość płyty żelbetowej 8 — 20 cm. (odpowiednio do obliczenia); odstępy pomiędzy środkami belek 1,2 do 2,5 m.;

β.—sklepionym (rys. 181), rozpiętość 1,5 — 6 m., strzałka od $\frac{1}{10}$ do $\frac{1}{14}$ rozpiętości, grubość sklepienia w zworniku 5 — 8 cm.; siatka żelazna — jak w stropie płaskim (p. α.)

Rys. 181.

3. Stropem płaskim z desek gipsowych, bądź to na belkowaniu drewnianem, bądź to żelaznem; na belkach z drzewa. deski gipsowe układają jak podłogę, zamiast powały, 5 — 7 cm. grube, albo też jako sufit, zamiast podsiębitki, trzcinowania i wyprawy, 2,5 do 3 cm. grube. Dla wytworzenia płaskiego sufitu pod sklepionym stropem na dwuteownikach, układają deski gipsowe, 5 — 7 cm. grube na dolne ramiona belek.

4. Stropem Klein'a: rozpiętość od 1 do 2 m., strop płaski, wytwarza się z cegły zwykłej lub dziurawej w sposób następujący: na płaskim poddeskowaniu układają cegłę na rąb szeregami wpoprzek pola międzybelkowego; w każdą spoinę między szeregami, wypełnioną zaprawą cementową wkłada się taśmownik żelazny, opierający się na belki lub ściany; przestrzeń nad tem stropem do wysokości dwuteowników wypełnia się popiołem, albo beto-

nem żuźlowym, następnie układa się podłoga; waga stropu 220 kg./m.²

5. Stropem z blachy głębokofalistej, płaskim lub sklepionym, opartym na dwuteownikach; zagłębienia fal wypełniają z wierzchu betonem cementowym.

p. Podłoga.

1. **Podłoga z desek:** przy stropach drewnianych deski przybijają wprost do belek. Nad sklepieniami lub też wprost nad ziemią—układają uprzednio legary (10×12 lub 12×15 cm.) w odstępach 0,8 do 1,1 m. W celu zapobieżenia pojawieniu się grzyba, przy układaniu legarów na ziemi, należy wybrać ją do pewnej głębokości i zamienić suchym piaskiem, gruzem budowlanym, gliną i t. p.; najlepszy ustrój podłogi na parterze—ułożyć legary na filarach z cegły (2 — 3 rzędy), a w celu przewietrzania swobodnej pod podłogą przestrzeni, złączyć ją otworami z kominem i pokojem. Podłogę zwykłą na legarach można zastąpić podłogą klepkową ułożoną na asfalcie, który spoczywa na podbetonowaniu lub podbrukowaniu.

2. **Podłoga asfaltowa**—warstwa asfaltu 2 cm. gruba wylewa się lub odrazu na pełną grubość lub w dwie warstwy po 1 cm. grube; asfalt wylewa się na podkład betonowy od 8 do 15 cm. gruby lub na pokład z cegły ułożonej na rąb lub na płask. Podłogi asfaltowe urządzą w piwnicach, kuchniach pralniach, łazienkach, stajniach, na tarasach i t. p., także wylewają chodniki i podwórza. Dla zrobienia 1 m.² podłogi asfaltowej 2 cm. grubej trzeba: asfaltu 40 kg., gudronu 2 kg., żwiru drobnego 20 kg.

3. **Podłoga betonowa**—ogólna grubość około 10 cm., a mianowicie, warstwa betonu—8 cm. i warstwa zaprawy cementowej 1,5 do 2 cm.

4. **Podłoga terazzo-wenecka** — układają warstwę betonową 10 cm. grubą; skład betonu — 3½ cz. dachówek tłuczonych, 1 cz. wapna gaszonego i od 1 do 2 części cegły mielonej; po ułożeniu tej warstwy wciska się w nią drobne kawałki marmuru, czasem dodają farb ziemistych i zacierają olejem lnianym. Dla 1 m.² podłogi trzeba: 0,11 m.³ dachówki tłuczonej, 0,04 m.³ cegły mielonej, 0,06 m.³ wapna gaszonego, 0,14 kg. marmuru w kawałkach, 0,2 kg. oleju lnianego i od 0,4 do 0,5 kg. farby ziemistej.

r. Wymiary używane przy projektowaniu budynków.

Podług A. Kamienobrodzkiego, J. Claudel'a, D. Rome'ego, Roschfor'a i innych:

a. **Kościóły:** 1. Katolickie — na siedzenie $0,47 \text{ m.}^2$, 1 miejsce stojące $0,3 \text{ m.}^2$, szeregi ławek w odstępach $0,94 \text{ m.}$, przejście środkowe pomiędzy ławkami—2 do $2,5 \text{ m.}$ szerokie.

2. Ewangelickie — na 1 siedzenie $0,42 \text{ m.}^2$, szeregi ławek w odstępach $0,84 \text{ m.}$

b. **Szkoły:** 1. Sale wykładowe — na 1 ucznia, stosownie do rodzaju szkoły i wieku ucznia, od $0,9$ do $1,8 \text{ m.}^2$; 2. Sale rekreacyjne na 1 ucznia—od $0,5$ do 1 m.^2 ; 3. Kreslarnia na 1 ucznia — do 3 m.^2 . Stosunek wymiarów szerokości do głębokości pokoju 2:3 lub 3:4; głębokość pokoju nie więcej 9 m. ; w szkołach powszechnych i średnich klasy na 40 — 50 uczniów, w szkołach wyższych na 30—40 osób.

c. **Domy mieszkalne:** szerokość budynku 12—13 m.; drzwi wejściowe dwuskrzydłowe, od $1,5$ do $2,25 \text{ m.}$ szerokie i od $2,75$ do 4 m. wysokie (wymiary w prześwicie); drzwi pokojowe, dwuskrzydłowe od $1,2$ do $1,5 \text{ m.}$ szerokie i od $2,25$ do 3 m. wysokie; drzwi jednoskrzydłowe w ubikacjach podrzędnych — $0,95 \times 2 \text{ m.}$ lub $1 \times 2,1 \text{ m.}$; bramy wjazdowe $2,75 \times 3 \text{ m.}$ lub $2,90 \times 3,5 \text{ m.}$ nie wliczając oberlichtu; odległość osi okien pomiędzy sobą od $2,25$ do $2,75 \text{ m.}$; wysokość parapetu okna (podoknia) od $0,75$ do $0,9 \text{ m.}$; wymiary okien w mieszkaniach—od $0,90 \times 1,8$ do $1,25 \times 2,5 \text{ m.}$; okna w restauracjach, kawiarniach, sklepach — od $1,2 \times 2,5$ do $2 \times 3,5 \text{ m.}$ i większe; wysokość piwnic, suferen—od $2,5$ do 3 m. ; wysokość pokoi mieszkalnych od $3,2$ do 4 m. , wysokość pomieszczeń sklepowych od $4,5$ do 5 m. , wysokość sal restauracyjnych, kawiarni—od 5 do $6,5 \text{ m.}$

d. **Sal widowisk**—na widza najmniej $0,5 \times 0,75 \text{ m.}$ powierzchni podłogi, ławka od ławki— $0,75 \text{ m.}$

e. **Łazienki.** Celki łazienkowe od 2 do 4 m. długie i $1,8 \text{ m.}$ szerokie; wymiary wanny: wysokość— $0,7 \text{ m.}$, długość u góry od $1,5$ do $1,8 \text{ m.}$, szerokość — $0,8 \text{ m.}$ W pływalniach od 2 do 4 m.^2 na osobę.

f. **Sale jadalne**—od 0,75 do 1,25 m.² na osobę.

i. **Szpitala** — na 1 łóżko od 7 do 10 m.² podłogi 36 m.³ przestrzeni; sale oddzielne pożądane nie więcej jak na 10—12 łóżek.

h. **Stajnie.** Powierzchnia zajmowana przez 1 konia od $2,6 \times 1,3$ do $2,6 \times 1,45$ m. przy rozdzielaniu od sąsiada drągiem i od $2,6 \times 1,5$ do $2,6 \times 1,7$ m. przy rozdzielaniu ściankami; wysokość stajni od 3 do 3,8 m., żłób od 0,35 do 0,4 m. szeroki, postawiony nad podłogą na 1,2 m. drzwi od 1,25 do 2 m. szerokie.

l. **Obory i wołownie.** Dla krów oddzielnie stawianych od $2,8 \times 1,5$ do $2,8 \times 1,6$ m.; dla krów z cielętami klatki nie powinny być mniejsze 3×3 m. Jeżeli krowy lub woły stoją nie w stanowiskach, a wprost wzdłuż żłobów, to potrzebna powierzchnia:

na małą krowę $1,15 \times 2,2$ m.

na dużą „ $1,35 \times 2,5$ m.

na woła „ $1,50 \times 3,00$ m.

na byka „ $2,00 \times 3,50$ m.

UWAGA: na 25—35 krów przypada 1 byk.

m. **Chlewnie:** dla prośnej świni — 4,5 m.², dla maciory z 10 — 14 prosiętami od 7 do 9 m.²; dla prosiąt od 2-ich miesięcy do 1 roku, wspólnie na 10 — 12 sztuk, od 5 do 6 m.², dla 1—2 letnich na sztukę od 0,9 do 1 m.² dla 2—3 letnich na sztukę od 1,2 do 1,6 m.². Dla świń tucznych — od 2,5 do 3 m.² na każdą; wysokość chlewni od 2,5 do 3 m.

n. **Owczarnie:** na 1 owcę 0,6 m.², wysokość owczarni od 2,5 do 3 m.

o. **Kurniki:** dla 50 kur powierzchnia 9 m.², wysokość kurnika 2 — 2,2 m., temperatura nie niżej $+8^{\circ}\text{C}$. i nie wyżej $+18^{\circ}\text{C}$.

p. **Wozownie:** wymiary powozu, bez dyszla — długość 3—4 m., szerokość od 1,1 do 2,2 m., wysokość 3 m.; z dyszlem długość 6,3 m.; wóz drabiniasty z dyszlem od 6,3 do 7,5 m. długi, bez dyszla — od 4 do 5 m. długi i od 1,9 do 2,2 m. szeroki; wrota wjazdowe od 2,5 do 3,2 m. szerokie.

Potrzeba miejsca: dla pługa zwykłego . . .	1,5 m. ²
dla pługa systemu Sacha . . .	2,3 m. ²
„ „ wielolemieszowego	2,5, do 3 m. ²
dla żniwiarki konnej . . .	od 12 do 17 m.
dla snopowiązałki . . .	od 12 do 16 m. ²
dla bron drewnianych, żelaznych, zygzakowych, sprzężonych lub talerzowych, gdy leżą . . .	od 2 do 2,5 m. ²
też, lecz ustawionych pionowo	od 0,5 do 0,7 m. ²
dla siewników	od 4 do 4,5 m. ²
dla lokomobili	od 8 do 12 m. ²
dla młocarni	od 20 do 25 m. ²

UWAGA: w wyżej wskazanych wymiarach przejścia nie uwzględnione.

- r. Nawóz:** roczna wydajność jednej sztuki wynosi:
 wołu ewentualnie krowy . . . 13 m.³
 konia . . . . . 9,8 m.³
 owcy lub barana . . . 2,60 m.³

s. Parkany drewniane.

1. Parkany z desek: stojce koło 3 m. długie, w odstępach od 2 do 2,5 m. jeden do drugiego, zakopują w ziemię na głębokość 0,9 m., końce stojców przed zakopaniem opalają i osmarowują smołą; do stojców przybijają deski.

2. Sztachety—stojcy o przekroju od 15 X 15 cm. do 18 X 18 cm. w odstępach 2 m., dwa szeregi rozwórów o przekroju od 10 X 10 cm. do 13 X 13 cm. do których przybijająłaty.

t. Ogrzewanie.

α. Pożądana temperatura wewnętrzna t w mieszkaniach na wysokości głowy człowieka:

w pokojach i salach dla chorych . . . . . 22°C.

w mieszkaniach i biurach . . . . . 20°C.

w sypialniach . . . . . 15°C.

w audytorjach, salach zebrań i więzieniach

(celki) . . . . . 18°C.

w korytarzach, schodniach, salach wystawowych	10 do 18°C.
w kościołach	8 do 12°C.
w ciepłarniach	25°C.
w oranżerych	15°C.
w łazienkach	22°C.

β. **Strata ciepła na 1 m.² i na godzinę** przez mury, drzwi, okna i t. d. określi się przez:

$W = K (t_1 - t_0)$ ciepłostek na godzinę, gdzie K — współczynnik przenikania ciepła liczony na 1 m.² przegrody t. j. ilość ciepłostek przenikających przez 1 m.² przegrody w ciągu 1 godziny przy różnicy 1° między obustronnymi temperaturami; t_1 — temperatura po cieplejszej stronie przegrody, t_0 — temperatura po drugiej stronie.

Wartość współczynnika K :

1. Ściany z cegły.

Grubość ściany	$\frac{1}{2}$ cegły	1 cegła	$1\frac{1}{2}$ cegły	2 cegły	$2\frac{1}{2}$ cegły	3 cegły
	13 cm.	25 cm.	38 cm.	52 cm.	67 cm.	80 cm.
K	2,40	1,70	1,30	1,10	0,90	0,80

UWAGA: Dla ścian obliczanych kamieniem ciosanym powyższe wartości K należy zwiększyć o 15%.

2. Ściany pełne z piaskowca, wapniaka i betonu.

Grubość cm.	30	40	50	60	70	80	90	100
Piaskowiec i beton $K =$	2,2	1,9	1,7	1,55	1,40	1,30	1,20	1,10
Wapień $K =$	2,45	2,1	1,9	1,70	1,55	1,40	1,30	1,20

Dla ścian żelbetowych grubości 4 — 6 cm. $K = 3,50$

" " " " 6 — 8 cm. $K = 3,00$

" " drewnianych, nie tynkowanych,
2 do 2,5 cm. grubych. . . . $K = 2,1$ do 1,9

" " drewnianych obustronnie otynkowanych, 2 do 2,5 cm. grubych $K = 1,3$ do 1,2

Ściana — mur pruski $\frac{1}{2}$ cegły gruby . . .	K = 1,80
Ściana rozworowa, $\frac{1}{2}$ cegły gruba, szkielet żelazny	K = 3,10
Ściana z blachy żelaznej	K = 6,00
Ściana z blachy falistej	K = 7,00
Strop belkowany z pułapem ślepym i polepą zwykłą (nie pełną):	
jako podłoga .	K = 0,35
jako sufit . .	K = 0,50
Sklepienie z posadzką kamienną	K = 1,00
Sklepienie z podłogą drewnianą:	
jako podłoga .	K = 0,45
jako sufit . .	K = 0,70
Podłoga drewniana ułożona na legarach, na ziemi, z pustymi przestrzeniami między legarami	K = 0,80
Posadzka drewniana ułożona na asfalcie .	K = 1,00
Posadzka kamienna ułożona na ziemi . .	K = 1,40
Płyty betonowe 10 cm. grube, zwierzchu pokryte linoleum'em, z dołu otynkowane	K = 1,80
Jak wyżej lecz z pustą przestrzenią:	
jako podłoga .	K = 0,60
jako sufit . .	K = 1,20
Okno pojedyncze	K = 5,00
Okno podwójne	K = 2,30
Okno w suficie pojedyncze	K = 5,30
„ „ podwójne	K = 2,40
Drzwi drewniane	K = 2,00
Ścianki gipsowe na siatce:	
4 — 6 cm. grube .	K = 3,00
6 — 8 cm. grube .	K = 2,40
Dach pokryty papą, oszalowanie—deski 1", bez izolacji (otuliny)	
K = 2,13	
Jak wyżej lecz z otuliną korkową, 3 — 6 cm. grubą	
K = 0,93 do 0,6	
Dach pokryty blachą żelazną, bezotuliny .	
K = 2,27	
Jak wyżej lecz z otuliną korkową 3—6 cm. grubą	
K = 0,98 do 0,6	
Dach kryty dachówką, bez oszalowania i bez otuliny	
K = 4,85	

Jak wyżej lecz z otuliną korkową 3—7 cm.

grubą . . . . . K = 1,25 do 0,7

Dach kryty blachą falistą bez oszalowania

i otuliny . . . . . K = 10,40

Jak wyżej lecz z otuliną korkową, 3—6 cm.

grubą . . . . . K = 1,43 do 0,77

Dach kryty płytą betonową 8 cm. grubą i po-

kryty papą . . . . . K = 2,6.

Przy zwilżaniu powietrza, na wyparowanie 1 kg. wody trzeba 600 ciepłostek.

Dla podwyższenia na 1°C. temperaturę 1 m.³ powietrza trzeba 0,31 ciepłostek.

Straty ciepła obliczane na zasadzie współczynników powyższych należy powiększyć przez dodatki odsetkowe: dla powierzchni zwróconych ku północy, wschodowi i północo-zachodowi—10 do 15%, dla pomieszczeń narożnych—5 do 20%; przy wysokości pomieszczenia ponad 4 m. na każdy 1 m. wysokości ponad 4 m.—2 do 2½%, lecz ogólny dodatek — nie więcej 20%; dla pomieszczeń ogrzewanych nie codziennie — dodatek od 16 do 20%. Nadto należy uwzględnić straty ciepła przy przewietrzaniu (wentylacji).

7. **Ogrzewanie piecami:** piece dzielają — 1. nagrzewające się szybko lecz nietrwale, 2. — nagrzewające się powoli lecz trwale i 3. — piece jednocześnie ogrzewające i przewietrzające. Dobry piec winien być sprawny, a mianowicie: 1. należyście wyzyskiwać ciepło zawarte w paliwie, 2. czas na zagranie nie powinien być długi, 3. w pokojach mieszkalnych piec winien posiadać znaczną pojemność cieplikową i nie szybko ostygąć lub móżd palić się bez przerwy, 4. zewnętrzna powierzchnia pieca nie powinna nadmiernie rozpalać się, by pył powietrza nie przypalał się, a mieszkańcy nie oparzali się, 5. cieplikowa wydajność winna być dostosowaną do strat ciepła, 6. nie dawać dymu i czadu, 7. sadzanie paliwa, podpalanie, oczyszczenie od popiołu i sadzy winno być łatwe i proste, 8. piec nie powinien być zbiornikiem kurzu i nie powinien szpecić pomieszczenia.

Wydajność cieplikowa pieców na 1 m.² powierzchni:

1. Pieca kaflowego od 500 do 600 cpl./godz.

2. Piece żeliwne, opalane z przerwami, a więc mocno rozżarzane do 2500 cpl./godz.

3. Piece żeliwne, zasypne, opalane bez przerwy od 1500 do 2000 cpl./godz.

UWAGI: 1. Jako powierzchnię czynną pieca należy liczyć jej część istotnie nagrzewającą się (osłaniającą kanały spalinowe).

2. Nażebrowanie czynnej powierzchni pieca zwiększa wydajność średnio o 25%.

W przybliżeniu liczą: dla 100 m.² lokalu mieszkalnego winno przypadać powierzchni ogrzewania pieca:

1. Przy piecach o pojemności nietrwałej od 1,2 do 3 m.³.

2. Przy piecach o pojemności trwałej—od 4 do 6 m.³.

3. Przy piecach dla jednoczesnego ogrzewania i przewietrzania — od 2,5 do 6 m.³.

δ Ogrzewanie centralne.

Ogrzewanie centralne bywa:

1. Ogrzewanie wodą niżej 100°C.—zwykle 90°C.

2. Ogrzewanie wodą wyżej 100°C. — zwykle 130°C.,

wcdług systemu Perkins'a—od 150 do 160°C

3. Ogrzewanie parowe niskoprężne—do 0,3 atm.

4. Ogrzewanie parowe wysokoprężne—do 5 atm.

5. Ogrzewanie paro-wodne

6. Ogrzewanie powietrzne.

Zazwyczaj projektowanie i wykonanie centralnego ogrzewania uskutecznia się przez fachowe firmy, z tego powodu szczegółów urządzeń i ich obliczeń nie przytacza się.

W przybliżeniu liczą iż na 100.³ lokalu winno przypadać powierzchni ogrzewającej:

1. Dla lokali biurowych i mieszkalnych, przy 2-ch ścianach zewnętrznych, przy ogrzewaniu wodnem—12 m.², przy ogrzewaniu parowem od 6 do 8 m.².

2. Dla lokali biurowych i mieszkalnych o jednej ścianie zewnętrznej, przy ogrzewaniu wodnem od 8 do 12 m.², przy ogrzewaniu parowem od 5,5 do 7 m.².

3. Dla sal fabrycznych, oświetlonych z góry, przy ogrzewaniu parowem od 5 do 6 m.²

4. Dla ogrzewania kościołów—2 m.²

Wydajność ciepła na 1 godzinę i na 1 m.² powierzchni grzejnika (średnio):

Grzejniki	Ogrzew. wodą		Ogrzewanie parą		
	poniżej 100°C.	powyżej 100°C.	nizko- prężne	wysoko prężne	
				1 atm.	2 atm.
Rury żeberkowe . . .	320	420	580	750	900
„ okrągłe	300	390	540	700	840
Piece cylindr. z blachy	450	600	800	1000	1300
„ „ okryte .	400	550	750	820	1150
Piece z rur ciągniętych	400	520	720	960	1150
„ „ okryte . .	320	420	620	800	1000
Temperatura	70°C.	110°C.	100°C.	120°C.	135°C.

Wydajność na 1 godzinę kotła z 1 m.² powierzchni ogrzewanej, stykającej się ze spalinami:

1. Przy ogrzewaniu wodnem — od 6000 do 7000 ciepł./godz.
2. Przy ogrzewaniu parowem, nizko prężnem — 8000 ciepł./godz.
3. Przy ogrzewaniu parowem wysoko prężnem — 10000 ciepł. godz.

u. Przewietrzanie.

W przestrzeniach zamkniętych, stale zamieszkałych lub w których przebywają ludzie czasowo, powietrze psuje się, a mianowicie zagrzewa się ciepłem wydzielanem przez ludzi, przyrządy oświetlające i t. p. i zanieczyszcza się się pyłem, dymem i t. p. i z czasem staje się niezdatnem do oddychania i szkodliwem dla zdrowia, należy je zatem zastąpić powietrzem świeżem.

w szpitalach, izby chorych dla dorosłych	80 m. ³
" " " " dzieci	40 m. ³
w salach więziennych	10 m. ³
w jednoosobowych celkach więziennych	15 — 22 m. ³
w salach zebrań	20 m. ³
w klasach, zależnie od wieku uczniów .	10 — 25 m. ³

Pokoje dla chorych dorosłych .	75 m. ²	} na każdą osobę i jedną godzinę
" " " dzieci .	35 m. ²	
Klasy dla dzieci do 10 lat . . .	10 — 17 m. ²	
" " " powyżej 10 lat.	16 — 28 m. ²	
Sale zebrań	17 — 30 m. ²	
Teatry, sale koncertowe . . .	25 — 30 m. ²	
Koszary, więzienia	20 — 30 m. ²	

Szpitala:	{	chory zwykły	70 m. ³
		ranny	80 — 100 m. ³
		w czasie epidemji	150 m. ³
Więzienia			50 m. ³
Fabryki zwykłe			60 m. ³
Przy fabrykacjach zanieczyszczających po- wietrze			100 m. ³
Koszary	30 —		50 m. ³
Teatry	40 —		50 m. ³
Salę zebrzań dłuższych			60 m. ³
Szkoły dla dzieci młodszych	12 —		20 m. ³

Szkoły dla starszych	30 — 40 m. ³
Stajnie (na 1 konia)	180 — 200 m. ³

δ. **Przenikanie samoistne (naturalne) dla powietrza na 1 godzinę przez 1° m. powierzchni przy przegrodzie 1 m. grubej i przy różnicy ciśnienia 1 kg./m.² na różnych stronach przegrody:**

przy przegrodzie z piaskowca	0,000124 m. ³
z cegły	0,000201 m. ³
z klinkieru polewanego	0,000
„ nie polewan.	0,000907 m. ³
z betonu	0,000258 m. ³
zaprawa cementowa	
bez piasku	0,000137 m. ³

TABELA 59.

Prędkość ruchu powietrza m/sek. w kanałach pionowych przy różnicy temperatur:

Wysokość m.	4°	8°	12°	16°	20°	30°	40°
5	0,49	0,69	0,84	0,96	1,07	1,28	1,45
10	0,64	0,98	1,20	1,37	1,51	1,81	2,05
15	0,85	1,20	1,47	1,67	1,85	2,22	2,51
20	1,10	1,38	1,68	1,93	2,14	2,56	2,89
30	1,20	1,70	2,06	2,36	2,62	3,14	3,55

Przewietrzanie samoistne jest niewystarczające, preto należy urządzać przewietrzanie pobudzone przez różnicę temperatur lub mechanicznie przy pomocy nawietrzników i wywietrzników.

Projektowanie i wykonanie przewietrzania pobudzonego zwykle uskutecznia się przez firmy fachowe.

f. Kominy fabryczne.

Prędkość powietrza wypływającego otworem górnym komina, w zwykłych warunkach otrzymuje wzorem:

$$v = \sqrt{\frac{2g H \alpha (t_1 - t_0)}{(1 + \alpha t_0) (1 + r)}} = \sqrt{\frac{0,072 H (t_1 - t_0)}{(1 + \alpha t_0) (1 + r)}} \text{ gdzie}$$

H — wysokość komina

g — 9.81

α — spólcz. rozszerzalności gazów = 0,00367

t_1 — temperatura gazów w kominie od 200° do 350°C.
zwykle 250° — 300°C.

t_0 — temperatura zewnętrzna

r — spólczynnik oporów i tarcia w kominie i kanałach dymowych wzięty odnośnie do wylotu górnego komina.

Wartość $(1 + r)$ najmniej = 12, dochodzi do 40, najczęściej pomiędzy 20 a 30, średnio 25.

Przy obliczaniu kominów dobre wyniki dają następujące wzory:

$$\begin{array}{l} \text{według Bureau: } P = 100 \omega \sqrt{\frac{H}{10 r}} \\ \text{„ Ser'a: } P = 500 \omega \sqrt{\frac{H}{10 r}} \end{array} \left. \begin{array}{l} \text{przy } 1 + r = 25. \\ \text{rozwiązania iden-} \\ \text{tyczne.} \end{array} \right\}$$

P — największa waga spalonego na godzinę węgla w kg.

ω — pole przekroju wylotu górnego komina m.²

Wylot górny komina bywa najczęściej $\frac{1}{5}$ powierzchni rusztów. Przy średnim parowaniu kotłów parowych, wydajności węgla kamiennego 6—7 kg. pary i uwzględniając opory różne dla kotłów zwykłych, powyższe wzory dadzą się wyrazić dla powierzchni ogrzewalnych A kotłów.

Dla kotłów parowych zwykłych: $A = 30 d^2 \sqrt{H}$.

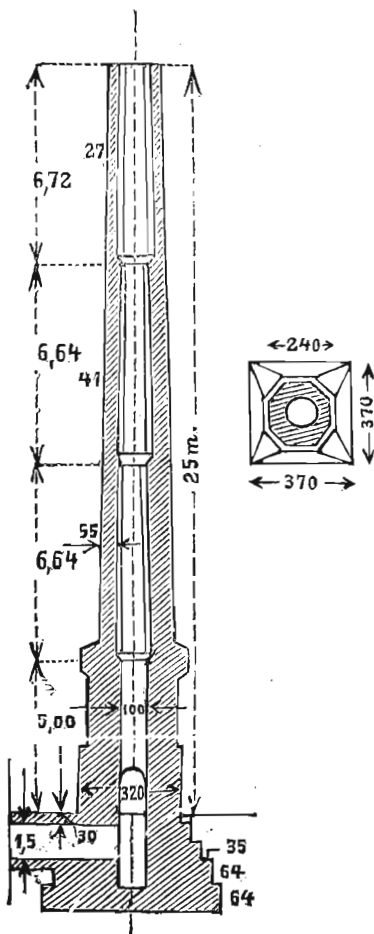
Dla kotłów parowych rurowych: $A = 25 d^2 \sqrt{H}$.

A — powierzchnia ogrzewalna kotłów parowych w m.².

d — średnica lub najmniejszy wymiar wylotu górnego komina w m.

Kominy fabryczne murowane składają się zwykle z podstawy i części nawierzchnnej lekko zwężającej się ku górze. Część nawierzchnja składa się zwykle z kilku zon, których ściany ucinają się stopniowo o $\frac{1}{2}$ cegły.

Wylot górny każdej zony nie powinien być mniejszy od górnego wylotu komina; zwykła wysokość jednej zony 6 — 8 m. Jednostronne zwężanie się części nawierzchni wynosi od 2,5% do 1,8%; wysokość komina zwykle = 25 d. (Rys. 182).

Rys. 182.

TABELA № 60.

Kominy fabryczne.

Średnica wylotu górnego d. m.	Wysokość całkowita komina m.	Powierzchnia ogrzewalna kotła parow.		Można spa- lić węgla kamieniu. na godzin. P=kg.	Średnica zewn.		Ilości z od	Wysokość	
		Zwy- kłego m. ²	Ruro- wego m. ²		nad pod- staw. m.	górną przy gru- bości 1 cegł. m.		Podstawy m.	Części na- wierz- chnej m.
0,40	10	15	12	40	1,25	0,95	1	2	8
0,50	10	24	20	60	1,35	1,05	1	2	8
0,60	15	42	35	110	1,70	1,15	2	3	12
0,70	15	57	47	150	1,80	1,25	2	3	12
0,80	20	85	70	225	1,90	1,35	2	4	16
0,90	20	108	90	285	2,00	1,45	2	4	16
1,20	30	235	195	620	2,60	1,75	3	6	24
1,30	30	275	230	725	2,70	1,85	3	6	24
1,60	40	485	405	1270	3,30	2,15	4	8	32
1,70	40	550	455	1430	3,40	2,25	4	8	32

w. Wodociągi i kanalizacja.

a. **Wodociągi.** Twardość wody określa się w stopniach francuskich, angielskich lub niemieckich. Twardość roztworu złożonego z 1 części CaO (tlenku wapniowego) i 100000 części wody dystylowanej, jest niemieckim stopniem twardości wody.

1 stopień niem. = 1,25 st. angielski. = 1,79 st. franc.

Woda miękka — przy 10 st. niem. i mniej.

Woda średnio twarda — od 10 do 20 st. niem.

Woda twarda — 20 st. niem. i więcej.

Woda twarda jest niezdatną do gotowania strawy, do mycia, prania i wogóle do czynności połączonych z użyciem mydła.

Twardość wody nie powinna być większą: dla kotłów parowych rurowych od 6 do 7 st. niem., dla kotłów parowych zwykłych — 12 st. niem.

Oczyszczenie wody przeprowadza się za pomocą filtrów. Najwięcej rozpowszechniony sposób, to jest filtrowanie wody przez warstwę piasku ułożonego w zbiornikach. Przy filtrowaniu wody w filtrach angielskich (poziomych), prędkość przeciekania wody przez filtr winna być nie większą nad 75 — 125 mm. na godzinę przy wysokości ciśnienia wody od 0,75 do 1 m.; przytem na filtrze będzie zatrzymano do 99% bakterij. Dla przefiltrowania 1000 m.³ wody w ciągu 1 doby trzeba od 350 do 500 m.² powierzchni filtrów.

W filtrach amerykańskich (pionowych) filtrowanie przeprowadza się stosunkowo z wielką prędkością przeciekania wody, a mianowicie 4 do 5 m. na godzinę, ale w tym wypadku przed filtrowaniem wody przez filtr amerykański, woda winna być oczyszczona sposobem chemicznym. Powierzchnia filtrów amerykańskich jest w 40 do 50 razy mniejsza od powierzchni filtrów angielskich.

Jeżeli oczyszczenie wody za pomocą filtrów będzie uważane za niedostateczne, to dodatkowo oczyszczają wodę utleniając ją ozonem (O₃).

Przy obliczeniach wodociągów, średni rozchód wody na 1 mieszkańca i 1 dobę przyjmują:

Dla miast poniżej 50 tys. mieszkańców	50 — 60 l.
" " od 50 do 100 tys.	" 60 — 70 l.
" " „ 100 „ 200 tys.	" 70 — 90 l.
" " nad 200 tys.	" 90 — 160 l.

Największy rozchód wody na dobę jest w 1½—2 razy większy od średniego na dobę; największy rozchód wody na godzinę przyjmuje się = podwójnemu średniemu rozchodowi na godzinę.

Ilość mieszkańców określa się według wzoru:

$$A = a (1 + 0,01 r)^n \text{ gdzie}$$

a — ilość mieszkańców w czasie budowy wodociągu lub kanalizacji.

r — % zwiększenia się ludności = od 2 do 3.

n — przyjęta pod uwagę przy projektowaniu ilość lat, zwykle od 15 do 25.

UWAGA: wyżej wskazane ilości wody na 1 mieszkańca i dobę obejmują wszystkie potrzeby gospodarcze ludności, polewanie ulic i t. p. za wyjątkiem potrzeb na cele przemysłowe i na fontany.

W niektórych miastach, na dobę i mieszkańca, dostarcza się następująca ilość wody w litrach (dane przedwojenne):

Rzym . . 944 l.	Londyn . . 95 l.
New-Jork 570 l.	Paryż . . 90 l.
Marsylja . 180 l.	Bruksella . 80 l.
Bordeaux 170 l.	Warszawa. 75 l.
Genewa . 120 l.	Berlin . . 65 l.

Bieg wody w rurach.

Oznaczenia:

$\underline{d}$ — średnica wewnętrzna rury w m.

$\underline{h}$ — wysokość ciśnienia wody na 1 m. b. długości rury

$\underline{v}$ — prędkość średnia biegu wody.

$\underline{\lambda}$ — współczynnik zależny od średnicy i rodzaju powierzchni wewnętrznej rury.

Wzór Darcy: $\frac{d \cdot h}{2} = \lambda \cdot v^2$; wzór ten jest wynikiem

blisko 200 doświadczeń nad biegiem wody w rurach przy zmiennej prędkości od 0,03 do 6 m.

Dla rur żeliwnych i z żelaza kutego (ciągnionych).

wewnątrz zupełnie czystych $\lambda = 0,000507 + \frac{0,00001294}{d}$.

Dla rur na wewnątrz smołowanych $\lambda = 0,676$.

Dla rur w użyciu ciągłym, przy małym osadku $\lambda_1 = 2\lambda$,

Oznaczając przez Q — objętość w m.³ wypływu wody na sekundę otrzymamy:

$$V_0 = \frac{4}{\pi \cdot d^2} \cdot Q \quad \text{ i } \quad h = \frac{32 \lambda}{\pi^2 \cdot d^5} \cdot Q^2$$

przyjmując $\frac{32 \lambda}{\pi^2 \cdot d^5} = \alpha$

$$h = \alpha \cdot Q^2; \quad \alpha = \frac{h}{Q^2}; \quad Q = \sqrt{\frac{h}{\alpha}}$$

TABELA № 61.

Znaczenia α obliczone przy λ dla żelaza o powierzchni gładkiej, (dla nowych wodociągów)

d	α	d	α	d	α	d	α
0,010	58395000	0,050	7937	0,125	25,32	0,300	0,73
0,015	5890430	0,060	3010	0,150	11,47	0,350	0,34
0,020	1169250	0,070	1333	0,175	5,79	0,400	0,17
0,025	340175	0,080	661	0,200	3,17	0,450	0,09
0,030	125155	0,090	357	0,225	1,85	0,500	0,06
0,040	26281	0,100	64,86	0,250	1,85	—	—

Dla wodociągów stałych zbudowanych na czas dłuższy i będących w ciągłym użyciu, wartość α w tablicy należy podwoić, więc w tym wypadku

$$h = 2 \alpha Q^2; 2 \alpha = \frac{h}{Q^2}; Q = \sqrt{\frac{h}{2 \alpha}}$$

Przykład: jaką ilość wody dostarczy wodociąg stały, mający rury długości 1000 m., przy $d = 0,25$ m. i stanie wody w zbiorniku na 10 m. wyższym nad otworem wypływu: $h = 10 : 1000 = 0,01$.

$$Q = \sqrt{\frac{0,01}{2 \cdot 1,85}} = \sqrt{0,0027} = 0,052 \text{ m.}^3 \text{ na sekundę}$$

$$\text{lub } 187,2 \text{ m.}^3 \text{ na godzinę; } V_0 = \frac{4 Q}{\pi \cdot d^2} = 1,13.$$

3. **Pompy:** głębokość ssania dla zimnej wody nie $>$ nad 8 m., dla ciepłej wody znacznie mniej; przy wodzie gorącej pompa winna być zalewana t. j. pomieszczoną poniżej poziomu zbiornika, z którego czerpie wodę.

Objętość wody Q w m.³ dostarczonej przez pompy na minutę:

$$1. \text{ Pojedynczo działające } Q = \varphi \cdot n \cdot \frac{\pi \cdot d^2}{4} \cdot b.$$

$$2. \text{ Podwójnie działające } Q = \varphi \cdot n \cdot \frac{\pi \cdot d}{4} \cdot b.$$

gdzie: Q — objętość wody na minutę w m.³

φ — współczynnik wydatku wody (0,9 do 0,98).

b — skok tłoka pompy w m.

n — liczba obrotów wału (liczba skoków tłoka).

d — średnica pompy w m.

Średnia prędkość chodu tłoka wynosi zwykle 0,5 m. na sekundę; φ — zwykle — 0,95.

Praca pompowania w koniach

$$N = \frac{1000 \cdot Q \cdot H}{60 \cdot 75 \cdot \mu} \text{ gdzie}$$

μ — współczynnik pracy 0,80—0,93, zwykle—0,85.

$$H = h + h_1 + h_2$$

h — wysokość wody w rurze tłoczącej w m.

h_1 — " " " ssącej nie $>$ 7 m.

h_2 — wysokość słupa wody, odpowiadająca tarcia wody w pompie i rurach.

Dla zabezpieczenia linii i pompy od uderzeń hydraulicznych, należy, prócz małych powietrzników w które są zaopatrzone zawory tłoczące pompy, stawić ogólny większy powietrznik, objętość którego, przy długich rurach wodociągowych, winna być w 10 — 20 razy większą

od objętości pompy $= \frac{\pi \cdot d^2}{4} \cdot b$; objętość tego powietrznika tłoczącego, przy rurach długich, obliczają posługując się wzorem: $V = 0,6 \frac{Q \cdot v \cdot l}{2g \cdot h_1}$ gdzie

V — objętość powietrznika m.³

v — prędkość wody w rurze, zwykle 0,6 m. i nie więcej 2 m.

l — długość rur tłoczących m.

γ. Kanalizacja.

1. Przy urządzeniu kanalizacji mogą być zastosowane dwa następujące systemy.

a. System angielski — kanały ogólne dla odpływu wody kanalizacyjnej domowej, z zakładów przemysłowych i atmosferycznej.

b. System amerykański — kanały dla wody atmosferycznej oddzielne.

Ilość osadów atmosferycznych — od 80 do 150 l. na 1 ha. w sek. Dla określenia ilości wody atmosferycznej, odpływającej po ściekam, należy ilość osadów atmosferycznych pomnożyć przez współczynnik odpływu (ścieku), który zależy od materiału użytego dla zabrukowania ulic i placów, od charakteru zabudowania miasta i t. p.; współczynnik ten waha się pomiędzy 0,1 do 0,7.

W Niemczech rozchód wody na potrzeby gospodarcze i publiczne, na mieszkańca i dobę, zwykle liczą 100 l., na potrzeby przemysłowe (za wyjątkiem wielkich fabryk) — 40 l. W wielkich miastach, w śródmieściu, na 1 ha. liczą od 600 do 800 mieszkańców, a średnio dla całego miasta — od 100 do 300 mieszkańców na 1 ha.

2. Bieg wody w kanałach i rurach.

Oznaczenia:

U — zmoczona część obwodu przekroju kanała — w m.

F — pole przekroju zmoczonej części kanału — m.²

l — długość kanału o przekroju jednostajnym — m.

v — prędkość biegu wody, średnia, m./sek.

h — różnica wysokości wody, odpowiadająca końcowym punktom kanału długości l — m.

$h:l = i$ spadek na 1 m. długości kanału.

$Q = F \cdot V$ — objętość wypływu wody m.³/Sek.

$F:U = R$ — promień hydrauliczny, czyli stosunek pola przekroju zmoczonego do obwodu zmoczonego.

$$v = k \sqrt{R \cdot i} = k \cdot \sqrt{R} \cdot \sqrt{i} = C \sqrt{i} \text{ gdzie}$$

C — współczynnik zależny od chropowatości powierzchni kanału i promienia hydraulicznego.

i — dla ścieków miejskich — od 0,01 do 0,0004; dla ścieków domowych od 0,06 do 0,01.

Dla określenia k — Bazin stosuje dwa wzory:

a. wzór Bazin'a dawny

$$k = \frac{1}{\sqrt{\frac{\alpha}{R} + \frac{\beta}{R^2}}}, \text{ wartość współczynników } \alpha \text{ i } \beta \text{ są nastę-}$$

pujące:

№№	T Y P Y K A N A Ł Ó W	α	β
1.	Kanały o gładkiej powierzchni—ba- le heblowane, cement wygła- dzony	0,00015	0,0000045
2.	Kanały o dość gładkiej powierzch- ni—mur z cegły, kamieni ocio- sanych, bale nieheblowane . .	0,00019	0,0000133
3.	Kanały z chropowatą powierzch- nią — mur z kamieni łamanych	0,00924	0,000060
4.	Kanały u których łóżysko i ścia- ny — ziemia	0,00028	0,00035

Oznaczając największą prędkość biegu wody przez V_1 , a prędkość przy dnie kanału przez V_0 , V określa się według następującego wzoru:

$$V = \frac{V_1}{1 + 14 \sqrt{\frac{\alpha}{R} + \frac{\beta}{R^2}}} = V_1 - 14 \sqrt{R \cdot i}$$

$$V_0 = V_1 - 20 \sqrt{R \cdot i}; V_0 = V - 6 \sqrt{R \cdot i}.$$

b. Wzór Bazin'a nowy:

$$k = \frac{87}{1 + \frac{\gamma}{R}}$$

TABELA № 62. Wartości γ .

№№	T Y P Y K A N A Ł Ó W	γ
1.	Kanały o gładkiej powierzchni — cement wygładzony, deski heblowane	0,06
2.	Kanały o dość gładkiej powierzchni — mur z cegły, deski nieheblow., rury żeliwne .	0,16
3.	Kanały betonowe, rury kamionkowe . . . ,	0,30
4.	Kanały z chropowatą powierzchnią — mur z kamienia łamanego	0,46
5.	Kanały zwykłe — łożyska i ścianki — ziemia .	1,30

Według Morin'a — największa — nieszkodząca prędkość V_0 wody przy dnie kanału.

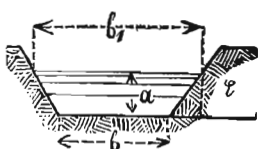
Gatunek koryta	Prędkość największa m./sek.	Gatunek koryta	Prędkość największa m./sek.
Ziemia miękka, rozpuszczalna	0,075	Grunt kamienny	0,90
Gлина tłusta . .	0,150	Kamyki rozlep.	1,50
Piasek	0,30	Skała warstw. .	1,80
Żwir	0,60	Skała twarda .	3,00

3 Obliczenie kanałów.

Zwykle objętość wpływu wody Q jest wiadomą; przy dowolnie wziętej średniej prędkości biegu wody V , pole przekroju zmoczonej części kanału będzie $F = Q : V$, skąd określa się najodpowiedniejsze wymiary tego pola, a więc i obwód zmoczony U , a zatem i promień hydrauliczny $R = F : U$, następnie, zależnie od typu koryta, za pomocą wyżej wskazanych wzorów, określi się wartość i .

a. Przekrój kanału trapez (rys. 183a.):

Najdogodniejsza głębokość kanału:

$$a = \sqrt{\frac{F \operatorname{Sn} \varphi}{2 - \cos \varphi}}; \quad b = 2a \frac{1 - \cos \varphi}{\operatorname{sn} \varphi}$$

$$b_1 = \frac{2a}{\operatorname{Sn} \varphi}; \quad R = F : U = \frac{a}{2}$$

Rys. 183a.

Dla kanałów ze ściankami okrytymi deskami — $\varphi = 90^\circ$; przy ściankach brukowanych kamieniem $\varphi = 63\frac{1}{2}^\circ$.

przy łóżysku i ścianach z ziemi:

1. wzmocnionych — $\varphi = 45^\circ$

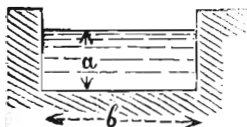
2. niewzmocnionych — $\varphi = 33\frac{1}{2}^\circ$

przy gruntach słabych, jak piasek — $\varphi = 26\frac{1}{2}^\circ$

b. Przekrój prostokątny (rys. 183b.): najdogodniejsze pole przy

$$b = 2a.$$

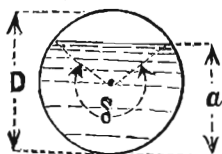
c. Przekrój kanała koło (rys. 184):

Rys. 183b.

$$F = \left(\frac{\delta}{180} \cdot \pi - \operatorname{Sn} \delta \right) \cdot \frac{D^2}{8}$$

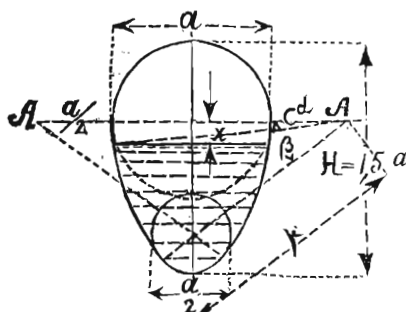
$$U = \frac{\pi D}{2} \cdot \frac{\delta}{180}$$

Rys. 184.

$$a = (1 - \cos) \frac{\delta}{2}$$

d. Przekrój kanału rys. 185:

Rys. 185.

Przy zalaniu kanału wodą do poziomu poniżej linii AA na wielkość $X = \frac{3}{2} a \sin \alpha$

$$F = \frac{a^2}{4} \cdot \left[3,023 + 12 \sin \alpha - \left(9,423 \frac{\alpha}{60} + 4,5 \sin 2\alpha \right) \right]$$

$$U = \frac{a}{2} \left(4,788 - 6,282 \frac{\alpha}{60} \right)$$

kąt α w stopniach; wzory mają zastosowanie wyłącznie przy $\alpha \leq \beta$.

Przy zalaniu kanału do wysokości linii AA : $F_1 = 0,75575 a^2$; $U_1 = 2,394 a$.

Przy całkowitem wypełnieniu kanału od dołu do góry: $F_2 = 1,1485 a^2$; $U_2 = 3,965 a$.

Lindley zastosował podany przekrój dla kanałów kanalizacyjnych m. Warszawy; obliczenia przeprowadzał według wzoru: $\mu V^{1,8} = R^{1,24}$ i, gdzie $\mu = 0,00025$.

z. Oświetlenie elektryczne.

Dla odpowiedniego oświetlenia pomieszczeń, wypada na 1 m.² podłogi liczyć średnio światłostek:

№ №	Pomieszczenia	światłost. Ilość na 1 m. ²
1.	Mieszkania:	
	pokoje bawialne . . .	od 4 do 5
	„ jadalne . . .	3,5 — 4
	„ mieszkalne . .	3 — 3,5
	„ sypialne . . .	1,5 — 2,5
	„ drugorzędne .	1,5 — 2
	schody	1,5 — 2,5
2.	Biura:	
	sale biurowe	od 5 do 8
	gabinety	3 — 4
	ubikacje drugorzędne .	1,5 — 3
3.	Pomieszczenia handlowe:	
	magazyny	od 4 do 7
	korytarze	2 — 3
	wystawy	30 — 100
	składy	2 — 3
4.	Hotele:	
	salony	od 5 do 10
	lepsze numery	3 — 5
	zwykłe	2 — 3
	ubikacje gospodarcze .	1 — 2
	restauracja	5 — 15
5.	Szkoly	5 — 10
6.	Sale teatralne i koncertowe . . .	9 — 15
7.	Sale dla chorych i koszary . . .	1 — 2

Ilość żarówek przypadających na 1 konia mechanicznego.

Na 1 światłostkę watt'ów	Ilość żarówek przy ilości świec					
	5	10	16	25	32	50
1 w.—Wolfram .	—	—	35	24	19	13
1,7 w.—Tantalowe	—	35	24	15	12	8
3,1 w.—węglowa .	42	21	13	8	7	4

Lampy łukowe.

Powierzchnia w m.² na 1 lampę.

	Powierzchnia m. ² na 1 lampę przy wielkości prądu amperów						
	3	4	6	8	9	10	12
Podwórza fabryczne . .	—	500	900	1400	1600	2000	2700
Dworcy kolejowe . . .	—	—	500	700	900	1100	1500
Halle	—	—	200	300	350	400	550
Składy fabryczne . . .	—	80	150	230	270	320	405
Gmachy fabryczne . . .	30	50	100	150	—	—	—
Restauracje, magazyny, sale koncertowe . .	15	25	45	65	—	—	—
Wysokość zawieszenia nad po- dłogą m.	2,5-4	2,5-6	3-8	3,5-10	4-11	5-12	6-14

W wytwórniach wszelkiego rodzaju poza oświetleniem ogólnem, należy oświetlać jeszcze poszczególne miejsca pracy, dodając naprz. na każdą obrabiarkę, zależnie od jej wielkości, od 1 do 2-ch żarówek 16 — 25 światł.

ROZDZIAŁ III.

BUDOWLE ŻELBETOWE.

A. Zasady obliczeń przy zginaniu.

Ponieważ beton wykazuje znaczną wytrzymałość przy ściskaniu i odwrotnie jest mało wytrzymały na rozciąganie, to uzbrojając rozciągające się przy zginaniu części belki betonowej żelazem powiększamy moc belki, bo niekorzystne dla betonu rozciągające natężenia przejmują na się pręty żelazne.

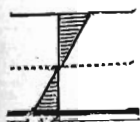
Jak wykazały doświadczenia przeprowadzone przez Consider'a, początkowo, przy obciążeniach niewielkich, beton dopomaga żelazu przejmując na się odpowiednią część natężenia rozciągającego, następnie beton związany z żelazem wyciąga się nie zwiększając prawie swojej części przejętych natężeń i wreszcie, przy powiększeniu obciążenia, beton w części rozciągniętej pęka, okazują się rysy a wszystkie wysiłki rozciągające przejmują wtedy żelazo uzbrojenia, a beton pracuje na ściskanie wyłącznie w ściskającej się części belki.

Jeżeli zwiększać obciążenie dalej, to dosięgnie się granicy kiedy, lub żelazo nie wytrzyma rozciągania i pęknie (rozerwie się), lub beton w części ściśniętej rozproszy się, a belka złamie się. Celem obliczenia statycznego żelbetu, jest dowiedzenie, że budynek względnie jego poszczególne części żelbetowe są wybudowane bezpiecznie; dla osiągnięcia celu tego nie jest potrzebne dokładne określenie wielkości tworzących się natężeń.

Metody przeprowadzania obliczeń były ustalone przez poszczególnych badaczy, na zasadzie następujących przypuszczeń:

Neuman przeprowadzał obliczenia w przypuszczeniu, że współczynnik sprężystości betonu tak przy ściskaniu jak i przy rozciąganiu jest wielkość stała (rys. 186).

Melan, Ostenfeld, Consider i Zanders nadają różne wartości dla współczynników sprężystości przy ściskaniu i rozciąganiu

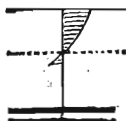
Rys. 186.

betonu; wykresy natężeń podane na rys. 187.

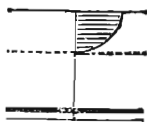
Rys. 187.

Touilli — przyjmuje pod uwagę wytrzymałość betonu na rozciąganie tylko do niejkiej granicy; wykres natężeń (rys. 188).

Rys. 188.

W tych wszystkich wypadkach praca uzbrojenia przy rozciąganiu wykazana w lepszych warunkach, bo przyjęto, że część rozciągających wysiłków przyjmuje beton, czego w rzeczywistości może się i nie zdażyć (wypadek szczelina w betonie), dla tego przy obliczeniu uzbrojenia bezpieczniej liczyć że beton zupełnie nie przyjmuje udziału w przejęciu sił rozciągających:

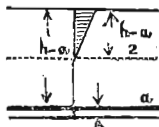

Rys. 189.

Tak traktują sprawę:

1. Ritter — wykres natężeń według którego pokazan na rys. 189.

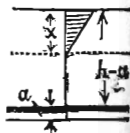
2. Kennen — zmiana natężeń przy ściskaniu proporcjonalna wydłużeniu, oś obojętna ma miejsce stałe — po środku pracującego przekroju belki (rys. 190).

Rys. 190.

3. Sposób normalny, — prawie powszechnie przyjęty, natężenia przy ściskaniu zmieniają się proporcjonalnie do wydłużeń, miejsce osi obojętnej zmienne i określa się osobno dla każdego poszczególnego wypadku (rys. 191).

Posługując się regułą Ritter'a lub Kennen'a otrzymamy natężenia mniejsze dla betonu i większe dla żelaza w stosunku do wielkości natężeń otrzymanych przy sposobie normalnym.

Rys. 191.

Posługując się sposobem normalnym, niżej podane wzory otrzymane przy zastosowaniu następujących przypuszczeń:

1. Pole przekroju poprzecznego belki wciąż zostaje prostopadłem do włókien wyginanej belki.

2. Natężenia są proporcjonalne wydłużeniom.

3. Spółczynnik sprężystości jest wielkość stała (przy natężeniach o jednym znaku).

Stosunek współczynników sprężystości żelaza i betonu przy ściskaniu n waha się pomiędzy 10 do 20; przy obli-

czeniach żelbetowych przyjmują stale $n = \frac{E_z}{E_b} = 15$.

Spółczynnik sprężystości betonu przy rozciąganiu, nie jest wielkość stała; przepisy austriackie i rosyjskie do obliczeń żelbetowych stosowały:

spółczynnik sprężystości żelaza (przy ściskaniu i rozciąganiu) . . . . $E_z = 2100000 \text{ kg./cm.}^2$

spółczynnik sprężystości betonu przy ściskaniu . . . . . $E_{bs} = 140000 \text{ kg./cm.}^2$

spółczynnik sprężystości betonu przy rozciąganiu . . . . . $E_{br} = 56000 \text{ kg./cm.}^2$

i stosunek $\frac{E_{bs}}{E_{br}} = n_1 = 2,5$ więc $E_{br} = 0,4 E_{bs}$.

Według przepisów pruskich $E_{bs} = E_{br}$.

B. Belka lub płyta o przekroju prostokątnym.

(Uzbrojenie pojedyncze).

Oznaczenia:

d — grubość płyty cm.

h — wysokość belki cm.

b — szerokość belki lub szerokość wziętego do obliczenia pasa płyty, zwykle 1 m lub 100 cm., w cm.

x — odległość warstwy obojętnej od najwięcej ściśniętego włókna belki lub płyty cm.

a — odległość osi pręta żelaznego od dolnej powierzchni belki lub płyty cm.

f — ogólna wielkość pola przekroju prętów żelaznych położonych przy dolnej powierzchni belki lub płyty na szerokości b — cm.²

f_1 — jak wyżej lecz dla górnego uzbrojenia.

l_0 — rozpiętość w prześwicie m.

l_1 — rozpiętość teoretyczna m.

σ_b — natężenie betonu przy ściskaniu kg./cm.^2

σ_z — natężenie prętów żelaznych przy rozciąganiu kg./cm.^2

M — największy moment przy zginaniu kpcm.

E_b — współczynnik sprężystości betonu.

E_z — współczynnik sprężystości żelaza.

δ — średnica prętów żelaznych w cm.

i — ilość prętów na szerokości $\underline{b}$.

$n = E_z : E_b$

V — siła przecinająca kg.

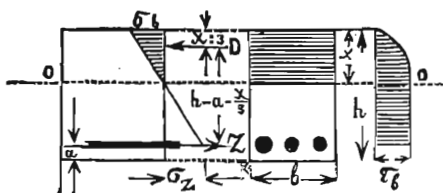
u — suma obwodów przekrojów prętów żelaznych na szerokości $\underline{b}$ — cm.

τ_b — natężenia betonu przy przecinaniu kg./cm.^2

τ — natężenia przyczepności żelaza do betonu, przypadający na 1 cm.^2 powierzchni prętów, kg./cm.^2 .

UWAGA: Tabela prętów żelaznych — w dodatku (patrz dodatek № 1, tabela № 68.

a. Wzory, rys. 192:

Rys. 192.

$$x = \frac{n \cdot f}{b} \left[-1 + \sqrt{1 + \frac{2b(h-a)}{nf}} \right] \dots (1)$$

$$x = \frac{n \sigma_b}{\sigma_z + n \sigma_b} (h-a) \dots (2)$$

$$h-a = \frac{\sigma_z + n \sigma_b}{\sigma_b} \cdot \sqrt{\frac{6M}{n(3\sigma_z + 2n\sigma_b) \cdot b}} \dots (3)$$

$$\sigma_b = \frac{2 M}{b \times \left(h - a - \frac{x}{3} \right)} \quad \dots \dots \dots (4)$$

$$\sigma_z = \frac{M}{f \left(h - a - \frac{x}{3} \right)} \dots \dots \dots (5)$$

$$f = \frac{b \cdot x^2}{2n(h-a-x)} \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot (6)$$

$$f = \frac{\sigma_1 \times b}{2 \sigma_2} \dots \dots \dots (7)$$

$$f = \frac{b \cdot n \cdot \sigma_b^2}{2 \sigma_z (\sigma_z + n \sigma_b)} \cdot (h - a) \quad . \quad . \quad . \quad (8)$$

$$\frac{n \sigma_h}{x} = \frac{\sigma_z}{(h - a - x)} \dots \dots \dots (9)$$

$$\tau_b = \frac{V}{b \left(h - a - \frac{x}{3} \right)} \dots \dots \dots (10)$$

$$\tau = \frac{V}{u \left(h - a - \frac{x}{3} \right)} = \tau_b \cdot \frac{b}{u} \dots (11)$$

[illegible]

[illegible]

wartości f i u według wzorów (12) i 13) — tabela № 68, dodatek № 1.

UWAGA: w płytach żelbetowych przy obciążeniach zwykłych natężenia przecinające zwykle nie przekraczają dozwolonych natężeń dla betonu; wyjątkiem są znacznie obciążone ustroje, jak na przykład płyty fundamentowe. Odsetek (%) uzbrojenia w stosunku do masy betonu określa się na podstawie następującego wzoru:

$$\mu = 100 \cdot \frac{f}{b(h-a)}.$$

b. TABELA № 63.

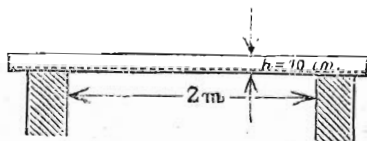
Wartości (h-a) w cm.; f — w cm.²; x = w cm.

Natężenia kg./cm. ²	Oddalenie osi obciążonej do krawędzi najbliższej cm.		Wysokość belki lub grubość płyty cm.	Pole przekroju poprzącznego żelaza cm. ²		Wzory przy pomocy kłó- wych określo- ne spółczyn- niki:
	σ _z	x = s (h-a)		h-a = k · √ $\frac{M}{b}$	f = k · √ $M \cdot b$	
750	20	0,286 (h-a)	0,622 √ $\frac{M}{b}$	0,00237 √ $M \cdot b$	n = 15. $s = \frac{n \cdot \sigma_b}{\sigma_z + n \sigma_b}$	$k = \sqrt{\frac{2}{\left(1 - \frac{s}{3}\right) \sigma_b h}}$
	25	0,333 "	0,522 "	0,0029 J "		
	30	0,375 "	0,451 "	0,00338 "		
	35	0,412 "	0,401 "	0,00385 "		
	40	0,444 "	0,363 "	0,00430 "		
	45	0,474 "	0,334 "	0,00474 "		
800	20	0,273 "	0,635 "	0,00217 "	$k_1 = \frac{1}{k \left(1 - \frac{s}{3}\right) \sigma_z}$	
	25	0,319 "	0,530 "	0,00264 "		
	30	0,360 "	0,549 "	0,00309 "		
	35	0,396 "	0,408 "	0,00353 "		
	40	0,429 "	0,367 "	0,00397 "		
	45	0,428 "	0,339 "	0,00436 "		
900	20	0,250 "	0,661 "	0,00183 "		
	25	0,294 "	0,549 "	0,00224 "		
	30	0,333 "	0,474 "	0,00264 "		
	35	0,368 "	0,420 "	0,00301 "		

Patrz stronica 314 tabela № 63.

Nateżenia kg./cm.		Oddalenie osi obrotowej do krawędzi ściennej cm.		Wysokość belki lub grubość płyty cm.		Pole przekroju poprzecznego żelaza cm.		Wzory przy pomocy których określić należy spójczyniki:
σ_k	σ_b	$x = s(h - a)$	$h - a = k \cdot \sqrt{\frac{M}{b}}$	$\sqrt{\frac{M}{b}}$	$f = k_1 \sqrt{\frac{M \cdot b}{\sigma_b}}$			
1000	40	0,400 (h - a)	0,380	$\sqrt{\frac{M}{b}}$	0,00337 $\sqrt{\frac{M \cdot b}{\sigma_b}}$			
	45	"	0,348	"	0,00373 "			
	10	0,130	1,270	"	0,00083 "			
	15	0,184	0,876	"	0,00121 "			
	20	0,230	0,686	"	0,00159 "			
	23	0,257	0,610	"	0,00180 "			
	25	0,273	0,558	"	0,00194 "			
	28	0,296	0,518	"	0,00214 "			
	30	0,310	0,490	"	0,00228 "			
	33	0,331	0,453	"	0,00248 "			
	35	0,344	0,433	"	0,00261 "			
	38	0,363	0,406	"	0,00280 "			
	40	0,375	0,390	"	0,00293 "			
42	0,387	0,376	"	0,00306 "				
45	0,403	0,357	"	0,00324 "				
1200	20	0,200	0,732	"	0,00122 "			
	25	0,238	0,604	"	0,00150 "			
	30	0,273	0,519	"	0,00177 "			
	35	0,305	0,456	"	0,00202 "			
	40	0,333	0,411	"	0,00228 "			
kg./cm. ² kg./cm. ²		cm.		cm.		cm.		

Przykład I (rys. 193): dom mieszkalny, strop — płyta żelbetowa; rozpiętość w prześwicie $l = 2$ m., grubość

Rys. 193.

plyty $h = 10$ cm., prętów uzbrojenia 10 szt. przy $\delta = 0,8$ cm., $a = 1,5$ cm., $b = 100$ cm.; określić σ_b i σ_z ?

Rozpiętość teoretyczna $l = l_0 + h = 2,1$ m.

Waga własna płyty na $1 \text{ m.}^2 = 1 \times 0,1 \times 2400 = 240 \text{ kg./m.}^2$

waga polepy . . . 80 kg./m.²

waga podł. drewn. 20 kg./m.²

Razem . . . . . 100 kg./m.²

Obciążenie pożyteczne . . . . . 250 kg./m.²

Ogółem . . . 590 kg./m.²

$$M = \frac{P l . l}{8} = \frac{590 \cdot 2,1 \cdot 2,1 \cdot 100}{8} = 32,500 \text{ kg./cm.}$$

$$= 10 \text{ szt. } \Phi \delta = 0,8 \text{ cm.} = 5,03 \text{ cm.}^2$$

$$x = \frac{15 \cdot 5,03}{100} \cdot \left[-1 + \sqrt{1 + \frac{2 \cdot 100 (10 - 1,5)}{15 \cdot 5,03}} \right] \quad ||$$

$$= 2,9 \text{ cm.} \quad . . . . . (\text{wzór 1})$$

$$\sigma_b = \frac{2 \cdot 32500}{100 \cdot 2,9 \left(10 - 1,5 - \frac{2,9}{3} \right)} = 29,73 \text{ kg./cm.}^2 \quad . . . (4)$$

$$\sigma_z = \frac{32500}{5,03 \left(10 - 1,5 - \frac{2,9}{3} \right)} = 860 \text{ kg./cm.}^2 \quad . . . . . (5)$$

$$V = \frac{590 \cdot 2,1}{2} = 619,5 \text{ kg.} \approx 620 \text{ kg.}$$

$$\tau_b = \frac{620}{100 \left(10 - 1,5 - \frac{2,9}{3} \right)} = 0,82 \text{ kg./cm.}^2 \quad . . . . . (10)$$

$$\tau = 0,82 \frac{100}{2,51 \cdot 10} = 3,24 \text{ kg./cm.}^2 \dots \dots \dots (11)$$

Przykład II: strop sali balowej — płyta żelbetowa; waga posadzki dębowej, legarów, polepy, tynku 1 cm. grubego (zaprawa cementowa) — 240 kg./m.²; obciążenie pożyteczne — 500 kg./m.²; natężenia dozwolone: $\sigma_1 = 35 \text{ cm.}^2$, $\sigma_2 = 1000 \text{ kg./cm.}^2$, $l_0 = 2,35 \text{ m.}$

Przypuszczamy dowolnie, że grubość płyty żelbetowej, płaskiej = 15 cm., wtedy całkowite obciążenie płyty będzie:

obciążenie pożyteczne . . . . . 500 kg./m.²
dodatek na działanie dynamiczne $\lambda = 50\%$ 250 kg./m.²
waga składowych części stropu bez płyty 240 kg./m.²
waga własna płyty $0,15 \times 1 \times 1 \times 2400 = 360 \text{ kg./m.}^2$

O g ó ł e m 1350 kg./m.²

Rozpiętość teoretyczna $l = l_0 + h = 2,35 + 0,15 = 2,50 \text{ m.}$

$$M = \frac{p \cdot l \cdot l}{8} = \frac{1350 \cdot 2,5 \cdot 2,5 \cdot 100}{8} = 105468,75 \text{ kg./cm.,}$$

przyjmujemy za okągleniem $M = 105500 \text{ kg./cm.}$; przy belce wieloprzęsłowej, środkowe przęsła można obliczać przyjmując $M = \frac{p \cdot l \cdot l}{10}$.

$$\sqrt{\frac{M}{b}} = \sqrt{\frac{105500}{100}} = 32,5; \sqrt{\frac{M \cdot b}{105500 \cdot 100}} = 3250$$

Posługując się tabelą № 63 (str. 314) otrzymamy:

$h - a = 0,433 \cdot 32,5 = 14,07 \sim 14 \text{ cm.,}$ skąd $a = 1 \text{ cm.}$

$x = 0,344 \cdot 14 = 4,82 \text{ cm.;}$ $f = 0,00261 \cdot 3250 = 8,48 \text{ cm.}^2$,

bierzemy 11 prętów po 1 cm. grubych, których $f = 8,64 \text{ cm.}^2$

Sprawdzimy, że przy otrzymanych wymiarach płyty i uzbrojenia, natężenia dozwolone nie będą przekroczone:

$$x = \frac{15 \cdot 8,60}{100} \cdot \left[-1 + \sqrt{1 + \frac{2 \cdot 100 \cdot 14}{15 \cdot 8,6}} \right] = 4,86 \text{ cm. (wzór 1)}$$

d. — Podane: M , $h - a$, σ_b ; obliczyć: f i σ_z .

Według wzoru (4) odnajdujemy x w zależności od M , $h - a$ i σ_b :

$$= x \frac{3(h-a)}{2} \left[1 - \sqrt{1 - \frac{8M}{3 \cdot b \cdot \sigma_b \cdot (h-a)^2}} \right]$$

$$\text{według wzoru (6): } f = \frac{b x^2}{2 n (h - a - x)},$$

$$\text{a według wzoru (9): } \sigma_z = \frac{n \sigma_b}{x} \cdot (h - a - x)$$

e. — Podane: M , σ_z , σ_b ; poszukiwane: $h - a$ i f ; rozwiązuje się przy pomocy tabeli № 63 (str. 314), a dla wypadku kiedy $\sigma_z = 1000 \text{ kg./cm.}^2$, a $\sigma_b = 40 \text{ kg./cm.}^2$ tabeli № 64 (str. 318).

f. — Podane: M , $h - a$, σ_z ; posługując się tabl. № 63 i wzorem: $h - a = k \sqrt{\frac{M}{b}}$ odnajdujemy k odpowiednio do podanego σ_z , a następnie w tablicy σ_b , x i f . Po określeniu x można sprawdzić f i σ_b według wzorów (5) i (9) str. 313.

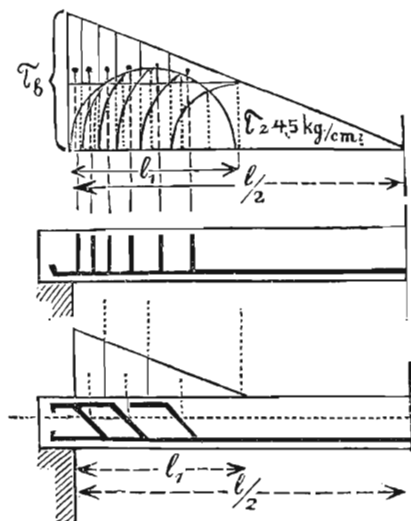
d. Strzemiona.

Strzemiona mają na celu przyjmować natężenia przecinające rozwijające się po nad normę dozwoloną dla betonu t j. $4,5 \text{ kg./cm.}^2$; prócz tego strzemiona odgrywają bardzo pożyteczną rolę bo związują wszystkie warstwy betonu, a więc zwiększają jednolitość masy betonowej w płytach lub belkach.

Strzemiona wyrabiają z żelaza okrągłego lub płaskiego. Przecinające natężenia w belce zwiększają się w kierunku od środka rozpiętości do opór i nad oporą dosięgają największej wielkości.

Całkowita wielkość siły przecinającej, działająca na połowie rozpiętości $V = \tau_b \cdot \frac{l}{2} \cdot \frac{1}{2} \cdot b$, a wtedy przecina-

jąca siła, przypadająca wyłącznie na strzemiona będzie (rys. 194): $v_0 = (\tau_b - 4,5) \frac{l_1 \cdot b}{2}$, gdzie l_1 — długość na któ-

Rys. 194.

rej rozmieszczone są strzemiona; długość tą odnajdziemy posługując się następującym wzorem: $l_1 = \frac{\tau_b - 4,5}{\tau_b} \cdot \frac{l}{2}$.

Natężenie dozwolone na przecinanie dla żelaza τ_z przyjmują $= 600 \text{ kg./cm.}^2$ (do 700 kg./cm.^2), więc ogólne pole przekroju wszystkich strzemion ustawionych na długości l_1 winno być: $f_b = \frac{V_0}{\tau_z} = \frac{(\tau_b - 4,5) \cdot l_1 \cdot b}{2 \tau_z} \text{ cm.}^2$; przyjmując przekrój wszystkich prętów jednego strzemienia $= f'_b$ odnajdziemy ilość potrzebnych strzemion, a mianowicie $f_b : f'_b = i$; sposób rozlokowania strzemion na długości l , pokazan na rysunku; zwiększenie ilości strzemion ponad wynikiem obliczenia zwiększa wytrzymałość ustroju.

Dla przyjmowania ukośnych wysiłów odginają pręty uzbrojenia do góry (rys. 194); długość części rozpiętości

(od opory) na której odginanie ma być uskutecznione, określa się na podstawie tegoż wzoru co i dla strzemion, a mianowicie: $l_1 = \frac{\tau_b - 4,5}{\tau_b} \cdot \frac{l}{2}$.

Ukośna siła przypadająca na wszystkie odgięte na połowie rozpiętości pręty $z = \frac{b \cdot l_1}{2\sqrt{2}} \cdot (\tau_b - 4,5)$; pole przekroju wszystkich odgiętych prętów winno być $f_p = z : \sigma_c$ cm.²; przekrój żelaza w rzędzie odgiętym i ilość rzędów odnajdziemy podobnie jak wskazano było dla strzemion.

C. Płyta lub belka o przekroju prostokątnym (uzbrojenie podwójne).

W wypadku kiedy konstrukcja budynku wymaga belki lub płyty o wysokości zmniejszonej w stosunku do wymiarów otrzymanych przez obliczenie dla belki o uzbrojeniu pojedynczym i w ogóle w wypadku konieczności zmniejszenia wymiarów poprzecznych belki,—stosują podwójne uzbrojenie; są wypadki kiedy zastosowanie podwójnego uzbrojenia staje się niezbędnem, naprz. przy waha niach M od wielkości dodatnich do wielkości ujemnych.

UWAGA: We wszystkich niżej przytoczonych wzorach nie uwzględniono zmniejszenia pola przekroju betonu, w belce lub płycie, z powodu założenia, pracujących na ściskanie, prętów żelaznych.

Oznaczenia przyjęte też same co i dla wzorów przy uzbrojeniu pojedynczym, a nadto:

f^1 — pole przekroju uzbrojenia górnego cm.²

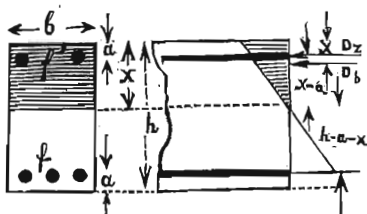
$\sigma'_{1/2}$ — natężenia prętów żelaznych przy ściskaniu kg./cm.²

J — moment bezwładności całkowitego przekroju belki (beton i żelazo) odnośnie do osi obojętnej, przytem żelazo dostosowano do materiału betonu.

m. — moment statyczny pola przekroju ściśniętej części betonu i uzbrojenia, dostosowanego do materiału betonu, pracującego na ściskanie, odnośnie warstwy obojętnej.

m_1 — moment statyczny części pola przekroju belki powyżej górnego uzbrojenia, odnośnie warstwy obojętnej.

a. Wzory (rys. 195):

Rys. 195.

$$\sigma_b \frac{b x}{2} + f_1 \sigma_z = f \sigma_z \quad (14)$$

$$M = \sigma_b \frac{b x}{2} \left(h - a - \frac{x}{3} \right) + f_1 \sigma_z \left(h - 2a \right) \quad (15)$$

$$x = -\frac{n(f-f_1)}{b} + \sqrt{\left[\frac{n(f+f_1)}{b} \right]^2 + \frac{2n}{b} [f_1 a + f(h-a)]} \quad (16)$$

$$\sigma_z : n \sigma_b = (h - a - x) : x \quad (17)$$

$$\sigma'_z : n \sigma_b = (x - a) : x \quad (18)$$

$$\sigma_b = \frac{2 M x}{b x^2 \left(h - a - \frac{x}{3} \right) + 2 n f_1 (x - a) (h - 2a)} \quad (19)$$

$$J = \frac{b x^3}{3} + n f_1 (x - a)^2 + n f (h - a - x)^2 \quad (20)$$

Kiedy σ_b już jest odnalezione, można posługiwać się wzorem:

$$J = \frac{M x}{\sigma_b} \quad (20a)$$

$$m = -\frac{b x^2}{2} + n f' (x - a) = n f (h - a - x) \dots (21)$$

$$m' = b \frac{x^2 - (x - a)^2}{2} + n f' (x - a) \dots (22)$$

Natężenia przy przecinaniu w warstwach, poczynając od uzbrojenia pracującego na rozciąganie do warstwy obojętnej są jednakowe (przypuszcza się iż beton na rozciąganie nie pracuje)

$$\tau_b = \frac{V}{b (h - a - x + y)} \dots (23) \quad \left\{ \begin{array}{l} \text{Dla części} \\ \text{rozciągniętej} \end{array} \right.$$

$$\tau = \frac{\tau_b \cdot b}{u} \dots (24)$$

y — odległość od warstwy obojętnej siły wypadkowej natężeń betonu i uzbrojenia pracujących na ściskanie, określa się:

$$y = \frac{2 [b x^2 + 3 n f' (x - a)^2]}{3 [b x^2 + 2 n f' (x - a)]} \dots (25)$$

$$\tau_b = \frac{m_1 V}{b \cdot J} \dots (26) \quad \left\{ \begin{array}{l} \text{Na poziomie} \\ \text{uzbrojenia} \end{array} \right.$$

$$\tau' = \frac{\tau_b b}{u} \dots (27) \quad \left\{ \begin{array}{l} \text{ściśniętego} \end{array} \right.$$

Dla określenia uzbrojenia przy podanych M , h , σ_b i σ_z mogą służyć wzory:

$$f = M : \alpha (h - a) \dots (28)$$

$$f' = \beta f - \gamma b (h - a) \dots (29)$$

$$x = s (h - a) \dots (30)$$

Wartości α , β , γ i S podane są w następującej tabeli № 65.

TABELA № 65.

$\sigma_b =$	40			35			30		
$\sigma_z =$	1000	900	800	1000	900	800	1000	900	800
$\alpha =$	875	780	685	885	790	694	896	800	705
$\beta =$	2,5	2,25	2,00	2,86	2,57	2,29	3,33	3,00	2,67
$\gamma =$	0,0187	0,020	0,0214	0,0172	0,0184	0,0198	0,0155	0,0167	0,018
$S =$	0,375	0,400	0,429	0,344	0,368	0,396	0,310	0,333	0,360

Tabela ta może być zestawiona i dla innych wartości σ_b i σ_z posługując się następującymi wzorami:

$$S = \frac{n \sigma_b}{\sigma_z + n \sigma_b} = \frac{15}{\frac{\sigma_z}{\sigma_b} + 15};$$

$$\alpha = \frac{\sigma_b}{3} (3 - S); \beta = \frac{\sigma_z}{10 \sigma_b}; \gamma = S : 20.$$

Uzbrojenia pracujące na ściskanie (górne) winno być, za pomocą strzemion, dokładnie związane z dolnym uzbrojeniem; następnie a winno być nie zbyt małym, aby uniknąć wyboczenia żelaza i odsłojenia betonu.

Przykład III: podane: — przekrój, belki — czworokąt. $l = 4$ m., $h = 36$ cm., $b = 20$ cm., $M = 120000$ kgcm., σ_b nie > 35 kg./cm.², σ_z nie > 1000 kg./cm.²; dowolnie przyjmujemy — $a = 3$ cm. (mniej więcej $x:3$), określić f i f' i sprawdzić wszystkie natężenia.

$$M = 120000 = \frac{2 V \cdot l}{8} = \frac{2 V \cdot 4 \cdot 100}{8}, \text{ a więc}$$

$$V = \frac{8 \cdot 120000}{2 \cdot 4 \cdot 100} = 1200 \text{ kg.}$$

według wzoru (17): $\frac{1000}{15 \cdot 35} = \frac{36 - 3 - x}{x}$; $x = 11,36$ cm.,

$\frac{x}{3} = 3,79$ cm. posługując się tabelą № 63 (str. 314) i wzorem (30) otrzymamy $x = 0,344 (36 - 3) = 11,35$ cm., wynik, prawie jednakowy; według wzoru (19):

$$35 = \frac{2 \cdot 120000 \cdot 11,36}{20 \cdot 11,36 \cdot 11,36 (36 - 3 - 3,79) + 2 \cdot 15 \cdot f' (11,36 - 3) (36 - 6)}$$

skąd $f' = 0,54$ cm.², posługując się tbl. № 68 (dodatek 1) bierzemy 3 pręty Φ 0,5 cm. każdy t. j. $f' = 0,59$ cm.²,

według wzoru (18): $\sigma_z = \frac{11,36 - 3}{11,36} \cdot 15 \cdot 35 = 386,35$ kg./cm.²

według wzoru (14): $35 \frac{20 \cdot 11,36}{2} + 0,59 \cdot 386,35 = f \cdot 1000$,

skąd $f = 4,2$ cm.², bierzemy 4 pręty Φ 1,2 cm. przy $f = 4,52$ cm.² (tbl. 68). Posługując się tab. № 65 (str. 324) i wzorami 28 i 29 otrzymamy: $f = \frac{120000}{885 \cdot (36 - 3)} = 4,11$ cm.²,

$f' = 2,86 \cdot 4,11 - 0,0172 \cdot 20 \cdot (36 - 3) = 0,40$ cm.² t. j. wyniki

bardzo bliskie do otrzymanych według wzorów 14 i 19; w razie otrzymania wartości dla $f' = 0$ lub ujemnej, to

znaczy iż w górnym uzbrojeniu potrzeby niema. Teraz sprawdzimy czy belka została należycie skonstruowana

i czy nie są przekroczone natężenia dozwolone:

$$\text{wzór 16: } x = - \frac{15 \cdot (4,52 - 0,59)}{20} +$$

$$+ \sqrt{\left[\frac{15 \cdot (4,52 + 0,59)}{20} \right]^2 + \frac{2 \cdot 15}{20} [0,59 \cdot 3 + 4,52 (36 - 3)]}$$

$$x = 12,58 \text{ cm.}; x : 3 = 4,19 \text{ cm.}$$

$$\begin{aligned} \text{wzór 19: } \sigma_b &= \frac{2 \cdot 120000 \cdot 12,58}{20 \cdot 12,58 \cdot 12,58 (36 - 3 - 4,19) + 2 \cdot 15 \cdot 0,59 \cdot 9,58 \cdot 30} = \\ &= 31,35 \text{ kg./cm.}^2 \end{aligned}$$

$$\text{wzór 17: } \sigma_z = 15 \cdot 31,35 \frac{36 - 3 - 12,58}{12,58} = 770 \text{ kg./cm.}^2$$

$$\text{wzór 18: } \delta_z' = 15 \cdot 31,35 \frac{12,58 - 3}{12,58} = 357,39 \text{ kg./cm.}^2$$

$$\begin{aligned} \text{wzór 20: } J = & \frac{20 \cdot 12,58^3}{3} + 15 \cdot 0,54 (12,58 - 3)^2 + \\ & + 15 \cdot 4,52 (36 - 3 - 12,58)^2 = 42290 \text{ cm.}^4 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{wzór 22: } m_1 = & 20 \frac{12,58^2 - (12,58 - 3)^2}{2} + 15 \cdot 0,54 \cdot (12,58 - 3) = \\ & = 744,7 \text{ cm.}^3 \end{aligned}$$

$$\text{wzór 25: } y = \frac{2 [20 \cdot 12,58^3 + 3 \cdot 15 \cdot 0,54 (12,58 - 3)^2]}{3 [20 \cdot 12,58^2 + 2 \cdot 15 \cdot 0,54 (12,58 - 3)]} = 8,44 \text{ cm.}$$

$$\text{wzór 23: } \tau_b = \frac{1200}{20 \cdot (36 - 3 - 12,58 + 8,44)} = 2,52 \text{ kg./cm.}$$

$$\text{wzór 24: } \tau = \frac{2,52 \cdot 20}{3,77 \cdot 4} = 3,36 \text{ kg./cm.}^2$$

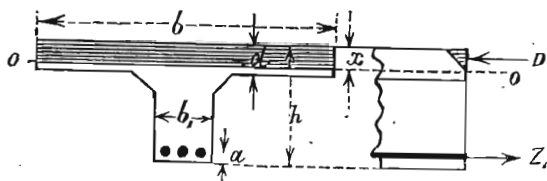
$$\text{wzór 26: } \tau_b' = \frac{744,7 \cdot 1200}{20 \cdot 42290} = 1,05 \text{ kg./cm.}^2$$

$$\text{wzór 27: } \tau' = \frac{20 \cdot 1,05}{1,57 \cdot 3} = 4,45 \text{ kg./cm.}^2$$

D. Belki żebrowe.

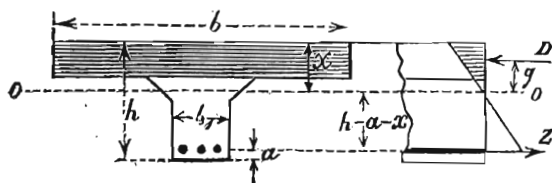
a. Uzbrojenie pojedyncze.

Jeżeli oś obojętna (rys. 196) przechodzi przez płytę górną, lub znajduje się na dolnej powierzchni płyty, oblicze-

Rys. 196.

nia w niczem nie różnią się od przytoczonych wyżej dla belek czworokątnych. W wypadkach kiedy oś obojętna leży poniżej płyty (rys. 197) t. j. kiedy $x > d$, do obliczeń należy wprowadzić wielkość y — odległość kierunku wypadkowej sił ciśnień w betonie do warstwy obojętnej.

Rys. 197.

Przy obliczeniu, część żebra, powyżej warstwy obojętnej, pracującego na ściskanie, z powodu małej wielkości, można nie przyjmować pod uwagę, przez co obliczenie uprości się.

Wzory przy $x > d$ i przy obciążeniach zwykłych:

$$x = \frac{2 n (h - a) f + b d^2}{2 (n f + b d)} \quad \dots \quad (31)$$

$$y = \frac{2 [x^3 - (x - d)^3]}{3 [x^2 - (x - d)^2]} \quad \dots \quad (32)$$

$$\sigma_z = \frac{M}{(h - a - x - y) f} \quad \dots \quad (33)$$

$$\sigma_b = \frac{\sigma_z x}{n (h - a - x)} \quad \dots \quad (34)$$

$$\tau_b = \frac{V}{b_1 (h - a - x + y)} \quad \dots \quad (35)$$

$$\tau = \tau_b \cdot \frac{b_1}{u} \quad \dots \quad (36)$$

Przy budowie mostów większych rozpiętości i w wypadkach kiedy pole przekroju żebra jest wielkie w sto-

sunku do wielkości pola przekroju płyty, wzamian wzorów 31 i 32, w których $\underline{b}_1$ było odrzucone, należy posługiwać się, dla określenia x i y następującymi wzorami.

$$b_1 x^2 + 2 x [n f + d (b - b_1)] = 2 n (h - a) \cdot f + (b - b_1) d^2 \quad (37)$$

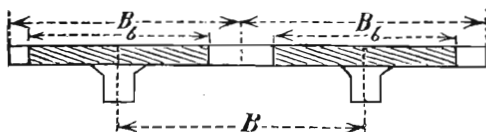
$$y = \frac{2 [b x^3 - (b - b_1) (x - d)^3]}{3 [b x^2 - (b - b_1) (x - d)^2]} \quad (38)$$

Przy $x < d$ i $x = d$

$$\tau_b = \frac{V}{b_1 \left(h - a - \frac{x}{3} \right)} \quad (39)$$

$$\tau = \tau_b \frac{b_1}{u} \quad (40)$$

Uwagi ogólne (rys. 198): przy obliczeniu belek żebrowych, wielkość $\underline{b}$ na ogół nie przyjmuje się = rzeczywistej szerokości żebrowej belki B , a $\underline{b}$ winno być nie

Rys. 198.

większe $1:3$ t. j. $\frac{1}{3}$ rozpiętości; niektórzy uważają, że $\underline{b}$ winno być ponadto nie większem $12 d - 15 d$; niezależnie od tego jaka wielkość zostaje przyjęta dla $\underline{b}$ do wzorów, dla określenia obciążenia belki, a więc i momentu $\underline{M}$ należy brać pełną szerokość belki $\underline{B}$. Na początku obliczeń, kiedy wymiary belki żebrowej nie są jeszcze wiadome, dla określenia wagi własnej belki, przyjmują ją za płytę $1,5 - 2 d$ grubą; szerokość żebra $\underline{b}_1$ zawiera się pomiędzy

20 do 30 cm., przy obciążeniach większych — pomiędzy 30 do 40 cm.; z powiększeniem h zmniejsza się ilość żelaza uzbrojenia.

Przykład IV.

Podane: $l_0 = 7,5$ m., obciążenie pożyteczne 333 kg./m.², obciążenie własne składa się: z wagi własnej belki żelbetowej; warstwy żuźlowej 6 cm. grubej — 36 kg./m.², polepy 2 cm. grubej — 14 kg./m.² i podłogi 40 kg./m.², płyta górna żelbetowa obliczona i $d = 10$ cm., przyjmujemy $b = 15d = 150$ cm. co jest $< l_0 : 3 = 2,50$ m.; dla określenia wagi własnej nie obliczonej jeszcze belki żebrowej, przyjmujemy ją za płytę $1,5$ d grubą.

Wtedy obciążenie 1 m. bież. belki:

waga własna belki $= 0,15 \cdot 1,5 \cdot 1 \cdot 2400 \dots = 540$ kg.
 waga zasypu, polepy, podłogi $(36 + 14 + 40) \cdot 1,5 = 135$ kg.
 ciężar pożyteczny $333 \cdot 1,5 \dots = 499,5$ kg.

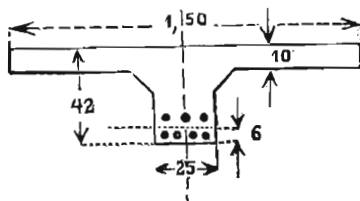
Razem $1174,5$ kg.

Okrągło 1200 kg.

$$l = l_0 + 10\% = 7,5 + 0,75 = 8,25 \text{ m.}$$

$$M = \frac{pl \cdot l}{8} = \frac{1200 \cdot 8,25 \cdot 8,25 \cdot 100}{8} = 1020900 \text{ kgcm.},$$

w zależności od gatunku materiałów przyjmujemy: $\sigma_b \leq 35$ kg./cm.², $\sigma_z \leq 1000$ kg./cm.², τ_b i $\tau \leq 4,5$ kg./cm.² τ_z (dla żelaza) ≤ 700 kg./cm.²

Rys. 199.

W tabl. № 63 (str. 314) odnajdujemy:

$$h - a = 0,433 \cdot \sqrt{\frac{1020900}{150}} = 35,72 \text{ cm.} \sim 36 \text{ cm.}$$

$$x = 0,344 \cdot 36 = 12,38 \text{ cm.}$$

$$f = 0,00261 \cdot \sqrt{1020900 \cdot 150} = 32,3 \text{ cm.}^2,$$

bieżemy 7 prętów Φ 2,5 cm. przy $f = 34,37 \text{ cm.}^2$ (tabl. № 68, dod. 1), układamy ich w dwa rzędy i dla tego przyjmujemy $a = 6 \text{ cm.}$, wtedy $h = 36 + 6 = 42 \text{ cm.}$; b_1 przyjmujemy $= 25 \text{ cm.}$ (rys. 199). Należy teraz sprawdzić, czy przy otrzymanych wymiarach poszczególnych części belki, nałożenia dozwolone nie są przekroczone: waga własna według otrzymanych wymiarów będzie:

$(0,10 \cdot 1,5 + 0,32 \cdot 0,25) \cdot 2400 = 552 \text{ kg.}$ t. j. prawie takąż sama jak było przyjęte, a więc ogólne obciążenie nie zmienia się i $\underline{M}$ zostaje $= 1020900 \text{ kgcm.}$

$$\text{wzór 31 : } x = \frac{2 \cdot 15 \cdot (42 - 6) \cdot 34,37 + 150 \cdot 10 \cdot 10}{2 (15 \cdot 34,37 + 150 \cdot 10)} = 12,9 \text{ cm. t. j. } x > d$$

$$\text{wzór 32 : } y = \frac{2 [12,9^3 - (12,9 - 10)^3]}{3 [12,9^3 - (12,9 - 10)^3]} = 8,96 \text{ cm.}$$

$$\text{wzór 33 : } \sigma_z = \frac{1020900}{(42 - 6 - 12,9 + 8,96) \cdot 34,37} = 926,4 \text{ kg./cm.}^2 < 1000$$

$$\text{wzór 34 : } \sigma_b = \frac{926,4 \cdot 12,9}{15 \cdot (42 - 6 - 12,9)} = 34,5 \text{ kg./cm.}^2 < 35$$

Siła przecinająca przy podporze

$$V = 1200 \cdot \frac{7,5}{2} = 4500 \text{ kg.}$$

$$\text{wzór 35 : } \tau_b = \frac{4500}{25 (42 - 6 - 12,9 + 8,96)} = 5,61 \text{ kg./cm.}^2 > 4,5$$

$$\text{wzór 36: } \tau = 5,61 \frac{25}{7,85 \cdot 7} = 2,72 \text{ kg./cm.}^2 < 4,5.$$

Natężenie τ_b otrzymano większe nad dozwolone 4,5 kg./cm.², dla przejęcia tego zbytku należy część prętów żelaznych odgiąć do góry; odgięcie to winno zacząć w odległości l od podpory (str. 320)

$$l = \frac{5,61 - 4,5}{5,61} \cdot \frac{7,5}{2} \cdot 100 = 74,26 \text{ cm. } \sim 0,75 \text{ m.};$$

siła przypadająca na odgięte pręty

$$z = \frac{25 \cdot 75}{2 \cdot \sqrt{2}} (5,61 - 4,5) = 737,25 \text{ kg.}$$

Pole przekroju jednego pręta = 4,91 cm.²; było przyjęto $\tau_z = 700 \text{ kg./cm.}^2$, wtedy odgiąć trzeba prętów:

$737,25 : 700 \cdot 4,91 = 0,21 \text{ szt.}$, — odginamy 2 pręty, a wtedy

$$\tau_z = \frac{737,25}{2 \cdot 4,91} = 75 \text{ kg./cm.}^2$$

Dla należytego związania żelaza i betonu strzemiona także należy postawić.

TABELA № 66.

Dla belek żebrowych.

Moment przy zginaniu $\underline{M}$ kgcm.	Wysokość mniejsza		Wysokość średnia		Wysokość większa	
	h—a cm.	f cm. ²	h—a cm.	f cm. ²	h—a cm.	f cm. ²
300000	18	18	21	15	25	12
500000	23	23	27	19	31	15
700000	27	27	32	23	37	18

Moment przy zginaniu M kgcm.	Wysokość mniejsza		Wysokość średnia		Wysokość większa	
	h—a cm.	f. cm. ²	h—a cm.	f. cm. ²	h—a cm.	f. cm. ²
900000	30	30	36	25	42	21
1000000	32	32	38	27	45	22
1200000	35	35	42	30	48	24
1500000	39	39	47	33	54	27
1800000	43	43	51	36	60	30
2000000	45	45	54	38	63	31
2400000	49	49	60	41	70	35
2800000	53	53	64	45	74	37
3200000	57	57	68	48	79	39
3600000	60	60	72	50	85	42
4000000	63	63	76	53	88	44
4500000	67	67	81	57	94	47
5000000	71	71	85	60	100	50
6000000	78	78	93	65	108	54
7000000	85	85	100	70	117	58
8000000	90	90	107	75	125	62
10000000	100	100	120	84	140	70

b. Uzbrojenia podwójne.

Ustrój stropu żelbetowego, żebrowego o uzbrojeniu podwójnem ma zastosowanie w wypadkach: 1—kiedy nie można wziąć h dowolnie, bo wysokość belki jest zadana, a niedostateczną dla zastosowania uzbrojenia pojedynczego lub 2—przy belkach wieloprzęsłowych kiedy nad

Zakończenie str. 333.

Przy uzbrojeniu podwójnem i przy $x > d$ belki żelazobrowe należy obliczać posługując się wzorami (rys. 200) 20 a, 20 b, 31 a, 34 a:

$$M = \frac{\sigma_b J}{x} \dots \dots \dots (20 a)$$

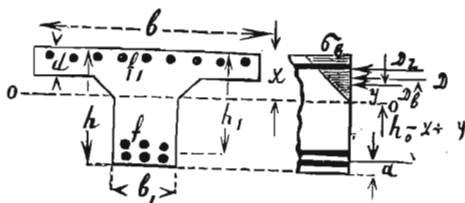
$$x = \frac{b d^2 + 2 n [f (h - a) + f' a]}{2 [b d + n (f + f')]} \dots \dots (31 a)$$

$$\sigma_z = \sigma_b \frac{h - a - x}{x} \dots \dots \dots (34 a)$$

oporą momenty otrzymują się ujemne t. j. belka tu u góry pracuje na rozciąganie, a na dole na ściskanie.

Przy uzbrojeniu podwójnem belki żebrowe należy obliczać posługując się wyżej przytoczonymi wzorami dla belki o przekroju prostokątnym.

Przy podanych σ_b , σ_z , M , l , b zapomocą tabl. № 63 lub tabl. № 66 odnajdujemy $h - a$, następnie wzór (17)

Rys. 200.

określi wielkość x , wzór (18) — σ_z , wzór (19) — f' , wzór (14) — f ; po otrzymaniu tych wielkości należy sprawdzić x przy pomocy wzoru (16) i natężenia betonu i żelaza. Natężenia przecinające odnajdą się przy pomocy wzoru:

$$\tau_b = \frac{V \cdot m}{b_1 J}, \text{ gdzie } m = n f (h - a - x) = \frac{b x^2}{2} + n f' (x - a)$$

$$J = \frac{1}{3} b x^3 - \frac{1}{3} b (x - d)^3 + n f' (x - a)^3 + n f (h - a - x)^3$$

Mniej dokładnie, lecz dostatecznie, mogą być określone f i f' sposobem następującym:

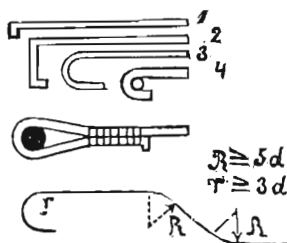
$(h - a)$ i x — w tabl. № 63; przy podanych σ_z i σ_b , jest wiadomy i stosunek $\sigma_z : \sigma_b$; oznaczając odległość pomiędzy środkami ściskania i rozciągania przez R posługujemy się wzorem:

$$R = (h - a) \left(1 - \frac{5}{\frac{\sigma_z}{\sigma_b} + 15} \right)$$

$$f = \frac{M}{R \cdot \sigma_e}; f_1 = \frac{n f (h - a - x) - \frac{b x^2}{2}}{n (x - a)}$$

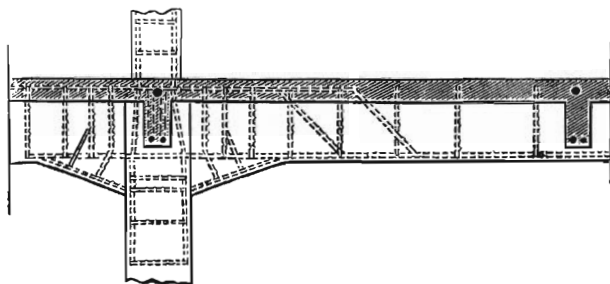
E. Konstrukcje żelbetowe.

a. Sposoby umocnienia końców prętów żelaznych w betonie.

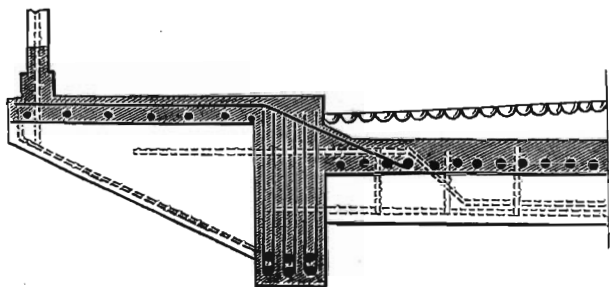

Rys. 201.

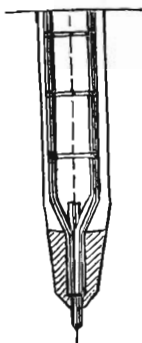
b. Sposoby ułożenia prętów żelaznych w betonie (rys. 202, 203, 204).

Rys. 202.

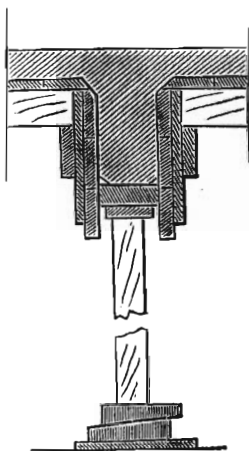

Rys. 203.

Rys. 204.

c. Formy dla belki żebrowej (rys. 205).

Rys. 205.

F. Obliczanie słupów.

a. Ciśnienie środkowe.

Oznaczenia: h — większy } wymiar pola przekroju
 b — mniejszy } poprzecz. słupa—cm.
 P — obciążenie słupa kg.

F_b — pole przekroju poprz. słupa (betonu) cm^2

f_z — pole przekroju żelaza (wszyst. prętów) cm^2

$F = F_b + f_z$ — pole przekroju słupa cm^2

μ — % pola przekroju żelaza w stosunku do pola przekroju poprzecznego betonu t. j.

$$\mu = 100 \frac{f_z}{F_b}; f_z = 0,01 \mu F_b$$

e — promień rdzenia przekroju słupa cm .

φ — współczynnik zmniejszenia natężeń, określa się według wzorów (α) i (β) (poniżej).

$$\varphi = \frac{1}{1 + 0,0001 \left(\frac{e}{r} \right)^2} \dots \dots \dots (\alpha)$$

gdzie l — długość ściskanego słupa (teoretyczna)

$r = \sqrt{\frac{J}{F}}$ najmniejszy promień bezwładności pola przekroju cm .

J — najmniejszy moment bezwładności przekroju (brutto) — cm^4

$$\varphi = 1,72 - 0,012 \frac{l}{r} \dots \dots \dots (\beta)$$

TABELA № 66.

Wartości φ według wzoru (β) — normy austriackie.

l/r	φ	l/r	φ	l/r	φ	l/r	φ	l/r	φ
60	1,000	66	0,928	72	0,856	78	0,784	88	0,664
61	0,988	67	0,916	73	0,844	79	0,772	90	0,640
62	0,976	68	0,904	74	0,832	80	0,760	95	0,580
63	0,964	69	0,892	75	0,820	82	0,736	100	0,520
64	0,962	70	0,880	76	0,808	84	0,712	105	0,460
65	0,940	71	0,868	77	0,796	86	0,688	110	0,400

Obciążenie dozwolone słupa, będzie:

$$P = (F_b + n f_z) \sigma_b = F_b \left(1 + 0,01 \mu \cdot n \right) \delta_b \dots (41)$$

$$\sigma_z : \sigma_b = n \text{ więc}$$

$$\sigma_b = \frac{P}{F_b + n f_z} = \frac{P}{F} \dots (42)$$

$$\sigma_z = n \frac{P}{F_b + n f_z} = \frac{P}{F} \cdot n \dots (43)$$

Wzór (41) może być stosowany przy μ nie większem nad 2%; zwykle μ umieszcza się pomiędzy 0,8 do 2.

O ile μ jest większe 2%, to od zbytku żelaza nad 2% przyjmuje się pod uwagę tylko $\frac{1}{4}$ część.

Dozwolone natężenie przy ściskaniu dla betonu przyjmują zwykle od 20 do 40 kg/cm.²; przy $\mu > 2\%$ to znaczy $f_z > 0,02 F_b$, pole przekroju prętów żelaznych przyjmuje się:

$$f_z' = 0,02 F_b + \frac{1}{4} \left(f_z - 0,02 F_b \right) \text{ skąd } f_z = 4 f_z' - 0,06 F_b$$

Dla uniknięcia wyboczenia prętów żelaznych przy ściskaniu słupa, ich wiążąją pomiędzy sobą poprzecznymi wiązaniami (strzemionami); oddalenie strzemion, jednego od drugiego winno być nie większe nad najmniejszy wymiar pola przekroju poprzecznego słupa lub równać się 12 d prętów, lecz nie przekraczać 35 cm.; jeżeli długość słupa l jest większa nad 18 b. (norma pruska), to należy obliczać słup na wyboczenie, a natężenie dozwolone winno być zmniejszone odpowiednio do współczynnika φ .

UWAGA I: według norm rosyjskich — wojenno inżynierskich należy obliczać słup na wyboczenie i stosować współczynnik φ przy $l > 10 b$.

UWAGA II: długość l = pewnej części rzeczywistej długości l_0 słupa, a mianowicie:

1. obydwa końce słupa zamocowane

$$l = 0,5 l_0.$$

2. Jeden koniec zamocowany drugi ma przegub
 $l = 0,7 l_0$
3. Obydwa końce zaopatrzone w przeguby
 $l = l_0$
4. Jeden koniec zamocowany drugi swobodny
 $l = 2 l_0$

TABELA Nr. 67.

do obliczania słupów

Uzbrojenie $\mu\%$	Kwadrat lub pro- stokąt—4 pręty żel.			F = $F_b + n f_z$	Kwadrat 8 prętów żel.			K o ł o				Uzbrojenie $\mu\%$
	J	r	e		J	r	e	F	J	r	e	
0,8	0,1025	0,303	0,183	1,120	0,0977	0,295	0,174	0,89	0,0568	0,252	0,127	0,8
1,2	0,1121	0,308	0,190	1,180	0,1049	0,298	0,178	0,944	0,0606	0,254	0,129	1,2
1,6	0,1217	0,313	0,196	1,240	0,1121	0,301	0,181	0,992	0,0645	0,255	0,130	1,6
2,0	0,1315	0,318	0,202	1,300	0,1193	0,303	0,183	1,040	0,0683	0,256	0,131	2,0
2,5	0,1353	0,320	0,205	1,325	0,1222	0,304	0,185	1,060	0,0701	0,258	0,133	2,5
3,0	0,1392	0,321	0,206	1,350	0,1252	0,305	0,186	1,080	0,0718	0,259	0,134	3,0
3,5	0,1432	0,323	0,209	1,375	0,1281	0,305	0,186	1,100	0,0734	0,259	0,134	3,5
4,0	0,1473	0,324	0,210	1,400	0,1311	0,306	0,187	1,120	0,0747	0,259	0,134	4,0
6,0	0,1633	0,330	0,218	1,500	0,1432	0,309	0,191	1,197	0,0811	0,261	0,136	6,0
Mnożnik dla kwad- rat, 1 kół	h'	h	h	h^2	h'	h	h	d^2	d'	d	d	
Mnożnik dla prostokąta	hb'	b	b	hb								

Przykład V.

Podane: słup o przekroju kwadratowym, $l = 5$ m.

$P = 30000$ kg., $\sigma_b = 25$ kg./cm.² Określić potrzebne

wymiary przekroju poprzecznego słupa przy $\mu = 1,2\%$

$\sigma_s = n \sigma_b = 15,25 = 375$ kg./cm.²

$30000 = (F_b + 15 f_z) 25$; $F_b + 15 f_z = 30000 : 25 = 1200$ cm.²,

$\mu = 1,2$; $f_z : F_b = 0,01 \cdot 1,2$; $F_b = 1200 : (1 + 15 \cdot 0,01 \cdot 1,2) =$

$= 1017$ cm.²; $h = \sqrt{1017} = \text{około } 32$ cm., a $f_z = 0,012 \times 1017 =$

$= 12,2$ cm.², bierzemy 4 pręty ϕ 2 cm., co da rzeczywisty

$f_z = 12,57$ cm.² (tbl. № 68).

Sprawdzimy:

$5,100 : 32 = 15,6 < 18$ więc obliczanie na wyboczenie jest niepotrzebne; jeżeliby $l = 6$ m., to $l : h = 600 : 32 = \text{blisko } 19 > 18$ i wtedy należałoby przyjąć pod uwagę wybo-

czenie: $30000 = F \varphi \sigma_b$; $\varphi = 1,72 - 0,012 \frac{l}{r}$, przy $1,2\%$ żela-

za, według tabl. № 67, $r = 0,308 h$, więc $l : r = 600 : 0,308 \cdot 32 =$

$= 60,8$ okrągło 61; według tabl. № 66 $\varphi = 0,988 \sim 0,99$,

ostatecznie winnoby być $F = 30000 : 0,99 \cdot 25 = 1188$ cm.²

Słup wyżej obliczony ma $F = 32 \cdot 32 + 15 \cdot 12,57 = 1212,45$ cm.²

t. j. nadaje się i przy wysokości 6 m.

Przykład VI.

Wymiary poprzeczne słupa 40×40 cm., $l = 4$ m.

$\sigma_b = 30$ kg./cm.², $P = 60000$ kg.; dać odpowiednie uzbrojenie.

$$F = 40 \cdot 40 + 15 f_z$$

według wzoru (42) $F = \frac{60000}{30} = 2000$ cm.², skąd

$2000 = 1600 + 15 f_z$; $f_z = 26,67$ cm.², a więc

$\mu = \frac{26,7 \cdot 100}{1600} = 1,7 < 2\%$, posługując się tabl.

№ 68 wybieramy 4 pręty po 3 cm. ϕ przy ogólnem $f_z = 28,28$ cm.²

b. Ciśnienie mimośrodkowe.

Wiadomo że dla przekroju prostokątnego

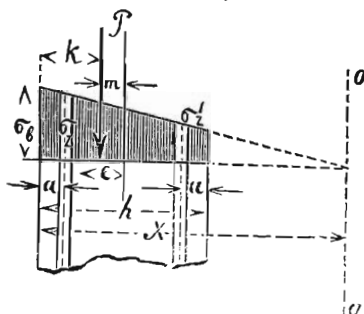
$$W = \frac{bh^2}{6} \text{ cm}^3, J = \frac{bh^3}{12}, \text{ a więc } W = J \cdot \frac{2}{h}$$

Stosownie do przyjętych powyżej oznaczeń otrzymujemy: $F_z = f + f$; $F = F_b + n (f + f_1) = F_b + n F_z$; promień rdzenia przekroju słupa

$$e = W : F = \frac{bh^2}{6F} + \frac{n F_z (h - 2a)^2}{2hF} \dots \dots \dots (43a)$$

Rozpatrzmy 3 wypadki:

1. Siła P działa w rdzeniu przekroju słupa t. j. $m < e$ i $x > \frac{h}{2}$ (rys. 206).

$$x : h = \sigma_b : (\sigma_b - \sigma_b^1);$$

$$x = \frac{\sigma_b}{(\sigma_b - \sigma_b^1)} \cdot h \quad (44)$$

$$x : (x - a) = n \sigma_b : \sigma_z$$

$$\sigma_z = \frac{x - a}{x} \cdot n \sigma_b \quad (45)$$

$$(x - h + a) : x = \sigma_z^1 : n \sigma_b$$

$$\sigma_z^1 = \frac{x - h + a}{x} \cdot n \sigma_b \quad (46)$$

Rys. 206.

$$\sigma_b = \frac{P}{F} + \frac{M}{W} = \frac{P}{F} + \frac{P \cdot m}{W} \dots \dots \dots (47)$$

$$\sigma_b^1 = \frac{P}{F} - \frac{M}{W} = \frac{P}{F} - \frac{P \cdot m}{W} \dots \dots \dots (48)$$

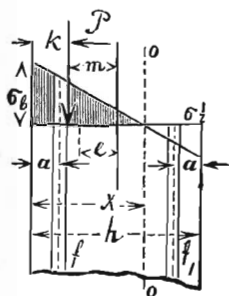
2 $m = e$ i $x = h$

$$e = \frac{W}{F}, \text{ więc } \sigma_b = \frac{P}{F} + \frac{P}{W} \cdot \frac{W}{F} = \frac{2P}{F} \dots \dots \dots (49)$$

$$= \frac{h - a}{h} n \sigma_b \dots \dots \dots (50)$$

$$\sigma_{z1} = \frac{a}{h} \cdot n \cdot \sigma_b \quad (51)$$

3. $m > e \text{ i } x < h$ (rys. 207)

Rys. 207.

$$\sigma_z = \frac{x - a}{x} \text{ n } \sigma_b \quad . \quad . \quad . \quad . \quad (52)$$

$$\sigma_{z1} = \frac{h - x - a}{x} n \sigma_b \quad . \quad (53)$$

$$P = \sigma_b \left[\frac{bx}{2} + \frac{nf}{x} (2x-h) \right] \quad (54)$$

x odnajdziemy posługując się następującym wzorem:

$$\frac{b}{6nf} x^3 - \frac{bk}{2nf} x^2 - (2k-h)x = 2a^2 + h^2 - (2a+k)h. \quad (55)$$

gdzie k oddalenie siły P od krawędzi przekroju.

Przykład VII.

Słup 25×25 cm., $F_z = f + f_1 = 4$ pręty ψ po 2 cm. każdy, $a = 2,5$ cm., $P = 12$ t., obciążenie mimośrodkowe $m = 3$ cm.; określić nateżenia.

$$F_z = f + f_1 = 12,56 \text{ cm.}^2; F_b = 25,25 = 625 \text{ cm.}^2$$

$$\mu = 100 F_z : F_b = \frac{100 \cdot 12,56}{625} = 2\%.$$

Według tabl. № 67.

$$F = 1,3 \cdot 625 = 813 \text{ cm.}^2, J = 0,1313 \cdot 25^4 = 51313 \text{ cm.}^4$$

$$r = 0,318 \cdot 25 = 7,95 \text{ cm.}, e = 0,202 \cdot 25 = 5,05 \text{ cm.} > m.$$

$$W = \frac{2.51313}{25} = 4105 \text{ cm}^3$$

$$\text{wzór (47): } \sigma_{b1} = \frac{12000}{813} + \frac{12000.3}{4105} = 23,5 \text{ kg./cm.}^2$$

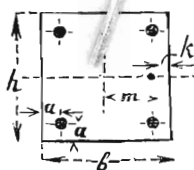
$$\text{wzór (48): } \sigma_{b1} = \frac{1200}{813} - \frac{12000.3}{4105} = 5,9 \text{ kg./cm.}^2$$

według wzorów (44), (45) i (46) odnajdziemy

$$x = 33,4 \text{ cm.}, \sigma_z = 326 \text{ kg/cm.}^2 \text{ i } \sigma_z^1 = 112 \text{ kg./cm.}^2.$$

Przykład VIII.

$P = 5 \text{ ton}$, $a = 3 \text{ cm.}$, $h = b = 25 \text{ cm.}$, $m = 10 \text{ cm.}$
 $k = 12,5 - 10 = 2,5 \text{ cm.}$ (rys. 208):

Rys. 208..

$$F_z = f + f_1 = 12,56 \text{ cm.}^2, f = 6,28 \text{ cm.}^2$$

Odnajdziemy x posługując się wzorem (55)

$$\frac{25 x^3}{6.15.6,28} - \frac{25 \cdot 2,5}{2.15.6,28} x^2 + 20 x = 2.3^2 +$$

$$+ 25^2 - 8,5 \cdot 25; x^3 - 7,5 x^2 + 450,2 x - 9740 = 0; x = 16,3 \text{ cm}$$

według wzoru (54) $\sigma_b = 20,2 \text{ kg./cm.}^2$, wzory (52) i (53) dadzą: $\sigma_z = 249 \text{ kg./cm.}^2$, $\sigma_z^1 = 107 \text{ kg./cm.}^2$.

H. Słupy Consider'a (uzwojone).

Oznaczenia:

P , F , F_b i F_z — jak wyżej

F_u — ogólne pole przekroju prętów, faktycznie nieistniejących, no które można otrzymać dzielając przypadające na 1 m. wysokości słupa uzbrojenie (zwoje) na kawałki 1 m. długie i ustawiając ich pionowo.

Consider przyjmuje że: 1—beton w słupie okręconym spiralnie żelazem pracuje 1,5 razy lepiej od betonu w słupie zwykłym, 2—żelazo w uzwoinach pracuje 2,4 tyle co zwykle uzbrojenie i 3—żelazo w uzwoinach równoznaczne jest z prętami pionowymi uzbrojenia słupa, 1 m. b. których waży tyle ile waży żelazo uzwojone na 1 m. wysokości słupa; skok zwoju — od $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{10}$ średnicy słupa.

Przyjmują:

$F = F_b + 15 F_z + \text{od } 30 \text{ do } 35 F_u$, przytem F winno być nie $> 2 F_b$

$P = \sigma_b \cdot F$, gdzie σ_b dozwolone natężenie w betonie na ściskanie, na ogół nie większe $\frac{1}{10}$ wytrzymałości nie-trwałej betonu przy ściskaniu.

Przykład IX.

Słup okrągły, $d = 40$ cm., ma 8 pionowych prętów żelaznych po 2 cm. grubych t j. $F_z = 25,12$ cm.²; żelazo na uzwojeniu ψ 1 cm. i na 1 m. wysokości słupa przypada 25 zwojów; $a = 3$ cm., $\sigma_b = 25$ kg./cm.²; określić — jakie obciążenie słup wytrzyma (P).

$$d - 2a = 40 - 6 = 36 \text{ cm. więc}$$

$$F = \frac{25 \cdot 3,14 \cdot 36}{100} \cdot \frac{3,14 \cdot 1 \cdot 1}{4} = 22,18 \text{ cm.}^2$$

$$F = \frac{3,14 \cdot 40 \cdot 40}{40} + 15 \cdot 25,12 + 30 \cdot 22,18 = 2298,2 \text{ cm.}^2 < 2 F_b$$

$$P = 2298,2 \cdot 25 = 57455 \text{ kg. czyli } 57,5 \text{ t.}$$

G. Obliczanie sklepień żelbetowych.

P — ogólne obciążenie sklepienia przypadające na połowę rozpiętości kg.

l — rozpiętość, m.

f — strzałka sklepienia m.

b — szerokość pasa sklepienia cm.

H — rozpór poziomy kg.

h_0 — grubość sklepienia w zworniku cm.

h_w — grubość sklepienia w wezglowiu cm.

f i f_1 — pole przekroju uzbrojenia — cm.²

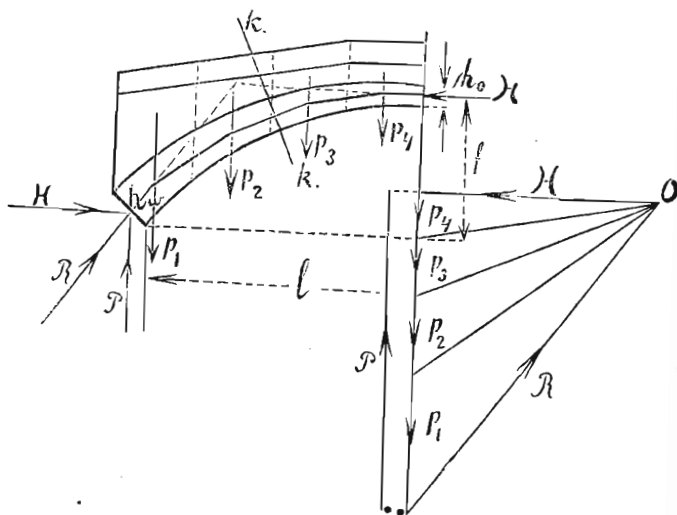
R — wypadkowa sił P i H — kg.

Po obliczeniu obciążeń p_1 , p_2 , p_3 i p_4 i wykreśleniu wielokąta sznurowego tak, żeby jego pierwszy promień był poziomy, wielokąt sił określi trzy siły H , P i R znajdu-

jące się w równowadze; przy materiale jednolitym ciśnienie na 1 cm.² będzie:

$$\text{w zworniku } \sigma_0 = \frac{H}{h_0 b} \text{ kg./cm.}^2$$

$$\text{w węzłowie } \sigma_w = \frac{R}{h_w b} \text{ kg./cm.}^2$$

Rys. 209.

Przy materiale złożonym, naprz. z betonu i żelaza t. j. żelbetonu, otrzymamy:

$$\sigma_0 = \frac{H}{b h_0 + 2 n f} \text{ kg./cm.}^2$$

$$\sigma_w = \frac{R}{b h_w + n f} \text{ kg./cm.}^2$$

Może się zdarzyć iż linja ciśnień łuku, w jakim bądź przekroju kk nie przejdzie przez środek ciężkości przekroju, nawet wytknie się zewnątrz przekroju, co będzie

odpowiadało wypadkowi ciśnienia mimośrodkowego i tu znajdują zastosowanie wzory od 44 do 55 łącznie.

Przykład X.

Przypuśćmy iż dla pewnego przekroju sklepienia kk obliczono: $M = 1500000 \text{ kg./cm.}$,

$p = 60000 \text{ kg.}$, $b = 100 \text{ cm.}$, $h = 65 \text{ cm.}$, $f = f_1 = 6,28 \text{ cm.}^2$
 $a = 5 \text{ cm.}$

$$m = \frac{M}{p} = 1500000 : 60000 = 25 \text{ cm.}$$

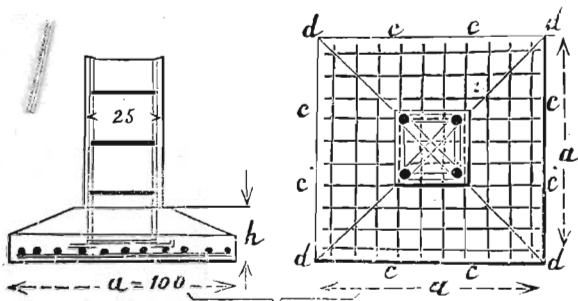
$$F_z = f + f_1 = 2 \cdot 6,28 = 12,56 \text{ cm.}^2$$

$$k = \frac{h}{2} - m = 32,5 - 25 = 7,5 \text{ cm. (rys. 206 i 207)}$$

dla określenia e — promienia rdzenia przekroju słupa i x wykorzystamy wzory 43 a i 55 (str. 340 i 341), a następnie odszukamy σ_b , σ_z i σ_z^1 .

K. Płyty fundamentowe.

Płyty fundamentowe pod słupy zwykle mają wymiary kwadratowe; wymiary podeszwy płyty zależą od obciążenia słupa (P) i odporności gruntu; zwykle płaskowo-gliniaste grunty wytrzymują ciśnienie od 2 do $2\frac{1}{2} \text{ kg./cm.}^2$

Rys. 210.

Przyjmując obciążenie na płytę od słupa — 21,5 t.
 Wagę własną płyty . . . . . 1,0 t.
 Razem . 22,5 t.

w tedy powierzchnia podszwy płyty, przy dopuszczalnym ciśnieniu na grunt 2,25 kg./cm.²

$$F_b = \frac{22,5 \cdot 1000}{2,25} = 10000 \text{ cm.}^2, \text{ skąd wymiar strony kwadratu } a = \sqrt{10000} = 100 \text{ cm.}$$

$$\text{dratu } a = \sqrt{10000} = 100 \text{ cm.}$$

Koniecznym jest zapobiedz, złamaniu się płyty po jednej z linii C C; na każdą część płyty cc dd przypada obciążenie, $(100 - 25) \cdot 100 \cdot 0,5 \cdot 2,25 = 8537,5 \text{ kg.}$

$$M = 8437,5 \cdot \frac{100 - 25}{2} \cdot \frac{1}{2} = 150203 \text{ kg./cm.};$$

użyte gatunki betonu i żelaza pozwalają przyjąć $\sigma_b = 30 \text{ kg./cm.}^2$, $\sigma_z = 1000 \text{ kg./cm.}^2$, posługując się tabl. № 63 (str. 314) otrzymamy grubość płyty przy słupie

$$h - a = 0,490 \sqrt{\frac{150203}{100}} = 19,5 \text{ cm.}$$

pole przekroju uzbrojenia

$$f = 0,00228 \sqrt{150203 \cdot 100} = 9,07 \text{ cm.}^2, \text{ bierze się 10 prętów } \psi \text{ 1,1 cm. przy } f = 9,5 \text{ cm.}^2$$

$$x = 0,310 \cdot 19,5 = 6,04 \text{ cm.} \sim 6 \text{ cm.}$$

przyjmujemy $a = 4 \text{ cm.}$, wtedy $h = 23,5 \text{ cm.}$

$$\tau_b = \frac{8437,5}{100 \left(23,5 - 4 - \frac{6}{3} \right)} = 4,8 \text{ kg./cm.}^2$$

Żeby, zapobiedz przesuwaniu się żelaza w betonie, należy końce prętów żelaznych odgiąć; zagięcie pionowych prętów uzbrojenia słupa (rys. 210) zabezpieczy ścinanie płyty słupem.

L. Schody.

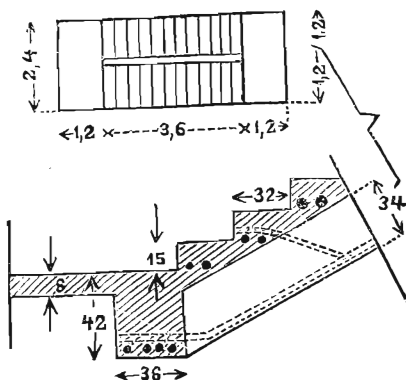
1. Schody płytowe obliczają jak zwykłą płytę położoną na dwóch oporach, uzbrojenie układa się wzdłuż osi schodów.

2. Schody krokstynowe t. j. schody o stopniach umocowanych jednym końcem w murze (bez belki podestowej); uzbrojenie układa się wzdłuż stopnia, przytem rozciąganie w górnej warstwie stopnia.

3. Schody wangowe — składają się z belek podłużnych opartych na belkach podestowych, stopnie opierają się jednym końcem na ścianę klatki schodowej, drugim na belce podłużnej, lub opierają się na 2-ch belkach podłużnych.

Przykład XI.

Schody wangowe rys. 211, przyjmujemy: waga własna 600 kg./m.², obciążenie pożyteczne — 500 kg./m.², razem — 1100 kg./m.².

Rys. 211.

1. Stopnie:

$$l = l_0 + 10\% = 1,3 \text{ m. } \sigma_b = 30 \text{ kg./cm.}^2, \sigma_z = 1000 \text{ kg./cm.}^2$$

$$M = \frac{1100 \cdot 1,3 \cdot 1,3 \cdot 100}{10} = 18590 \text{ kg./cm.};$$

obliczenie przeprowadza się jednocześnie dla kilku stopni przypadających na 1 m. długości schodów, tabl. № 63 (str. 314) daje:

$$h - a = 0,490 \sqrt{\frac{18590}{100}} = 0,490 \cdot 13,6 = 6,67 \text{ cm.} \approx 7 \text{ cm.}$$

$$h = 10 \text{ cm.}$$

$$f = 0,00228 \sqrt{18590 \cdot 100} = 3,1 \text{ cm}^2, \text{ bierzemy 2 pręty } \phi 1,5 \text{ cm.}$$

$$i f = 3,54 \text{ cm}^2$$

2. Belki podłużne (wangi):

$$l = l_0 + 10\% = 3,6 + 0,36 = \approx 4 \text{ m.}$$

Obciążenia:

waga własna . . . . . 120 kg. na 1 m. b.

waga od stopni $1,2 \cdot 1100 \frac{1}{2} = 660 \text{ kg. na 1 m. b.}$

Ogółem . 780 kg./m. b.

$$b = 30 \text{ cm., } M = \frac{780 \cdot 4 \cdot 4 \cdot 100}{10} = 124800 \text{ kg./cm.}$$

$$h - a = 0,490 \sqrt{\frac{124800}{30}} = 0,490 \cdot \frac{353}{5,5} = 32,35 \text{ cm.; } h = 34 \text{ cm.}$$

$$f = 0,00228 \sqrt{124800 \cdot 30} = 4,40 \text{ cm}^2, 3 \text{ pręty } \phi 1,4 \text{ cm.}$$

$$i f = 4,62 \text{ cm}^2.$$

3. Belka podestowa:

Obciążenie:

waga własna belki . . . . . 200 kg./m. b.

waga własna podestu

240 kg./m.², więc . $240 \cdot 1,2 \cdot 0,5 = 144 \text{ kg./m. b.}$

Obciążenie pożyteczne na

podescie . . . . . 500, 1,2 \cdot 0,5 = 300 kg./m. b.

Razem obciąż. równomiernie rozłożonego . 644 kg./m. b.

Obciążenie skupione — od 2-ch wang:

$$780 \cdot 3,6 \cdot 0,5 \cdot 2 = 2808 \text{ kg.}$$

$$l = 2,4 + 10\% = 2,6 \text{ m.}; b = 36 \text{ cm.}$$

$$M = \frac{644 \cdot 2,6 \cdot 2,6 \cdot 100}{10} + \frac{2808 \cdot 2,6 \cdot 100}{4} = 226054 \text{ kg.}|\text{cm.}$$

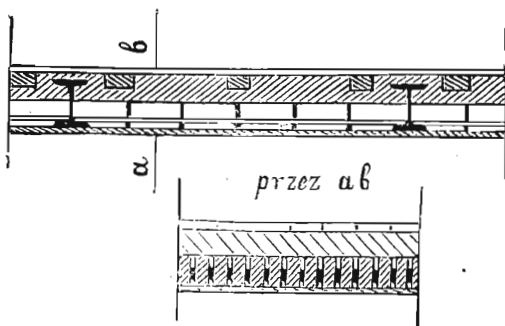
$$h - a = 0,490 \sqrt{\frac{226054}{36}} = 0,490 \cdot 79 = 37,7 \approx 38 \text{ cm.}; h = 42 \text{ cm.}$$

$$f = 0,00228 \sqrt{226054 \cdot 36} = 6,5 \text{ cm.}^2, \text{ bierzemy 4 pręty}$$

$$\psi 1,4 \text{ cm. i } f = 6,6 \text{ cm.}^2.$$

M. Obliczanie stropów żelazo-ceglanych.

Konstrukcja żelazo-ceglana wskazana rys. 212. Stosunek współczynników sprężystości żelaza i cegły n przyj-

Rys. 212.

mują = 25. Największe natężenie ściskające (przy zginaniu) dla cegły nie powinno być większym nad 15% od wytrzymałości nietrwałej cegły przy ściskaniu, ale w każdym razie nie może być większym niż 34 kg./cm.², przytem należy dać zaprawę cementową. Jeżeli na murze ceglanym ułożona warstwa betonu cementowego nie grubsza 5 cm., to jak wskazano wyżej $n = 25$, przy warstwie betonu grubszej 5 cm., a także jeżeli warstwa obojętna mieści się w betonie,

obliczenie przeprowadza się jak zwykłych płyt żelbetowych przyjmując $n = 15$; cegła w tym wypadku rozpatruje się wyłącznie jak materiał wypełniający dolną część belki.

Natężenia ścinające dla cegły przyjmują nie większe nad $2,5 \text{ kg./cm.}^2$. Jeżeli strop opiera się na dolne ramiona dwuteówek i dobrze przylega do ścianek ich, moment

może być obliczony według wzoru: $M = \frac{P \cdot l^2}{10}$

TABELA

dla obliczeń stropów żelazo-ceglanych

przy $b = 1 \text{ m.}$, $n = 25$, $\sigma_z = 1000 \text{ kg./cm.}^2$, M — kgm.

$\sigma_c \text{ kg./cm.}^2$	$x \text{ cm.}$	$(h - a) \text{ cm.}$	$f_e \text{ cm.}^2$
10	0,200 (h—a)	1,035 $\sqrt{M}$	0,104 $\sqrt{M}$
12	0,231 — „ —	0,885 — „ —	0,122 — „ —
15	0,273 — „ —	0,733 — „ —	0,150 — „ —
18	0,310 — „ —	0,632 — „ —	0,177 — „ —
20	0,333 — „ —	0,581 — „ —	0,194 — „ —
22	0,355 — „ —	0,539 — „ —	0,210 — „ —
24	0,375 — „ —	0,504 — „ —	0,227 — „ —
30	0,429 — „ —	0,426 — „ —	0,275 — „ —
35	0,467 — „ —	0,381 — „ —	0,311 — „ —

Przykład XII.

Obliczyć strop Klein'a przy rozpiętości 1,6 m.

Obciążenie:

Obciążenie pożyteczne. . . . . 600 kg/m²

Posadzka z płytek, zapr. cemen-

towa $0,04 \cdot 2000 =$ . . . . . 80 — „ —

Beton żuźlowy — $0,12 \cdot 1000 =$ . . . . . 120 — „ —

Warstwa cegły dziurawej $0,10 \cdot 1000$ . . . . . 100 — „ —

Tynk . . . . . 20 — „ —

Razem . 920 kg./m.

$$M = \frac{920 \cdot 1,6 \cdot 1,6}{10} = 236 \text{ kgm.}$$

posługując się tabelą i przyjmując

$\sigma_c = 20 \text{ kg./cm.}^2$, a $\sigma_z = 1000 \text{ kg./cm.}^2$ otrzymamy

$$h - a = 0,581 \cdot \sqrt{236} = 0,581 \cdot 15,3 = 8,89 \text{ cm.}$$

$$h = 8,89 + 2,1 = 11 \text{ cm.}$$

$$f_e = 0,194 \cdot \sqrt{236} = 2,97 \text{ cm.}^2 \text{ na } 100 \text{ cm. szerokości;}$$

przyjmując pod uwagę wymiary cegły (str. 137) i wymiary spoin (str. 162) na szerokości 1 m. można ułożyć 12 rzędów cegły, a więc i 12 taśm żelaza pomiędzy rzędy

$$\text{cegły, skąd przekrój 1 taśmy żelaza } f_{e^1} = \frac{2,97}{12} = 0,25 \text{ cm.}^2,$$

bierzemy taśmę żelaza (tabl. № 51 str. 133) $2 \times 13 \text{ mm.}$ przy $f_{e^1} = 0,26 \text{ cm.}^2$ i zakładamy środek ciężkości taśmy

$$\text{od dolnej powierzchni stropu w odległości } 2,1 - \frac{1,3}{2} = 1,45 \text{ cm.}$$

DODATKI

DODATEK № 1.

TABELA № 68.

Okrągłych prętów żelaznych (krągowników).

Średnica d cm.	Waga 1 m. b funt.	Waga 1 m. b kg.	Obwód πd cm.	POLE PRZEKROJU PRZY IŁOŚCI PRĘTÓW:									
				1 cm. ²	2 cm. ²	3 cm. ²	4 cm. ²	5 cm. ²	6 cm. ²	7 cm. ²	8 cm. ²	9 cm. ²	10 cm. ²
0,2	0,059	0,024	0,63	0,03	0,06	0,09	0,13	0,16	0,19	0,22	0,25	0,28	0,31
0,3	0,134	0,055	0,94	0,07	0,14	0,21	0,28	0,35	0,42	0,49	0,56	0,64	0,70
0,4	0,239	0,098	1,26	0,13	0,25	0,38	0,50	0,63	0,76	0,88	1,00	1,13	1,26
0,5	0,376	0,154	1,57	0,20	0,39	0,59	0,78	0,98	1,18	1,37	1,57	1,76	1,96
0,6	0,542	0,222	1,89	0,28	0,57	0,85	1,13	1,41	1,70	1,98	2,26	2,55	2,83
0,7	0,737	0,302	2,20	0,38	0,77	1,16	1,54	1,93	2,31	2,70	3,08	3,47	3,85
0,8	0,965	0,395	2,51	0,50	1,01	1,51	2,01	2,52	3,02	3,52	4,02	4,53	5,03
0,9	1,219	0,499	2,83	0,64	1,27	1,91	2,54	3,18	3,82	4,45	5,09	5,72	6,36
1,0	1,507	0,617	3,14	0,79	1,57	2,36	3,14	3,93	4,71	5,50	6,28	7,06	7,85
1,1	1,822	0,746	3,46	0,95	1,90	2,85	3,80	4,75	5,70	6,65	7,60	8,55	9,50
1,2	2,168	0,888	3,77	1,13	2,26	3,39	4,52	5,65	6,78	7,91	9,04	10,17	11,30

POLE PRZEKROJU PRZY IŁOŚCI PRĘTÓW:

Średnica d cm.	Waga 1 m. b funt.	Waga 1 m. b kg.	Obwód πd cm.	POLE PRZEKROJU PRZY IŁOŚCI PRĘTÓW:									
				1 cm. ²	2 cm. ²	3 cm. ²	4 cm. ²	5 cm. ²	6 cm. ²	7 cm. ²	8 cm. ²	9 cm. ²	10 cm. ²
1,3	2,544	1,042	4,08	1,33	2,66	3,99	5,31	6,64	7,96	9,29	10,62	11,95	13,27
1,4	2,950	1,208	4,40	1,54	3,08	4,62	6,16	7,70	9,24	10,78	12,32	13,86	15,40
1,5	3,387	1,387	4,71	1,77	3,54	5,31	7,08	8,85	10,60	12,37	14,14	15,90	17,67
1,6	3,853	1,578	5,03	2,01	4,02	6,03	8,04	10,05	12,06	14,06	16,08	18,09	20,10
1,7	4,352	1,782	5,34	2,27	4,54	6,81	9,08	11,35	13,62	15,89	18,16	20,43	22,70
1,8	4,879	1,998	5,65	2,54	5,08	7,62	10,18	12,72	15,27	17,71	20,36	22,90	25,45
1,9	5,436	2,226	5,97	2,84	5,68	8,52	11,34	14,18	17,01	19,85	22,68	25,52	28,35
2,0	6,022	2,466	6,28	3,14	6,28	9,42	12,57	15,70	18,84	21,98	25,12	28,26	31,40
2,1	6,640	2,719	6,60	3,46	6,92	10,38	13,84	17,30	20,76	24,22	27,68	31,14	34,60
2,2	7,287	2,984	6,91	3,80	7,60	11,40	15,20	19,00	22,80	26,60	30,40	34,20	38,00
2,3	7,963	3,261	7,23	4,15	8,30	12,45	16,62	20,77	24,93	29,08	33,20	37,35	41,50
2,4	8,671	3,554	7,54	4,52	9,04	13,56	18,08	22,60	27,12	31,64	36,16	40,68	45,20
2,5	9,409	3,853	7,85	4,91	9,82	14,73	19,64	24,55	29,45	34,37	39,28	44,19	49,10

Średnica d cm.	Waga 1 m. b funt.	Waga 1 m. b kg.	Obwód πd cm.	POLE PRZĘKROJU PRZY IŁOŚCI PRĘTÓW:									
				1 cm. ²	2 cm. ²	3 cm. ²	4 cm. ²	5 cm. ²	6 cm. ²	7 cm. ²	8 cm. ²	9 cm. ²	10 cm. ²
2,6	10,178	4,168	8,17	5,31	10,62	15,93	21,24	26,55	31,86	37,17	42,48	47,79	53,10
2,7	10,976	4,495	8,48	5,73	11,46	17,19	22,92	28,65	34,38	40,11	45,84	51,57	57,30
2,8	11,804	4,834	8,80	6,16	12,32	18,48	24,63	30,80	36,96	43,12	49,28	55,44	61,60
2,9	12,661	5,185	9,11	6,61	13,22	19,83	26,44	33,05	39,66	46,27	52,83	59,49	66,10
3,0	13,550	5,549	9,42	7,07	14,14	21,21	28,28	35,35	42,42	49,49	56,56	63,63	70,70
3,2	15,416	6,313	10,05	8,04	16,08	24,12	32,16	40,20	48,24	56,28	64,32	72,36	80,40
3,4	17,404	7,127	10,68	9,08	18,16	27,24	36,32	45,40	54,48	63,56	72,64	81,72	90,79
3,5	18,424	7,545	11,00	9,62	19,24	28,86	38,48	48,11	57,73	67,35	76,97	86,59	96,21
3,6	19,511	7,990	11,31	10,18	20,36	30,54	40,72	50,90	61,08	71,26	81,44	91,62	101,79
3,8	21,740	8,903	11,94	11,34	22,68	34,02	45,36	56,70	68,04	79,38	90,72	102,06	113,41
4,0	23,931	9,865	12,57	12,57	25,14	37,71	50,28	62,85	75,42	87,99	100,56	113,13	125,66
4,2	26,558	10,876	13,20	13,85	27,71	41,56	55,42	69,27	83,12	96,98	110,83	124,68	138,54
4,5	30,487	12,485	14,14	15,90	31,81	47,71	63,62	79,52	95,42	111,33	127,23	143,14	159,04

DODATEK № 2.

Tymczasowe przepisy budowy i utrzymania mostów drogowych z dodatkiem tymczasowych przepisów dotyczących,

A. Cementów i dodatków hydraulicznych

B. Prób wytrzymałości betonu

C. Żelaza budowlanego

Zatwierdzone przez P. Ministra Robót Publicznych rozporządzeniem z dnia 4 Marca 1920 roku № 6342-IV-4-213.

(wyciąg)

Rozdział I.

Postanowienia ogólne.

§ 2. Mosty na drogach kołowych dzielą się na 3 klasy, a mianowicie:

a — na mosty pierwszej klasy na drogach głównych, czyli pierwszorzędných, i na drogach drugorzędnych w takich miejscowościach, w których silnie rozwinięty ruch kołowy wymaga mostów szerszych i silniejszych;

b — na mosty drugiej klasy na drogach drugorzędnych i główniejszych ulicach miejscowości o ruchu niewielkim;

c — na mosty trzeciej klasy na drogach podrzędnego znaczenia o lekkim i słabym ruchu kołowym.

§ 7. Projekt wstępny czyli ogółowy ma zawierać:

a — w tytule nazwę i siedzibę zarządu drogi, dokładne określenie miejsca budowy mostu i klasę do której ma być most zaliczony.

b — uzasadnienie potrzeby budowy mostu, klasy mostu i głównych wymiarów, ewentualnie wyboru miejsca. Jeżeli są zgłoszone lub możliwe pretensje prawne sąsiadów, należy przedłożyć sprawozdanie co do przeprowadzonych pertraktacji.

c — Plany: sytuacyjny z oznaczeniem osi mostu w podziałce 1:1000, ewentualnie katastralny 1:1440, profil podłużny drogi z projektowaną niwelatą mostu

(1 : 1000 i 1 : 100); rzut poziomy, przekrój poprzeczny i podłużny przez przeszkodę, którą most przekracza, z wkreślonym projektem mostu — (1 : 100 lub 1 : 200); w razie przebudowy mostu także plany schematyczne mostu starego.

W planach należy uwidocznic granice własności i potrzebne do zajęcia grunty i budowle, znaki graniczne, wysokości i kilometrowe i t. p. szczegóły, które mogą uzasadnić potrzebę budowy mostu, wybór miejsca budowy, projektowaną rozpiętość i szerokość mostu.

d. Uzasadnienie światła mostu, przyczem należy dołączyć potrzebne daty, jako to:

- 1 — daty przyjęte do obliczenia
- 2 — obliczenie ilości i stanu największej katastrofalnej wody
- 3 — obliczenie rozpiętości w świetle
- 4 — obliczenie spiętrzenia
- 5 — obliczenie chyżości pod mostem
- 6 — daty odnoszące się do rozpiętości istniejących mostów poniżej i powyżej miejsca budowy.

e — Opis geologiczny terenu z przekrojem gruntu w osi mostu i z oznaczeniem warstw i wytrzymałości ze względu na fundowanie, oraz z oznaczeniem stanu wody gruntowej.

Dla mostów większych, zwłaszcza łukowych lub sklepionych, należy dołączyć opis i wyniki sadowania gruntu, z planem sytuacyjnym otworów próbnych i próbkami wydobytych gatunków ziemi. Geologiczny profil podłużny podać należy w skali 1 : 100 (podziałka skażona).

f — Opis techniczny projektowanej konstrukcji mostu, z podaniem sposobu i warunków fundamentowania.

g — Wykaz gruntów, które mają być zajęte pod budowę, zawierający liczby parcel, nazwiska właścicieli, ciężary hipoteczne, dochód katastralny i t. p.

h — Zestawienie przybliżonych kosztów budowy w razie jeżeli je pokrywa w części lub całości Skarb Państwa.

§ 9. Wymiary mostów drogowych.

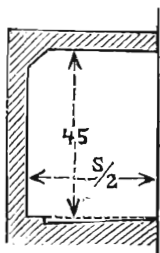
1. Szerokość mostu ma zasadniczo umożliwić minięcie się dwóch wozów na moście, ewentualnie urządzenie chodników dla ruchu pieszego.

2. Najmniejsze dopuszczalne wymiary poprzeczne mostu:

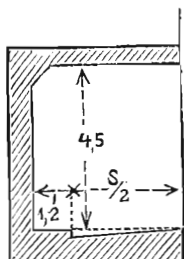
Typ 1. (rys. 213)

Dla mostów położonych w odwartym polu lub w miejscowościach zamieszkałych o małym ruchu pieszego najmniejsza szerokość jezdni:

Dla mostów	I klasy	$S = 6,60$ m.
„	„ II „	$S = 5,60$ m.
„	„ III „	$S = 500$ m.

Rys. 213.

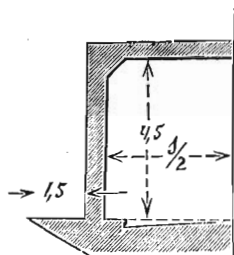

Rys. 214.

Typ 2. (rys. 214)

Dla mostów I klasy $S = 6,00$ m.

" " II " $S = 5,20$ m.

Rys. 215.

Typ 3. (rys. 215)

Dla mostów I klasy $S = 6,00$ m.

" " II " $S = 5,20$ m.

Mosty typy 2 i 3 w miejscowościach zamieszkałych o dużym ruchu pieszych.

§ 3. Przy mostach o przekroju zamkniętym tężniakami (wiatrownicami) u góry, lub przy umieszczeniu jakiegokolwiek konstrukcji wystającej nad powierzchnię jezdni lub chodników, należy przyjąć wysokość w świetle dla chodników najmniej 2,5 m., a dla jezdni odpowiednio do wysokości środków komunikacyjnych, co najmniej 4,5 m.

§ 4. Długość mostu i rozpiętość przęseł w świetle powinny odpowiadać miejscowym warunkom i rodzajowi przeszkody, którą most przekracza.

Projekty mostów nad rzekami spławnymi i żeglownymi winny uwzględniać możliwość ruchu na drogach holowniczych i na brzegach przy poziomie normalnym.

Przy przejściu przez łuki dróg wodnych należy stosować duże rozpiętości przęseł, ażeby przy wysokich stanach wód statki mogły swobodnie obierać najdogodniejszy kierunek i nie były rzucane przez bystry prąd na filary.

§ 5. Najmniejsze wzniesienie dolnej krawędzi konstrukcji niosącej mostu oznacza się jak następuje:

a. Jeżeli most przekracza strugi wodne, dolna krawędź winna być wzniesiona ponad najwyższy znany stan wody co najmniej 0,5 m., na rzekach spławnych co najmniej 2,5 m, zaś na rzekach żeglownych co najmniej 5,0 m., utrzymane na szerokości 5 m. (dla zarysów łukowych) o ile inaczej nie zarządzają władze żeglugi. Łożyska dźwigarów głównych i kaptury powinny się znajdować nad najwyższym znanym stanem wody.

Łukowe mosty kamienne i betonowe, o ile mają strzałkę mniejszą niż $\frac{1}{6}$ rozpiętości, a styczna nasadowa nie jest pionowa, należy założyć tak, ażeby zwierciadło najwyższego znanego stanu wody nie sięgało ponad wezglowia. W razie jeżeli strzałka przekracza $\frac{1}{6}$ rozpiętości, nie powinno zwierciadło najwyższego znanego stanu wody sięgać ponad punkt, w którym promień poprowadzony pod kątem 30° ze środka koła, zakreślającego najniższą część podniebienia łuku, przebija podniebienie.

b. Dolną krawędź mostów, przekraczających linie kolejowe, należy wnieść ponad skrajnię wozów kolejowych, odpowiednio do przepisów Ministerstwa Kolei.

Przy mostach drewnianych wzniesienie to winno wynosić co najmniej 0.5 m., przyczem należy stosować

urządzenia chroniące drzewo od pożaru. Urządzenia takie są zbędne, jeżeli dolna krawędź mostu znajduje się 2,00 m. nad skrajnią.

c. Jeżeli most przekracza drogę kołową, ma dolna krawędź konstrukcji wznosić się najmniej 2,5 m. nad chodnikami, a 4,5 m. nad jezdnią, o ile środki komunikacyjne nie wymagają większej wysokości. Na drogach podrzędnych można tę wysokość zmniejszyć, jednak nie mniej niż do 3,2 m. O możliwości tego zmniejszenia decyduje M. R. P. względnie Okręgowa Dyrekcja Robót Publicznych.

§ 10 Poręcze.

1. O ile dźwigary główne, wystające nad jezdnią lub chodnikami nie wystarczają do ochrony bocznej wozów i pieszych, należy ustawić poręcze o wysokości najmniej 1,10 m. przechodzące przez całą długość mostu, a przy skrzydłach równoległych także i przez długość skrzydeł.

2. Przy mostach o małej rozpiętości znajdujących się w otwartym polu, gdy wysokość drogi nad dnem przesyłki nie przekracza 2 m. można poręcze zastąpić obwojnami, przynajmniej 40 cm. wysokości.

3. Poręcze należy obliczyć na siłę poziomą co najmniej 80 kg. na metr bierzący pochwyty.

Rozdział II.

Obciążenia i siły zewnętrzne.

§ 13. Przy obliczaniu statycznym mostów drogowych uwzględnić należy następujące obciążenia.

a — ciężar własny mostu i urządzeń stale na nim umieszczonych (ciężar stały).

b — ciężar zmienny (ruchomy) wywołany przejściem szeregu pojazdów i pieszych.

c — parcie wiatru.

d — dla przyczółków i filarów wpływ parcia ziemi i parcia wody (ewentualnie wyporu wody), nadto uwzględnić należy

e — wpływ zmian ciepłoty

f — wpływ skurczu materiałów.

§ 14. Ciężar stały.

Do obliczenia ciężaru stałego należy przyjąć dla materiałów budowlanych następujące ciężary jednostkowe (o ile nie stwierdzi się innego rzeczywistego ciężaru):

1 m. ³ żelaza spawanego	7800 kg./m. ³
„ „ zlewnego	7850 kg./m. ³
„ „ lanego (żeliwa)	7300 kg./m. ³
drzewa miękkiego mokrego (odkrytego)	900 kg./m. ³
„ „ suchego (zakrytego)	800 kg./m. ³
„ twardego mokrego (odkrytego)	1000 kg./m. ³
„ „ suchego (zakrytego)	900 kg./m. ³
bruku drewnianego	1100 kg./m. ³
piasku	1600 kg./m. ³
żwiru lub tłucznia na jezdni most. . .	1900 kg./m. ³
ziemi, gliny	1800 kg./m. ³
bruku kamiennego . . . od 2400 do	2800 kg./m. ³
asfaltu lanego	1200 kg./m. ³
muru ciosowego . . . . od 2400 do	2600 kg./m. ³
mur z kamienia łamanego (wapień) .	2400 kg./m. ³
„ „ „ (piaskow.) .	2200 kg./m. ³
mur z cegieł zwykłych na zaprawie wapiennej.	1600 kg./m. ³
mur z cegieł zwykłych na zaprawie cementowej.	1700 kg./m. ³
mur z klinkierów	1900 kg./m. ³
betonu mokrego, będącego jeszcze w deskowaniu	2400 kg./m. ³
betonu z twardniałego z tłucznią lub żwiru	2200 kg./m. ³
betonu wzmocnionego żelazem, ale mokrego, będącego jeszcze w desko- waniu	2600 kg./m. ³

W razie użycia materiałów powyżej nie wymienionych, należy ciężar jednostkowy przyjąć wedle norm ogólnieprzyjętych, ewentualnie oznaczyć próbami.

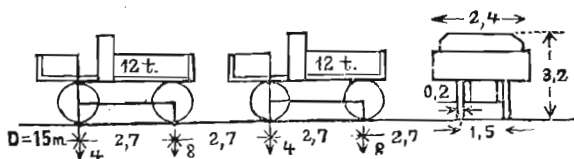
§ 15. Ciężar ruchomy.

Ciężar ruchomy należy w obliczeniach statycznych przyjmować według zestawienia podanego poniżej, wybierając takie ustawienie ciężarów, które może wywołać największe siły wewnętrzne.

Obciążenie mostów I klasy.

Typy pojazdów i sposób ustawienia.

№ 1 — (rys. 216). Szeregi wozów typu 1 obok siebie grupami po 3 wozy w odstępach $D = 15$ m. i tłum ludzi na częściach jezdni niezajętych wozami i na chodnikach.

Rys. 216.

kach. O ile niekorzystniejszy wpływ wywierają grupy wozów w odstępach większych niż 15 m. należy D odpowiednio zwiększyć.

№ 2 — rys. 217. Jeden wóz motorowy z doczepionym wozem ciężarowym według typu № 2 ustawiony najniekorzystniej w kierunku jazdy. Obok jeden szereg wozów typu 1 i tłum ludzi na częściach jezdni niezajętych wozami i na chodnikach.

№ 3. — rys. 218. Jeden wałek drogowy według typu № 3 najniekorzystniej w kierunku jazdy ustawiony. Obok jeden szereg wozów typu № 1 i tłum ludzi na częściach jezdni niezajętych wozami i na chodnikach.

№ 4 — rys. 219. Pociąg kolejki wąskotorowej według typu № 4, złożonej z lokomotywy i 45 wozów doczepionych. Obok jeden szereg wozów typu № 1 i tłum ludzi na częściach jezdni niezajętych wozami i na chodnikach.

№ 5. Tłum ludzi na całej szerokości jezdni i na chodnikach.

Dla rozpiętości do $l = 50$ m., tłum ludzi — 500 kg./m.^2

Dla rozpiętości do $l = 100$ m, tłum ludzi — 400 kg./m.^2

Dla pośrednich rozpiętości należy interpelować.

Ogólna uwaga. Przy obliczaniu mostów betonowych, żelbetowych i kamiennych należy obciążenia typu 1 i 3 powiększyć o 40 %.

Obciążenie ruchome mostów II klasy.

№ 6 — rys. 220. Szeregi wozów typu № 6 obok siebie grupami po 3 wozy w odstępach $D = 17$ m. i tłum ludzi na częściach jezdni nie zajętych wozami i na chodnikach. O ile grupy wozów w odstępach większych niż 17 m. wywierają wpływ niekorzystniejszy, należy D odpowiednio zwiększyć.

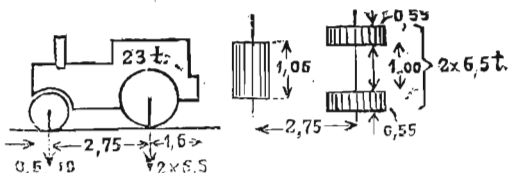
№ 7 — rys. 221. Jeden wałek drogowy według typu № 7 najniekorzystniej w kierunku jazdy ustawiony.

Obok jeden szereg wozów typu № 6 i tłum ludzi na częściach jezdni niezajętych wozami i na chodnikach.

№ 9. Tłum ludzi na całej szerokości jezdni i na chodnikach.

Dla rozpiętości do $l = 50$ m., tłum ludzi . . . . . 450 kg./m.^2

Dla rozpiętości do $l = 100$ m., tłum ludzi . . . . . 350 kg./m.^2

Rys. 218

Rys. 217.

Dla pośrednich rozpiętości należy interpelować:

Uwaga ogólna. Przy obliczaniu mostów betonowych, żelbetowych i kamiennych należy obciążenia typu 6 i 7 powiększyć o 40 %.

Obciążenie ruchome mostów III klasy.

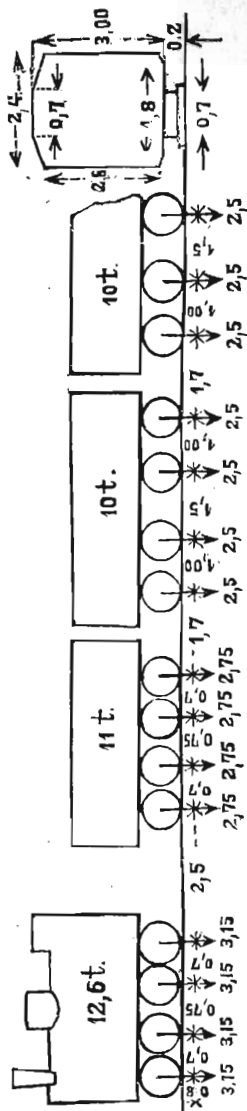
№ 10 — rys. 222. Jeden wóz motorowy z jednym wozem doczepionym według typu № 10. Obok jeden szereg wozów z zaprzęgiem typu № 11 i tłum ludzi 350 kg./m.² w częściach jezdni niezajętych wozami.

№ 11 — rys. 223. Szeregi wozów z zaprzęgiem typu № 11 obok siebie i tłum ludzi 350 kg./m.² na częściach jezdni niezajętych wozami.

№ 12. Tłum ludzi na całej szerokości jezdni; tłum ludzi 350 kg./m.²

Uwaga ogólna. Przy obliczaniu mostów betonowych, żelbetowych i kamiennych należy obciążenia typu № 10 i № 11 powiększyć o 40 %. Przy obliczaniu części ustrojowych chodników mostów dla ruchu kołowego, należy przyjmować obciążenie tłumem ludzi 600 kg./m.²

Przy obliczaniu kładek, przyjmuje się tłum ludzi o wielkości co najmniej 500 kg./m.².

Rys. 219.

§ 16. Wpływ parcia wiatru.

Wpływ wiatru przyjąć należy jako siłę poziomą jednostajnie rozłożoną o natężeniu 250 kg./m.^2 powierzchni bocznej mostu nieobciążonego, względnie 100 kg./m.^2 mostu obciążonego ciężarem ruchomym, uwzględniając w zestawieniu największych sił wewnętrznych i przy badaniu stałości mostu niekorzystniejszy z obu wpływów.

Jako powierzchnię boczną dla wpływu wiatru przyjąć należy:

a. Przy moście nieobciążonym o dźwigarach pełnościennych, rzeczywistą powierzchnię boczną dźwigarów głównych i pomostu. Przy dźwigarach kratowych zaś, prócz tej powierzchni pierwszej kraty, leżącej od strony wiatru także i część powierzchni drugiej kraty, odpowiadającą stosunkowi niewypełnionej powierzchni pierwszego dźwigara do całkowitej powierzchni tegoż.

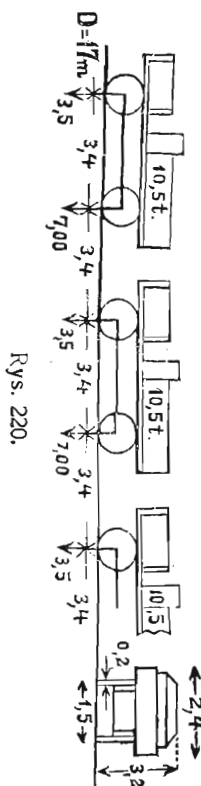
Jeżeli zatem stosunek powierzchni dźwigara pierwszego narażonej na działanie wiatru, do całkowitej powierzchni wynosi a , to z dźwigara drugiego przyjąć należy część powierzchni w stosunku $a(1-a)$

b. Przy moście obciążonym, przyjmuje się jako powierzchnię boczną ciężarów ruchomych (wozów i pieszych) pełny postępujący prostokąt na całej długości mostu o wysokości 2 m.

wzniesiony 50 cm. ponad jezdnią.

Wpływ kraty pierwszej i drugiej uwzględnia się tylko w częściach, poza ten prostokąt sięgających.

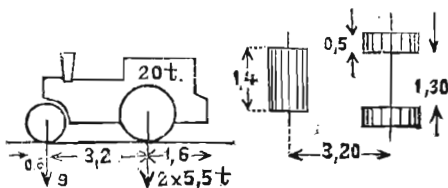
Dla mostów o jezdni górą należy zbadać stałość mostu przeciw wywróceniu pod naciskiem wiatru, a to zarówno dla mostu obciążonego ciężarem jednostajnie rozłożonym 300 kg./m.^2 , jako też nieobciążonego.

W obu wypadkach powinna być pewność przeciw wywróceniu najmniej $1\frac{1}{2}$ krotna.

§ 17. Wpływ zmiany ciepłoty.

Zmiany ciepłoty należy uwzględnić w obliczeniach statycznych i w wykonaniu według postanowień objętych następnymi rozdziałami.

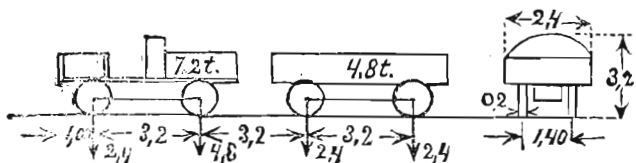
Rys. 221.

Rozdział III.

Mosty drewniane, oraz drewniane przyczółki, jarzma i izbice.

- § 18. Projekt szczegółowy
- § 19. Odpowiedzialność za projekt
- § 20. Zatwierdzenie projektu
- § 21. Nadzór w czasie budowy
- § 22. Dziennik budowy
- § 23. Znak wysokości.

patrz oryginalne
przepisy

Rys. 222.

§ 24. Drzewo budulcowe.

Do budowy mostów należy używać:

1. Drzewa miękkiego (jodłowego, świerkowego, sos-

rowego lub modrzewiowego) ewentualnie olchowego (tylko na pale):

a) na części zginane, jak na dźwigary główne, na podłużnice, na poprzecznice, na dylinę dolną (przy dylinie podwójnej lub pomocy żwirowym) i na deski jarzm, przyczółków i izbic, o ile na ten cel nie można dostać dyli dębowych;

b) na pale przyczółków i jarzm mostów tymczasowych, budowanych na czas dłuższy niż trzy lata.

2. Drzewa twardego (dębowego) na pale (ewentualne i na deski jarzm, przyczółków i izbic, a o ile to jest możliwe i na górną dylinę pomostu, na którą wprost działają koła wozów. Na dylinę górną można również używać drzewa bukowego.

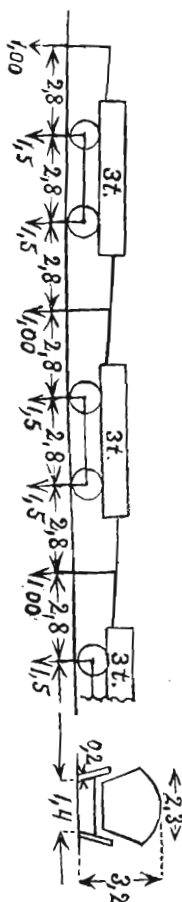
Pale mają mieć grubość w cieńszym końcu przy drzewie dębowym 20 cm., przy drzewie miękkim 24 cm., przyrost zaś grubości na 1 m. dla drzewa miękkiego 2 cm., dla dębiny 1 cm.

§ 25. Jakość drzewa.

1. Drzewo budulcowe ma być zupełnie zdrowe, proste i bez błędów, a przy uderzeniu młotem ma wydawać czysty, pełny odgłos.

2. Drzewo przeznaczone na dźwigary zginane, powinno mieć pień prosty, bez miejsc zbolących.

3. Czas ścinania drzewa nie wpływa na jakość budulca, jest jednak rzeczą wskazaną dla przyspieszenia wyschnięcia, ścinać w czasie zimowym. W wyjątkowych wypadkach można użyć do budowy drzewa ściętego w innej porze roku.

Rys. 223.

4. Pień drzewa ściętego w porze krążenia soków, należy po odpływie pierwszych soków roślinnych odrzeć z kory, pozostawić w miejscu przewiewnym, a chronionym przed bezpośrednim działaniem promieni słonecznych.

5. Do budowy mostu można używać tylko drzewa suchego.

§ 26. Zabezpieczenie drzewa przed grzybem i gniciem.

1. Dla zabezpieczenia drzewa przed grzybem i gniciem należy chronić je przed wilgocią przy pomocy odpowiednich materiałów izolacyjnych, jak blachy żelaznej cynkowanej, papy asfaltowej lub przez powlekanie powierzchni, narażonej na bezpośrednie działanie wilgoci, materiałami smołowymi, albo przez zwęglenie powierzchni drzewa, albo wreszcie przez nasycanie drzewna środkami dezynfekcyjnymi.

2. Obok zabezpieczenia drzewna przed szkodliwym działaniem wilgoci, należy stosować odpowiednie środki konstrukcyjne, ułatwiające dostęp powietrza do każdej części zespołu drewnianego.

3. Części dźwigarów, bezpośrednio narażone na zmienne działanie słońca i deszczu, winny być, o ile możliwości odpowiednio zasłonięte.

§ 27. Żelazo. — Żelazo, użyte w mostach drewnianych ma odpowiadać „Przepisom, dotyczącym żelaza budowlanego“.

§ 28. Wykonanie budowy.

1. Most należy tak projektować i zbudować, ażeby następnie przy naprawie mostu lub wymianie uszkodzonych części można było ruch kołowy utrzymać przynajmniej na jednej połowie mostu.

2. Jarzma i przyczółki należy zabezpieczyć przed szkodliwym działaniem przedmiotów przesuwających się pod mostem.

Wysokość zabezpieczenia ma się stosować do wysokości przesuwających się przedmiotów. Na wodach płynących zabezpieczenie powinno sięgać 50 cm. ponad znany stan wody.

3. Jarzma mostów na wodach płynących, należy z reguły zabezpieczyć izbicami, dostatecznie silnemi.

4. Szerokość izbic, mierzona w kierunku równoległym do osi mostu nie powinna przekraczać szerokości jarzm.

5. Łączenie izbic z jarzmami jest niedopuszczalne.

6. Pomost powinno się zbudować tak, aby umożliwić jaknajrychlejszy odpływ wody opadowej, przyczem należy dźwigary zabezpieczyć przed zamakaniem.

§ 29. Szczegóły konstrukcyjne.

1. Drzewo okrągłe (krągłaki) należy ociosywać do prostokąta, tylko w tych wypadkach, w których tego wymaga ustrój zespołu.

2. Drzewo okrągłe powinno być spłaszczone tylko w miejscach ułożenia na łożyskach i na powierzchniach, które służą jako podstawa dla innego drzewa.

3. Dylinę górną, narażoną wprost na działanie kół wozów, należy układać prostopadłe lub ukośnie do kierunku jazdy i stroną jędrną do góry.

4. Przy obliczaniu i konstrukcji jarzm należy brać pod uwagę nie tylko siły przenoszące się przez pomost, ale również siły przypadkowe, jak uderzenie przejeżdżających wozów, maszyn, parcie lodów na rzekach i uderzenia spławianego drzewa.

5. Dla łatwiejszego utrzymania mostu w dobrym stanie i łatwiejszej wymiany zepsutych części mostu, należy do połączeń używać śrub żelaznych, a tylko w podrzędnych wypadkach — gwoździ lub kołków z drzewa twardego.

§ 30. Obliczenie statystyczne.

1. Wszystkie części konstrukcyjne powinno się obliczać przyjmując najniekorzystniejsze działania sił zewnętrznych.

2. Przy obliczeniu przyjąć należy, że ciężary skupione rozkładają się przez żwirówkę na powierzchnie równą powierzchni na którą ciężar wprost działa, zwiększoną w poprzecznym i podłużnym kierunku o podwójną grubość żwirówki i pojedynczą grubość dyliny.

3. Statycznie obliczone natężenia nie mogą przekraczać następujących granic:

Natężenie drzewa na:	Natężenie do- puszczalne kg./cm. ² dla drzewa		Natężenie drzewa na	Natężenie do- puszczalne dla drzewa kg./cm. ²	
	mię- kiego	twar- dego		mię- kiego	twar- dego
Ciągnienie . .	110	120	Ciśnieni <u>I</u> do włókien . .	12	24
Zginanie . .	100	110	Ścinanie <u>II</u> do włókien . .	12	20
Ciśnienie rów- noległe do włókien . .	60	70	Ścinanie <u>I</u> do włókien . .	30	40

Przy obciążeniach wyjątkowych można dopuścić natężenia większe o 40 %, zaś przy obciążeniu automobilami większe o 20 % od podanych w powyższej tablicy.

Przy obliczaniu mostów tymczasowych, budowanych na najwyżej dwuletni okres trwania, można dopuścić natężenie o 20 % wyżej od podanych w tablicy i nie uwzględniać obciążeń wyjątkowych.

4. Przy obliczaniu dźwigarów złożonych (zazębionych i t. d.) należy uwzględnić nieściśłość działania i obliczenia tych belek w ten sposób, że w miejsce momentu

wytrzymałość $W = \frac{J}{e}$ całkowitego przekroju

dźwigarów, przyjmuje się tylko część tegoż, wyrażoną w %% według następującej tablicy, pozostawiając za to powyżej przepisane natężenia dopuszczalne:

Ilość belek	Dźwigar zazębiony	Dźwigar klinowany	Dźwigar klockowy
2	64 %	80 %	70 %
3	51 %	73 %	60 %

5. Przy obliczeniu statycznym części narażonych na ciśnienie należy uwzględnić możliwość wyboczenia.

§ 31. — Oddanie mostu do użytku publicznego.	} Patrz orygin. przepisy.
§ 32. — Utrzymanie mostów.	

Rozdział IV.

Mosty i filary żelazne.

§ 33. Projekt szczegółowy.	} Patrz przepisy oryginalne.
§ 34. Odpowiedzialność za przedłożony projekt.	
§ 35. Zatwierdzenie projektu.	
§ 36. Nadzór w czasie roboty.	
§ 37. Dziennik budowy.	

§ 38. Żelazo.

1. Na konstrukcję mostową należy z reguły używać żelaza zlewego. Żelazo powinno jakością odpowiadać „Przepisom dotyczącym żelaza budowlanego”.

2. W konstrukcji tego samego mostu należy używać żelaza tylko jednego rodzaju.

3. Na łożyska i przeguby należy używać stali, albo żelaza zlewego, albo też żelaza lanego (żeliwa).

4. Stal na łożyska powinna mieć wytrzymałość na ciągnięcie najmniej 6000 kg./cm.² przy wydłużeniu jednostkowym najmniej 10%, stal walcowana 12%, żelazo lane najmniej 1200 kg./cm.² na ciągnięcie, a 5000 kg./cm.² na ciśnienie.

§ 39. Materiały budowlane pomocnicze.

1. Materiały pomocnicze, używane na pomost, do osadzenia łożysk, farby olejne i t. p. powinny być najlepszej jakości.

2. Drzewo powinno odpowiadać postanowieniom, dotyczącym mostów drewnianych.

§ 40. Obróbka żelaza	} Patrz prze- pisy orygi- nalne.
§ 41. Otwory na nity i śruby	
§ 42. Nity i śruby	
§ 43. Oczyszczenie żelaza przed złożeniem	

- § 44. Składanie zespołu w wytwórniach konstrukcyjnych
- § 45. Wykonanie łożysk i przegubów
- § 46. Przewóz zespołów żelaznych z wytwórni na miejsce budowy
- § 47. Składanie zespołu na miejscu budowy
- § 48. Malowanie mostu
- § 49. Pomost
- § 50. Rusztowanie.

Patrz przepisy oryginalne

§ 51. Obliczenie statystyczne mostów żelaznych.

1. Wszystkie części konstrukcji mostowej należy obliczać przyjmując najniekorzystniejsze działanie sił zewnętrznych. Przy obciążeniu wyjątkowym można natężenie zwiększyć o 20 %.

2. Ciężary skupione rozkładają się przez żwirówkę na powierzchnię równą powierzchni, na którą ciężar wprost działa zwiększoną tak poprzecznie, jak i podłużnym kierunku o podwójną grubość żwirówki.

Jeżeli podkład pod żwirówkę tworzą zoresówki lub blachy (wkłęsłe, wypukłe i t. p.) albo też płyta betonowa, można do grubości żwirówki doliczyć połowę wysokości pokładu.

3. Natężenia (naprężenia) w żelazie zlewnem obliczone bez uwzględnienia parcia wiatru nie powinny przekraczać granic, zakreślonych następującym zestawieniem.

Rodzaj natężenia	Natężenie dopuszczalne kg./cm. ² przekroju użytkowego t. j. po odciążeniu dziur na nity
Ciśnienie lub ciągnienie dla pokładu, podłużnie i poprzecznie . .	800
Ciśnienie lub ciągnienie dla dźwigarów głównych	870 + 3L (najwyżej 1150)

Rodzaj natężenia	Natężenie dopuszczalne kg./cm. ² przekroju uży- tecznego t. j. po odcią- gnięciu dziur na nity
Za „L“ należy przyjąć dla dźwi- garów wolnopodpartych i środko- wych przęseł dźwigarów wspólni- kowych rozpiętość przęseł w me- trach, a dla wsporników podwójną długość wspornika.	
Ścinanie blach i prętów . . .	700
Ścinanie nitów i sworzni śrub w jednym kierunku	800
Ścinanie nitów i sworzni śrub w różnych kierunkach	700
Ciśnienie na ściankę dziury . .	1600

Przy dokładnem uwzględnieniu wszystkich sił prze-
pisanych w § 13 można podnieść powyższe cyfry o 200
kg./cm.².

4. Żelazo spawane, jakiego wolno używać tylko wy-
jątkowo, otrzymać może natężenie o 10% niższe od do-
puszczalnych dla żelaza zlewego.

5. Odlewy z żelaza lanego (żeliwa) w częściach pod-
rzędnych konstrukcji:

    na ciśnienie . . . . . 700 kg./cm.²

    na ciągnięcie . . . . . 200 kg./cm.²

    ciągnięcie przy zginaniu 300 kg./cm.²

6. Stal zlewna w łożyskach, czopach, klinach na
zginanie, ciągnięcie lub ciśnienie 1200 kg./cm.²

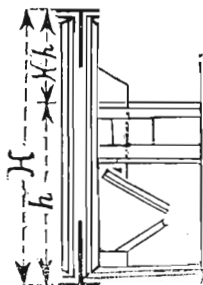
7. Dla stali wyborowej Ministerstwo określi każdo-
razowo natężenie dopuszczalne.

8. Części kraty dźwigarów, pracujące na ciśnienie
należy obliczać na wyboczenie wzorami Tetmayer'a i Ja-
sińskiego przy pomocy tablic, podających współczynnik wy-

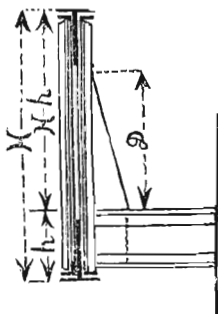
boczenia dla różnych wartości $\frac{l}{i}$ przyjmując długość

wolną l wedle następującej tablicy:

Pręty nitowane do blach węzłowych . .	0,9 L — L
Pręty skrzyżowane w połowie długości, prostopadle do płaszczyzny kraty	0,67 L
Pręty skrzyżowane w połowie długości w płaszczyźnie kraty	0,5 L
Pręty skrzyżowane w połowie długości, prostopadle do płaszczyzny gdy pręt sztywny krzyżuje się z gibkim . .	0,75 L
Części pasów w płaszczyźnie kraty . .	L
Części pasów w płaszczyźnie prostopadłej do kraty dla pasów stężonych . .	L
Części pasów w płaszczyźnie prostopadłej do kraty dla pasów niestężonych wedle poniższego zestawienia i ry- sunków 224 i 225.	

Rys. 224.

Rys. 225.

D	$\frac{H-h}{h} < 2$	2,5	5	10
$\geq \frac{H-h}{2}$	$l = L$	$l = L$	$l = L$	$l = 2 L$
$\frac{H-h}{2} > D > \frac{1}{5} (H-h)$	$l = L$	$l = L$	$l = 1,5 L$	$l = 2,5 L$
$\leq \frac{1}{5} (H-h)$	$l = L$	$l = 1,125 L$	$l = 1,75 L$	$l = 3 L$

Dla wartości pośrednich należy interpelować wedle linii prostej.

Wolno stojące słupy o wszechstronnym utwierdzeniu 0,8 L. We wzorach powyższych L jest długością teoretyczną pręta. Pręta ciśnione o przekroju złożonym z kilku części mają być w ciągu swej długości spojane łącznikami w ten sposób, aby pewność przeciw wyboczenia każdej części z osobna między łącznikami była co najmniej dwukrotnie większa od pewności na wyboczenie całego słupa na całkowitej długości.

9. Mosty żelazne, służące równocześnie dla ruchu kołowego i kolejowego, podlegają co do natężeń dopuszczalnych przepisom Ministerstwa Kolei dla mostów kolejowych. Mosty żelazne, przez które przechodzą tory miejskiej kolei elektrycznej (tramwaje), otrzymują natężenia dopuszczalne jak dla mostów drogowych.

10. Natężeń dodatkowych, jakie powstają wskutek sztywnych połączeń w węzłach dźwigarów kratowych i w przytwierdzeniu poprzecznic do dźwigarów głównych, oraz wskutek tarcia w przegubach i łożyskach, można z reguły nie uwzględniać.

11. W razie szczegółowego obliczenia natężeń dodatkowych i odpowiedniego uzasadnienia może zwierzchnia władza budowlana zezwolić na zwiększenie natężeń dopuszczalnych.

12. Zmiany temperatury należy w obliczeniach statycznych przyjmować w stosunku do średniej temperatury zestawienia w granicach od -25°C do $+45^{\circ}\text{C}$, na współczynnik rozszerzalności równy 0,000012 na 1°C .

13. Współczynnik sprężystości dla żelaza zlewneego można we wszystkich obliczeniach statycznych przyjmować $= 2100000 \text{ kg./cm}^2$.

§ 52. Kontrola wykonania i obciążenie próbne.

§ 53. Oddanie mostu do użytku publicznego.

§ 54. Utrzymanie mostów żelaznych.

§ 55. Perjodyczne rewizje.

§ 56. Sposób przeprowadzenia rewizji szczegółowej.

§ 57. Dodatkowe próbne obciążenie mostu.

§ 58. Mosty dawniejsze.

Patrz przepisy oryginalne.

Rozdział V.

Mosty, przyczółki i filary betonowe i żelbetowe.

- § 59. Projekt szczegółowy.
- § 60. Odpowiedzialność za przedł. projekt.
- § 61. Zatwierdzenie projektu.
- § 62. Nadzór w czasie budowy.
- § 63. Dziennik budowy.

Patrz przepisy
oryginalne

Materiały składowe betonu.

§ 64. Kruszywo (kamień).

1. Nazwą kruszywa oznacza się kamień tłuczony lub żwir o różnych wielkościach ziarn łącznie z dodatkiem piasku i to w takiej ilości, ażeby piasek wypełniał o ile możliwości wszystkie próżnie, zawarte między grubszymi ziarnami kamienia. Stosunek ilości piasku do grubszego materiału kamiennego należy ustalić próbami tak, aby mieszanina była jaknajgęstsza (praktyka z danymi materiałami nie ustaliła jeszcze korzystnych proporcji).

2. Kamień (kruszywo) musi być wolny od domieszek, które wpływają szkodliwie na wytrzymałość betonu, oraz wytrzymały na mróz. Za szkodliwe należy uważać także bardzo drobne ziarna piasku w zbyt wielkiej ilości i pył kamienny. W wypadkach spornych rozstrzyga wynik prób wykonanych według „Przepisów dotyczących prób wytrzymałości betonu“.

3. Największy wymiar ziarn kamienia powinien odpowiadać rodzajowi zespołu. Dla zespołów nie wzmocnionych żelazem ziarna kamienia mogą być tak wielkie, ażeby mieszanie maszyną mogło się jeszcze odbywać. Na dodanie wielkich brył do betonu niewzmocnionego musi zwierzchnia władza budowlana zezwolić dodatkowo przy dokładem oznaczeniu ilości, wielkości brył kamienia, sposobu i miejsca ułożenia kamienia w zespole, przyczem nie wolno używać kamieni większych niż 30 cm., w ilości przekraczającą 25 % użytego kamienia. Dla zespołów wzmocnionych żelazem ziarna kamienia powinny przechodzić przez sito o otworach 3×3 cm.

4. Wytrzymałość kamienia powinna wynosić naj-

mniej 300 kg./cm.², zaś wielkość wsiąkania najwyżej 10 % objętości.

§ 65. Cement.

1. Do betonu ubijanego (nieuzbrojonego) należy używać wyłącznie cementu portlandzkiego, powoli wiążącego.

Skład chemiczny i jakość cementu winny odpowiadać, „Przepisom dotyczącym cementów i dodatków hydraulicznych, używanych w budownictwie betonowym”.

Do betonu przeznaczonego dla konstrukcji żelazno-betonowych, należy używać cementu o wytrzymałości na ciągnięcie równej conajmniej wytrzymałości podanej w przepisach (§ 14 przepisów dotyczących cementów).

2. Cement ma być dostawiony na miejsce budowy w oryginalnem, fabrycznem opakowaniu.

§ 66. Woda. Woda nie może zawierać domieszek źle wpływających na wytrzymałość betonu. W wypadkach spornych co do tego, czy dana woda jest dla betonu szkodliwa, rozstrzyga wynik prób wytrzymałości betonu zarobionego wodą będącą przedmiotem sporu.

§ 67. Żelazo. 1. Żelazo ma odpowiadać „Przepisom dotyczącym żelaza budowlanego”.

2. Należy używać żelaza zlewnego lub miękkiej stali zlewnej. Na użycie innej stali potrzeba osobnego zezwolenia zwierzchniej władzy budowlanej.

3. Przy małych mostach można za zezwoleniem zwierzchniej władzy budowlanej używać żelaza o niesprawdzonej wytrzymałości, a wówczas należy w obliczeniach statycznych przyjmować wytrzymałość żelaza równą 3600 kg./cm.².

4. Największy wymiar przekroju poprzecznego pojedynczej wkładki w jakimkolwiek miejscu nie powinien być większy niż 50 mm.

Na użycie wkładek o większym przekroju potrzeba osobnego zezwolenia zwierzchniej władzy budowlanej.

§ 68. Skład betonu.

1. Skład betonu należy oznaczać podając ilość cementu w kg. na 1 m.³ kamienia (kruszywa).

2. Ilość cementu w stosunku do kamienia należy

tak dobrać ażeby wytrzymałość kostek 28 dniowych odpowiadała wytrzymałości przyjętej w obliczeniach statycznych.

3. Ilość cementu nie może być jednak z żadnym wypadku mniejsza:

- a. dla betonu niezwmocnionego żelazem niż 100 kg. na 1 m.³ kamienia.
- b. dla betonu wzmacnionego żelazem niż 300 kg. na 1 m.³ kamienia.

4. Dla dźwigarów narażonych na zginanie największa ilość cementu nie może przekraczać 500 kg. na 1 m.³ kamienia.

5. Wrazie jeżeli cement będzie na budowie odmierzany miarą, objętością, to należy dla tej miary wyznaczyć wagę 1 litra cementu lekko nabranego według średniej z 4-ch prób.

6. Jeżeli z jakiegokolwiek powodu wagi cementu lekko nabranego nie oznaczono próbami przed zaczęciem mieszania, to należy przyjąć że 1 litr cementu lekko nabranego waży 1,2 kg.

7. Ilość wody musi być taka, ażeby wymieszany beton dawał się do form wlewać lub też o ile ma być ubijany, ażeby w rękach dawał się ugniatać w kule. Suchego betonu niewolno używać.

8. Dla ułatwienia nadzoru należy w miejscu, gdzie się miesza beton, uwidocznąć w cyfrach stosunek w jakim materiały są mieszane.

§ 69. Próby wytrzymałości betonu.

1. Przed rozpoczęciem budowy mają być zrobione próby wytrzymałości według „Przepisów dotyczących wytrzymałości betonu“.

2. Przy małych mostach do 4 m. można za zezwoleniem zwierzchniej władzy budowlanej prób nie wykonywać i przyjmować wytrzymałość betonu na ciśnienie, proporcjonalnie do ilości cementu na 1 m.³ kamienia, a mianowicie:

przy 500 kg. cementu na 1 m. ³ kamienia	— 160 kg./cm. ²
„ 300 kg. „ „ „ „	— 120 kg./cm. ²
„ 100 kg. „ „ „ „	— 60 kg./cm. ²

Pośrednie wartości należy interpelować według linii prostej.

3. Do oceny wytrzymałości betonu, t. j. dla wyznaczenia naprężeń miarodajnymi są wyniki prób na kostkach 28 dniowych.

4. W wypadkach wyjątkowych, zwłaszcza przed zaczęciem budowy, dla przybliżonej oceny czy wytrzymałość betonu odpowiada wytrzymałości przyjętej w obliczeniach statycznych, można próby wytrzymałości przeprowadzać po 8 dniach.

5. Wytrzymałość po 8 dniach do wytrzymałości po 28 dniach należy według „Przepisów dotyczących prób betonu” przyjmować w stosunku 2 do 3.

6. Oprócz przeprowadzenia prób na kostkach 8 dniowych należy po zaczęciu robót betonowych przeprowadzić próby na kostkach 28 dn.

7. Celem sprawdzenia czy jakość materiałów i mieszaniny nie ulega zmianie, zwierzchnia władza budowlana powinna żądać wykonania prób kontrolnych w czasie budowy, przeprowadzanych na kostkach próbnych, wykonanych z pierwszego zamisu (pierwszej partji mieszaniny) nie przekraczającego 200 m.³ i z każdych następnych 200 m.³.

W celu utrzymania jednostajnej jakości betonu zaleca się przeprowadzać w czasie budowy zespołów wzmocnionych żelazem próby wytrzymałości betonu na kostkach lub belkach próbnych według „Przepisów dotyczących prób wytrzymałości betonu”.

Wykonanie robót betonowych.

§ 70. Mieszanie betonu.

1. Mieszanie betonu należy wykonywać maszynami. Tylko przy drobnych robotach można beton mieszać ręcznie, przyczem zams (partja mieszaniny) nie powinien być większy od 1 m.³.

2. Wszystkie narzędzia do mieszania betonu należy po każdej przerwie w mieszaniu dokładnie oczyścić, ażeby do świeżego betonu nie mieszać resztek betonu stężalego.

§ 71. Nanoszenie betonu.

1. Beton ma być zaraz po wymieszaniu наносzony do form.

2. Jeżeli beton jest sypki, nie płynny: to należy go nanosić warstwami nie grubszymi niż 15 cm. i silnie ubijać

3. Beton wymieszany, a w przeciągu najwyżej 1 godziny nie użyty, należy jako nieużyteczny usunąć.

4. Takiego betonu, w czas nie użytego, lub już stężałego nie można używać jako domieszki do betonu zamiast kamienia.

5. Beton należy wlewać, względnie sypać, z możliwie małej wysokości, ażeby cięższe części nie oddzialały się i tem samem nie psuły wymieszania. Największa wysokość spadu nie powinna przekraczać trzech metrów.

6. Części zespołu przyjęte w obliczeniach statycznych jako całość, należy zabetonowywać bez przerw. W razie koniecznej przerwy, należy roboty doprowadzić przynajmniej do przekrojów najmniej natężonych i zakończyć je w płaszczyźnie prostopadłej do kierunku największych natężeń.

7. W razie przerwy w betonowaniu należy starać się o należyte związanie betonu stężałego z betonem świeżym.

8. Świeżo ukończony zespół należy ochronić aż do czasu całkowitego stężenia betonu, przed działaniem słońca, mrozu, deszczu i innych wpływów atmosferycznych, jako też przed wszelkimi wstrząśnieniami i obciążeniami. Oprócz betonu wykonanego na miejscu budowy, wolno używać części, wykonanych w wytwórniach, naprz. płyt, rur, pali, krawężników i t. p.

§ 72. Czas mrozów.

1. W czasie zimowym przy temperaturze niżej 0°C należy przerwać roboty betonowe. Jeżeli wykonuje się roboty betonowe przy temperaturze od 0°C do 4°C to należy świeży beton chronić przed ewentualnymi przymrozkami — na noc nakrywać.

W wypadkach wyjątkowych w których za zgodą zwierzchniej władzy budowlanej roboty betonowe muszą być wykonane przy temperaturze poniżej 0°C należy miejsce budowli jakoteż mieszanie betonu zabezpieczyć od mrozów. Nie można przytem używać zamrożonego kamienia.

§ 73. Układanie żelaza.

1. Żelazo przed ułożeniem w deskowanie należy

oczyszczyć z wszelkich nieczystości. Należy usunąć rdzę jeżeli łuskanie odpada.

2. Wkładki żelaza należy jaknajpewniej w betonie zakotwić przy pomocy zagięcia końców.

3. Wkładki żelazne, które wedle projektu mają być z jednego kawałka, nie mogą być łączone spawaniem lub nitowaniem.

4. Jeżeli łączenie wkładek z dwóch lub więcej części jest nieuniknione, wskutek wielkiej długości, wtedy należy zetknięte części przedłużyć poza teoretyczny punkt zetknięcia o tyle, ażeby siły wewnętrzne nie mogły wkładek przesunąć a na całej długości zetknięcia należy łączące wkładki związać drutem.

5. Punkty łączenia wkładek nie powinny wpadać w przekroje największego natężenia żelaza.

6. Wzmocnienie żelazne należy w deskowaniu tak silnie umocować, ażeby przy nanoszeniu betonu człony wzmocnienia nie zmieniły swojego kształtu ani położenie.

§ 74. Wykonanie deskowania i rusztowania.

1. Rusztowania mają być tak silne, ażeby nie powodowały odkształceń w jeszcze dostatecznie niestężalych zespołach betonowych i tak obmyślane ażeby niektóre podpory zapasowe można zostawić nieruszone usuwając deskowanie i resztek rusztowania.

2. Deskowanie i rusztowanie powinno mieć taką ustrój ażeby je można rozbierać bez wywołania wstrząśnięć w stężalych zespołach betonowych.

§ 75. Rozbieranie deskowania i rusztowania.

1. Deskowanie i rusztowania można rozbierać tylko za zezwoleniem odpowiedzialnego technicznego kierownika robót betonowych, który ma stwierdzić osobiście, ewentualnie przy pomocy belek próbnych, czy beton jest już dostatecznie stężalny mógł unieść przynajmniej własny ciężar.

2. Podpory zapasowe należy zatrzymać najmniej 20 dni dłużej.

§ 76. Obliczenie statyczne mostów betonowych i żelbetowych.

1. Wszystkie części konstrukcji mostowej należy

obliczać przyjmując najniekorzystniejsze działanie sił zewnętrznych.

2. Uwzględniając niekorzystny wpływ wstrząsnień, jaki powoduje ruch podjazdów, należy ruchome ciężary przepisane § 15 z wyjątkiem ciężarów objętych § 15 ustęp 2 zwiększyć o 40%.

3. Ciężary skupione, działające przez warstwę nasypki żwirowej lub przez warstwę innego materiału łagodzącego wstrząśnienia należy przyjąć jako rozłożone równomiernie na powierzchnię równą powierzchni na którą ciężar wprost działa zwiększoną w kierunku podłużnym i poprzecznym o podwójną grubość warstwy łagodzącej wstrząśnienia i o pojedynczą grubość płyty. Dla zapewnienia równomiernego rozkładu ciężarów skupionych, należy zespoły żelbetowe złożone z szeregu dźwigarów teowych, stężyć żebrami poprzecznymi w odstępach nie przekraczających $\frac{1}{3}$ rozpiętości dźwigarów w świetle.

4. Siły podporowe, momenty i siły poprzeczne należy obliczać:

a) dla dźwigarów statycznie wyznaczalnych według zasad powszechnie uznanych.

b) dla dźwigarów żelbetowych statycznie nie wyznaczalnych należy przekroje i momenty bezwładności przekrojów złożonych z betonu i żelaza zastąpić przekrojami sprowadzonymi (idealnymi) w ten sposób że każdemu elementowi przekroju żelaza przypisuje się w równaniach sprężystości 10-krotną wartość takiegoż elementu przekroju betonu. Przytem należy przyjąć współczynnik sprężystości betonu tak dla ciągnięć, jak i dla ciśnień równy 210000 kg./cm².

Dla wyznaczenia samych sił zewnętrznych (dla stosunku momentów bezwładności) można brać w rachubę momenty bezwładności bez uwzględnienia przekroju żelaza.

5. Teoretyczne punkty podparcia, o ile nie są ustalone zapomocą specjalnych łożysk, należy przyjmować:

a) dla dźwigarów zginanych jedno przęsłowych i dla skrajnej podpory dźwigarów ciągłych w odległości od zewnętrznej krawędzi łożyska równej 2,5% rozpiętości w świetle, mierzonej w dolnej powierzchni dźwigara.

b) dla zginanych dźwigarów ciągłych na pośrednich podporach w środku łożyska.

6. Płyty dźwigarów teowych żelbetowych należy obliczać jak belkę ciągłą.

7. Grubość płyty żelbetowej dźwigara teowego, o ile wypada z obliczenia mniejsza niż 8 cm., należy zwiększyć przynajmniej do 8 cm.

8. Szerokość użyteczną płyty „c” po każdej stronie żebra żelbetowych dźwigarów teowych, należy przyjmować zależnie od odstępu żeber w świetle „a” i ich rozpiętości „l” według następującej tabliczki:

dla $a : l =$ od 0 do 0,25; 0,50; 0,75; 1.

„ c : a = 0,5; 0,45; 0,40; $\frac{1}{3}$.

Dla $a : l > 1$ należy przyjąć $c \leq \frac{1}{3}$.

Szerokość „C” nie może w żadnym wypadku przekraczać $8 =$ krotnej grubości płyty.

9. Dźwigary ciągle wieloprzęsłowe należy obliczać partjami po trzy sąsiednie przęsła.

10. Dla obliczenia statycznego natężeń w betonie niewzmocnionym żelazem należy przyjąć że współczynnik sprężystości dla betonu ciśnionego i ciągnionego są jednakowe i to dla betonów o wytrzymałościach od 140 kg. w górę równe 150000 kg./cm.², a poniżej 100 kg. równe 100000 kg./cm.². Wartości pośrednie otrzymuje się przez interpolację.

11. Dla obliczenia statycznego natężeń w dźwigarach wzmocnionych żelazem, a narażonych, na zginanie lub mimoosiowo obciążonych, należy przyjąć stosunek współczynnika sprężystości żelaza do współczynnika sprężystości betonu równy 15 i ciągnięcie w betonie uwzględniać.

12. Dla obliczenia statycznego natężeń w słupach żelbetowych przy obciążaniu osiowym, należy przekrój złożony z betonu i żelaza zwiększyć o 15-krotny przekrój pionowej wkładki żelaznej. Atoli takie zwiększenie jest dopuszczalne pod warunkiem że przekrój żelaza wynosi najmniej 0,8% a najwyżej 3% przekroju betonu i że pręty uzbrojenia (wzmocnienia) są połączone strzemionami w odstępach równych połowie najmniejszego wymiaru przekroju słupa. Jeżeli uzbrojenie (wzmocnienie) podłużne jest silniejsze niż 3%, to nadwyżki ponad 3% wolno uwzględnić tylko trzecią część.

13. Dla słupów uzwojonych (wzmocnionych poprzecznie wkładką owijaną śrubowo), lub wzmocnionych szeregiem pierścieni spawanych, należy przy wzmocnieniu ciśnienia w betonie przyjąć sprowadzony (zastępczy, idealny) przekrój F_1 . W wypadku rdzenia kołowego jest:

$$F_1 = 1,25 F_r + 15 f_p + 30 f_o, \text{ przyczem oznacza:}$$

F_r — przekrój rdzenia, t. j. betonu wewnątrz wzmocnienia owijającego.

f_p — przekrój wzmocnienia podłużnego

f_o — przekrój otrzymany przez podzielenie objętości wzmocnienia owijającego przez długość słupa.

W wypadku rdzenia prostokątnego o stosunku boków leżącym między 1 a 1, i należy użyć wzoru:

$$F_1 = \alpha F_r + 15 f_p \text{ w którym}$$

$$\text{dla } \frac{100 f_o}{F_r} = 0,8 \quad 2,00 \quad 4,00$$

$$L = 1,3 \quad 1,70 \quad 1,90$$

Owiniecie wolno uwzględniać przy pomocy powyższych wzorów, jeżeli są spełnione następujące warunki: a — skok śruby, względnie odstęp pierścieni jest mniejszy od 0,2 średnicy rdzenia, przy natężeniu w betonie $= 50 \text{ kg./cm.}^2$, zaś mniejszy od 0,125 średnicy rdzenia przy natężeniu w betonie $= 100 \text{ kg./cm.}^2$, a nadto mniejszy od 8 cm.; b. — wzmocnienie podłużne jest (co do objętości) przynajmniej $\frac{1}{3}$ wzmocnienia poprzecznego; c. — $F_1 \leq 2 F_r$

14. Dla słupów ciśnionych (ściskanych) należy uwzględnić niebezpieczeństwo wyboczenia jeżeli smukłość t. j. stosunek swobodnej długości pręta „ l ” do najmniejszego promienia bezwładności przekroju „ i ” przekracza:

60 w wypadku wzmocnienia podłużnego

40 „ „ owijanego

20 „ „ betonu bez wzmocnienia

15. Dla słupów obciążonych (ściskanych) mimoosiowo, lub narażonych oprócz obciążenia osiowego także na działanie sił zginających należy wyznaczyć w betonie

w żelazie złożone nateżenia, wywołane obciążeniem momentem zginającym.

16. Jeżeli słupy są sztywnie połączone z belkami, należy przy obliczeniu słupów uwzględnić wpływ momentów wywołanych sztywnem połączeniem. Gdy długość słupów „ l ” jest większa niż 20 krotny najmniejszy wymiar przekroju, to należy moment wywołany siłą zginającą zwiększyć o wartość $0,005 P \cdot l$, która przedstawia działanie siły ściskającej „ P ” na ramieniu powstałym wskutek wygięcia słupa.

17. Dla dźwigarów wzmocnionych wkładkami ułożonymi w kilku szeregach równoległych do osi obojętnej najdalej położonego.

§ 17. Szczegóły konstrukcyjne.

1. Odstęp wkładek między sobą dla tego samego rodzaju wzmocnienia powinien być w świetle równy lub większy od grubości wkładek, nie powinien jednak schodzić niżej 2 cm., ani też przekraczać 15 cm.

2. Wkładki dwóch różnych wzmocnień, jak nprz. podłużnego i poprzecznego, powinny jak najdokładniej do siebie przylegać.

3. Dźwigary zginane, których końce nie leżą zupełnie swobodnie na podporze, należy zaopatrzyć w dodatkowe wzmocnienia przeciw możliwym momentom podporowym.

4. Wkładki żelazne, narażone na ciśnienie powinny być zabezpieczone wiązaniami poprzecznymi (strzemionami) przed wyboczeniem.

5. Wzmocnienie pionowe słupów powinno się składać przynajmniej z 4-ch prętów żelaznych rozmieszczonych na obwodzie.

6. Wiązania poprzeczne należy w słupach zakładać w odstępach mniejszych od najmniejszego poprzecznego wymiaru słupa, a zarazem mniejszych od 12-krotnej średnicy wkładek pionowych.

7. Wzmocnienie poprzeczne za pomocą drutu śrubowo na wkładkach pionowych nawiniętego, według systemu Consider'a lub wzmocnienie pierścieniami spawanymi powinno mieć skok skrętów, względnie odstęp pierścieni nie większy niż $\frac{1}{5}$ średnicy koła opasanego wzmocnieniem, o drut opasający powinien zataczać dokładne koła i przylegać do wkładek pionowych.

8. Najmniejsza grubość okrycia nie może schodzić w płytach niżej 1 cm., a w innych zespołach niżej 2 cm.

§ 78. Natężenia dopuszczalne.

1. Natężenia dopuszczalne w betonie powinny odpowiadać wytrzymałości betonu po 28 dniowym normalnym tężeniu, a natężenia w żelazie granicy płynności, względnie wytrzymałości żelaza.

2. Natężenia dopuszczalne należy w obliczeniach statycznych przyjmować równe wytrzymałości materiału, mnożonej przez następujące współczynniki zmniejszające.

Materiał	RODZAJ NATĘŻENIA	Współczynnik zmniejszający	Najwyższa granica dla natężeń dopuszczalnych w kg./cm. ²
Żelazo	Ciągnienie lub ciśnienie . .	0,25	1200
Beton	Ciśnienie:		
	a. w dźwigarach prostych zginanych, w dźwigarach łukowych i ramowych, w słupach obciążonych mimośrodkowo	0,28	55
	b) w słupach i filarach przy osiowym obciążeniu .	0,22	36
Beton nieuzbrojony	Ciągnienie	0,05	8

Natężenie dopuszczalne betonu na ścinanie może wynosić 0,025 wytrzymałości kostkowej najwyżej 5 kg./cm².

3. Natężenia ukośne, obliczone statycznie bez uwzględnienia wkładek żelaznych, nie mogą przekraczać wytrzymałości betonu ciągniętego, którą oznacza się na 0,10 wytrzymałości kostkowej betonu po 28 dniowym normalnym tężeniu. Jeżeli już po spełnieniu tego warunku natężenia przekraczają 0,025 wytrzymałości kostkowej be-

tonu, ewentualnie są większe od 5 kg./cm.², to należy nadmiar natężeń przenieść na wkładki ukośnie odgięte i na wiązania poprzeczne (strzemiona).

Wiązania poprzeczne (strzemiona) należy rozmieścić także na tej części dźwigarów, na której według powszechnie przyjętego sposobu obliczenia statycznego okaże się, że są niepotrzebne.

§ 79. Opór przeciw wyciąganiu żelaza z betonu (przyczepność)

1. Dla zabezpieczenia współdziałania wkładek żelaznych z betonem — siły wewnętrzne, jakie według obliczeń statycznych działają na przekrój żelaza ciągniętego lub ciśnionego i starają się żelazo z betonu wyciągać, powinny być mniejsze, niż opór jaki temu przesunięciu stawia połączenie betonu z żelazem.

2. Dla obliczenia oporu należy pomnożyć obwód wkładki przez długość od przekroju, w którym zaczepia największa siła wewnętrzna do końca wkładki przez 2,5 na każdy cm.²

3. Dla wkładek żelaznych o końcach silnie w betonie zakotwionych można zwiększyć opór obliczony według ust. 2 bieżącego § o 40% do 50%, zależnie od pewności zakotwienia.

Jeżeli druty są zakończone hakami, a średnica żelaza nie przekracza $\frac{1}{300}$ rozpiętości, to można obliczenia na przyczepność nie wykonywać.

4. Jeżeli zamiast żelaza o powierzchni obwodu gładko walcowanej, będą dla zwiększenia oporu, użyte żelaza o powierzchni nierównej (karbowanej), to należy odpowiednio uwzględnić korzystny wpływ tej chropowatości.

§ 80. Mosty drogowo-kolejowe.

Mosty betonowe, służące równocześnie dla ruchu kołowego i kolejowego podlegają co do należeń dopuszczalnych przepisom Min. Kolei dla mostów kolejowych.

Mosty betonowe, przez które przechodzą tory miejskiej kolei elektrycznej (tramwaje), otrzymują natężenia dopuszczalne jak dla mostów drogowych.

§ 80. Wpływ zmian temperatury i skurczu betony.

1. Natężenia dodatkowe, jakie wywołuje zmiana tem-

peratury, należy uwzględnić przy dźwigarach ramowych i łukowych.

2. Jako granicę zmian temperatury należy przyjąć ochłodzenie o 15°C . i ogrzanie o 15°C .

3. Dla dźwigarów których każdy wymiar przekroju jest większy od 70 cm., albo które są dostatecznie ochronione innymi materiałami należy granice zmian temperatury przyjąć $\pm 10^{\circ}\text{C}$.

4. Spółczynnik rozszerzalności dla betonu i żelaza należy przyjmować $= 0,000010$ na 1°C ., a współczynnik sprężystości dla betonu 210000 kg./cm.^2

5. Wpływ skurczu betonu na powietrzu należy uważać za równoważny obniżeniu się temperatury o 15°C .

§ 82. Kontrola wykonania i obciążenie próbne.

1. Przed oddaniem mostu betonowego do publicznego użytku, zarząd drogi, do której most należy, ma przeprowadzić przy udziale delegata władzy budowlanej, która zatwierdziła plany budowy, komisyjne zbadania wykonania.

2. Dla mostów, które mają dźwigary główne, o rozpiętościach przekraczających 5 metrów w świetle, a w razach wątpliwych i dla mniejszych rozpiętości, należy z reguły, równocześnie z badaniem wykonania, przeprowadzić obciążenie próbne, którego nie można jednak wykonywać wcześniej jak po 90 dniach pewnego tężenia, licząc od dnia naniesienia betonu.

Jeżeli beton w czasie tężenia był pod działaniem mrozu, należy do 90 dni doliczyć czas trwania mrozów.

3. Obciążenie próbne tak dobrać, ażeby powodowało największe momenty, według których przeprowadzono obliczenia statyczne.

4. Obciążenie próbne powinno trwać tak długo, jak długo zwiększają się odkształcenia, jednak co najmniej 12 godzin. Dopiero po upływie tego czasu należy wyznaczać największe ugięcia. Ugięcie to nie powinno być większe od obliczonego statycznie.

5. Przed przyczółkiem mostowym na zewnątrz przekroju poprzecznego drogi należy osadzić stały znak wysokości (reper) opierający się fundamentem na gruncie rodzimym, a wykonany z materiału trwałego (żelaza

lanego, kamienia lub betonu). Przy mostach dłuższych niż 100 m. należy umieścić dwa takie znaki, po jednym na każdym końcu.

6. Po zbadaniu wykonania i przeprowadzeniu próby obciążenia, należy spisać protokół w 3 egzemplarzach, z których jeden ma być dołączony do protokołu odbiorczego, drugi przedłożony Min. Robót Publ., zaś trzeci oddany tej władzy, którą będzie nadal obowiązywać utrzymanie mostu.

§ 83. Oddanie mostu do użytku publicznego.

1. Komisja przeprowadzająca kontrolę wykonania i próbę obciążenia, w razie korzystnych wyników oddaje zaraz most do użytku publicznego.

2. W razie znalezionych braków komisja decyduje na miejscu, czy pomimo tego można most zaraz oddać do użytku publicznego, czy wykazane braki usunąć w czasie ruchu, nad czem ma czuwać władza przejmująca most w utrzymanie.

3. Mosty nie można oddawać do użytku publicznego:

- a. w razie jeżeli ugięcie stałe, mierzone w 12 godz. po usunięciu obciążenia próbnego i po uwzględnieniu osiadania się podpór i wpływów temperatury, przekracza $\frac{1}{4}$ całkowitego mierzonego ugięcia lub jest większe o 20% od ugięcia obliczonego statycznie.
- b. w razie jeżeli przy kontroli wykonania lub przy próbie obciążenia okazały się rysy, wywołane pękaniem betonu.

W tym wypadku powinna komisja uzupełnić protokół wnioskami, co do usunięcia wad mostu, przedłożyć zwierzchniej władzy budowlanej, która plany mostu zatwierdziła, celem dalszych zarządzeń.

§ 84. Utrzymanie mostów betonowych.

1. Utrzymanie mostu betonowego obowiązuje tego, do kogo należy utrzymanie drogi, na której znajduje się most.

2. Każdego roku na wiosnę ma zarządzający mostem poddać go dokładnej rewizji. Zauważone przytem uszkodzenia konstrukcji, pomostu, jezdni i chodników, należy natychmiast usunąć.

§ 85. Mosty dawniejsze.

1. Dla mostów wybudowanych przed wejściem w użycie niniejszych przepisów, należy w najbliższym okresie czasu przeprowadzić szczegółową rewizję, poprzednim § przepisanych przyczem można dopuścić natężenia o 20% większe od przepisanych.

2. Dla mostów, dla których niema planów, należy przeprowadzić próbę obciążenia mostu, zwiększając obciążenie stopniowo, dla wyznaczenia zapewnionej wytrzymałości mostu.

Rozdział VI.

Mosty kamienne, oraz kamienne przyczółki i filary.

§ 86. Projekt szczegółowy.

§ 87. Odpowiedzialność za przedłożony projekt.

§ 88. Zatwierdzenie projektu.

§ 89. Nadzór w czasie budowy.

§ 90. Dziennik budowy.

Patrz przepisy
oryginalne

§ 91. Materiały budowlane.

1 Do budowy mostów kamiennych oraz kamiennych przyczółków i filarów należy używać kamieni naturalnych, a tylko w wyjątkowych wypadkach dobrze wypalanej cegły. Kamienie naturalne mogą być użyte jako kamień łomowy lub ciosowy. *

2. Części konstrukcyjne obliczane jako statyczna całość należy budować z kamienia o jednostajnym składzie i jednakowej wytrzymałości.

Łączenie dwóch rodzajów kamienia w sklepieniach jak naprz. cegły i kamienia naturalnego, jest niedopuszczalne. Natomiast sposób obrobienia kamienia może być dowolny.

3. Do związania kamieni należy z reguły używać zaprawy cementowej. Zaprawę cementową można jednak zastąpić innym materiałem, przewyższającym siłą łączenia i trwałością zaprawę cementową.

§ 92. Nadsypka i pomost.

1. W celu zmniejszenia wstrząśnięć należy mur pod

jezdnią przykryć nadsypką z piasku, żwiru lub tłucznia lub też warstwą materiału sprężystego.

2. Grubość nadsypki z pomostem nie powinna w żadnym miejscu schodzić poniżej 45 cm.

3. Spad poprzeczny pomostu należy dostosować do rodzaju użytego materiału.

§ 93. Odwodnienie.

1. Wodę opadową należy odprowadzić z pomostu zapomocą celowych urządzeń zapobiegających przesiąkaniu wody w głąb nadsypki.

2. W celu zabezpieczenia muru mostu przed zawilgoceniem powinno się założyć między powierzchnią muru, a nadsypką warstwę nieprzemakalnego materiału z odpowiednim urządzeniem, umożliwiającym łatwy odpływ wody przesiąkającej przez pomost i nadsypkę.

§ 94. Natężenie dozwolone.

1. Natężenia dozwolone należy z reguły przyjąć według kosztowej wytrzymałości kamienia, projektowanego do budowy, a wyznaczonej przez rządowo upoważniony zakład do badania materiałów budowlanych.

2. Dla sklepień należy przyjmować natężenia do 25 m. rozpiętości w świetle $= 1/30$ wytrzymałości kamienia, ponad 25 m. rozpiętości w świetle $= 1/25$ wytrzymałości kamienia.

3. Natężeń ciągnących w sklepieniu należy nie uwzględniać.

4. W przyczółkach i filarach natężenia dozwolone nie powinny przekraczać $1/30$ wytrzymałości kam.

5. W sklepieniach mniejszych mostów o rozpiętościach w świetle nie przekraczających 12 metrów jako też w przyczółkach i filarach na których spoczywają przęsła o rozpiętościach nie przekraczających 25 m., można dopuścić następujące natężenia:

dla murów z ciosów wapienia lub piaskowca o wyborowym gatunku najwyżej 20—30 kg./cm² dla muru warstwowego z kamienia łomowego na zaprawie cementowej (cem. portl. 1:3)—12 do 15 kg./cm². dla muru surowego z kamienia łomowego na zaprawie cementowej (cem. portl.). . . 8 do 10 kg./cm².

dla cegły wysoko wartościowej na zaprawie cementowej (cem. portl.) . . . . . 12 do 18 kg./cm.²

dla cegły maszynowej na zaprawie cementowej (cem. portl.) . . . . . 10 do 12 kg./cm.²

dla cegły zwyczajnej na zaprawie cementowej (cem. portl.) . . . . . 8 kg./cm.².

6. Dla ciosów pod płyty łożysk, na przyczółkach i filarach należy przyjmować $\frac{1}{20}$ wytrzymałości kostkowej kamienia, jednak nie więcej niż 50 kg./cm.²

§ 95. Obliczenia statyczne.

1. Sklepienia o mniejszych rozpiętościach nie przekraczających w świetle 20 m. można obliczać statycznie na podstawie linii ciśnienia jako łuk sprężysty bezprzegubowy. Dla mostów większych należy przeprowadzać szczegółowe obliczenia za pomocą linii wpływowych.

2. Przy obliczeniu statystycznym należy uwzględnić najniekorzystniejsze działanie sił zewnętrznych, a dla sklepień o rozpiętościach przekraczających 20 m., także i wpływ zmian temperatury w granicach $\pm 10^{\circ}\text{C}$.

Spółczynnik rozszerzalności można przyjmować równy 0,000007 na 1°C , a spółczynnik sprężystości równy 60000 kg./cm.².

3. Uwzględniając niekorzystny wpływ wstrząszeń, jakie powoduje ruch pojazdów, należy ciężary ruchome przepisane § 15 ust. 1 zwiększyć o 40%.

4. Dla ciężarów skupionych można przyjąć, że obciążenie rozkłada się na powierzchnię, równą powierzchni na którą ciężar bezpośrednio działa zwiększoną w kierunku podłużnym i poprzecznym o długość równą podwójnej grubości nadsypki.

§ 96. Rusztowania krążynowe.

1. Do podtrzymania sklepienia przez cały czas budowy aż do zupełnego stężenia zaprawy, wiążącej kamienie, należy wykonać silne i pewne rusztowanie krążynowe które oprócz ciężaru sklepienia powinno utrzymać bez widocznego odkształcenia ciężar maszyn roboczych i ludzi pracujących.

2. W założeniu rusztowania na wodach (bieżących) powinno się przewidzieć niebezpieczeństwo spływających

kry lodowej i uderzenia przedmiotów przesuwających się pod rusztowaniem, jak nie mniej i wpływ zmian stanu wody.

3. Podparcie krążyn na rusztowaniu należy urządzić w ten sposób, ażeby przy rozbieraniu nie powodować szkodliwych wstrząśnięć sklepienia, a zarazem ażeby obniżenie krążyn mogło się odbywać powolnie i stopniowo.

4. Czas usunięcia krążyn oznacza techniczny kierownik budowli, zależnie od ustroju mostu, rodzaju zaprawy, pory roku i innych wpływów mogących szkodliwie oddziaływać na wytrzymałość sklepienia.

§ 97. Kontrola wykonania.

1. Przed oddaniem mostu kamiennego do użytku publicznego, zarząd drogi do której most należy ma przeprowadzić, przy udziale delegata władzy budowlanej, która zatwierdziła plany budowy, komisyjne zbadanie wykonania, przy ewentualnym przeprowadzeniu prób obciążenia.

2. Z wyników komisyjnego zbadania wykonania należy spisać protokół w trzech egzemplarzach, z których jeden ma być dołączony do protokołu odbiorczego, drugi przedłożony Ministerstwu Robót Publicznych, a trzeci oddany tej władzy którą nadal będzie obowiązywało utrzymanie mostu.

§ 98. Oddanie mostu do użytku publicznego.

1. Komisja przeprowadzająca kontrolę wykonania, w razie korzystnych wyników, oddaje zaraz most do użytku publicznego.

2. W razie znalezionych braków komisja decyduje na miejscu, czy można most zaraz oddać do użytku publicznego, a wykazane wady usunąć w czasie ruchu na moście.

§ 99. Utrzymanie mostów kamiennych.

1. Zarządzający mostem kamiennym, powinien każdego roku na wiosnę zarządzić rewizję mostu oczyszczenie urządzeń odwadniających, naprawę i wyrównanie po mostu jezdni i chodników.

2. W razie gdyby się okazało zawilgocenie muru w częściach niosących most, należy przyczynę tego natychmiast usunąć.

Rozdział VII.

§ 100. Grunt budowlany.

Rodzaj i wytrzymałość gruntu należy zbadać przez sądowanie lub próbne bicie pali, a w razach ważniejszych także i przez odpowiednie próby obciążenia aż do wartości spodziewanych ciśnień skrajnych w fundamencie.

Dla określenia natężeń dopuszczalnych będą przy tych próbach miarodajne prócz bezwzględnej wartości osiadania, także różnice osiadań w sąsiednich dołach próbnych.

Najwyżej można dopuścić następujące obciążenie jednostkowe gruntu.

1. Warstwy ziemne osadowe o zmiennej grubości, miążki piasek bardzo wilgotny, lecz stały, zabezpieczony przeciw podmyciu do $1,5 \text{ kg./cm}^2$.

2. Głina, il, piasek ilasty, miernie wilgotny—do 2 kg./cm^2 .

3. Il zbity, suchy piasek ostry, zabezpieczony przeciw podmyciu — do 4 kg./cm^2 .

4. Żwir ubity, gruby piasek zabezpieczony przeciw podmyciu, skała — do 6 kg./cm^2 .

Warstwy ziemne pod fundamentem budowli mają być odsłonięte w każdym razie poniżej głębokości zamarzania ziemi aż do stałego gruntu rodzimego, po zdjęciu nasypów sztucznych i warstw zwietrzałych. Oparcie fundamentu, na najstarszych nawet nasypach sztucznych jest niedopuszczalne.

A. Tymczasowe przepisy dotyczące cementów i dodatków hydraulicznych używanych w budownictwie betonowym.

§ 1. Przedmiot przepisów.

1. Przepisy obejmują lepiszcza (spoiwa) hydrauliczne, oznaczane nazwą cementów, które mają własność, że wiążą nie tylko na powietrzu, lecz także i bez dostępu powietrza, a oprócz tego dotyczą takich dodatków hydraulicznych, które do wiązania potrzebują innego lepiszcza a mianowicie cementu lub wapna.

2. Podlegają niniejszym przepisom następujące materiały:

A. Cement portlandzki zwyczajny, czyli powoli wiążący i cement portlandzki szybko wiążący.

- B. Cement portlandzki żelazisty.
- C. Cement żużlowy.
- D. Cement naturalny, zwany romańskim.
- E. Dodatki hydrauliczne.

A. Cement portl. zwyczajny czyli powoli wiążący i cement portl. szybko wiążący.

§ 2. Określenia.

1. Cement portl. jest lepiszczem (spoiwem) hydraulicznym które otrzymuje się z naturalnych iłów wapiennych lub ze sztucznej i ściślej mieszaniny gliny i wapna przez wypalenie aż do granicy topliwości, a następnie przez zmielenie po ostudzeniu.

2. Cement portl. winien zawierać na wagę na jedną część składników hydraulicznych, jako to krzemionki (SiO_2) + glinki (Al_2O_3) + tlenku żelaza (Fe_2O_3) najmniej 1,7 do 2,2 części wapna (CaO). Obce domieszki są dopuszczalne w wysokości najwyżej 2%.

3. Ciężar gatunkowy cementu portl. po wyprażeniu wynosi 3,05.

§ 3. Opakowanie zaopatrzenie w napisy i ciężar.

1. Cement portl. winien być dostarczany w beczkach ważących po 100, 150 lub 200 kg. (brutto) lub w workach zaplombowanych, ważących 50 lub 100 kg. (brutto).

2. Beczki i worki mają być zaopatrzone wyraźnym napisem: „Cement portl. zwyczajny czyli powoli wiążący“ lub „Cement portl. szybko wiążący“, nadto godłem cementowni i wagą brutto.

3. Straty z wagi brutto, nie przekraczające 2% liczą się do strat nabywcy.

§ 4. Dokładność zmielenia.

Cement portl. ma być tak dokładnie zmielony, ażeby na sicie drucianym, z drutu 0,05 mm. grubego, w którym wypada 4000 oczek na 1 cm². po przesianiu 100 gramów, nie pozostało więcej mialu cementowego niż 30 gramów, a na sicie z drutu 0,1 mm. grubego, na którym wypada 900 oczek na 1 cm². po przesianiu 100 gramów cementu nie pozostało więcej mialu cementowego niż 5 gramów.

§ 5. Stałość objętości cementu pod wodą i w suchem powietrzu.

1. Cement portl. zarobiony wodą i stężaly nie powinien pękać ani nierównomiernie się odkształcać pod działaniem wody.

2. Dla sprawdzenia należy z czystego cementu zarobionego wodą zrobić na płycie szklanej placek w środku około 1 cm. gruby, ku obwodom cieńszy. Placek ten włożony po 24 godz. do wody i trzymany w wodzie w przeciągu dalszych 28 dni nie powinien wykazywać na obwodzie żadnych pęknięć ani też nierównych odkształceń brzegów.

§ 6. Wiązanie cementu.

1. Wiązanie cementu oznacza przejście sypkiej lub płynnej masy cementowej w stan stały.

2. Cement portl. zwyczajny (powoli wiążący) powinien wiązać powoli, to znaczy wiązanie cementu powinno się zaczynać dopiero po upływie 30 minut, licząc od chwili zarobienia cementu wodą, zaś kończy się po upływie 12 godz.

3. Dla oznaczenia czasu wiązania należy używać aparatu Vicat'a z igłą normalną okrągłą zakończoną powierzchnią prostopadłą do osi igły i mierzącą 1 mm².

3. Obciążenie igły winno wynosić 300 gramów. Próbkę cementu powinna być zrobiona w następujący sposób: 300 gr. cementu zararabia się 80 gr. wody miesza się przez 3 minuty i wlewa do pierścienia o średnicy 7 cm. a 4 cm. wysokiego ustawionego na szybie szklanej.

Tak wykonaną próbkę przebija się igłą. Chwilę w której igła nie może już przebić całej grubości próbki należy oznaczyć jako „początek wiązania cementu.” Czas zaś jaki upłynie między początkiem wiązania i tą chwilą w której igła nie zostawia już na próbce żadnego śladu należy oznaczyć jako „czas wiązania cementu”.

Całą próbę należy przeprowadzać w zwyczajnej temperaturze pokojowej. Również cement i woda powinny być przed zaczęciem próby ogrzane do zwyczajnej temperatury około +15° C.

§ 7. Siła wiązania.

1. Siłę wiązania cementu należy wyznaczyć badaniem wytrzymałości na zgniecenie i na ciągnięcie na próbkach zrobionych z normalnej zaprawy cementowej.

2. Normalną zaprawę cementową należy sporządzić według wagi z 1 cz. cementu, 3 cz. piasku normalnego i 8% wody.

3. Nazwą „Piasek normalny” oznacza się zwyczajny piasek kwarcowy, czysty, płukany, o jednakowej jakości i takiej wielkości ziarn, że piasek zupełnie nie przechodzi przez sito z drutów 0,3 mm. grubych o 144 oczkach na 1 cm²., a natomiast wszystek przechodzi przez sito z drutów 0,4 mm. grubych o 64 oczkach na 1 cm².

4. Dla badania wytrzymałości na zgniecenie należy z normalnej zaprawy cementowej sporządzić 5 próbek w formach żelaznych, łatwo i bez wstrząśnień dających się rozbierać.

5. Formy mają mieć takie wymiary, ażeby dawały sześciiany o bokach równych 71 mm.

6. Ściany form powinny być przed naniesieniem zaprawy lekko powleczone tłuszczem.

7. Formy powinno się zapęłnić zaprawą naraz a zaprawę ubijać mechanicznie 150 krotnem uderzeniem ubijaka.

Po ubiciu należy górną powierzchnię zaprawy wyrównać z górną powierzchnią formy.

8. Próbkki zaprawy cementowej powinny zostawać w formach do chwili związania, a następnie po rozebraniu form należy próbki trzymać przez 24 godziny w wilgotnym powietrzu.

9. Po upływie 24 godzin należy próbki przechowywać przez 6 dni pod wodą, a następnych 21 dni na wolnym powietrzu.

10. Dla cementu który ma być użyty do robót wodnych należy ustęp 9 bieżącego § zmienić w ten sposób, że próbki po upływie 24 godzin mają być bez przerwy następnych 27 dni do czasu próby trzymane pod wodą.

Warstwa wody nad górną powierzchnią próbki powinna mieć grubość około 2 cm.

11. Przez cały czas od chwili zarobienia cementu wodą aż do przeprowadzenia prób na ciśnienie, należy

trzymać próbki w zwyczajnej temperaturze pokojowej, to znaczy około $+15^{\circ}\text{C}$. Tę samą temperaturę powinny mieć przed mieszaniem cement, piasek i woda.

12. Próbki zaprawy cementowej powinno się z reguły poddawać próbnemu ciśnieniu po upływie 28 dni licząc od dnia sporządzenia próbek.

13. Przy próbie należy poddawać ciśnieniu ściany boczne kostek, a nie powierzchnię górną i dolną.

14. Wytrzymałość zaprawy cementowej na zgniecenie wyznacza średnia arytmetyczna z wytrzymałości 5 próbek.

Przy normalnej mieszaniu zaprawy winien cement portl. osiągać następujące najmniejsze wytrzymałości:

Dla cementu mającego być użytym do betonu ubijanego:

a — przy przechowaniu próbek pod wodą po 7 dniowym trwaniu tężenia:

wytrzymałość na ciągnięcie . . . 15 kg./cm².

„ „ ciśnienie . . . 150 kg./cm².

po 28 dniowym tężeniu:

wytrzymałość na ciągnięcie . . . 25 kg./cm²

„ „ ciśnienie . . . 250 kg./cm².

b — przy przechowaniu zmiennem próbek po 28 dniowym trwaniu tężenia:

wytrzymałość na ciągnięcie . . . 30 kg./cm².

„ „ ciśnienie . . . 300 kg./cm².

Dla cementu mającego być w następstwie użytym do konstrukcji żelazno-betonowych:

a — przy przechowaniu próbek pod wodą po 28 dniowym trwaniu tężenia:

wytrzymałość na ciągnięcie . . . 28 kg./cm².

„ „ ciśnienie . . . 280 kg./cm².

b — przy przechowywaniu zmiennem próbek po 28 dniach trwania tężenia:

wytrzymałość na ciągnięcie . . . 34 kg./cm².

„ „ ciśnienie . . . 340 kg./cm².

§ 8. Świadectwo jakości cementu.

1. Na podstawie przeprowadzonych prób cementu należy spisać „świadectwo jakości cementu“.

2. Świadectwo ma podawać:

- a — nazwę i miejsce zakładu, który próby przeprowadził;
- b — dzień przeprowadzenia próby i nazwiska obecnych;
- c — na czyje życzenie były próby przeprowadzone;
- d — nazwę cementowni, która dostarczyła cementu i cel na jaki ma być cement użyty;
- e — opis przeprowadzenia prób;
- f — wyniki otrzymane przy próbach;
- g — średnia wytrzymałość zaprawy cementowej na zgniecenie i ciągnięcie.

3. Świadcstwo winno być podpisane przez kierownika zakładu i dwóch świadków.

§ 9 Zakłady do wykonywania prób cementu.

1. Miarodajne próby cementu mogą przeprowadzać urzędownie uprawnione „Stacje doświadczalne dla materiałów budowlanych”.

2. Za miarodajne można uważać próby cementu wykonane i przez inne zakłady, a nawet przez cementownie i przedsiębiorstwa budowlane, które mają maszyny sprawdzone przez „Stację doświadczalną, o ile na to zgodzi się zwierzchnia władza budowlana i o ile próby cementu będą wykonane w obecności delegata tej władzy.

B. Cement portlandzki żelazisty.

§ 10. Określenie.

1. Cement portl. żelazisty jest lepszem hydraulicznem, które powstaje przez zmięszanie najmniej 70% zwyczajnego cementu portl. z najwyżej 30% żużli wielkopieczowych.

2. Żużle które tworzą się przy wytapianiu żelaza powinny zawierać na 1 część wagi składników hydraulicznych, jako to krzemionki SiO_2 i glinki Al_2O_3 najmniej — 1 część wagi wapna (CaO) i magnezu.

3. Grudy wypalonego cementu portl. i grudy żużli wielkopieczowych mają być jak najdokładniej zmielone i ze sobą przemieszane.

4. Dodatki innych składników służące do regulowania czasu wiązania nie mogą przekraczać 3% już zmieszanej masy cementu portl. z żużlem.

§ 11. Opakowanie, zaopatrzenie w napisy i ciężar.

1. Cement portl. żelazisty powinien być dostarczany w beczkach ważących 100, 150 lub 200 kg. (brutto), lub workach zaplombowanych, ważących 50 lub 100 kg. (brutto).

2. Worki i beczki mają być zaopatrzone wyraźnym napisem „**Cement portl. żelazisty**“ z podaniem nazwy i godła cementowni, oraz wagi brutto.

3. Straty z wagi brutto nie przekraczające 2% liczą się do strat nabywcy.

§ 12. Własności i wytrzymałość cementu.

Przepisy objęte §§ 4—9 obowiązują i dla cementu portl. żelazistego.

C. Cement żuźlowy.

§ 13. Określenie.

1. Cement żuźlowy jest lepiszczem hydraulicznym złożonym co do wagi z najmniej 15% cementu portl. i z najwyżej 85% żużli wielkopieczowych.

2. Cement żuźlowy powstaje przez zmielenie grud żużli i cementu portl. i dokładne wzajemne przemieszanie.

3. Żużle wielkopieczowe powinny mieć skład następujący:

$$\frac{\text{CaO} + \text{MgO} + \frac{1}{3} \text{Al}_2\text{O}_3}{\text{SiO}_2 + \frac{2}{3} \text{Al}_2\text{O}_3} > 1$$

4. Zawartości magnezu (MnO) w żużlach nie powinna przekraczać 5%.

5. Dodatki służące do uregulowania czasu wiązania nie mogą przekraczać 3% wagi cementu żuźlowego.

6. Jakiegokolwiek dodatki służące tylko do zwiększenia ciężaru cementu są niedopuszczalne.

§ 14. Opakowanie, zaopatrzenia w napisy i ciężar.

1. Cement żuźlowy powinien być dostarczony w beczkach, ważących 100, 150 lub 200 kg. (brutto) lub w workach zaplombowanych, ważących 50 lub 100 kg. (brutto).

2. Na beczkach i workach winien być umieszczony wyraźny napis „**Cement żuźlowy**“ nadto godło cementowni i waga brutto.

3. Zmniejszenie wagi transportu nie przekraczające 2 ‰, zalicza się do strat nabywcy.

§ 15. Dokładność zmielenia.

Zgodnie z § 4.

§ 16. Własności i wytrzymałość.

Przepisy objęte §§ 5 do 9 obowiązują i dla cementu żuźlowego.

D. Cement naturalny-romański.

§ 17. Określenie.

1. Cement naturalny, zwany romańskim, jest lepi-
szcem hydraulicznym, które otrzymuje się z naturalnego
marglu wapiennego, zasobnego w glinę przez wypalenie
w temperaturze wypalania normalnej cegły i następnie
przez zmielenie po ostudzeniu.

2. Skład chemiczny cementu romańskiego nie jest
ściśle ograniczony. Ilość wapna na wagę nie powinna
przekraczać jednak 40 ‰ w stosunku do ilości gliny i in-
nych składników.

§ 18. Opakowanie, zaopatrzenie w napisy i ciężar.

1. Cement romański powinien być dostarczany
w workach ważących 100, 150 lub 200 kg. (brutto).

2. Worki i beczki winny być zaopatrzone w wyraźne
napisy „**Cement naturalny romański**“ nadto winno być
podane godło cementowni i waga brutto.

3. Straty wagi brutto nie przekraczające 2 ‰ liczą się
do strat nabywcy.

§ 19. Czas i siła wiązania.

Czas i siłę wiązania cementu romańskiego należy
oznaczać według sposobów podanych w §§ 6 do 9.

E. Dodatki hydrauliczne.

§ 20. Określenie.

Dodatki hydrauliczne są to ziemie pochodzenia wul-
kanicznego, lub sztuczne produkty, które mechanicznie
związane z wapnem lub jednym z cementów objętych

§§ 2 do 19 dają do specjalnych celów lepsze hydrauliczne.

§ 21. Opakowanie, oznaczenie i ciężar.

Dodatki hydrauliczne winny być dostarczane w workach, beczkach lub jakichkolwiek zamkniętych skrzyniach na których należy umieścić wyraźny napis „**Dodatek hydrauliczny**“, nadto nazwę handlową nprz. trass, pozzolana, ziemia santoryjska, żużle wielkopiecowe i t. p., nazwisko dostawcy, pochodzenie i wagę brutto.

B. Tymczasowe przepisy dotyczące wytrzymałości betonu.

§ 1. Przedmiot przepisów.

Przepisy odnoszą się do wyznaczenia wytrzymałości betonu na ciśnienie do celów budownictwa betonowego.

§ 2. Przysposobienie betonu.

1. Próbką betonu, którą wykonuje się przed zaczęciem budowy, powinna być sporządzona z tych samych materiałów i przy tym samym składzie ilościowym cementu, kamienia i wody, w jakich będzie następnie przygotowywany beton do wykonania budowy, przyczem cement, kamień i wodę należy zważyć.

2. Każdy z materiałów składowych betonu powinien mieć ciepłotę normalną, to znaczy koło $+ 15^{\circ}\text{C}$.

3. Największe ziarna kamienia powinny przechodzić przez sito o otworach 3 cm.

4. Beton należy mieszać temi samemi narzędziami, jakie będą używane do mieszania betonu przy budowie.

5. Do sporządzenia próbek kontrolnych w czasie budowy należy z reguły użyć tego betonu, którym się na budowie pracuje w chwili sporządzenia próbek.

6. Z tego betonu należy usunąć ziarna kamienia nie odpowiadające ust. 3 tego §.

Miejsce sporządzenia próbek.

Próbki winne być sporządzone na miejscu budowy w obecności kierownika budowy, w miejscu chronionem przed deszczem, przeciągiem i bezpośrednim działaniem promieni słonecznych lub otwartych ognisk.

§ 4. Ilość próbek.

Z reguły należy sporządzić 4 próbki z tego samego betonu i w zupełnie takich samych warunkach.

§ 5. Formy do sporządzania próbek.

1. Do sporządzania próbek należy używać form żelaznych, które powinny nadać próbkom kształt dokładnych sześcianów o długości boków równych 20 cm.

2. Formy powinny być tak sporządzone ażeby dały się łatwo rozbierać bez wstrząśnień i bez uszkodzenia ścian próbek.

§ 6. Nanoszenie betonu do form.

1. Formy należy wypełniać przy użyciu betonu miękkiego, za jednym razem i powierzchnię górną zrównać z górną krawędzią formy.

2. Przy użyciu betonu sypkiego należy beton nanieść do formy dwoma warstwami, a przytem ubijać w ten sam sposób co na budowie. Górną powierzchnię należy wyrównać według krawędzi formy.

3. Ażeby zapobiedz powstawaniu próżni przy ściąganiu formy należy podczas nanoszenia betonu, kamienie opierające się o ściany formy zepchnąć w dół za pomocą odpowiednich narzędzi.

4. Formy po zapelnieniu betonem należy ustawić w miejscu spokojnem nie narażonem na wstrząśnienia.

§ 7. Dalsze postępowanie z próbkami.

1. Próbki mają pozostawać w formach przez 24 godziny.

2. Po wyjściu z formy należy próbki okryć wilgotną szmatą i w tem wilgotnem okryciu trzymać przez 7 dni, ułożywszy je górną powierzchnią na ruszcie drewnianym, ażeby powietrze miało dostęp ze wszystkich stron.

3. Przez cały ten czas próbki powinny być przechowywane w zwyczajnej temperaturze pokojowej, to znaczy około $+15^{\circ}\text{C.}$, zabezpieczone od wstrząśnień i niczem nie obciążone.

4. Przewóz próbek z miejsca wykonania do miejsca próby może nastąpić dopiero po 8 dniach, licząc od chwili sporządzenia próbek. Należy przytem zwracać uwagę na

staranne opakowanie w trociny lub inny podobny materiał, celem ochrony przed szkodliwym wpływem wstrząśnięć lub przed uszkodzeniem ścian.

§ 8. Oznaczenie próbek

Każdą próbkę należy po wyjściu z formy zaopatrzyć w znak rozpoznawczy, czyli cechę w sposób trwały i wyraźny. Należy przytem oznaczyć wierzchnią stronę kostki (dla zorientowania się co do kierunku ubijania).

1. Po wykonaniu próbek należy spisać w 2-ch egzemplarzach „**Protokół sporządzenia próbek**“.

2. Protokół sporządzenia próbek ma podawać:

a — Miejsce i dzień sporządzenia próbek.

b — Nazwiska obecnych przy sporządzeniu próbek.

c — Na czyje zarządzenie próbki są wykonane i to czy się je wykonuje przed zaczęciem budowy, czy też w czasie budowy dla kontroli.

d — Nazwisko technicznego kierownika budowy.

e — Oznaczenie budowli do której beton próbowany będzie użyty.

f — Stosunek ilościowy w jakim materiały składowe wchodzi w beton, pochodzenie materiałów składowych, sposób mieszania betonu.

g — Sposób oznaczenia próbek, dzień wykonania, temperaturę w jakiej były wykonane i sposób przechowywania próbek po wykonaniu.

3. Protokół sporządzenia próbek winien być podpisany przez technicznego kierownika budowy i dwóch świadków.

4. Jeden egzemplarz protokołu sporządzenia próbek powinien być dołączony do dziennika budowy, a drugi wraz z próbkami, przedłożony kierownikowi zakładu przeprowadzającego próbę wytrzymałości.

§ 10. Wykonanie prób betonu.

1. Próby wytrzymałości kostek betonowych na zgniecenie należy przeprowadzać z reguły po 28 dniach, licząc od dnia sporządzenia próbek.

2. Przed zaczęciem budowy mogą być wykonane próby już po 8 dniach zupełnie spokojnego tężenia, jednak tylko do przybliżonej oceny wytrzymałości.

Oprócz takiej przybliżonej próby powinny być wykonane próby miarodajne po 28 dniach.

3. Przybliżoną wytrzymałość betonu z prób po 8 dniach należy oznaczać mnożąc otrzymaną wytrzymałość przez 1,5.

4. Przed poddaniem próbek obciążeniu należy wyznaczyć ciężar i dokładne wymiary oraz sprawdzić czy ściany kostki dolna i górna są do siebie równoległe i płaskie. W przeciwnym razie należy je wyrównać.

5. Wytrzymałość na zgniecenie należy wyznaczać maszyną dokładnie sprawdzoną. Podkładki z filcu, papy, ołowiu i t. p. są niedopuszczalne. Jeżeli do mierzenia ciśnienia służą miary sprężynowe, to dla kontroli należy nastawić dwie miary.

6. Kostki należy poddawać ciśnieniu w tym kierunku, w jakim były wykonane, to znaczy wywierając nacisk na powierzchnię górną i dolną kostki.

7. Ciśnienie wywierane na kostkę powinno wzrastać powoli a ciągle tak, ażeby w przybliżeniu przyrost na 1 sekundę wynosił 1 kg./cm^2 .

8. Jako wytrzymałość kostkową należy przyjąć średnią arytmetyczną z wyników otrzymanych przy poszczególnych próbkach. Jeżeli ta średnia arytmetyczna jest mniejsza od żądanej wytrzymałości kostkowej, albo jeżeli jedna z poszczególnych wartości jest o 20 % mniejszą od wspomnianej wytrzymałości, to wówczas nie można używać tej jakości betonu.

§ 11. Świadectwo wytrzymałości betonu na ciśnienie.

1. Z wykonania prób betonu na ciśnienie należy spisać „Świadectwo wytrzymałości betonu na ciśnienie”, które ma zawierać następujące dane:

- a — Oznaczenie zakładu, który próby przeprowadza; dzień przeprowadzenia prób, nazwisko kierownika i obecnych przy próbie.
- b — Oznaczenie budowy i nazwisko technicznego kierownika budowy, dla której próby się wykonuje, a to na podstawie i przy załączeniu „Pro-

tokółu sporządzenia próbek" spisanego według § 7.

c — Opisanie maszyny próbnej i sposobu przeprowadzenia próby, z podaniem wyników dla każdej z 4-ch kostek próbnych.

d — Oznaczenie wytrzymałości betonu na ciśnienie.

2. Protokół wykonania prób ma być podpisany przez kierownika zakładu, przeprowadzającego próby i przez dwóch świadków.

§ 12. Zakłady do wykonywania prób.

1. Miarodajnymi są tylko próby wykonane przez rządowo upoważnione stacje dla materiałów budowlanych.

2. Próby mogą być wykonywane również i przez inne zakłady, a nawet przedsiębiorstwa budowlane, które mają maszyny sprawdzone przez stacje doświadczalne, o ile na to zgodzi się władza, zarządzająca wykonanie prób betonu i o ile próba wytrzymałości będzie wykonana w obecności delegata tej władzy.

§ 13. Belki próbne.

1. W celu utrzymania jednostajnej jakości betonu w czasie budowy i dla kontroli stopnia stężenia betonu w gotowych zespołach betonowych, zaleca się wykonywanie w czasie i na miejscu budowy belek próbnych żelbetowych.

2. Przy częściach ustroju niosącego, które są narażone na zginanie, należy na żądanie prowadzącego budowę wykonać próbę wytrzymałości betonu na sporządzonych w tym celu próbnych (kontrolnych) belkach.

3. Wymiary belek próbnych, sposób ich wykonywania i sposób przeprowadzenia prób na zginanie określi Ministerstwo Robót Publicznych osobnym okólnikiem.

C. Tymczasowe przepisy dotyczące żelaza budowlanego.

§ 1. Przedmiot przepisów.

Przepisy niniejsze odnoszą się:

A. Do żelaza konstrukcyjnego w zespołach żelaznych.

B. Do żelaza wzmacniającego w zespołach żelbetowych.

A, Żelazo konstrukcyjne w zespołach żelaznych.

§ 2. Rodzaj żelaza.

Dźwigary jednolite winny być walcowane z reguły z żelaza zlewego.

Można je jednak walcować wyjątkowo także z żelaza spawanego, a w szczególnych wypadkach i ze stali zlewnej.

§ 3. Jakość żelaza.

Dźwigary powinny być gładko walcowane. Żłom żelaza powinien mieć złożę jednostajne, pełne, bez śladów próżni. Żelazo nie powinno być kruche na gorąco, ani na zimno. Zawartość siarki i krzemu jest niedopuszczalna.

§ 4. Wymiary, kształty żelaza i waga.

1. W przejściowym okresie dopóki dla Państwa Polskiego nie ma ustalonych obowiązujących kształtów i wymiarów dla żelaza walcowanego, należy przy zamówieniach i dostawach oznaczać normy obowiązujące w Państwach obcych, którym odpowiada żelazo zamawiane lub dostarczane.

3. Wagę żelaza według wymiarów, można przyjąć na 1 m³:

dla żelaza zlewego i stali . . . . . 7850 kg./m³.

dla żelaza spawanego . . . . . 7800 kg./m³.

Wagę żelaza przy dostawach należy oznaczać zasadniczo według ciężaru rzeczywistego, na podstawie protokołu ważenia konstrukcji.

W tym ostatnim wypadku należy przyjąć jako dopuszczalną różnicę między ciężarem obliczonym a wynikłym z ważenia, jak następuje:

a — dla żelaza zlewego, względnie stali zlewnej,
max. + 4%, min. — 3%.

b — dla żelaza lanego względnie stali lanej
max. + 5%, min. — 3%.

§ 5. Próby żelaza i „Świadectwo jakości żelaza“.

1. Dla żelaza z każdego naboju pieca i dla żelaza każdej sęri walcowania powinny być przeprowadzone w hucie próby wytrzymałości i na podstawie otrzymanych wyników spisane „Świadectwo jakości żelaza“.

2. Ilość próbek ma odpowiadać ciężarowi żelaza wywalcowanego tak ażeby na każdym 3000 kg. zaczętych przypadła jedna próbka.

3. W razie jeżeli wyniki otrzymane na jednej z próbek nie odpowiadają warunkom wytrzymałości, to należy zrobić dwie dodatkowe próby z żelaza tej samej produkcji i tego samego walcowania.

4. Gdyby z tych dodatkowych 2-ch próbek jedna znowu nie odpowiadała warunkom wytrzymałości to należy cały badany nabój odrzucić.

5. Zwierzchnia władza budowlana może, zwłaszcza przy ważniejszych budowlach zarządzać wykonanie kontrolnej próby żelaza bądź to na miejscu w hucie, przy udziale swojego delegata, bądź to w innym zakładzie do tego rządowo upoważnionym.

6. Świadectwo jakości żelaza (spisane według ust. I bieżącego §) powinno podawać;

a — nazwę i miejscowość zakładu, który próbę żelaza przeprowadza, oraz datę przeprowadzenia próby.

b — nazwisko obecnych przy próbie;

c — godło i miejscowość huty, która żelazo wyprodukowała;

d — opis żelaza, z którego próbki zostały wzięte, a to w myśl poprzednich §§;

e — opis przeprowadzenia próby;

f — wyniki próby.

Świadectwo powinno być podpisane przez kierownika zakładu i dwóch świadków obecnych przy próbie.

§ 6. Przeprowadzenie prób żelaza.

1. Do przeprowadzenia prób żelaza należy wyciąć próbki i tak: przy kształtownikach — w kierunku walcowania, przy blachach zaś i wstęgach, mających w konstrukcji

pracować w dwóch kierunkach, należy wyciąć jedną próbkę w kierunku ∇ walcowania, a drugą w kierunku prostopadłym do walcowania.

2. Dalsza obróbka próbek ma się ograniczyć do wyrobienia niezbędnie potrzebnego kształtu bez ogrzewania żelaza, kucia młotem lub podobnych działań, zmniejszających wytrzymałość.

3. Prostowanie żelaza przeznaczonego na próbki winno się odbywać tylko ciśnieniem w odpowiedniej maszynie i bez ogrzewania.

4. Próbki nieodpowiednio obrobione lub z widocznym błędem w materiale nie mogą służyć do oznaczenia wytrzymałości.

5. Temperatura przy próbach powinna być wyższa od $+10^{\circ}\text{C}$, a niższą od $+30^{\circ}\text{C}$.

§ 7. Badanie wytrzymałości na rozerwanie

1. Próbki przeznaczone na rozerwanie mogą być płaskie albo okrągłe. Szersze powierzchnie przekroju mają zostać nieobronione, a szerokość ich należy tak dobrać, ażeby przekrój próbki wynosił — 2 — 6 cm^2 .

2. W celu rozerwania należy końce próbki utwierdzić w maszynie próbnej w taki sposób, ażeby kierunek sił ciągnących wpadał w oś próbki.

3. Natężenie sił rozrywających powinno wzrastać powoli i równomiernie.

4. Wydłużenie jednostkowe należy mierzyć na długości równej drugiemu pierwiastkowi z 80 krotnej powierzchni przekroju w środku długości próbki.

5. W razie jeżeli próbka przerwie się poza środkową trzecią częścią swojej długości, to wyniki próby należy unieważnić i zastąpić inną.

6. Wytrzymałość na rozerwanie winna być dla żelaza zlewnego równa lub większa od 3700 kg ., a mniejsza lub najwyżej równa 4500 kg/cm^2 ., przyczem wydłużenie musi być tak wielkie, ażeby iloczyn z wytrzymałości (w tonach na cm^2 .) i wydłużenia (w $\%$) dla próbek wyciętych w kierunku walcowania wynosił co najmniej 100, dla próbek zaś wyciętych prostopadle do kierunku walcowania co najmniej 90.

§ 8. Badanie na zginanie.

1. Próbkę na zginanie należy wyciąć z dźwigara (kształtownika w kształcie paska 30 do 50 mm. szerokiego, a 400 mm. długiego).

Ostre krawędzie w kierunku podłużnym powstałe przy wycinaniu, należy zrównać pilnikiem.

2. Próbkę należy zginać za pomocą odpowiedniej prasy lub innego celowego urządzenia, w taki sposób ażeby wygięcie zataczało łuk koła o średnicy równej grubości próbki, przy próbkach wyciętych w kierunku walcowania, a dwa razy większej od grubości próbki, przy próbkach, wyciętych prostopadle do walcowania.

3. Kąt odgięcia ma osiągnąć 150 stopni przy zginaniu na zimno i 180 stopni przy zginaniu na gorąco, a żelazo nie powinno się nigdzie przerwać na stronie ciągniętej.

4. Próby z nadcięciem należy wykonać w sposób następujący: próbkę na całej szerokości nadcina się ostrem dłutem do głębokości 1 mm. Taka próbka zginana około pręta o średnicy 5-krotnej grubości próbki, nie powinna okazać żadnych rys., dopóki kąt odgięcia nie wyniesie:

90° dla materiału o wytrzymałości . 4500 kg./cm².

120° „ „ „ „ . 4000 kg./cm².

150° „ „ „ „ . 3600 kg./cm².

5. Próbkę rozżarzoną do czerwoności i zgiętą wzdłuż ostrej krawędzi, a następnie zupełnie sklepaną młotem, nie śmiało okazać żadnych rys.

§ 9. Badanie żelaza okrągłego na nity.

1. Zgodnie z § 7.

2. Próbkę żelaza okrągłego na nity należy pozostawić z naskórką nawalcowaną, bez żadnego obrobienia.

3. Zgodnie z § 8.

4. Próbkę należy nawinąć na wałek o średnicy równej średnicy próbki.

Przy drugiej próbce należy wykuć na zimno płaską główkę o średnicy równej półtorakrotnej średnicy próbki. Tak przy jednej jak i przy drugiej próbce nie powinny okazać się żadne ślady rozerwania.

B. Żelazo wzmacniające w zespołach betonowych.**§ 10. Rodzaj żelaza**

Żelazo wzmacniające powinno być walcowane z reguły z żelaza zlewego, a w szczególnych wypadkach ze stali zlewnej.

§ 11. Jakość żelaza.

Powierzchnie walcowane powinny być gładkie, a złom powinien wykazywać złoże jednostajne, pełne, bez śladów próżni.

§ 12. Wymiary i kształty żelaza i waga.

1. Żelazo wzmacniające może mieć przekrój prostokątny, wieloboczny lub kołowy, powierzchnie płaskie lub karbowanie a największe wymiary przekroju w jakimkolwiek kierunku nie powinny przekraczać 50 mm.

2. Żelazo dostarczane według ściśle oznaczonych wymiarów, może się różnić:

co do długości o ± 10 mm.

co do przekroju o -2%

co do wagi o $-+5\%$ i -2% .

§ 13. Próby żelaza i „Świadectwo jakości żelaza“.

Zgodne z § 5

§ 14. Przeprowadzenie prób żelaza.

1. Próbkę należy odciąć z całego kawałka i poddać próbie bez żadnego obrabiania, więc z pozostawieniem naskórka wywalcowanego.

2. Dalsze przepisy obowiązują ustępy 3, 4 i 5 z § 6.

§ 15. Badanie wytrzymałości na rozerwanie.

1. Utwierdzenie końców próbki w maszynie powinno być takie, ażeby kierunek działania sił rozrywających wpadał w oś próbki.

Natężenie sił ciągnących powinno wzrastać powoli i jednostajnie.

2. Wydłużenie jednostkowe należy mierzyć na długości równej drugiemu pierwiastkowi z 80-krotnej powierzchni przekroju poprzecznego próbki.

3. W razie jeżeli próbka przerwie się po za środkową trzecią częścią swojej długości, to wynik tej próby należy unieważnić i przeprowadzić dodatkową próbę.

4 Wytrzymałość na rozerwanie powinna wynosić

a — porównaj § 7 ust. 6;

b — dla stali zlewnej najmniej 4500 kg./cm.² przy wydłużeniu jednostkowym najmniej 25%;

c — granica ciastowości powinna wynosić co najmniej — dla żelaza zlewne . . 2250 kg./cm.².

dla stali zlewnej . . 3000 kg./cm.².

§ 16. Wytrzymałość na zginanie.

Próbki żelaza należy nawinąć na wałek o średnicy równej 2-krotnemu najmniejszemu wymiarowi przekroju próbki.

Przytem na stronie ciągniętej nie mogą się pokazać żadne ślady rozerwania żelaza.

TABELA № 69.

Spółczynniki zmniejszające β na wyboczenie wedle Tetmayer'a i Jasińskiego.

a. Żelazo zlewne.

L : i	β	L : i	β	L : i	β	L : i	β	L : i	β
5	0,872	40	0,735	75	0,599	110	0,462	150	0,249
10	0,852	45	0,716	80	0,579	115	0,423	155	0,233
15	0,833	50	0,696	85	0,559	120	0,389	160	0,218
20	0,813	55	0,677	90	0,540	125	0,358	165	0,206
25	0,794	60	0,657	95	0,521	130	0,331	170	0,194
30	0,774	65	0,638	100	0,501	135	0,307	175	0,183
35	0,755	70	0,618	105	0,482	140	0,286	180	0,173
						145	0,266	185	0,164

b. Żelazo spawane.

L : i	β	L : i	β	L : i	β	L : i	β	L : i	β
5	0,945	40	0,781	75	0,616	110	0,451	145	0,268
10	0,927	45	0,757	80	0,592	115	0,427	150	0,251
15	0,898	50	0,733	85	0,569	120	0,392	155	0,235
20	0,875	55	0,710	90	0,545	125	0,361	160	0,220
25	0,851	60	0,686	95	0,521	130	0,334	165	0,207
30	0,827	65	0,662	100	0,498	135	0,309	170	0,195
35	0,804	70	0,639	105	0,474	140	0,288	175	0,184

c. Żeliwo (żelazo lane).

5	0,897	45	0,429	85	0,171	125	0,079	165	0,045
10	0,827	50	0,386	90	0,151	130	0,073	170	0,043
15	0,760	55	0,345	95	0,137	135	0,068	175	0,040
20	0,697	60	0,309	100	0,123	140	0,063	180	0,038
25	0,636	65	0,275	105	0,112	145	0,059	185	0,036
30	0,580	70	0,245	110	0,102	150	0,055	190	0,034
35	0,526	75	0,218	115	0,093	155	0,051	195	0,032
40	0,476	80	0,194	120	0,086	160	0,048	200	0,031

d. Drzewo.

10	0,979	45	0,736	80	0,493	115	0,268	150	0,157
15	0,943	50	0,700	85	0,457	120	0,246	155	0,146
20	0,907	55	0,664	90	0,421	125	0,225	160	0,136
25	0,871	60	0,632	95	0,387	130	0,207	165	0,129
30	0,839	65	0,596	100	0,353	135	0,193	170	0,121
35	0,804	70	0,561	105	0,321	140	0,179	175	0,114
40	0,771	75	0,525	110	0,293	145	0,168	180	0,107

DODATEK № 3.

Przepisy dla obliczeń i budowy ustrojów żelbetowych byłego rosyjskiego zarządu wojskowo-inżynieryjnego, opracowane komisyjnie przez profesorów Mikołajewskiej inżynieryjnej akademiji w Piotrogradzie.

I. Obliczenie.

§ 1. Siły zewnętrzne.

A. Ciężar własny: przy obliczeniach statycznych konstrukcji żelbetowych należy przyjąć wagę 1 m^3 . betonu = 2200 kg. i wagę 1 m^3 . żelbetonu, zawierającego żelaza wzmacniającego nie więcej 5% — 2400 kg. Jeżeli materiały te zostały bezpośrednio zważone, to do obliczenia wprowadza się wagę rzeczywistą.

B. Obciążenia.

1. W wypadkach, kiedy obciążenia nie mogą być określone bezpośrednio, przyjmują następujące normalne obciążenia:

a — dla budowli zwykłych i przy warunkach zwyczajnych, parcie wiatru należy przyjmować = 150 kg./m^2 . powierzchni normalnej do kierunku działania wiatru.

b — Przy obliczeniach mostów kolejowych, majaków i t. p. budowlach postawionych odosobiono i nie obciążonych ciężarem ruchomym, parcie wiatru należy przyjmować = 250 kg./m^2 .

c — Parcie wiatru na powierzchnię tworzącą z kierunkiem działania wiatru kąt α , należy przyjmować = $150 \sin \alpha \text{ kg./m}^2$. lub $250 \sin \alpha \text{ kg./m}^2$. i liczyć że wiatr działa prostopadle do tej powierzchni. Kierunek działania wiatru przyjmuje się jako poziomy lub tworzący kąt $\alpha = 10^\circ$ do poziomu.

d — Obciążenie od śniegu należy przyjmować = 100 kg./m^2 . rzutu poziomego powierzchni obciążonej śniegiem.

e — Obciążenie od tłumu ludzi należy przyjmować:
na poddaszu w domach mieszkalnych . . . 150 kg./m^2 .
w mieszkaniach . . . . . 250 kg./m^2 .
w szkołach, koszarach, fabrykach . . . 300 kg./m^2 .

w salach koncertowych i gimnastycznych 400 kg./m^2 .

w salach do tańców i kościołach . . . 500 kg./m^2 .

f — Obciążenie mostów, które winny być wybudowane odpowiednio do przepisów Min. Komunikacji, należy obliczać zgodnie z przepisami tego ministerstwa.

k. — Mosty do użytku publicznego na drogach kołowych i pieszych zależnie od ciężaru wozów dzielą się na 5 klas, a mianowicie:

1. Mosty do ruchu ciężarowego ciężkiego.
2. „ „ „ „ „ średniej wagi.
3. „ „ „ „ „ lekkiego.
4. Mosty tymczasowe.
5. Mosty piesze.

Przy obliczeniach mostów obciążenie przyjmuje się od wozów lub tłumy ludzi.

Wozy dzielą się na 4 typy;

1 — wóz 22 tonny wagi.

2 — walec parowy 15 t. wagi.

3 — wóz 10 t. wagi.

4 — wóz 5 t. wagi.

Obliczenie każdej poszczególnej części mostu winno być przeprowadzone dla najniekorzystniejszych warunków pracy mostu, a mianowicie obciążając most: 1 — tylko pojazdami wozów, 2 — pojazdami wozów i tłumem ludzi w częściach niezajętych przez wozy i 3 — wyłącznie tłumem ludzi.

W wypadkach obliczeń bez wozów, tłum ludzi na jezdni i chodnikach przyjmuje się $= 530 \text{ kg./m}^2$. przy jednoczesnem obciążeniu wozami i tłumem ludzi przyjmuje się tłum ludzi $= 440 \text{ kg./m}^2$, dla obliczenia dźwigarów głównych tłum ludzi przyjmuje się $= 440 \text{ kg./m}^2$, za wyjątkiem mostów pieszych, które obliczają się na obciążenie 530 kg./m^2 . Obliczenie mostów dla ruchu ciężarowego ciężkiego należy przeprowadzać, obciążając most wozem w 22 t. bez zaprzęgu i tłumem ludzi naokoło wozu $= 440 \text{ kg./m}^2$.

należy przeprowadzać obciążając most wozem w 22 t. bez zaprzęgu i tłumem ludzi na około wozu = 440 kg./m^2 .

Przy ruchu tramwajowym, obliczenie przeprowadza się obciążając most pojazdami wozów 22 t. bez zaprzęgów, ustawianych bez przerwy, wzdłuż każdego toru tramwajowego i tłumem ludzi, na częściach jezdni niezajętych wozami i na chodnikach.

Obliczenie mostów 2 klasy przeprowadza się obciążając most jednym wozem 10 t. bez zaprzęgu i tłumem ludzi; obliczenie tych mostów winno być sprawdzone powtórным obliczeniem na obciążenie walcem 15 t. bez dodatku jakiego bądź jeszcze obciążenia.

Obliczenie mostów klasy 3 i 4 należy przeprowadzać obciążając ich wozem 5 t. i tłumem ludzi.

Przy rozmieszczeniu na szerokości mostu kilku wozów, odległość pomiędzy wozami winna być = 0,2 m., przy obciążeniu mostu wozami i tłumem, tłum ludzi dotyka bezpośrednio wozów (rys. wozów str. 177 i 178).

Obliczenie mostów pieszych przeprowadza się przez obciążenie mostu tłumem ludzi = 530 kg./m^2 .

2. Przy obliczeniach, obciążenie ruchome należy pomnożyć przez współczynnik λ , określający wpływy działań dynamicznych.

Przy obliczeniach sklepień fortyfikacyjnych, przez ten współczynnik winna być pomnożona całość ciężaru położonego powyżej sklepienia.

a. Dla parcia wiatru, obciążenia śniegiem i innych obciążeń nie wyzywających wstrząśnięć, współczynnik $\lambda = 1$.

b. Przy obciążeniach wyzywających wstrząśnienia, jakto: w salach do tańców, salach koszarowych, fabrycznych i t. p., a także dla sklepień fortyfikacyjnych $\lambda = 1,5$.

c. Dla mostów:

$$1. \text{ dla dróg kołowych } \lambda = 1 + \frac{10}{20 + l}$$

$$2. \text{ kolejowych } \lambda = 1 + \frac{15}{20 + l}$$

gdzie l — długość obciążonej części mostu w m.

3. Wielkości momentów przy zginaniu i odporów podpór określają się według zasad statyki budowlanej stosownie do konstrukcji budowy.

§ 2 Obliczenie

1. Obliczenie żelbetowych konstrukcji przeprowadza się na podstawie następujących przypuszczeń:

a. Natężenia wewnętrzne w betonie zmieniają się proporcjonalnie do odległości do osi obojętnej, co wyraża się linią prostą dla całej wysokości przekroju poprzecznego.

b. Odształcenia żelaza i dotykającego go betonu są jednakowe.

c. Spółczynniki sprężystości betonu na rozciąganie i ściskanie są stałe i jednakowe. Stosunek współczynników sprężystości żelaza i betonu $n = 15$.

d. Natężenia ściskające przejmuje na się beton (a także i żelazo, o ile znajduje się w części ściskanej przekroju); natężenia zaś rozciągające przejmuje wyłącznie żelazo.

2. Natężenia ścinające i natężenia zczepności żelaza z betonem określają się wspólnie, stosownie do wyżej wskazanych przypuszczeń. Natężenia przecinające, w pewnych granicach, przejmuje na się beton (patrz § 3), zbytek zaś natężenia, przekraczający powyższą granicę winien być przejęty przez pomocnicze wzmocnienie żelazne.

3. Części, pracujące na ściskanie, w razie jeżeli długość ich przekracza dziesięciokrotny najmniejszy wymiar poprzeczny, winne być sprawdzone obliczeniem na wyboczenie. Współczynnik zmniejszenia natężenia dozwolonego przy ścisaniu jednostajnym określa się według wzoru:

$$\varphi = \frac{1}{1 + 0,0001 \left(\frac{l}{r} \right)^2}, \text{ gdzie } l - \text{długość części ściskanej,}$$

$$r = \sqrt{\frac{J}{\omega}} - \text{najmniejszy promień bezwładności } J - \text{naj-}$$

niejszy moment bezwładności brutto, ω — pole przekroju poprzecznego brutto.

Odległość pomiędzy ściągnicami poprzecznymi (strzemionami) podłużnego wzmocnienia w częściach ściskanych nie powinna przekraczać 30-krotnej grubości najmniejszego wymiaru poprzecznego żelaza i być nie większą od najmniejszego wymiaru poprzecznego części ściskanej.

4. W częściach ściskanych posiadających wzmocnienie uzwojone, sprowadzone (zastępcze) pole przekroju przyjmuje się równym:

$$f = f_0 + 15 f_z + 30 f_u, \text{ gdzie}$$

f_0 — całkowite pole przekroju betonu.

f_z — pole przekroju wzmocnienia podłużnego

f_u — pole przekroju urojonego wzmocnienia podłużnego, które otrzyma się, jeżeli uzbrojenie uzwojone, nie zmieniając jego wymiarów, przerobić na wzmocnienie podłużne (str. 342).

Skok wzmocnienia uzwojonego nie powinien przekraczać $\frac{1}{6}$ najmniejszego wymiaru poprzecznego części ściskanej.

W każdym bądź razie wprowadzone do obliczenia pole sprowadzone (zamienne) f nie powinno być większym od $2 f_0$.

5 a. Przy obliczeniach belek i stropów płaskich, nie osadzonych, za rozpiętość teoretyczną przyjmuje się rozpiętość w świetle powiększoną o 10% lub odległość pomiędzy osiami opór.

b. W belkach o końcach osadzonych rozpiętość teoretyczna przyjmuje się równą rozpiętości w świetle, powiększonej o 10%.

c. Przy belkach wieloprzęsłowych rozpiętość teoretyczna przyjmuje się = oddaleniu pomiędzy środkami opor.

d. Belki mocno osadzone końcami, nieporuszalność których jest gwarantowana, obliczają przy pełnym równostajnie rozłożonym obciążeniu na największy moment przy zginaniu.

e. Przy obliczeniach stropów wieloprzęsłowych o równych przęsłach moment zginania przyjmuje się: nad

oporą nie mniejszy niż $\frac{p l^2}{8}$, a dla środka rozpiętości nie

mniejszy niż $\frac{pl^2}{10}$. Belki wieloprzęsłowe lub stropy płaskie,

mogą być dopuszczone li tylko przy wszystkich oporach nieruchomych, albo przy wszystkich oporach sprężystych, zabrania się używać belki wieloprzęsłowe (ciągłe) przy jednoczesnem zastosowaniu opór nieruchomych i sprężystych.

f. Przy obliczeniu stropów żebrowych do obliczenia belki (teownika) wprowadza się część płaskiego stropu, lecz szerokość takiej belki teoretycznej nie powinna przekraczać $\frac{1}{3}$ rozpiętości belki i być nie większą 10-krotnej grubości płyty stropu.

g. Przy obliczeniu płyt, swobodnie położonych i opartych po obwodzie, największy moment przy zginaniu określa się według wzoru:

$$M = \frac{pl^2}{8} \cdot \frac{L^4}{L^4 + l^4} \text{ gdzie } L - \text{największa, a } l \text{ najmniejsza}$$

rozpiętość teoretyczna.

h. Przy obliczeniu płyt umocowanych naokoło obwodu, we wzorze powyższym należy „8” zamienić przez „16”.

i. Grubość stropów płaskich nie powinna być mniejszą niż 8 cm.

j. Wzmocnienie żelazne winno być pokryte betonem w płytach nie mniej 1 cm. grubo, a w belkach nie mniej 2 cm. grubo.

k. Pole przekroju wzmocnienia podłużnego powinno wynosić, w stosunku do pola przekroju poprzecznego betonu nie mniej 0,8% i nie więcej 2%.

6. Obliczenie sklepień fortyfikacyjnych oraz ich opór wykonywa się uwzględniając całkowite obciążenie faktyczne; dynamiczny wpływ uderzeń pocisków uwzględnia się wprowadzeniem współczynnika λ . Grubość sklepień winna być nie mniejszą od określonej w przepisach dla stropów w schroniskach fortecznych.

Przy określeniu natężeń w sklepieniach, obliczenie ich przeprowadza się albo jak systemu twardych klinów sztywnego ciała (teoria równowagi), albo jak ciała sprężystego (odkształcenie ciał sprężystych). W ostatnim przy-

padku należy przyjąć pod uwagę możliwość przemieszczania się opór.

§ 3. Natężenia dozwolone.

1. Natężenia dozwolone dla betonu nie powinny przekraczać następujących granic (kg./cm.²):

W BETONIE	Stropy w budynkach zabezpieczone od działania mrozu			Mosty i budynki nie zabezpieczone od mrozu lub poddane rujnującemu wpływowi gazów lub płynów		
	Przy składzie betonu według objętości					
	1:1½:2	1:2:3	1:2:4	1:1½:2	1:2:3	1:2:4
Na ściskanie przy zgnaniu . . .	35	30	25	30	25	20
Na ściskanie jednostajne . . .	30	25	20	25	20	15
Na rozciąganie .	3	2,5	2	2,5	2	1,5
Na przecinanie .	4,5	4	3,5	4	3,5	3
Na zczepność betonu i żelaza .	4,5	4	3,5	4	3,5	3

Wytrzymałości betonów innych składów można otrzymać przy pomocy interpolacji.

2. Natężenia dozwolone w żelazie winne nie przekraczać niżej podanych norm:

W ŻELAZIE	W stropach budynków	W mostach
Na rozciąganie i ściskanie	1000 kg./cm. ²	(800+3l) lecz nie więcej 1000 kg./cm. ² ; l - rozpiętość m.
Na przecinanie	600 kg./cm. ²	600 kg./cm. ²

Przy budowlach niewielkich kiedy żelazo nie może być, spowodu kosztów, wypróbowane na rozerwanie, natężenia dozwolone w żelazie przyjmują 75% od wyżej podanych.

II. Wykonanie.

§ 4. Zestawienie projektu.

1. Projekt budowli winien się składać z rysunków, przedstawiających widok ogólny budowli oraz widok poszczególnych jej części, a także notatki objaśniającej i obliczenia.

2. Wszystkie rysunki winny wykonywać się w skali dostatecznie wielkiej, aby ustrój poszczególnych części budowli oraz ułożenie żelaza wzmocniającego, byłyby najzupełniej zrozumiałe. Wymiary wszystkich obliczonych części winne być pokazane.

3. Notatka objaśniająca powinna zawierać: obliczenia wszystkich części budowli, wykaz obciążeń przyjętych przy obliczeniu, sposób obliczenia i natężenia dozwolone.

Prócz tego winna ona zawierać: opisanie najwięcej odpowiedzialnych części, rysunki rusztowania i deskowania, wskazówki co do porządku i sposobu prowadzenia robót oraz terminu zdjęcia deskowania.

4. Projekt musi być stwierdzony podpisem osoby mającej prawo podpisywania projektu i prowadzenia robót budowlanych.

§ 5 Wykonanie robót.

a. Materiały oraz ich użycie.

1. Żelazo do robót żelbetowych, do czasu opracowania przepisów przez Główny Zarząd Inżynieryjny, winno odpowiadać normom Ministerjum Komunikacji.

W razie, jeżeli przeprowadzenie prób na rozerwanie jest niemożliwe zezwala się, przy budowlach niewielkich, ograniczyć się próbą kowalską, na gorąco i na zimno, oraz hartowaniem według norm Min. Komun., w tym przypadku natężenia dozwolone przyjmują nie więcej 75% od norm ustalonych powyżej.

Żelazo winno być oczyszczone od brudu, tłuszczu i opadającej rdzy. Końce prętów żelaznych należy zagi-

nać lub umocowywać w betonie w jaki bądź inny sposób, dla uniemożliwienia przesuwania się żelaza w betonie.

Zetknięcie prętów żelaznych wzmocnienia podłużnego, mogą być wykonane zapomocą spawania lub położenia stykających się końców „na splot” t. j. jeden pręt powinien zachodzić za drugi na 35—30 średnic prętów,

Ilość zetkni winna być jaknajmniejsza i przytem winne być one rozmieszczone w przekrojach najbezpieczniejszych. Ustrój wzmocnienia żelaznego powinien ściśle odpowiadać projektu i zabezpieczać najzupełniej obieganie żelaza przez beton.

Najmniejsza grubość betonu, przykrywającego w odpowiedzialnych miejscach budowli wzmocnienie żelazne powinna być nie mniej 2 cm, w częściach zaś drugorzędnych nie mniej 1 cm.

Odległość pomiędzy prętami, a także odległość skrajnych prętów od ścianek deskowania powinna dopuszczać szczelne zapelnienie przez beton.

2. Cement używać wyłącznie portlandzki, odpowiadający warunkom technicznym dla portl.-cementu.

3. Piasek winien być kwarcowy lub inny — czysty, nie zawierać składników organicznych oraz ziemi, w przeciwnym wypadku należy go dobrze przepłukać. Wszystkie ziarenka piasku powinny przechodzić przez sito o otworach 5 mm.; na sicie o 900 otworach na 1 cm². przy grubości drutu w 0,1 mm. powinno zostawać nie mniej 95 % piasku.

4. Żwir i szaber powinny pochodzić z mocnych pokładów, naprz. kwarcowych lub równej im mocy i być najzupełniej czystymi, w przeciwnym zaś razie niezbędnem jest ich płukanie.

Kamyki żwiru i szabru nie powinny przechodzić przez sito o otworach 5-cio mm.; największy wymiar kamyków szabru i żwiru w każdym poszczególnym wypadku określa się osobno, przytem winno być zapewnione swobodne rozmieszczenie się kamyków pomiędzy prętami uzbrojenia, oraz pomiędzy uzbrojeniem a ściankami deskowania.

W razie wątpliwości co do mocy kamienia, należy wypróbować go na zgniecenie i zamrożenie, przytem wytrzymałość nietrwała nie powinna być mniejsza 400 kg./cm², a próbki winne wytrzymywać 25 zamarzań.

5. Skład betonu w każdym poszczególnym wypadku określa się w zależności od jakości i własności materiałów oraz natężeń dozwolonych. Najszczuplejszy skład betonu do robót żelbetowych jest 1:2:4.

Ilość cementu należy określać (w kosztorysie i na robotach) w jednostkach na wagę, wychodząc: przytem z założenia, że 1 m³. cementu wysypanego do skrzyni, wprost z beczki waży 145 kg.

T A B E L A.

Ilości składników na 1 m³. muru żelbetowego.

SKŁAD BETONU	1:1 1/2:2	1:2:3	1:2:4
Cementu kg	474,5	351	314
Piasku m ³	0,50	0,50	0,44
Szabru m ³	0,64	0,71	0,85

Przy wyrobieniu betonu sposobem ręcznym, żeby otrzymać możliwie jednostajną mieszaninę, z początku należy dobrze zmieszać na sucho rozproszony cement z piaskiem, a dopiero potem zmieszać odpowiednie objętości tej suchej mieszaniny z przepłukanym żwirem lub szabrem.

Przy warunkach normalnych, pozwalających zastosowanie mocnego ubijania betonu, użyta do betonu ilość wody powinna być taką, aby gotowy beton, zaciśnięty w rękę trzymał się bryłką i nie pozostawiał na rękę zaprawy cementowej (nie brudził ręki).

W czasie roboty beton nanosi się warstwą tak grubą by po ukończeniu ubijania warstwa była nie grubsza 15 cm.

7. Przy robotach żelbetowych w miejscach gdzie pręty żelazne są wygięte, silne ubijanie betonu, konieczne przy normalnej ilości wody, stanowi się szkodliwym, ponieważ uderzenia ubijaków trafiając w podniesione odgięte części prętów wywołują silne wstrząśnienia co powoduje oddzielenie się od betonu niżej położonych części prętów.

Prócz tego przy gęstym ułożeniu podłużnej i poprzecznej armatury, sama robota ubijania jest bardzo

utrudniona, dla tego w wymienionych wypadkach dopuszcza się użycie t. zw. betonu „plastycznego“, zawierającego zbytek wody, co nadaje składnikom betonu znacznie większą ruchliwość niż w betonie zwykłym.

Wskutek tej płynności „plastycznego betonu“ przy zastosowaniu go, szczelne zapelnienie wszystkich przestrzeni pomiędzy prętów wzmocnienia żelaznego osiąga się stosunkowo słabym ubijaniem.

8. Beton winien być zużyty do roboty w ciągu 1 godziny od czasu przygotowania.

Należy, o ile to jest możliwem, unikać przerw przy wykonaniu każdej oddzielnej części budowli. Przystępując do roboty po przerwie, należy przed układaniem nowego betonu, powierzchnię starego betonu zrobić chropowatą następnie dobrze ją oczyścić, wymyć i pokryć zaprawą cementową i dopiero w tedy układać nowy beton. Roboty betonowe należy organizować w ten sposób, żeby one wykonywały się w ciepłą porę roku; wykończenie niewielkich robót zezwala się wykonywać przy temperaturze 0° C.

B. Ochrona wykonanych robót.

9. W ciągu 15 dni po ukończeniu ubijania betonu, należy zastosować środki uprzedzające prędkie wysychanie betonu, a mianowicie należy okrywać zewnętrzne powierzchnie betonu rogożami, słomą, warstwą piasku i t. p. i utrzymywać ich w stanie wilgotnym, polewając wodą. W ciągu tego czasu zabrania się obciążać gotowe części budynku, nie wyłączając nawet chodzenie oddzielnych ludzi.

C. Deskowanie, rusztowanie i terminy rozszalowania.

10. Deskowanie i rusztowanie winno być o tyle mocne, aby w ciągu robót nie wyjawilo się znacznych odkształceń. Koniecznem jest zastosowanie środków przeciw napulchnięciu i deformacji drzewa.

11. Rozszalowywać zezwala się po dostatecznem stężeniu betonu, ale w każdym razie nie wcześniej niż w terminy niżej podane, licząc od dnia ukończenia układania betonu:

- a — przy rozpiętościach do 3 m. — 2 - 3 tygodnie
- b — „ „ od 3 do 6 m. — 1 miesiąc
- c — „ „ większych i kolumny — 1 1/2 mies.

Terminy te są wyznaczone mając na względzie normalne warunki tężenia betonu; przy obliczaniu czasu tężenia należy wyłączać dnie o temperaturze poniżej $+5^{\circ}\text{C}$.

12. Rozszalowanie należy przeprowadzać ostrożnie bez uderzeń i wstrząśnięć.

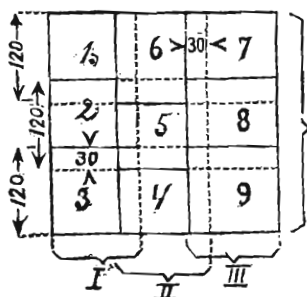
II. Badanie wytrzymałości.

6. Badanie materiałów.

A. Przygotowanie prób.

1. Dla przygotowania próbek, — dokładnych sześciątów o wymiarach $30 \times 30 \times 30\text{ cm.}$, należy używać formy żelazne.

2. Do ubijania zastosowują normalne ubijaki z podstawą kwadratową $12 \times 12\text{ cm.}$, wagi 12 kg. Dla nadania ubijakowi należytego kierunku, przy ubijaniu około ścianek, a także dla przeszkodzenia wysypywaniu się betonu zapelniającego formę, przy ubijaniu, używa się żelazny nadstawek 30 cm. wysoki, dokładnie odpowiadający wewnętrznym wymiarom formy.

Rys. 226.

3. Wyniki badania kostek betonowych na ściskanie pozwalają wnioskować o przydatności i jakości użytych materiałów i odpowiednim składzie betonu.

Próbki winne być zrobione z tych samych materiałów jakie przygotowane do robót.

4. Jeżeli zwykłym ubijaniem betonu nieda się otrzymać w dolnej części próbki

zwartego betonu, to przed napełnieniem formy betonem, na dno formy kładą warstwę zaprawy cementowej 8 mm. grubą. Potrzebną do tego zaprawę można otrzymać przez przesiewanie betonu przez sito mogące odsiać ziarenka 7 mm. wielkie lub przez przyszykowanie zaprawy tego samego składu i z taką ilością wody jak to było zastosowane do przygotowania betonu.

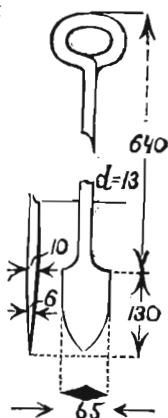
5. Beton układa się w dwie lub trzy warstwy co zależy od wymiarów szabru lub żwiru.

Przy ładowaniu do formy każdej warstwie betonu winna być nadawana taka grubość ażeby po takimże ubijaniu jak przy robotach, warstwa betonu otrzymała ostatecznie wyznaczoną jej grubość. Każda warstwa betonu winna być wyrównana; około ścianek należy usunąć beton normalną łopatką (rys. 227) w celu odsunięcia od ścianek kamyków i załadowania pustek pomiędzy szablą zaprawą. Przed rozpoczęciem ubijania należy beton zrobić więcej zwartym przez wciskanie go ubijakiem.

6. Ubijanie każdej warstwy należy przeprowadzać w trzy rzędy (rys. 226) tak żeby otrzymało się przekrycie na 3 cm. poszczególnych uderzeń ubijakiem (rys. 228).

Dla należytego związania się ułożonych warstw betonu, należy przed układaniem nowej warstwy, powierzchnię ułożonej rozdrapać.

7. Po ukończeniu ubijania i zdjęciu nadstawka, należy zbitego beton

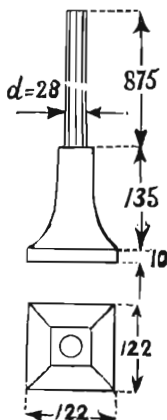
Rys. 227.

usunąć, a powierzchnię ubitego betonu wyrównać na jednej wysokości z brzo-
gami formy za pomocą linijki stalowej.
Otrzymane przytem na powierzchni puste
miejsca wypełniają zaprawą od użytego
betonu.

B. Obchodzenie się z próbkami i ich przechowywanie.

8. Próbki przechowywują w po-
mieszczeniach z temperaturą $+ 15^{\circ} \text{C.}$
ukrywając od deszczu, przeciągu i słońca.

Pożądaną jest próbki każdego ga-
tunku przygotowywać w ilościach możli-
wie większych; zwykle przygotowują 3
próbki dla każdego gatunku. Każda prób-
ka winna posiadać №, dzień przygoto-
wania winien być odnotowany.

Rys. 228.

9. Próbkę należy zostawić w formach 24 godziny; następnie usunąć 4 bocznych ścianki formy i zostawić próbkę, jeszcze na 24 godziny na dolnej ściance formy lub jeżeli nastąpiło dostateczne stężenie przenieść ją na tej samej ściance do pokoju z temperaturą $+15^{\circ}\text{C}$ i ostrożnie wyłożyć na warstwę wilgotnego piasku, 10 cm. grubą.

Odległość pomiędzy układanymi próbkami winna być co najmniej 10 cm. i wypełniona piaskiem, następnie próbki także winne być zasypane z wierzchu piaskiem warstwą 10 cm. grubą; w ciągu całego czasu przechowywania próbek, piasek winien być utrzymywany w stanie wilgotnym.

W razie braku miejsca, na tak ułożony rząd próbek można układać następny rząd.

10. W takim stanie próbki przechowywują aż do przeprowadzenia badania na wytrzymałość na ściskanie.

Przy przesyłaniu próbek należy upakowywać je w wilgotne trociny.

W dziennikach przygotowania i przechowywania próbek, należy odnotowywać temperaturę i pogodę.

C. Badanie wytrzymałości na ściskanie.

11. Czy do projektu i obliczeń został przyjęty odpowiedni skład betonu sprawdza się przez badania na wytrzymałość próbek (kostek $30 \times 30 \times 30$ cm.) na ściskanie, przytem wytrzymałość nietrwała tych próbek, przygotowanych na miejscu robót, po upływie 28 dni przechowywania w piasku wilgotnym, przy temperaturze $+15^{\circ}\text{C}$ winna być nie mniejszą:

SKŁAD BETONU			Najmniejsza wytrzymałość nietrwała na ściskanie kg./cm^2
Cement	Piasek	Żwir lub szaber	
1	1,5	2	170
1	2	3	150
1	2	4	130

12. Za wytrzymałość nietrwałą betonu przyjmuje się średnia arytmetyczna wytrzymałości kostek każdej poszczególnej grupy; wytrzymałość kostki liczy się od momentu wyjawienia się pierwszej szczeliny (grupa zwykle składa się z 3 próbek).

13. W toku robót, pierwsze badanie wytrzymałości próbek na ściskanie przeprowadza się zwykle po upływie 28 dni, następne badania przeprowadzają po upływie 90 dni, 1, 2 i 5 lat, licząc od dnia przygotowania próbek.

14. Ściskanie próbek przy badaniach na wytrzymałość przeprowadza się za pomocą prasy, dokładnie sprawdzonej i zaopatrzonej w specjalne przyrządy (nprz. podwójne manometry i t. p.) notujące natychmiast uszkodzenia.

15. Ściskanie próbki należy prowadzić w kierunku ubijania lub w kierunku prostopadłym. W pierwszym wypadku za 8 dni przed badaniem, powierzchnie próbki wyrównywa się cienką warstwą z zaprawy cementowej składu 1:1.

16. Badania próbek na wytrzymałość przy ścisaniu należy przeprowadzać ściskając próbki w kierunku odpowiadającym największym nateżeniom w betonie w budynku.

§ 7. Obciążenie próbne budowli.

Odbiorca przeprowadza badanie wytrzymałości budynku lub części budynku próbnym obciążeniem:

1. Próbne obciążenie określa się wzorem:

$$P = 1,5 (q + p), \text{ gdzie}$$

P — całkowite obciążenie,

q — obciążenie stałe, uwzględnione przy obliczeniu danej części konstrukcji,

p — obciążenie tymczasowe (przejściowe) uwzględnione przy obliczeniu.

2. Badanie próbnym obciążeniem przeprowadza się nie wcześniej jak po upływie $1\frac{1}{2}$ miesiąca od dnia ukończenia budynku lub części jego wyznaczonej na opróbowanie; dla większych budowli termin ten powiększa się w dwa razy.

3. Przy badaniu próbnym obciążeniem płyt i belek na zginanie, strzałka sprężystego ugięcia winna być nie większą $1/600$ rozpiętości.

4. Przy badaniu próbnym obciążeniem sklepienia żelbetowego strzałka ugięcia winna być nie większa $1/1500$ rozpiętości.

5. Przy próbnym badaniach obciążenie tymczasowe rozmieszczają:

a równostajnie na całym przęśle

b w najniekorzystniejszy sposób dla poddanych badaniu części.

6. Przy badaniach obciążeniem próbnym jest koniecznym żeby ciężary były układane równomiernie, bez uderzeń, przytem winien być zastosowany taki sposób załadowania, który wyłączałby możliwość tarcia o ściany, wyjawienia się w układanych ciężarach sklepień i t. p.

7. Jeżeli badaniu poddana jest część stropu, to szerokość pasa załadowywanego winna być nie mniejsza jak podwójna odległość pomiędzy żebrami.

8. Po zdjęciu obciążenia, po wytrzymaniu budynku pod próbnym obciążeniem w ciągu 24 godzin, pozostające odkształcenie winno być nie większe 30% całkowitego odkształcenia w czasie próby.

9. Wszystkie szczegóły badania i wyniki otrzymane przy badaniach winny być wpisane do protokołu.
